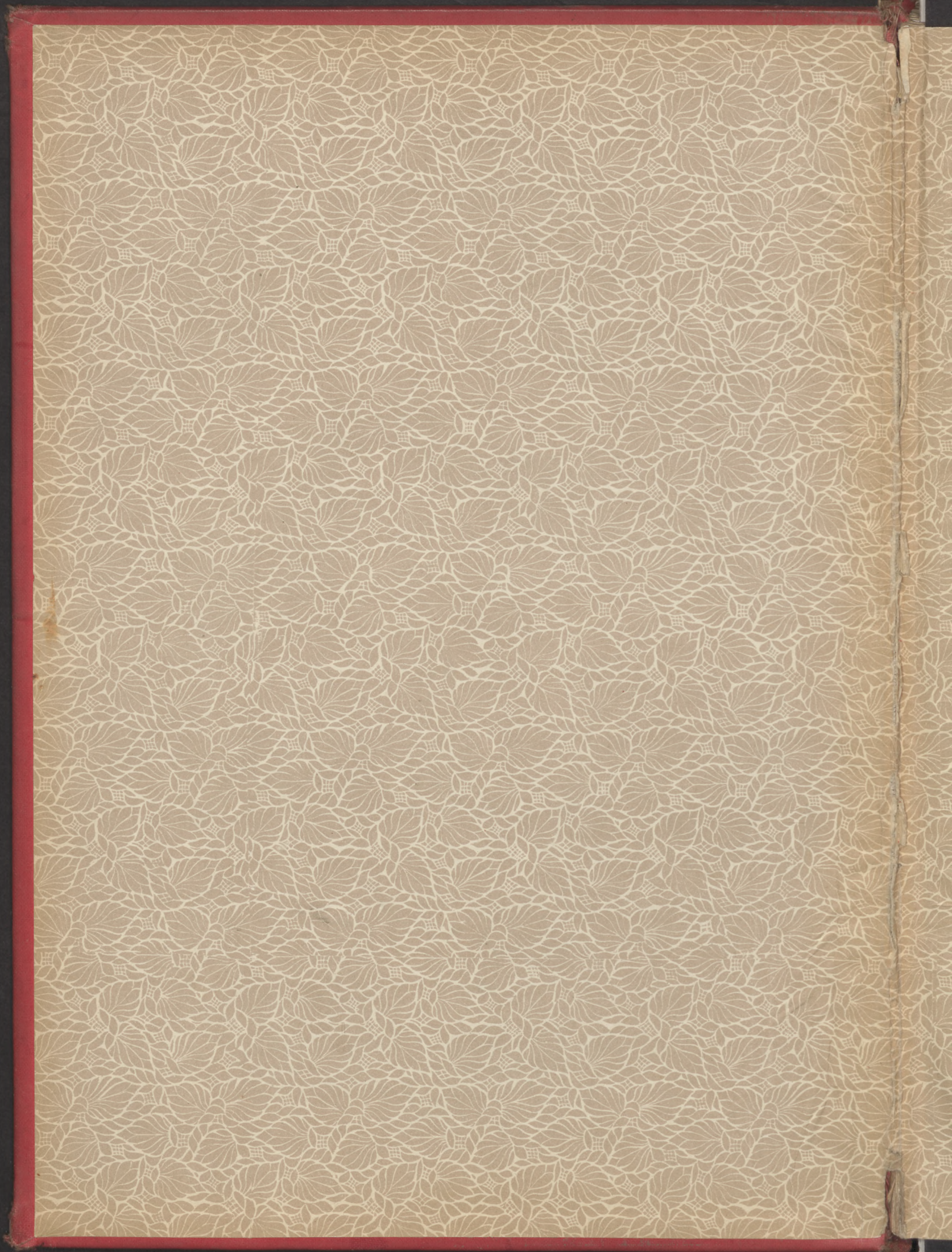

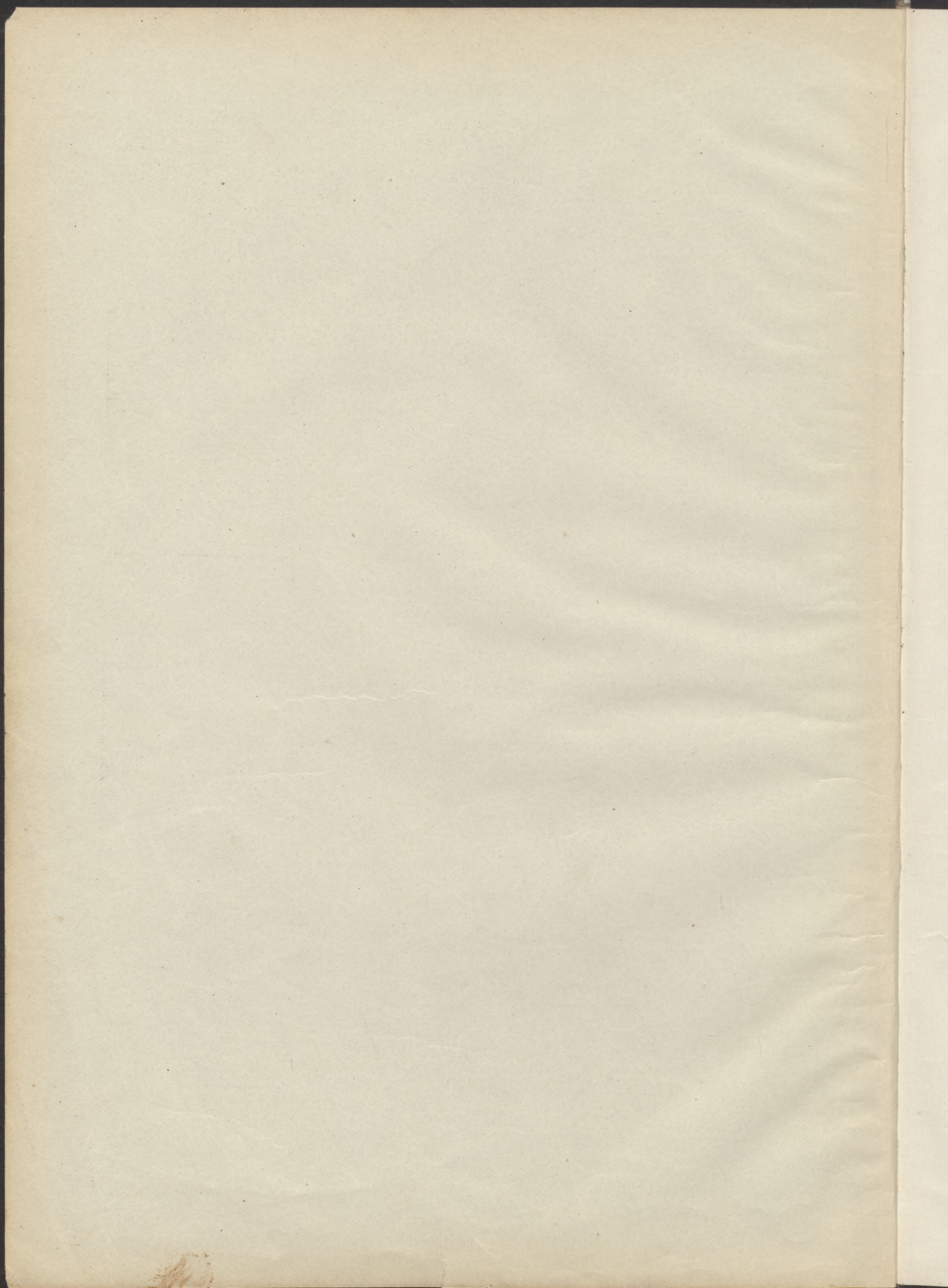
.....
407224

OSZK
.....

• HEDIN SVEN •
AZ ÉSZAKI SARKTÓL A DÉLI
SARKIG

Hedin Sven, I. 254. old.

A mukdeni királystrok bejárása.

Hedin Sven, I. 267. old.

A Kreml Moszkvában.

AZ
ÉSZAKI SARKTÓL
A DÉLI SARKIG

AZ IFJÚSÁG SZÁMÁRA

IRTA

HEDIN SVEN

FORDITOTTA

MIKES LAJOS

HETVENKÉT MŰMELLÉKLETTEL

BUDAPEST

LAMPEL R. KK. (WODIANER F. ÉS FIAI) R. T.

KÖNYVKIADÓVÁLLALATA

1912

VI
ÉSZAKI SARKTÓL
A DÉLI SARKIG

ARANYOS SZÁMRA

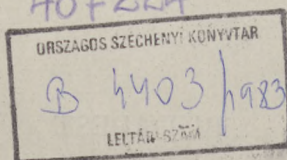
Minden jog fentartva.

HEDIN SVEN

MIKES JÓZSEF

NYOMTATOTT MŰVEK RÉSZLETES

407224

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

TARTALOM.

J O H N

Előszó	Oldal	Oldal	
I. A Keleti tengeren keresztül	8	XXXVII. Vadszamarak és yakok	148
II. Németország fővárosa	11	XXXVIII. India hasznos növényei	151
III. Vilmos császár	15	XXXIX. Le a Ganges felé	155
IV. A tengerészeti múzeum	17	XL. Egy szent város	158
V. A berlini csimpánz	22	XLI. A hívők partján	162
VI. I. Ferencz József és a bécsi bádigos	25	XLII. Ázsia világossága	165
VII. A Magyar Alföldön keresztül a Balkánfélszigetre	28	XLIII. India elefántjai	169
VIII. Konstantinápoly	31	XLIV. A dsungelek királya	176
IX. A Szent Bölcsesség temploma	33	XLV. Kígyók és kígyóbüvölők	182
X. Fatimé asszony a bazárban	37	XLVI. Gőzhajóút az Indiai óceánon	187
XI. Stambul temetői	42	XLVII. Ausztrálián keresztül	191
XII. A Fekete tenger	44	XLVIII. A Sunda-szigetek	196
XIII. Trapezuntból Teheránba	47	XLIX. Singaporeon át a Dél-khinai tengerbe	198
XIV. Első utazásom Bakuba	51	L. Hongkong	202
XV. A balakhani Nobel-telep	54	LI. Szembe az északkeleti monsunnal	204
XVI. Perzsián keresztül	56	LII. Sanghai	207
XVII. Úti mese	61	LIII. Missziók és vallások Khinában	209
XVIII. A Perzsa sivatagon keresztül	66	LIV. A középső birodalom	212
XIX. Sakálok és hiénák	70	LV. Az új Khina	217
XX. Farkasok a Pamiron	75	LVI. A Kék folyó	220
XXI. A jéghegyek apja	80	LVII. Mongolország	224
XXII. Kirgiz lovasjáték	84	LVIII. Dsingiz khán	228
XXIII. A fekete halál országában	87	LIX. Marco Polo	229
XXIV. Éjszakai rablók a sivatagban	92	LX. Nippon, a fölkelő nap országa	234
XXV. Skorpiók	96	LXI. Kobe	236
XXVI. Az Indus	99	LXII. A Fujijama	240
XXVII. Nagy Sándor	101	LXIII. Yokohama és Tokio	243
XXVIII. A halál karavánja	104	LXIV. A japáni császár	244
XXIX. Küzdelem a létért	107	LXV. Japán ifjúsága	247
XXX. Kétezer mértföldnyi út lefelé a folyón	114	LXVI. Korea	248
XXXI. A vándorló tó	118	LXVII. Mandsuország	252
XXXII. Vad tevék	121	LXVIII. A trans-sibíriai vasút	255
XXXIII. Tibet	124	LXIX. Szibirián keresztül	257
XXXIV. Zarándoklásom Lasszába	129	LXX. A Véga utazása	263
XXXV. Szellős börtön	139	LXXI. A Volga és Moszkva	265
XXXVI. A tasi láma	145		

A KÉPEK JEGYZÉKE.

1. A trellebrogi komp.	38. Vadszamár.
2. Az Unter den Linden-út Berlinben.	39. A vad yak halála.
3. A bécsi Szent István-templom.	40. Szelid yak.
4. Konstantinápoly.	41. Simla, az alkirály palotájával.
5. Részlet a Hagia Sofiából.	42. A Tads Mahal Agrában.
6. Hegyi út a Kaukázusban.	43. Benarez.
7. Nobel Alfréd, Róbert és Lajos.	44. Ceyloni elefántok.
8. Naftafűrőtorony.	45. Ceylonszigeti nőstényelefánt a kicsinyével.
9. Ég a nafta Balakhaniban.	46. Tigrispár.
10. Dervis.	47. Indiai kígyóbüvölők.
11. Karavánszeráj.	48. Óriáskigyó.
12. Aga Hasszán.	49. Angol óceánjáró gőzös.
13. Tevekaraván Perzsiában.	50. Orangutánok.
14. Szaxaulfa.	51. Khinai ebéd.
15. Tamarikfa.	52. A khinai nagy fal.
16. A Keviren át.	53. Kapu a khinai nagy falban.
17. A Tebbes oázis nagy tamarikfái.	54. Pekingi kapu.
18. Sakál.	55. Író khinai.
19. Hiéna.	56. Nyakörves khinaiak.
20. Indulásra kész tarantasz.	57. Khinai dsonka.
21. A Pamir hómezőin.	58. Kétkerekű mongol kordé.
22. Kirgizek.	59. Mongol delizsáncz.
23. Kirgiz lovasok.	60. Teázó japán nők.
24. A Hamun-tavon.	61. Japán jinziki.
25. Nomád sátor Beludsisztánban.	62. Japán pagoda.
26. Párosával teveháton.	63. Japáni Buddha-szobor.
27. Islam Bai.	64. A Fujijama.
28. Homokföreteg a sivatagban.	65. Parkbejáró Tokióban.
29. Hiába keresnek vizet.	66. Japán krizanthémum.
30. A Khotan-darja.	67. Japán diákok.
31. Kompváram a Tarimon.	68. Söuli gyaloghintó.
32. Solymász.	69. Ito herczeg.
33. Vezető csónakok.	70. A mukdeni királýsirok bejárása.
34. A vad teve halála.	71. A Kreml Moszkvában.
35. A dalai láma.	72. Orosz isvodchitchik.
36. A tasi láma.	
37. Tánczó lámák.	

ELŐSZÓ.

VOLT EGYSZER egy vándor, a ki betöltötte már életének negyvenötödik esztendejét. Huszonöt esztendeje volt már annak, a mikor először indult neki a nagyvilágnak. Akkoriban ujdonsült diák volt, a ki annyit tudott csak, a mennyit az iskola padján megtanult. Egy szép napon megkérdezte tőle az igazgatója:

— Van-e kedved elkisérni egyik fiatalabb tanulótársadat Bakuba, a Kaspi tenger mellé?

— Van! — szólt a diák.

— De hét hónapig ott kell ám maradnod, a míg a fiú át nem vette az egész esztendei tanulnivalóját.

— Szívesen ott maradok vele, — hangzott a válasz, s a két ifjú, az új házitanító és a tanítványa, csakhamar elutazott Bakuba.

Azóta a vándor tizennégy hosszú esztendőt töltött bolyongva a nagy Ázsiában, de közben-közben tizenegy esztendőt odahaza élt le, mert szerette a maga svéd hazáját és sohasem szánhatta volna rá magát arra, hogy örökre a messze idegenben maradjon. Hébe-korba haza kellett jönnie; meg kellett néznie, zöldelnek-e még a fenyők a hazai földben; hallania kellett, hogy a Keleti tenger habjai úgy susognak-e még, mint egykor az ifjúságában!

De most immár eltelt egy negyedszázad, amióta első ízben próbált szerencsét az idegenben, és egy szép napon ott ült vörös házacska előtt egy szigeten a stockholmi sziklatengeren, és azon törte a fejét, mi módon ünnepelhetné meg legjobban utazása első napjának a huszonötödik évfordulóját.

— Ha a nemes urak ezüst lakodalmukat ünnepi lakomával és zeneszóval ülik meg, — gondolta magában, — akkor te, a kinek nincs feleséged, épp úgy megünnepelhetnéd mégis annak a huszonöt *magános* esztendőnek a jubileumát, a melyet Ázsia földjén éltél végig.

De nem jutott eszébe semmi sem, a mivel méltón ünnepelhetné ennek a fontos napnak az emlékezetét. Akkoriban, a mikor első ízben indult messzi útjára, ott voltak mellette szülei és testvérei is. Elkisérték a gőzösre, a melyen Finnországba és Oroszországba indult, zsebkendőjüket lobogtatták utána a partról és nagyon szörnyűködtek, hogy éretlen ifjú létére nekivág ilyen kalandos utazásnak. Éltek még most is mindnyájan és világosan emlékeztek az első keserves válásra. Nem volna-e hát jó, ha nagyszerű mulatságot rendeznénk és meghívnök rá a jóbarátokat és az ismerősöket?

— Nem, — gondolta nyomban a vándor, — Isten mentsen az efféle ünnepektől! Jókedvű baráti körben eltékozolja csak az ember az idejét és töltött poharak mellett sok ostobaságot fecseg össze-vissza!

Mirevaló is volna a gyöngyöző bor, a mikor az eltelt vándorévekről akar az ember megemlékezni? Hiszen utazásai közben sohasem nyúlt részegítő italokhoz. És a lármás vendégeket könnyen nélkülözheti az, a ki évek során keresztül egyedül élt...

Milyen szépséges is volt a svéd haza! Új tavasz friss zöldbe vont a fákat, a kakuk vigan kakukkolt az erdőkben a Ljuster-szigeten, egy vitorlášhajó siklott kedvező szél mentén a habok fölött. A Siarinsel-szorosban azonban nyugodtan pihent a tenger s pompás színekben ragyogott, fényesen, mint a nyírfalomb a tavasz első napjaiban, és sötéten, mint az orgona levelei. És a vándor nézte és figyelt. Látott-e vajjon ilyen szépet annyi esztendő során Ázsiában?

De nem! Vajjon a szülőföldnek ez a szeretete nem volt-e tulajdonképpen igaztalanság és hálátlanság azzal a földdel szemben, a hol életének legdúsabb éveit eltöltötte és vajjon elképzelhetett-e a maga számára ezúttal más ünnepet, mint azt, hogy gondolataiban visszatérjen megint *Ázsiába* s mindazt, a mit ott látott és átélt, a mi örömet és szomorúságot ott tapasztalt, változó képekben újra elvonultassa lelki szeme előtt?

Egy csicsergő fecskemadár röpült keresztül nyilsebesen a levegőn.

— Igen, — szólt a vándor magában, — az emlékezés ünnepét fogom megülni, de nem egyedül és magányosan! Nincs-e a világon sok ezer leány és fiú, a ki szivesörömet részt venne ezen az ünnepen? Elsősorban ők kísérjenek engem 75,000 kilométer hosszú útamon, ez a karaván, a mely oly hosszú, hogy a vége

lent jár még a völgyek mélységében, mikor az eleje ott lépdél már a magas, kopár fensíkokon, a hol a szél és a vadjuh tanyáz. Ámbár eközben szépnyugodtan odahaza maradhatnak mindannyian; kegyetlenség is volna, ha azt kívánnók tőlük, hogy hosszú utakat tegyenek meg himbálódzó tevéken vagy esetlen lovakon hófúvásokban, vagy más efféle módon erőltessék meg magukat. De képzeletben jöjjenek velem emlékező utamra *az északi sarktól a déli sarkig*, először is a földgömb egyik feléről a másikra, Európából egész Ázsián keresztül és megint vissza haza. Én majd vezetem őket. Elutazom velök Keletre, Perzsiába és Indiába, az ősrégi mesék forrásához, Pamirba, a világ tetejére, a nagy homok-sivatagra Ázsia szívében, Tibetbe, a melynek oly furcsák a papjai, a gyönyörű Japánba, a melynek oly derék és vitéz a népe, és a mérhetetlen Khinán keresztül végül Szibiriába és vissza haza. Keresztül akarom őket vezetni azon a hatalmas világrészen, a mely életem huszonöt esztendejét kitöltötte s énnekem ez alatt a hosszú idő alatt jegyesem és feleségem volt. És azután bebolyongjuk majd a többi világrészt is, az egész emberlakta földet, s ha majd mához egy esztendőre megint hazatérünk és szeretteink kérdéseikkel rohannak meg, hogy hol jártunk mindenfelé a világon, akkor ezt feleljük majd nekik:

— *Az északi sarktól a déli sarkig!*

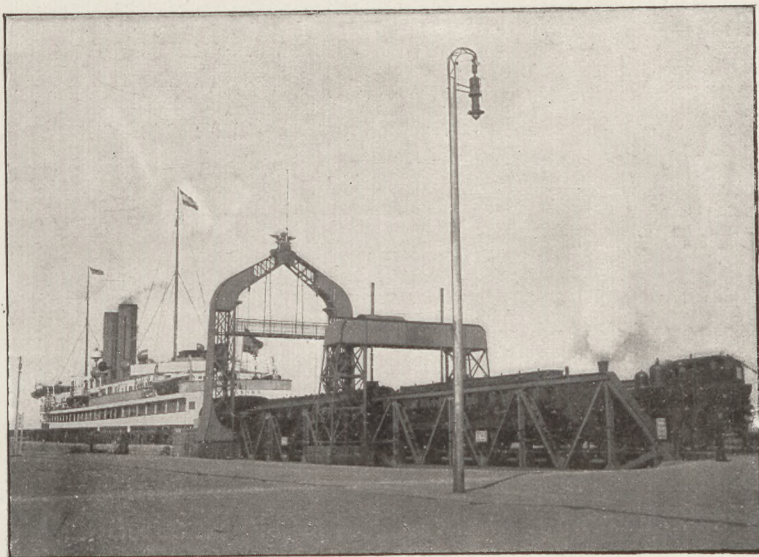
I. FÉJEZET.

A KELETI TENGHEREN KERESZTÜL.

HA AZ EMBER beül este Stockholmban a hálókocsiba, tizenkét óra alatt végigröpül Svédország egész déli részén, s másnap reggel eléri szülőhazámnak déli csúcsát, Trelleborg városát, a mely előtt a napos, ragyogó hullámok ott hömpölyögnek a Keleti tenger fölött. Itt Trelleborgban azt hiszi az ember, vége a vasúti utazásnak, és csodálkozik, miért nem jön a kalauz, hogy kinyissa a kocsi ajtaját és kiereszsze az utasokat. Csak nem megy át a vonat a Keleti tengeren is? — De bizony átmegy. Ugyanazok a kocsik, a melyekben tegnap este Stockholmból elindultunk, tovább visznek bennünket át a Keleti tengeren is, úgy, hogy csak Berlinben kell kiszállnunk belőlük. Mert a vonatnak azt a részét, a melynek el kell jutnia Németországba, rátolják egy hatalmas kompra, a melyet vaskapcsok és kampók erősítenek oda a trelleborgi kikötő rakodópartjához. A svéd föld sinei folytatódnak a kompon, a kocsikat pedig, mihelyt a komp tetején vannak, lánczokkal és horgokkal szilárdan lekötik.

Ha az utas még félálomban szundikál fülkéjének a kipárnázott padján, mindenesetre fülébe ötlik a sok mindenféle jelzés és a nehéz vaseszközök zörömpölése és dübörgése; hirtelen elsötétül a fülkéje is. De csak akkor veszi észre, hogy odakünn van már a Keleti tengeren, mikor a gördülő kerekek egyhangú dübörgése és rázkódása lágy, nesztelen himbálódzássá változik át.

A komp 113 méter hosszú pompás hajó, minden része ragyogó új és vakító fehér, s a felső födélzeten födött sétány van. Díszes termei vannak, mint akármelyik fővárosi szállónak, az ebédlőjében terített asztalok, és svédek meg németek hozzáülnek csoportosan a reggelihez. Vannak kávézó és dohányzó termek, olvasó és írószobák, sőt van a hajón egy kis könyvkereskedés is, a melyben egy serdületlen ifjú úti zsebkönyveket, regényeket, s német és svéd hírlapokat árul.

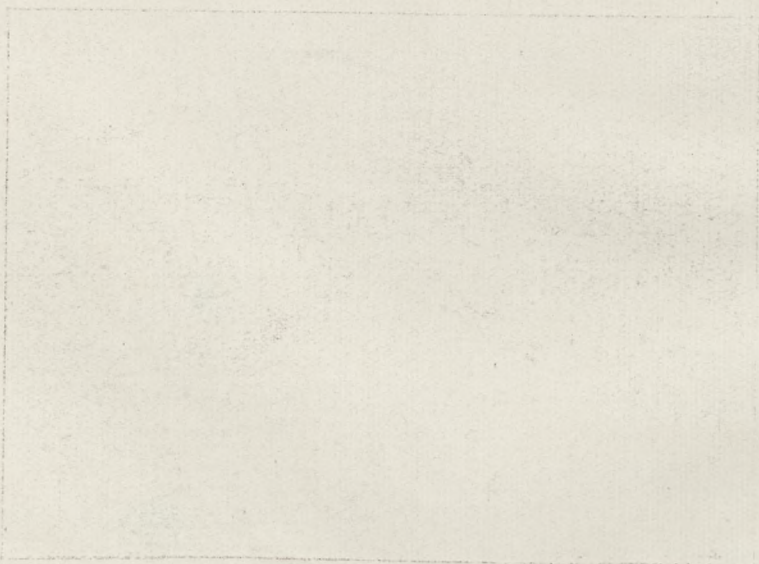
Hedin Sven, I. 8. old.

A trelleborgi komp.

Hedin Sven, I. 13. old.

*Az Unter den Linden út Berlinben.
Az előtérben Nagy Frigyes szobra.*

A komp kisiklik a kikötőből, s minden percz elteltével távolabb jut Svédország hazai földjétől. A házak egyre kisebbek lesznek, a szárazföld sávja egyre keskenyebb lesz a szemhatáron; és nemsokára nem is látszik más egyéb, csak a Keleti tenger csillámló tükre, a mely oly dús hazai emlékezetekben és tanúja volt oly sok csodálatos tettek és nagy kalandnak.

A tengerfenéken, a hajóroncsok és romok között, itt nyugszanak a wikingek és a hősök, a kik hazájukért küzdöttek. Ma béke uralkodik a Keleti tengeren; a svédek és dánok, az oroszok és németek békésen intézik el vitás kérdéseiket. De a kékes-szürke torlódó hullámokat még mindig ugyanazok az őszi viharok űzik a part felé, mint hajdanában, és derüs nyári napokon a kék habok még mindig úgy csillognak, mintha a nap megezüstözte volna őket.

Az átkelés négy órája nagyon is gyorsan eltelik, s jóformán meg sem szokta még az ember a tenger nyílt tükrének látványát, a hajó jobb oldalán már is újabb földszáv tűnik fel. Rügen ez, Németország legnagyobb szigete, a melynek fehér krétasziklái meredeken emelkednek ki a tengerből, mintha kővé vált tajtékos hullámtorlódást látnánk.

A komp elegáns ívben fordul a szárazföld felé és a sassnitzi kikötőben sinjei a német föld sinpárjához csatlakoznak. Az utasok megint elfoglalják helyüket a fülkékben, s pár percz múlva elkezdí vontatni a vonatot Rügen földjén keresztül a német gőzgép. Újból megkezdődik a surlódó vasrészek egyhangú zümmögése és hátunk mögött eltűnik a part és a komp. Rügen rálapul a Keleti tengerre, mintha tojáslepény volna. Tájéka Svédországra emlékeztet; jegenyék és fenyők nőnek rajta s őzek és nyulak szaladgálnak, egy csöppet sem félve a vonat lármás dübörgésétől.

Egy második komp szállít át bennünket a keskeny tenger-szoroson, a mely Rügént a szárazföldtől elválasztja. Az ablakon keresztül látszanak Stralsund tornyai és sűrűn egymás mellé épített házai. Ennek a földnek valaha minden darabkája svéd föld volt. Itt szállt partra Gusztáv Adolf a seregével és itt élte végig XII. Károly hősmondájának egy egész esztendejét. A mikor kimagaslik Stralsund fölé a Miklós-templomnak két befejezetlen tornya, megelevenedik az ember emlékezetében az a sötét novemberi éjszaka, a melyen messze idegenből érkező két lovas ugratott a város kapui elé. A ruhájuk rongyos volt és a napon meg az esőn megfakult; őket magukat az országút pora borította, és fáradt, remegő lovaik gőzölögtek. Az egyik lovas XII. Károly volt, a

másik Düring, a nagy csapatnak utolsó szál embere, a ki a svéd királyt elkísérte lóháton Törökországból; az utolsó, a kinek volt még annyi ereje, hogy nyomon kövesse őt a vad hajszában Európán keresztül. Eszeveszett kalandok hosszú évei után visszatért XII. Károly a birodalmába, és Stralsund kapuin úgyszólván alig akarták őt bebocsátani, mert senki sem ismert reá. Mintha ma is ott látná őt az ember Stralsund utczáin járni délczegen, napbarnitotta arczczal, izmosan és sugáregyenesen, «szerencsében és balszerencsében egyaránt nyugodtan».

Alkonyul már, mikor a vonat végigrobog Pommeránián s mielőtt eléri Brandenburg tartományt, az őszi est homályba borítja már az északnémet síkságot. Lapos és egyhangú az ország, nincs rajta hegy, domb is alig emelkedik ki belőle. Es ez a vidék mégis különös bájú a svédországi idegen számára. Eszébe jut az az idő, mikor a svéd ágyúk kerekei fröcskölték a sarat itt az utakon; eszébe jutnak a vakmerő tettek és a vitéz férfiak, a nyihogó harci paripák, a győzelem és a tisztos béke, és a zsákmányul hazavitt lobogók.

De a figyelmes szemlélő még régebbi emlékeket is talál az északnémet lapályon. Svéd gránitból való úgynevezett vándorkömbök hevernek szerteszéjjel a síkon. Mérföldjelzők gyanánt tanúskodnak a skandinávföldi jégözön kiterjedéséről. A föld történetének egy hidegebb korszaka alatt jégpánczél borította az egész északi Európát és ezt a korszakot nevezzük jégkorszaknak. Senki sem tudja, hogy a jég miért zárta körül Skandináviát és a szomszédos országokat és szigeteket, elárasztva széles folyam gyanánt a Keleti tengert. És senki sem tudja, miért lett később melegebb az éghajlat, rákényszerítve a jeget arra, hogy megolvadjon és feloldja megint az előzőnlőtt területnek fagyos bilincseit. De hogy valaha így esett, azt bizonyosan tudjuk és tudjuk azt is, hogy Északnémetország vándorkövei csak rengeteg jégfolyamnak a hátán úszhattak le oda, a hol most vannak. Olyan köfajták ezek, a melyek csak Skandináviában fordulnak elő; a jég kiszakította őket a szilárd kősegből és lassú mozgásával lesodorta magával dél felé. Most ott hevernek, mint emlékei egy nagy multnak, a föld történetének épp úgy, mint az én svéd hazám nagy multjának.

De nemsokára semmi sem emlékeztet már szülőföldemre, csak azok a kis zománczos lemezek, a melyeken egy-két szavas felírás van: «Rökning förbjuden!» (Tilos a dohányzás!) és «Nödbroms» (Vészfék), — a svéd fülkék falaira srófolt jelzőtáblácskák.

Odakünn szikrák és villámok kezdenek cikázni. Mint hulló csillagok surrannak tova mellettünk hosszú sorban és sugárkévesen: a villamos lámpák, lámpások és kivilágított ablakok. Hatalmas városnak, a föld egyik legnagyobb és Európa sorrendben harmadik nagyságú városának a peremére érkeztünk.

II. FEJEZET.

NÉMETORSZÁG FŐVÁROSA.

A KITERÍTJÜK magunk elé Európának vasúti térképét, fekete vonalak hálózatát látjuk magunk előtt, szabálytalan hurkokkal, és a háló fonalai fényes aczélból valók. A csomópontokon városok terülnek el. Németország északi részében ez a háló egyre sűrűbb lesz, és a közepén egy nagy pók terpeszkedik. Ez a pók — Berlin. Mert mintahogy a pók művészi szövésű hálójával fogja el zsákmányát, úgy vonja magához Berlin vasútvonalai révén nemcsak Németországból, hanem egész Európából, sőt az egész világból is az életet és a forgalmat.

Ha fel tudnánk emelkedni néhány száz mérföldnyire a levegőbe és oly jó szemünk volna, hogy láthatnók Európa minden tengerpartját és országhatárát s láthatnók a vasúti hálózat finom vonalait is a rajtuk ide-oda száguldó apró fekete állatkákkal együtt, akkor ez a kép nyüzsgő hangyabolyhoz hasonlítana s minden egyes hangya mögött egy kis füstfelhő gomolyogna. Skandináviában és Oroszországban kevésbé élénk volna a sürgés-forgás, de Európa középső részeiben vége-hossza nem volna a hangyák eleven nyüzsgésének. Télen vagy nyáron, nappal vagy éjszaka, sohasem csökkenne a sürgölődés és éjszakánkint magas kilátóhelyünkről számtalan szentjánosbogárkát látnánk ide-oda sietni mindenfelé. Ha a világürből érkezve először látnók ezt a színjátékot, csodálkozva kérdeznők meg bizonyára, miért nem pihennek meg soha ezek az apró fekete valamik? Egyetlen nyomorúságos vasárnap sem az egész álló esztendőben, még karácsony szent estéjén, vagy pünkösöd vasárnapján sem!

Nem érnek rá sohasem megpihenni. Szakadatlanul ide-oda surrannak államok és városok között, a tenger partjai és a kontinens belseje között, Európa szíve felé. Az utolsó húsz esztendő alatt Berlin Európának a szívévé lett. Hiszen London szigeten terül el, Páris pedig nagyon is Európának a szélén fekszik. Ha Párisból Szent-Pétervárra utazunk, vagy Stockholmból Rómába, vagy Hamburgból Bécsbe, utunk mindig Németország fővárosán vezet keresztül.

Figyelmes álmélkodással jár-kezel az idegen Berlinben. Nem veszi el ugyan a fejét nagy elképedésében, de azt megérti, hogy hatalmas nagy városba érkezett. Ha keresztül akar menni az utcákon, a melyek ütőerek gyanánt keresztezik Berlinnek minden részét, óvatosnak kell lennie. Máskülönben könnyen elgázolhatja őt egy-egy tovaszáguldó automobil vagy villamos közúti kocs. Nyüzsögnek az utcákon minden elképzelhető fajta közlekedési eszközök. De az automobilo-k már-már túlszárnyalják a többieket és a bérkocsik már csak nyomorúságosan tengenek. A villamos erővel vagy benzinnel hajtott gyorskocsik között lassan döcögnek tova az esetlen omnibuszlovak, ide-oda czirkálva a kocsit hajtó és gépet kormányzó emberek tömegében, a kiknek egytől-egyig oly szörnyű sietős a dolguk. Mintha csak a világ minden java vagy baja azon múlnék, hogy minden egyes ember idejében céljához érjen!

És közben szigorú rendet tart a rendőrség. A ki megszegi a »Jobbra hajts!» parancsát, azt megbüntetik, mert a forgalmat senkinek sem szabad hátráltatnia. A gyalogjárón a világ minden tájáról való gyalogosok tolongnak. De az emberek és kocsik e szakadatlan özönében aránylag mégsem nagy a lárma Berlin utczáin, mert az utcákat aszfalt borítja és sok kocsinak gummiabroncsosak a kerekei. Távolról sincs itt akkora zaj, mint Stockholm utczáin; de Svédország fővárosa mégis mérhetetlenül szebb Berlinnél. Úgy bizony! Sőt egész hosszú utazásunkban az északi sarktól a déli sarkig mindössze két olyan várost fogunk érinteni, a mely szépség dolgában összemérhető a málarkirálynővel! Ez a két város Konstantinápoly és Bombay.

De ez a szédítő utcai forgalom még nem elég, — vonatok is görögnek Berlinen keresztül és a külső városrészeket körvasút köti össze egymással. És még ha legalább lenn maradnának a földön a vonatok! De magas vashidakon hol fölkapaszkodnak a levegőbe, hol meg eltűnnek a föld alatt, villamos világítású folyo-

sókban; és ezeken a földalatti vasutakon két garasért elviszik az embert Berlin egyik végéről a másik végére.

Berlin közepén van egy állomás, a «Bahnhof Friedrichstrasse» (Frigyesúti pályaudvar), egy rengeteg nagy csarnok vasból és üvegből, egész sor párhuzamos sinpárral, a melyek között perronok vannak. A ki ráér, menjen el egyszer oda, teljesen mindegy, hogy a nap melyik órájában. Szakadatlanul emberek rohannak ott ki s be, a lépcsőkön fel és alá, nagy karéjban állnak a jegypénztárak ablakai előtt, és hordárok tolongnak a tömegben, hátukon bőröndökkel és utitáskákkal. Szünet nélkül kábító zúgás hangzik a hatalmas csarnokban, a hol gyorsvonatok járnak ide s tova. Alig szálltak ki és be az utasok, a kalauzok mindjárt be is csapják megint az ajtókat, és a nehéz kocsisor kiviharzik a csarnokból, hogy mielőbb helyet adjon a következő vonatnak. Ha nem sürgős a dolgod, állj meg ott egyszer egy félóráig valamelyik perronon és győződjél meg róla, vajjon nem rohan-e tova előtted kétpercenként egy-egy újabb vonat, még pedig nemcsak napközben, hanem az éjszaka túlnyomó részében is. Lehet-e a világon idegrázóbb feladat, mint a felelős elüljáró feladata itt ebben a pályaudvarban? Hiszen minden vonat, a mely begördül a csarnokba, úgy száguld be, mintha szélvihar rontana ránk a tenger felől.

Már én csak inkább elmegyek arra a közeli térre, a hol a diadalmi oszlop emelkedik a magasba Berlin fölé, a maga három sor aranyozott, Franciaországban hódított ágyújával. Vagy kimelekülök az állatkert árnyas útaira, a hol vasárnaponként egész Berlin sétálni szokott asszonyostul és gyermekestül. És ha aztán kelet felé fordulok, egy hatalmas kapun vezet keresztül az utam, a Brandenburgi-kapun, a melynek oszlopai a győzelem istennőjének négyesfogatát emelik vert rézből. Ezen a kapun át vonult be a német hadsereg Berlinbe, miután Franciaországot legyőzte és a német birodalmat megalapította.

A kapun túl Európának egyik leghíresebb útja^{sz} nyúlik tova. Mert ha Németország korunk leghatalmasabb nagyhatalmává fejlődik, a melynek Berlin a fővárosa, akkor az «Unter den Linden» út (A hársfák alatt) Berlinnek a szive. Vannak ugyan ennél hosszabb utak is, mert ez mindössze egy kilométer hosszú, de szélesebb út alig van nála, mert hatvan méter a szélessége. Az egymással váltakozó úttestek és gyalogjárók között négy kettős hársfa és gesztenyefasor képviseli a szabad természet jótékony üdvöz-

letét itt e nagy kővárosban, a melynek utczái szabályosak és házai nagyok, szürkék és koczkaformájúak.

Itt vannak az «Unter den Linden»-en az idegen követségek épületei és a német minisztériumok, távolabb az öreg Vilmos császárnak a várkastélya, a melynek szobái mindmáig lakatlanok és változatlanok maradtak; a földszint sarokablakában szokott állni az őszhajú és alig meggörnyedt császár és onnan szokott lenézni hű népére. Ha éppen délidő van, a gyalogjárók, az elegáns fogatok és automobilocok tolongása csak annál nagyobb. Jön vidám zene szóval masirozva a díszőrváltás és utána a kíváncsiak nagy tömege, lépést tartva vele, úgy hogy a rendőrnek van dolga a sokasággal, hogy fentarthassa a rendet. A bandával együtt elhaladunk az új királyi könyvtár előtt, a hol Nagy Frigyes néz le bronzlováról az új idő gyermekeire. Itt az operaház, amott az egyetem, a maga tízezer tanulóival és nagy sereg tanárjával és távolabb a fegyvertár nagy gyűjteményeivel a hadtörténelemből. Átmegyünk a várhídon, a melynek íve a Spree fölött feszül és megyünk a díszőrség után a «Lustgarten»-be (Mulatókert). III. Frigyes Vilmos szobrának tövében megáll a menet és a néptömeg csoportosan álldogálva figyel, mert most a hallgatók gyönyörködtetésére sorban következnek egymásután a zeneművek. Ez a színjáték ismétlődik napról-napra.

A «Lustgarten» körül egész városrész terül el, a mely csupa szépművészeti múzeum és képtár, továbbá itt a székesegyház és a királyi várkastély is. Nagyon előkelő épület ez a várkastély, de az utcák rettenetesen beszorítják a házak közé és hiába sóvárog szabadság és levegő után, hogy úgy lengje körül, mint a stockholmi királyi várat.

III. FEJEZET.

VILMOS CSÁSZÁR.

ÁL a német császári udvarban — ez a színjáték bizony nem is rossz úti élmény, és bizonyára te is szívesen meghallgatod, ha mesélek róla.

Idejében elkészültem az öltözködéssel, és kilencz órakor begördült a kocsim a boltíves portálén. A szőnyeggel borított lépcsőfokokon ódivatú egyenruhába bujtatott darabontok állnak mozdulatlanul, mint a viaszfigurák; a szemüket sem forgatják, hogy a tovaözlő vendégek után nézzenek, hát még a fejüket! Feljutva a dísztermekbe, sima parketten lassan keresztülmegyek egész sor ragyogó berendezésű termen, a melyek villamos fény tengerében úsznak. Poroszország királyainak arczképei kiemelkednek az aranyozott bőrtapétából. Végül ott állok a nagy teremben, a melyet a mennyezeten lévő fekete sasokról neveztek el.

Milyen tarka gyülekezet várakozik itt! Előkelő delnők, drágakövekkel teleszórt pompás öltözékekben, és akárhová pillant az ember, mindenütt gyémántok csiszolt lapocskái csillognak és szikráznak. Tábornokok és tengernagyok díszegyenruhában, magasrangú hivatalnokok, idegen országok követei, közöttük a khinai és a japán is, állnak itt várakozva és meghajolnak egy magas alak előtt, a ki most elmegy előttük. Ez a birodalmi kanczellár.

A kamarások arra kérik most a vendégeket, hogy álljanak fel a falak mentén. Belép egy herold, ezüstös pálczával ráüt a padlóra és hangosan így kiált:

— Ő felsége a császár!

Nyomban elcsitul minden nesz. Felesége, a királyfiak és a királykisasszonyok kíséretében, végigmegy II. Vilmos a termen és férfias kézszorítással üdvözli vendégeit. A hölgyeken kezdi, azután az urakon folytatja és beszél mindenkivel. A svéd követ bemutat engem a császárnak, a ki nyomban Ázsiáról kezd velem társalogni. Nagy Sándor hadbavonulásáról beszél Nyugatázsian keresztül és csodálatosnak mondja, hogy egy embernek a neve két évezreden keresztül nem csökkenő fénnyel élhet és ragyoghat.

Majd a terem mennyezetén lévő sasokra mutatva, azt kérdi tőlem, nem ötlött-e szemembe hasonlóságuk a khinai sárkányhoz? Azután átugrik Tibetre és a dalai lámára és Ázsia sivatagának szörnyű csöndességére.

Csakhamar ezután megcsendül a zene és az arannyal és drágakövekkel pompázó, előkelő világ átengedi magát a táncznak. Szép fiatal lányok lebegnek el előttem, mintha tündérek volnának, kipödrött bajuszú, pomádés hajú és szűk gallérú tisztek vezetik őket a keringő hangjaira. Körülöttem mindenki derűsen, előkelően és méltóságosan nézi a tánczot.

Az egyetlen, a ki egykedvű marad, maga a császár. Mély komolyság ül erőteljes ábrázatán. Nem császára-e ő a német birodalomnak, a melynek négy királysága van, Poroszország, Bajorország, Szászország és Württemberg, hat nagyhercegsége, sok hercegsége és fejedelemsége, továbbá egy birodalmi tartománya, Elsass és Lotharingia és három szabad városa, Hamburg, Lübeck és Bremen (Bréma). Hatvan millió emberen uralkodik és birodalmának száznyolczvannégy olyan városa van, a melyek közül mind-egyikben több a lakosok száma kétszázötvenezer főnél, és öt olyan városa, a melynek egy félmilliónál több a lakosa, Berlin, Hamburg, München, Dresden (Drezda) és Leipzig (Lipcse)! És a császár vasakarátának erejével olyan hatalmas hajóhadat teremtett, a mely aggodalmat ébreszt Angliában is, a mely hajdan egyedül uralkodott a tengereken. Legfőbb hadura oly hadseregnek, a mely háború idején akkora, mint Svédország egész népessége. Ez az, a mitől oly komoly hangulatú a császár, hogy a zene hangjai csak ritkán csálnak ajkára mosolyt.

Mikor 1889-ben először jártam Berlinben, Vilmos császár éppen akkor foglalta el a trónját és gyakran láttuk őt csapatai élén lovagolni. Most többnyire automobilon járja be az utcákat és sajátos kürtjel hirdeti már messziről a császár közeledését. Gyorsvonat sebességével száguld az automobilja, a melyen ott lebeg a császári lobogó.

IV. FEJEZET.

A Tengerészeti Múzeum.

EGY EMBERÉLET aligha volna elegendő ahhoz, hogy Berlint alaposan megismerhessük. Már a számtalan múzeumnak és gyűjteménynek kimeríthetetlen kincseit is, a művészet és a természet birodalmából, napokig, sőt hetekig kellene egyenkint tanulmányozni. Mindegyik múzeum külön-külön is egy-egy világ.

Minden bizonyynyal megérttem a műértőnek azt az örömét is, mikor bejárja a képtárak termeit és megcsodálja híres mestereknek az alkotásait. De mi, a kik kalandokra vadászunk, «földön és vízen át rohanva, mint a fergeteg», mi már csak inkább egy másik múzeumba irányítjuk lépteinket, a mely a tenger tudományának van szentelve: a tengerészeti múzeumba.

Művészi minták révén áttekinthetjük itt a német hadihajók történeti fejlődését a legősibb időktől napjainkig. Üveg alatt egész hadosztálynyi modern hadihajót látunk a kikötőben. Minden egyes katona és matróz a legfinomabban ki van faragva, és az ember fogalmát nyer a legénység soknemű foglalkozásáról. Más koczkalakú üvegburák alatt sorhajók, czirkálók és torpedónaszádok vannak. Egy-egy hadiflotta zömének, a voltaképpeni csatahajóknak, az a rendeltetésük, hogy zárt sorban harcoljanak s ezért sorhajó a nevük. A tüzérség és a torpedófölszerelés, a védőpánczél és a sebesség határozzák meg az egyes hajók harczratermettségét. A czirkálók szerepe ugyanaz, mint a lovasságé a hadseregben; ki kell kémlelniök a szomszédos vizeket, hogy a sorhajókat megóvhassák meglepetésektől.

A múzeum egyik folyosója odavarázsol bennünket teljesen egy sorhajó födélzetére, mert egészen úgy épült, mint egy hajó födélzete. Itt a konyha, amott vannak a legénység rekeszei s amott túl van a hajóács műhelye. Odébb békésebb tárgyak is lekötik azonban a figyelmünket: a hamburg-amerikai vonal személy- és teherszállító gőzösei, szintén művészi minták formájában, a melyek láttára örömmel felragyog minden fiúnak a szeme. Ezek az óriás gőzösök nagyobbak a leghatalmasabb csatahajók-

nál is. De legmulatságosabb mégis csak az a nagy világtérkép, a melyen valamennyi német postagőzös el van helyezve apró mozgatható minták formájában, még pedig pontosan mindig azon a helyen, a hol egy nappal előbb a valóságban volt. Mert a hetvenöt útvonal hajótársulatai távirati híreket kapnak a gőzösökről s mihelyt a múzeum megkapja valamennyinek a jelentését, a térképen tovább tolják a hajókat a megfelelő helyre. Ez a térkép nyújt legtisztább fogalmat Németország növekvő hatalmáról a tengeren. Ha elhelyeznénk még más gőzösöket is ezen a térképen, különösen Anglia, Amerika, Franciaország és Japán gőzöseit, akkor azt látnók, hogy a föld hatalmas víztükreit gőzhajók útvonalainak sűrű hálózata fonja keresztül-kasul. És mindenik útvonalon számos gőzös jár mindkét irányban, összekötve egymással a távoli partokat. Árukat hoznak Európa nagy és kis kikötőibe, s a vasút szétszórja aztán az árukat az egész földrészen.

Mihelyt elhaladtunk a torpedók és minden egyéb olyan dolog mellett, a mely az aknavetés fejlődését szemlélteti, eljutunk azokhoz a bájos kis mintákhoz, a melyek a nagy hajók belső szerkezetét és gépeit mutatják be és elidőzünk egy ideig a hajóépítő teremben, a hol kicsinyített méreteken úgyszólván a szemünk láttára megépítenek egy hajót. Vannak itt sport- és hajónaszádok, árboczok és kormánykerekek, evezők, vitorlák és vitorlakészülékek, hajókötelek, vasmacskák és lánczok s minden más, a mi még ehhez tartozik. Láthatjuk itt egy megsérült hajónak a tatarozását is: búvárok foglalkoznak a vízben a javítás munkájával és kaucsuk-tömlőkön friss levegőt szivattyúznak le hozzájuk. Természetesen sokkal kényelmesebb, ha kiemelik az egész hajót úszó dokkokkal, a melyeket szintén szemügyre vehetünk itt.

Egy másik osztályban együtt látjuk az összes elképzelhető vitorlášhajók mintáit, a nagy ötárboczostól, a mely számos vitorlával, árboczokkal és előárboczczal, alattsággal, vitorlakötélzettel és vitorlafákkal van tele, le a bárkahajóig, a briggig,* a schoonerig és a kis cutterig, a mely a parti hajózáshoz való. Minden kis részecske oly csinosan és pontosan van faragva, esztorgályozva és összeillesztve, hogy nem győzi nézni az ember.

Különös gyönyörűséggel időzünk a mentőkészülékeknél. Vannak itt mindenféle mentőnaszádok, a melyekre az utasok és a

* A *brigg* kétárboczos hajó karvitorlával, a *schooner* kétárboczos hajó vitorlafák nélkül, a *cutter* egyárboczos kis hajó.

legénység menekülnek (először a nők és a gyermekek), mikor a hajó süllyedni kezd és csigaaalakú körökben forogva eltűnik a nagy, sötét mélységben. Parafaövek segítségével marad az úszó ember a víz színén, a födélzetről nagy tartókból olajat öntenek a hullámokra, hogy elsimítsák őket és megtörjék dühüket. Egy kép azt szemlélteti, hogy látszólag megfulladt embereket mesterséges légzéssel hogyan keltenek új életre. Egy sajtószerű puska arra való, hogy táviratokat lövöldözzenek fel vele a veszélyben forgó hajó födélzetére. Sőt a leggyorsabban rohanó torpedónaszádra is küldhetnek ezzel a puskával üzenetet. Amott a sarokban röppentyű-készülék van a hozzávaló felszereléssel. Ha a vihar partra vet egy hajót, röppentyű segítségével összeköttetést lehet létrehozni a part és a hajóroncs között finom, erős zsineg útján, a mely a röppentyű végére van erősítve. A bajban lévők elfogják a zsineget, és a zsineg segítségével felhúznak a hajóra egy második, vastagabb zsineget, a mely az előbbihez van erősítve. Ha ily módon megragadták végül a legerősebb hajókötelet, egyik végét ráerősítik a födélzetre, míg a másik vége a parton feszül. A kötél végigszalad egy csiga, a melyhez kosár van hozzácsatolva és ebben a kosárban egymásután partra szállítják a hajótörötteket. Bármily gonoszul és kegyetlenül versengenek is egymással az emberek, mégis kitaláltak sok mindenfélét, hogy veszedelmekben és szenvedésekben támogathassák egymást. Nem egy hajókalauz és kapitány hősi bátorságának az elbeszélésével, a kik életüket áldozták fel embertársaikért, egész könyveket lehetne megtölteni.

Egy szép nagy minta a hamburgi kikötő egy részét mutatja be, hajóival, emelő csigáival és áruházaival, magtáraival és sínei-vel a rakodópartokon, egészen úgy, mint a valóságban. Egy másik minta azt a veszedelmes kikötőbejárást ábrázolja az Odera tor-kolatánál Stettin mellett, a hol csak világítótornyok és csillanó tüzek révén lehet eligazodni a hajózható vízben. Ha a világító-tornyok sugárkévéit bizonyos helyzetben látja az ember, például tisztán egymás fölött, akkor minden rendben van; egyébként pedig nincs a hajó a helyes irányban. A lámpák fényét erős lencsékkel és tükrökkel erősítik. Jelző hordók, bóják és más tengeri jelzések mutatják az utat napközben; böggő és harangozó bóják figyelmeztetik a hajókat tengeri ködben. A tengerészeti múzeum mintáján az összes világítótornyok apró villamos lámpákkal vannak felsze-relve s ugyanolyan megszakításokkal és ugyanolyan időtartamig világítanak és villognak, mint a valóságban.

Amott a nemzetközi jelzőkönyv zászlóábéczéje lóg a falon. Mindegyik zászló más-más betűt jelent, és két hajó, ha találkozik egymással a nyílt tengeren, a zászlók segítségével üdvözölheti egymást a habok fölött. Például: «A hajón minden rendben van», vagy «Tegnap elhaladtunk egy hajóroncs mellett és megmentettük a legénységet», vagy üzenhetnek egymásnak bármi egyebet. A zászlónyelvvel mindent ki lehet fejezni.

Mindennap olvasunk az ujságokban a távírókábelekről, a melyek a tenger fenekén összekötik egymással Európát és Amerikát és hírül hozzák a legfontosabb eseményeket, a melyek csak az imént történtek az Atlanti óceán túlsó partján. A legtöbb kábel Irország délnyugati kiszögeléséről indul ki és Új-Fundlandon vagy Új-Scotlandon végződik. Hogy ezeket a hosszú, nehéz kábeleket sok száz mérföldnyi hosszúságban miként rakják le, arról a tengerészeti múzeumban kábelgőzösök világosítanak fel bennünket a maguk hatalmas tartóival, a melyekben a kábelek összegöngyölítve fekszenek s a melyekből leeresztik a kábeleket, hogy aztán négy-ötszáz méter mélységben egyenes vonal mentén kinyujtsák őket a tenger fenekén. Van itt egy petróleumsgőzös is, a melynek kétharmadrésznyi belsejét meg lehet tölteni petróleummal, és egy szilárdan épített jégtörő, a mely éles orrával vastag jégmezőket szétrepeszt. Hogy a gyűjtőhajókat hogyan építik és hogyan rendezik be, hogy miként horgonyoznak távol a parttól, a hol vihar és fergeteg hiába tépi és rázza a horgonylánczaikat, mind ezt bájos mintákon szemlélhetjük itt. Akaratlanul is megragadja figyelmünket egy nagy kép. Kisebb hajóknak egész raját ábrázolja, a melyek kifelé tartanak az Északi tengerre és egy óriás nagy vasdobot vontatnak. Bremerhavenből jönnek a Wezer torkolatától és onnan ötven kilométernyi távolságban megállnak olyan helyen, a hol a tenger csak hét méter mély. Kinyitnak néhány szelepet, úgy hogy a dob megtelik vízzel és alámerül. Búvárok betonnal rakják körül s ilyen módon egy szirtet, egy kis szigetet teremtenek a tenger közepén és világítótornyot emelnek rá, a mely útbaigazítja a hajókat Bremerhaven felé. Egy másik teremben együtt vannak mindazok az eszközök, a melyeket a tengerészek arra használnak fel, hogy a tenger úttalan utain megállapítsák bármikor, hogy hol vannak. A míg szárazföldet, tengeri jelzőket és világító tornyokat lát az ember, addig ez nem nehéz mesterség. De mikor a part eltűnik és nincs körülöttünk semmi más, csak a víz, akkor ez már nehezebb munka. Akkor a mérőzsineg és a

sebességmérő künn van állandóan a vízben, úgy forog, mint egy hajócsavar és állandóan jelzi a megtett út hosszát és a menet-sebességet. A kormányos a kormánykerék mellett szakadatlanul figyeli az iránytűt, a mely karikákon és hegyes rudakon úgy lóg, hogy vízszintes helyzetben marad a legerősebb hullámozás idején is. A kapitány hajószobájának asztalán ott van kiterítve a tenger térképe és szögmérő meg körző segítségével följegyzik az út minden darabját állandóan. Mindent az úgynevezett sebességmérő-könyvbe jegyeznek be. Időnként megfigyelik a sextanssal a csillagokat vagy a napot, hogy meggyőződjenek róla, helyesek-e a szokásos hajózási számítások. Az órát az igen pontosan járó kronométer mutatja.

Pontos térképek adnak számot a három nagy világtengernek, a Csendes, Atlanti és Indiai óceánnak geográfiájáról. A tenger a föld felszínén harmadfélszer akkora területet foglal el, mint a szárazföld, és a legnagyobb mélység, a melyet a tengerben valaha megmértek, 9640 méter a Csendes óceánban, valamivel északra a Karolina-szigetcsoporttól és keletre a Fülöp-szigetektől. A mérőzsineg zongorahúrokból készül és rácsavarodik egy tekercsre a hajó hátulján; mikor a mérőón feneket ér, a mérőöldnyi hosszú húr elernyed. Mielőtt kábelt raknak, természetesen mindig meg kell mérni a tenger mélységét.

Hogy a tenger vize sós és hogy hajótöröttek csónakjaikban szomjan halhatnak, azt mindenki tudja; kevesebben tudják azonban azt, hogy ha az egész tenger kiszáradna, a hátramaradt só hetvenegy méter vastag réteget alkotna mindenütt.

Vessünk még egy futó pillantást azokba a termekbe, a hol a tenger élő lényei tárnak elénk a legkülönbözőbb formában. A partmellékeken, de különösen Északeurópa partjain, az emberek mindenütt hasznukra fordítják a mélység kimeríthetetlen gazdagságát, és sok ember számára valósággal aranybánya a tenger. Gondoljunk csak a halakra, tengeri rákokra, az osztrigaponkokra, tengeri teknősökre, bálnákra és fókákra, szivacsokra, korállszirtekre és gyöngyházra. A hajós Keletporoszországban bőrruhába öltözötten viharos időben bemegy a tengerbe, a míg mellén felül nem ér a víz és kihúzza a partra a tengerihínárt és moszatot, a mit a hullámok felkavartak, mert ebben található a tülevelű fák megkövesedett gyantája, a borostyánkő, a mely értékes kereskedelmi cikk. Héringfogás idején az Északi tengerben 4500 méter hosszú hálót is kivetnek a gözősök, és a hálót azután gépek segítségével megint bevonják és a földéleten kiürítik. A héring

a. kopoltyúival beleakadt a háló szemeibe. A födélzeten kicsúszik a hálóból és ott hever ezüstragyogású rakásokban. Nyomban besózzák és hajón elszállítják közelbe-távolba.

A berlini tengerészeti múzeum termeiben nagyon gyorsan telnek az órák. Mintha friss tengeri szél és szabad tengeri levegő lengedezne itt körülöttünk, s csaknem zavaró ellentét, mikor később bele kell merülnünk megint az utcák nyüzsgő ember-sokaságába.

V. FEJEZET.

A BERLINI CSIMPÁNZ.

NEM TÁVOZHATOM EL soha Berlinből a nélkül, hogy meg ne látogassam az ottani csimpánzt. Sok órát töltöttem el a berlini állatkertben, ide-oda járva az afrikai oroszlántól az indiai tigrisekhez, a jeges és barna medvéktől az egypúpú tevékhez és a lámákhoz. De legszívesebben időztem mindig a majomházban és legtovább maradok mindig a csimpánznál.

A ketrecz magas üvegfal mögött áll, s csak ezen az üvegfalon keresztül figyelhetik meg a majmot a kíváncsiak. De én ismerem az ápolóját és énnekem szabad bemennem a fűtött szobába, a hol a nagy ketrecz áll. A szegény csimpánz, a melyet szabad hazájából, Nyugatafrika őserdejéből hoztak el ide, most egyes-egyedül van erős ketreczében a borús, esős Berlinben! Csinosnak éppen nem mondható. A homloka alacsony és a koponyája összenyomott. Az állkapcsai esetlenek és durva csomósak, és a szemfogai meglehetősen nagyok. Az orra lapos, a karjai hosszúk, a kezei kemények és kérgesek, és egész testét fekete szőr borítja. És a mint ide-oda jár a nagy ketreczben, mégis emberhez hasonlít mindenképpen. Mert dióbarna, beszédes szeme van, és a mikor odalépek a ketrecz rácsához, élém jön és le nem veszi rólam a tekintetét. Olyan komoly és olyan szomorú, hogy meg kell kérdezniem az ápolójától, mi a baja. És mit felel az ápoló?

— Azon töri csak a fejét, vajjon uraságodnak hosszú vagy rövid-e a haja, és nagyon szeretné, ha uraságod levénne a kalapját.

Szivesen teljesítem ezt a szerény kívánságát, leveszem a kalapomat és odahajtom a fejemet a rácshoz. A csimpánz hideg, kemény, kerges kezeivel végigsimítja a hajamat, és szemlátomást meglegedetten, örömkialtást hallat; azután görbe lábain esetlenül megint hátrább dőczög a ketreczébe, keze bütyköivel a padlóhoz támaszkodva, egy trapéz után nyúl és tornázni kezd rajta, hogy aztán egy kötélén, a mely a ketrecz tetejéről lóg alá, félkörben ide-oda lóbálja magát.

De csakhamar visszatér és mindig újra megrázza a kezemet; sőt olyan arcot vág, mintha szeretné megpróbálni a csiptetőmet is. De az ápoló figyelmeztet, hogy ne adjam kölcsön neki. Erre aztán beéri azzal is, hogy végigkotorássza és kikutatja a kabátom zsebeit, nem hoztam-e magammal egy pár szem diót vagy valami gyümölcsöt. Végül megint ide-oda kezd futkosni börtönében.

Közben alkonyulni kezdett. Mikor az esti szürkület leszáll az afrikai őserdőre, a csimpánz fára szokott felmászni s ott kényelmesen elhelyezkedik az ágak között. Itt Berlinben azonban, az állatkert ketreczében, az ápoló kinyitja a rács ajtaját, két vastag, gyapjútakarót czipelve magával. A csimpánz elveszi tőle a takarókat, hogy ágyat vessen saját magának, az egyik takarót leteríti az egyik sarokban a padlóra, a másikba pedig beleburkolózik. Gondosan begyömöszöli a takarót minden oldalon maga alá és felhúzza egészen a fülei fölé. Erre aztán én is jó éjszakát kívánok neki, és megyek a magam útján, ki megint a lármás utcákra.

Ezeknek a majmoknak az okosságáról, megfontolt cselekedeteiről és összeférő természetéről sokat beszél mindegyik utazó, a kinek voltak valaha csimpánzai. Egyszer egy ilyen emberhez hasonló majom — hogy én is emberhez hasonlóan fejezzem ki magamat — csaknem odalett ámulatában, mikor először megpillantotta magát egy tükörben. Szörnyű kíváncsi lett, kérdő pillantást vetett a gazdájára, a tükör mögé ment, megnézte a tükör hátulját és próbálta megérinteni a saját képemását, vajjon eleven teremtés-e. Szakasztott úgy viselkedett, mint a vademberek, mikor először néznek tükörbe.

Brehm, az állatok nagyhírű barátja, megható dolgokat mesél el fiatal csimpánzáról. Az ilyen majommal, — mondja a többi között, — nem lehet úgy bánni, mint állattal, hanem úgy kell bánni vele, mint emberrel szokás. Az ő csimpánza megvizsgált mindent, a mi körülötte volt. Kihúzta a szekrény fiókjait és olyasmit keresett bennök, a mivel eljátszhatnék; kinyitotta a kályhaajtókat,

leült eléjük és a tűzbe nézett; ott ült ő is a többiekkel együtt az ebédlőasztalnál és együtt étkezett a többiekkel; ő maga töltötte tele a csészéjét és úgy ivott, mint az ember. És ha befejezte az étkezését, az asztalkendővel megtörölte a száját. A ki barátságos volt hozzá, annak átkarolta nyakát és csókot adott. A gyermekeket jobban szerette, mint a felnőtteket, és a kis lányokat jobban szerette, mint a kis fiúkat, mert ez utóbbiak ingerkedni szoktak vele. Mikor egyszer megmutattak neki egy négyhetes csecsemőt, csodálkozva nézegette és szemlátomást azon tűnődött, vajjon ez a kicsi jószág igazán ember-e. Azután megérintette a gyermek arczát egy újjal, oly gyöngéden és oly könnyedén, mintha félne, hogy fájdalmat talál okozni neki. S a mikor végül tisztába jött a dologgal, a béke jeléül kezét nyujtotta a kisednek.

Az időről pontosan tájékozva volt. Ha késett a vacsora, hangerősen kopogott az ajtón, és ha az ételeket feltálalták, elragadtatva így kiáltott fel: — Óh, óh! — Vacsora után felhúzta urának a papucsát és egy törülközővel kisöpörte a szobát. Kigyókat és más csúszó-mászó állatokat gyűlölt, s csak akkor merte szemügyre venni őket, ha üveg alatt voltak. Máskülönben elszaladt és így kiáltott: — Óh, óh! — De a papagájtól nem félt. Gyakran oda osont a kalitkához s gyorsan felkapta a kezét, hogy a papagájt megijeszze. De a papagáj humorista volt és rákiáltott a csimpánzra:

— Csitt, csitt!

Megérthetjük, hogy ennek a majomnak gazdája és barátja úgy gyászolta őt, mintha emberi lény lett volna, mikor a csimpánz belehalt végül egy nyakmirigydaganatba, a melyhez utóbb tüdőgyulladás járult. A beteg majmot nem az állatorvos kezelte, hanem a legügyesebb orvosok, a kiket elő lehetett keríteni. Mikor a daganat lélekzési nehézségeket okozott, a majmot meg kellett operálni. Négy embernek kellett volna fogni őt, de a majom kapálózott ellenök és kitépte magát a kezeik közül. Ekkor rábeszéléssel próbáltak hatni rá, és a majom minden panaszos hang és a legcsekélyebb mozdulat nélkül, a mely a kés alatt halálát okozhatta volna, tűrte az operációt. Mikor túlesett rajta, örömének és hálájának úgy adott kifejezést, hogy kezett nyujtott mind a két seborvosának, az ápolóját pedig megölelte. S a mily bátran viselkedett a műtőkés alatt, épp oly türelmesen szedte az orvosszereket s épp oly méltón feküdt le meghalni is. Kezelőorvosai közül az egyik kijelentette, hogy teljességgel úgy halt meg, mint ember, nem úgy, mint állat.

Hedin Sven, I. 25. old.

A bécői Szt.-István-templom.

VI. FEJEZET.

I. FERENCZ JÓZSEF ÉS A BÉCSI BÁDOGOS.

DE MOST MÁR IDEJE, hogy elbúcsúzzunk a Spree partjaitól. Ha minden nevezetes városban, a melyet érinteni fogunk, olyan sokáig akarnánk időzni, mint Berlinben, akkor valószínűleg egyáltalán sohasem érkeznenék többé haza. Csupán Konstantinápolyig is kétezer kilométert kell még megtennünk, és teljes tizenhárom órára van szüksége a gyorsvonatnak, hogy elvigyen bennünket először is Bécsbe, Ausztria fővárosába.

Nyugatra van tőlünk az Elbe, a mely Hamburgnál az Északi tengerbe szakad, és Keleten az Odera, a mely Stettinnél a Keleti tengerbe torkollik. Csak az Elbével ismerkedünk meg közelebbről, először is Drezdenben (Drezda), a szász királyság fővárosában, a melyen keresztül utazunk, s azután az osztrák határon túl Csehországban, a hol a vaspálya gyönyörű, sűrűn lakott, erdős völgyben halad a folyó kanyarulatai mentén. Prágában sem időzhetünk, Európa egyik legrégibb és legszebb városában. A vonat zakatolva tovább rohan, s csak Bécsben szállunk ki belőle megint.

Bécs gazdag és gyönyörű város; Európának nagyságra negyedik városa. A Szent-István székesegyház égbenyúló tornya két millió ember fölé emelkedik, a kik mind itt laknak ebben a városban. Régi időkbeli emlékek mellett pompás modern házóriásokat látunk itt, és a «Ring» (körút) a világ egyik legszebb útja. Bécs Berlinnél sokkal inkább a jókedvnek és a víg életnek a városa, előkelő, régi nemes város, a színházak, hangversenyek, bálók és kávéházak városa. Két részre osztja Bécset a Duna-csatorna, a melynek tizenkét hidja van, és a város keleti peremének hosszában mesterséges mederben a «szép kék Duna» hajjai hömpölyögnek, a melyeknek dallamos csobogása adja meg a híres bécsi keringő alaphangját.

Bécs épp úgy, mint Berlin, egyik gyújtópontja a műveltségnek, tudománynak és művészetnek, és számtalan csodálatos dolgot rejt a falai között. De legnagyobb nevezetessége mégis csak I. Ferencz József, az agg császár és király. Nem azért, mert olyan öreg és mert utolsó tagja egy immár kihalt nemzedéknek, hanem azért, mert az agg uralkodónak tiszteletreméltó személyisége olyan

birodalmat tart össze, a mely a legkülönbözőbb országokból és nemzetekből s a legkülönbözőbb hitvallású alattvalókból tömörült össze. Ötven millió alattvalója van: Ausztriában a németek, Csehországban a csehek, Magyarországon a magyarok és Galicziában a lengyelek. S még egész sereg más nép él, köztük mohammedánok is, a katolikus Habsburg-uralkodóház fejének jogara alatt.

I. Ferencz József élete bővelkedett viszontagságokban és szomorúságokban. Több háborút és nagy átalakulásokat megélt, de bölcs kormányzói ügyességgel együtt tudta tartani jogara alatt az egymásra agyarkodó embertömegeket. Merényletet is követtek el ellene, hitvesét, az áldott lelkű Erzsébetet meggyilkolták és egyetlen fia, Rudolf trónörökös, erőszakos halált halt. I. Ferencz József most nyolczvanegy esztendő; hatvanhárom év óta viseli az osztrák császári koronát és 1867 óta koronás királya Magyarországnak. Uralkodása alatt országainak kereskedelme, ipara, mezőgazdasága és általános vagyoni jóléte óriási arányban fejlődött és emelkedett. A legnevezetesebb azonban az, hogy ez az aggastyán még mindig emelt fejjel jár, karcsú és egyenes, és épp oly szorgalmasan dolgozik, mint akármelyik napszámos a Duna völgyében.

I. Ferencz József nagy népszerűségéről tanuskodik az alábbi történet, a melyet egy beszédes utitársam mondott el egyszer, mikor Bécsből gyorsvonaton keresztül utaztam a Duna völgyén, ugyanazon az úton, a melyen mi is utazunk majd most közös utazásunk során. Éppen leültem, hogy megebédeljek, s mialatt a levesemet fogyasztottam, utitársam azzal mulattatott, hogy Bécsről beszélt.

— Hallott már a bádogosról, a ki felmászott a Szt.-István toronyra? — kérdezte tőlem.

— Nem én! Miféle történet ez?

— Hát az a bádogos a maga módján akarta megünnepelni a császár jubileumát. Rákötött egy osztrák zászlót a hátára és felment a torony lépcsőjén, és a mikor a lépcső véget ért, kívülről mászott tovább fölfelé a tornyon. A torony, a mint ön is tudja, csaknem függőleges, de a bádogos értette a módját, hogy felhasználja a legkisebb kiugró párkányokat és a rézlemezek forradásait is, úgy, hogy végül feljutott a keresztnek a tövéig.

— Onnan persze lezuhant aztán?

— Isten ments! Kifújta magát, azután felmászott a villámhárítón a kereszt legfelső kockájára. Ott hasra feküdt s karjával és lábaival úszómozdulatokat végzett a levegőben.

— Kezdek félni ettől a ficzkótól, — gondoltam magamban.

— Azután fogta a bádogos a zászlóját és elkezdte lobogtatni. Mélyen alatta terült el Bécs, és úgy látta az egész várost, mintha térkép lett volna: a Duna-csatornát és a Dunát a hat hidjával, a négyszögletes városrészeket, a kéményes háztetőket, az utakat, udvarokat és kis utcákat, a külvárosokat és falvakat, vaspályákat és országútakat, a melyek a szemhatár szélén eltűntek. A táviró- és telefon-sodronyok mélyen alatta voltak, s ő volt egész Bécsben bizonyára a legmagasabb polczon. Véletlenül meglátta őt meg a lobogóját valaki odalenn a székesegyház előtti szabad térségről, s ez a valaki természetesen megállt, hogy fölnézzen rá. Egy percz múlva egész gyülekezet sereglett már össze, és végül olyan tolongás támadt, hogy a forgalom teljesen elakadt. Ugyanez történt a város valamennyi más szabad terén és utcájában is, a honnan látni lehetett a Szt.-István tornyot. A lakosság fele ott szorongott a kövezeten, olyan sűrű tömegben, hogy sem ember, sem koci nem mozdulhatott tovább és mindenki fölbámészkodott a toronyra. A bádogos ott feküdt még mindig hason a magasban, a zászlóját lobogtatta és mulatott rajta, hogy odalent az utcákon úgy feketélt az embersokaság.

— Persze végül lezuhant és összezúzódott? — szoltam közbe, mert addig nem akartam hozzálátni az időközben feltápt halhoz, a míg a bádogos megint le nem jut a toronyból a földre vagy legalább is a felső lépcsőnek a tetejére.

— Szó sincs róla! Mikor elunta magát odafönt, óvatosan lemászott megint ugyanazon az úton, a merre fölkapaszkodott. Egyetlen egyszer sem lépett félre, nem csúszott meg, nem vesztette el az egyensúlyát, mialatt kívül a tornyon lefelé iparkodott. Persze az efféle kirándulásokra csak olyan ember vállalkozhat, a ki nem szédül.

— Ebben igaza van! — feleltem. — De mit szolt a bádogoshoz a rendőrség?

— Egy havi fogházra ítélte, mert csődülést okozott és az utczai forgalmat megakasztotta.

— Ez hitványság volt! — szoltam önkénytelenül.

— Igen ám, csak hogy a császár arany medáliónnal tüntette ki nagy bátorságáért, a melynek a császári jubileum alkalmából tanújelét adta.

— Ez már rendjén volt! De most lássunk a halhoz.

A vonat éppen az egyik Dunahidon robogott keresztül, a magyar Alföld és a Balkánfélsziget felé.

VII. FEJEZET.

A MAGYAR ALFÖLDÖN KERESZTÜL
A BALKÁNFÉLSZIGETRE.

AZ OSZTRÁK ÉS MAGYAR monarchia északi részében ered az Elbe és a Dnyeszter, déli részében pedig több kis folyó van, a mely az Adriai tengerbe szakad. Egyébként azonban a monarchia valamennyi folyója a Dunához tartozik és a Duna felé siet minden oldalról, mint a monarchia főfolyója felé. Európának legnagyobb folyóvize a Volga és ennek megvan a maga külön tengere: a Kaspi tenger. A Duna nagyságra nézve Európa második folyója, és ennek is megvan a maga külön tengere: a Fekete tenger. És feketének hívják a forrását is, mert a Duna a badeni Schwarzwald (Fekete erdő) hegységben ered. Forrásától a torkolatáig csaknem 3000 kilométer hosszú. Végighömpölyög Bajorországon, Ausztrián és Magyarországon, határfolyó Románia és Bulgária között és érinti végül az orosz területnek egy kis csücskét is. Hatvan nagy mellékfolyója van, a melyeknek több mint a fele hajózható. Ezek a folyók egytől-egyig a főfolyam víztömegét növelik torkolatról-torkolatra. Budapesten, a melyet pompás hidak alatt ketté oszt a Duna, hajlandó az ember azt hinni, hogy nagy tavat lát maga előtt, nem pedig folyót. Az Erzsébethíd ívhúrja Magyarország fővárosában 290 méter hosszú. Távolsabb lefelé, Oláhországnak a határán, a Duna egy kilométer széles, és ott, a hol a romániai vaspálya Bukarest és a Fekete tenger között keresztezi a Dunát, Cerna Voda mellett, csaknem négy kilométer hosszú híd van a Dunán, a mely a leghosszabb hídja a világnak!

Nem messze ettől a ponttól, három ágra szakad a Duna víztömege, nagy deltát alkotva torkolatánál. Kétszeres embernagyságú sűrű nádas van itt, nagy bivalycsordák legelésznek, farkasok járnak rabolni és milliószám tenyésznek a vízi szárnyasok. Mi svédek meglehetősen büszkék vagyunk a Klarelfre, a Dalelfre, az Angermanelfre és Norrland minden többi folyójára; de a mi folyóink a Dunához képest elenyészők.

Budapesttől kezdve a nagy magyar Alföldön visz bennünket keresztül a vonat. Sajátságos medenceformájú terület ez, hegyeknek a gyűrűjében. Nagyon esős, télen át hideg és nyaranta meleg, mint minden olyan terület, a mely messze van a tengertől. Gyakran támadnak rajta por- és homokviharok, s némely vidékén dombokká gyülemlik meg a futóhomok. A nagy magyar Alföld valaha buja pusztaság volt, a melyen a nomád magyar nép lóháton bolyongott, s marhacsordáit és végeláthatatlan juhnyájait legeltette. Ma egyre jobban terjed rajta a földművelés. A főtermékek: búza, rozs, árpa, zab, kukoricza, rizs, burgonya és bor, olyan mennyiségben, hogy az ország szükségletét bőven fődözik, sőt marad belőlük jelentős mennyiség kivitelre is.

Falvak és majorságok körül tölgyek, szilfák, hársfák és bükkfák nőnek; nyársfa és fűzfa mindenütt van, mert a szél szétszórja könnyű magvaikat mindenfelé. De a sok mocsarú, nagy pusztákon más tüzelőanyaga nincs a lakósoknak, csak nád és szárított trágya. A baromtenyésztés mindig igen fejlett volt Magyarországon. Lelkiismeretes tenyésztéssel még mindig nemesítenek fajteheneket, bikákat és bivalyokat, s a legkülönbözőbb fajta juhokat, kecskéket és sertéseket tenyésztik; jelentékeny termelési ág a baromfitenyésztés, méhészet, selyemtermelés és a halászat. A nomád, a ki nyájaival egyik vidékről a másikra vándorol, nem nélkülözheti a lovat, s így csak természetes, hogy Magyarországnak mindig sok lova volt, még pedig kitűnő, tatár és arab vérkeverékű lovai.

Ha az ember a vonatról nézi ezt a földet, a hol mindez a kincs terem, s a jól és egyenletesen öntözött talaj oly nagy mértékben előmozdítja az emberek jólétét, akkor laposnak és egyhangúnak tűnik fel ez a föld, ha látunk is rajta nyájakat lovas pásztorokkal, falvakat, országútakat és kunyhókat. De ha tiszta fogalmat akarunk nyerni róla, akkor föl kell keresnünk a nagy mezőgazdasági kiállítást Budapesten. Ez tökéletes képet nyújt a magyar vidék életéről, a legelőkről és marhaistállókról, sőt még a kiformált vajról és a kész sajtról, valamint a selyemhernyó életéről is, hernyó- és báb állapotában, egészen az értékes selyemszövet elkészültéig. Bemutatja a paraszt életét a mezei jószágon, az egyszerű nádkunyhóban vagy a sátor alatt, a különböző gabonafajtákat, a miket a földeken művel, a sárga méhlépeket, a miket ősszel a méhkasokból gyűjt, a cserzett bőrt, a melyből szíjat, zsineget és bőröndöt készít. Bemutatja a magyar vadász és halász fegyvereit, szerszámaikat és zsákmányát. S csak, a mikor végigjártuk

már a kiállítás utolsó termét is, akkor értjük meg, milyen okosan és mekkora szeretettel gazdálkodik a földjén a magyar nép. Jólét és gazdagság jutalmazza munkájáért a lakosságot . . .

Rengeteg sebességgel rohan át a vonat a síkságon és a szerb határon. Belgrádban, Szerbia fővárosában, vámhivatalnokok vizsgálják át a podgyászunkat. A kötelességüket teljesítik csak, de az ember mégsem szereti őket. A szerbeket egyáltalában nem igen szeretjük, s én magam egyáltalában nem bízom olyan népben, a mely királyait és királynéit egyszerűen kihajigálja az ablakon, mikor eszébe jut neki.

Itt elbúcsúzzunk a Dunától és a Morava völgyében haladunk fölfelé. A szerb falvak, alacsony, fehér házaikkal, a melyeknek piramisformájú cserép- vagy szalmafedelük van, csinos és festői látványt nyújtanak. Mindenfelé zöld magaslatok, erdős lejtők, nyájak és pásztorok és parasztok, a kik tarka viseletben lépdelnek az eke mögött. Susogó kis patakok tánczolnak le pajkos szökkenésekkel a Moravába; ez maga a Duna felé hömpölyög. Tehát még mindig a Duna folyamvidékén vagyunk, sőt még akkor is, mikor keresztülvágva már egész Szerbián, átkeltünk egy lapos hegygerinczen és elhagytuk már Szofiát, Bulgária fővárosát is. Itt is van még egy folyó, a mely a Dunának az alattvalója, úgy, hogy a Duna egész sor népnek és országnak az életidege. A népvándorlás idejében Keletről rendszerint a Duna völgyén át nyomultak be a néptömegek Európába, s a Duna folyam még ma is egyik legfontosabb összekötő kapocs a nyugati és a keleti Európa között.

A kapzsi éjszaka eltakarja előlünk a bolgár királyságot, a melynek déli részén utazunk végig a Maricza folyó mentén. A folyó délfelé lejtősödő völgyét csak a török határon és Drinápolyon túl hagyjuk el. Itt immár a Balkánfélsziget legszélesebb részében vagyunk, s az éjszakai utazás egyhangú rázódása közepett, a párnás padon elnyújtózva, a híres Balkánországokra gondolok, a melyek délen terülnek el: Albániára, a melynek oly harcias a népe, Macedoniára, Nagy Sándor szülőföldjére és Görögországra, a tudomány és művészet egykori bölcsőjére.

Mikor pirkadni kezd, Törökországban vagyunk már, és a nap magasan jár már az ég boltozatán, mikor a vonat berobog Konstantinápolyba.

VIII. FEJEZET.

KONSTANTINÁPOLY.

A SORSOD elvezérel valamikor a Föld városainak ebbe a gyöngyszemébe, akkor ne vesztegesd az időt egy pillanatig sem a szűk, piszkos utcákban, hanem siess fel mihamarább annak a magas toronynak a felső emeletére, a mely Stambulnak, a török városrésznek, félsziget formájú kiágazásából emelkedik ki középu. Felejthetetlen szépségű táj tárul onnan a szemed elé.

Összezsúfolt, tarka-barka színű faházak tengerét látod magad előtt. A régi Stambul háztetőinek tömkelegéből kiemelkednek a minarettek karcsú tornyai és a mecsetek kerek kupolái. Közvetlenül a lábaid alatt ott van a kereskedők nagy bazárja és távolabb hátul a Hagia Sophia, a legelőkelőbb mecset. Stambul úgy, mint Róma, hét dombon épült; a völgyek a dombok között tele vannak zöld facsoportokkal és árnyas kertekkel. Hátul nyugat felé felismerhetők még a régi városfal tornyai; túl rajtok a temetők komor cipruslombjai integetnek.

Észak felől egy félsziget nyúlik feléd tompa szögben. Ezen terül el Galata és Pera, az a két városrész, a hol az európaiak, görögök és olaszok, zsidók és örmények és a szomszédos néptörzsek tagjai laknak. E félsziget és Stambul között mély bevágású tengeröböl húzódik északnyugat felé; az öbölnek a neve Arany Szarv, mert hajjain ősidők óta mérhetetlen kincseket szállítottak.

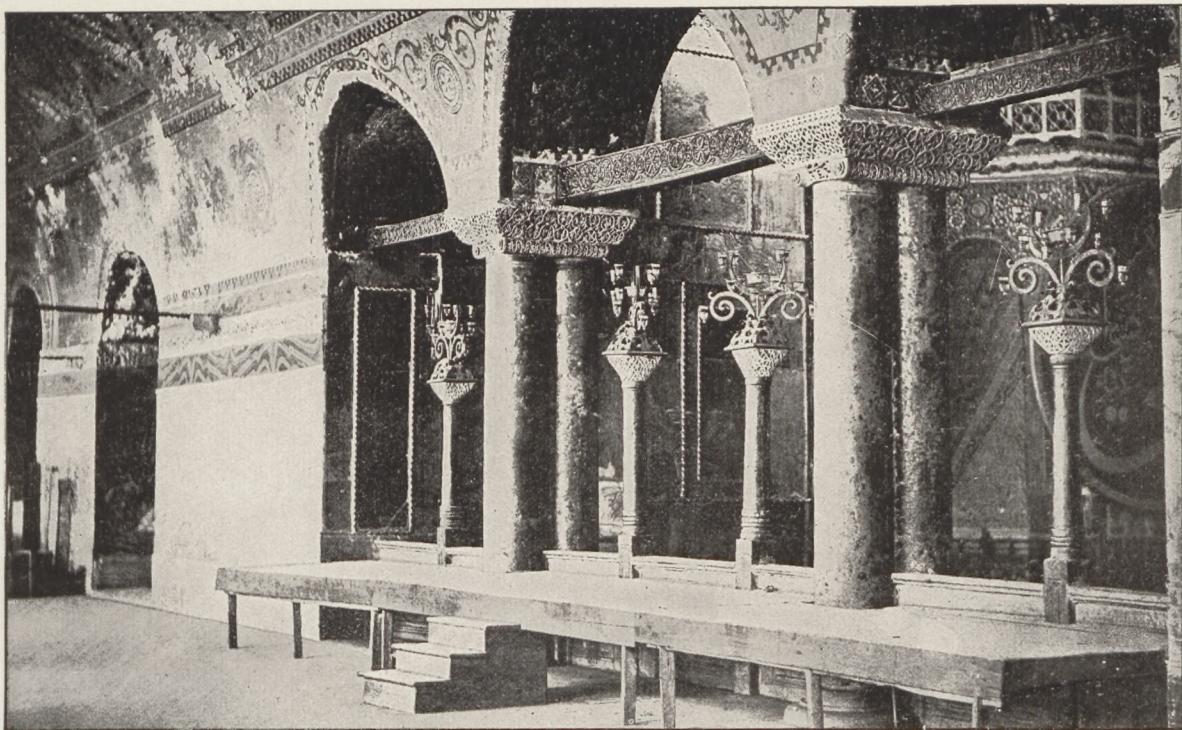
Északkeleten tengerszorost látsz, a melynek egyenletes a szélessége. Vízének a tükre kék, mint a zafir, és a partjait falvak és fehér villák rózsafüzére szegélyezi buja ligetek között. Ez a Boszporus, a hajók országútja a Fekete tengerbe. A Boszporus jobb oldalán, éppen Keleten, Konstantinápoly harmadik főrésze, Skutari, húzódik a tengerparttól fölfelé alacsony domboknak a tetejére.

Most pedig fordítsd a tekintetedet délfelé. A kezedet a szemed fölé kell tartanod, mert nagy víztükrök verik vissza nem csökkent ragyogással a nap fényességét. A 200 kilométer hosszú Márvány-tenger terül el előtted, ez a különös víztömeg, a mely sem nem

tó, sem nem tenger, sem nem öböl, sem nem tengerszoros; összekötő kapocs a Fekete tenger és az Egei tenger között, amazzal a Boszporus, ez utóbbival a Dardanellák útja, a Hellespontus, köti össze. Az úszó-kertek amott, két mértföldnyire délkelet felé, a Herczeg-szigetek, s mögöttük, kéklő illatos messzeségben, Kisázsia hegyei emelkednek. Imitt-amott egy-egy fehér vitorla csillan meg, vagy egy-egy kis gőzösnek a füstfelhője úszik a levegőben. És köröskörül a szemhatáron egyre bágyadtabb színekbe olvad át ez az elragadó tájék, míg végül ég, föld és tenger egymásba mosódik.

Felejthetetlen lesz rád nézve ennek a széles víziutakkal szeldelt, hatalmas városnak a képe. A tekinteted két világrészt és két tengert ölel át egyszerre és tisztán végiglátsz a fontos tengeri úton, a mely az Ozmánbirodalom fővárosát keresztül metszi. Naponta számtalan hajó siet a Boszporuson keresztül a Fekete tengerbe, Bulgária, Románia, Oroszország és Kisázsia partjaira, s éppen annyi a Dardanellákon keresztül Görögország tengereibe, a szigettengerbe és a Földközi tenger partjaira.

Nem szívesen lépsz vissza az emeletet körülszegő karfától. Álom-e ez vagy valóság? Európában állsz, ámde Ázsiának a küszöbén! Skutari, amott szemben, sötétzöld czipruserdőknek a koszorújában, már az ázsiai oldalon terül el! De ha lenézel egyenesen magad alá az utcákra, a hol törökök sűrögnek-forognak; a keskeny fehér naszádokra, a melyek a tengerszorosokban tova suhannak, akkor csakhamar inkább Ázsiában érzed magadat, mint Európában. Szüntelen morajlás van körülötted. Nem a szél susogása ez, nem is a habok játéka; legjobban méheraj zümmögéséhez hasonlít. Hébe-korba tisztán hallod egy teherhordónak a kiáltását, egy kutya ugatását, egy gőzös füttyét vagy a közúti vasút egy kocsijának a csengetését. Egyébként azonban a természet hangja egyetlen hangba olvad össze az emberi munka hangjával és az a zümmögő csend, az a nyughatatlan nyugalom vesz körül, a mely ott honol minden nagy városnak a kéményei fölött.

Hedin Sven, I. 33. old.

Részlet a Hagia Sofia-ból.

Hedin Sven, I. 31. old.

Konstantinápoly.

IX. FEJEZET.

A SZENT BÖLCSESSÉG TEMPLOMA.

AZ 548. ESZTENDŐBEN vagyunk Krisztus születése után. A kereszténység egyik leggyönyörűbb templomát éppen befejezte annak a kornak a legnagyobb építőmestere, egy kisázsiai művész. Tizenhat esztendeig tartott a munka és tízezer ember dolgozott rajta szakadatlanul. De most immár elkészült az óriási alkotás és ma fogják felszentelni a Szent Bölcsesség templomát.

A bizanczi birodalom nagy császára, Justinianus, gyors négyes fogaton érkezik, és belép a templomba a konstantinápolyi patriarcha kíséretében. A templom belseje akkora, mint egy vásártér, és a kupolája, mintha égbolt volna, 56 méter magasra boltozódik. Justinianus körülnéz és örül művének. Megcsodálja a tarka márványt a falakon, a művészi mozaikot a kupola arany alapzatán, a vörös porfir és zöld márvány oszlopokat, — száz oszlop van, — a melyeken a kupola és a karzatok nyugszanak. Mérhetetlen a császár gazdagsága! Hét aranykeresztet ajándékozott az újonnan épült templomnak, minden keresztnek egy mázsa a súlya! A sekrestyében negyvenezer darab kehelytakaró van, megannyi gyönggyel és drágakővel himes, és van benne huszonnégy biblia, két mázsa súlyú mindegyik a maga aranyveretű födelében. A három portálé ajtóburkolata Noé bárkájának építőfájából van ácsolva, és a főbejárat ajtóí vert ezüstműből valók; a többi ajtó czédrusfával, elefántcsonttal és borostyánkővel van kirakva. Tizenkét ezüstszelep között pompázik szintén vert ezüstműből, de aranyozottan, ennek a templomnak legszentebb ékessége, a felfeszített Krisztusnak képmása, hű mása annak a keresztnek, a melyet római barbárok emeltek több, mint ötszázesztendővel ezelőtt Jeruzsálemben.

A boltozat fényben úszik. Ezüstkaros gyertyatartók formálnak hatalmas keresztalakot a császár feje fölött, jelképeül annak a ragyogó diadalnak, a melyet a mennyi világosság aratott a földi sötétségen. A kupola mozaikjában a szentek szelid arcza világol, a kik néma áhítattal az Úr előtt térdelnek; a kupola boltíve alatt

a négy Khérubim lebeg. És a császárnak eszébe jut Mózes második könyve:

«A Khérubimok pedig kiterjesztették volna az ő szárnyaikat felfelé, úgy, hogy az ő szárnyaikkal befedeznék a kegyelem tábláját; és arczczal egybe valának a Khérubimok, úgy hogy néznének a kegyelem táblájára.»

Nem éppen így volt-e ebben az új templomban? Megalázkodva a Mindenható előtt, de egyúttal eltelve emberi büszkeséggel is, térdre borul Justinianus és így kiált fel:

— Dicsőség az Istennek, a ki méltónak ítelt engem arra, hogy ezt a művet befejezzem! Legyőztelek téged, Salamon!

Azután megszólalnak a fuvolák és dobok, és a nép újjongó éneke visszhangzik a házak között, a melyeknek ablakaiból hosszú drága brokátszőnyegek lógnak alá. Két álló hétig tart az ünnepség; több tonna ezüstpénzt kiosztanak a nép között, és az egész város a császár vendége...

És új nemzedékek, új századok kelnek a régiek nyomában. A Szent Bölcsesség templomában megülik még mindig pompázó díszszel a kereszténység évforduló ünnepeit, s patriarchák és egyházatyák itt gyűlnek össze parancsot osztó zsinatokra. Csaknem ezer esztendő suhant el már az Istennek e hatalmas háza fölött.

És ekkor felvirrad az 1453. esztendő májusának 29-ike.

A török szultán harczosainak számtalan csapatával megostromolta és elfoglalta Konstantinápoly falait. Rémületében örjöngve menekül százezer férfi, nő és gyermek a Hagia Sophiába, a város többi részét kiszolgáltatva a pusztításnak. A hódítónak nem lesz bátorsága ezt a szent helyet meggyalázni! A végszükség órájában, — így szól a jövendölés, — leszáll majd az Úr angyala a mennyekből, hogy megmentse a templomot és a várost.

A mohammedánok vad trombitái már a közeli dombokon harsognak. Szivettépő jajveszékelés hangzik a boltozatok alól, az anyák keblükre szorítják gyermekeiket, a hitvestársak összeölelkeznek, gályarabok, a kiknek csuklóira békó szorul még, az oszlopok mögé menekülnek a homályba. Dörögve vagdossák a mohammedánok szekerczéi a kapukat; a drága fa szillánkokban hull szét a csapások alatt. Az egyik ajtó recseg még eresztékeiben, a másikat már bedöntötték. Hiszen a prófétának az a parancsa, hogy tűzzel-vassal terjeszszék az ő tanítását. Vallásnak nem volt még ennél soha gyalázatosabb parancsa. Mámorosan a falon végzett véres mészárlástól, berontanak a janicsárok és csepegő görbe

kardjukkal lekaszálják aratásukat a próféta parancsa szerint. A védteleneket csapatosan lánczra verik és mint a barmokat kihajtják a szabadba. Következik a fosztogatás. A kardcsapások és lándzsadöfések alatt széthasadozik a mozaik, a drága oltárterítőket leszaggatják, s mérhetetlen arany és ezüst kincset raknak az öszvérek és tevék hátára. Vad ordítás közepett végighurczolják a keresztrefeszített Krisztus képmását a templomon, egy fekete-szakállú muzulmán eszeveszett vallási gyűlöletében rányomta janicsár sipkáját a töviskoronára, és az elbizakodott diadalüvöltést túlharsogja a gúny kiáltása:

— Ime, a keresztények Istene!

De odafönn a főoltár előtt egy görög püspök áll főpapi ornátusban. Félelem nélkül, hangos, nyugodt hangon misét mond a keresztények számára és vigaszt csepegtet lelkükbe a szörnyű veszedelem idején. De végül teljesen egyedül marad. És ekkor felragadja az arany kelyhet és indul a lépcsőn fölfelé a felső karzatokra. E pillanatban észreveszik őt a törökök, s kivont szabálával, és előre feszített dárdával utána rohan egy csapat janicsár. A következő pillanatban holtan fog leroskadni a kehely fölé, mert menekülnie képtelenség, hiszen köröskörül kőfalak meredeznek. De egyszerre csak megnyílik előtte hirtelen a szürke kőfal, a püspök belép a nyílásba és a kapú nyomban eltűnik mögötte. A törökök dermedten hátrahökölnek, de aztán dárdával és szekerczével nekiesnek a falnak. De a fal bírja az ostromot, és a kövek gúnyosan állják a hiábavaló erőlködést. Tanácstalanul álmélkodva visszahúzódnak.

Lenn a templom hajójában tetőpontjára ért a lárma és a fosztogatás, mikor lihegő csatalovon egy lovas érkezett a főkapu elé. Mohammedán hadvezetők és pasák kísérik. Közeledik maga a hódító, II. Mohammed, a törökök szultánja. Fiatal, büszke és hajthatatlan akaratú, de a lelke komoly. Gyalog lépdel végig a márvány koczkákon, a melyeket ezer esztendővel előtte a keresztény Justinianus császár lába érintett. Az első, a mit meglát, egy janicsár, a ki elbizottan a márványpadlót vagdalja bárdjával. Mohammed odalép hozzá és ezt kérdi:

— Miért teszed?

— A hit parancsára! — hangzik a válasz.

A szultán erre lesujtja kardjával a katonát.

— Ti kutyák! Nem éritek be a zsákmánnyal? A város épületei az enyémekek!

A leütött janicsárt félrelöki lábával, felmegy a keresztény szószékbe és csengő hangon kihirdeti, hogy a Szent Bölcsesség temploma ezentúl az izlám tulajdona . . .

Ötödfélszáz esztendeje immár, hogy a Hagia Sophia székes-egyház kupoláján hatalmas félhold váltotta fel a keresztet, s a templomhoz hozzáépített négy minaret emeletén minden este megcsendül még most is az imára szólító törököknek a hangja. Mind a négy égtáj felé megcsendíti zengzetes hangját Stambul fölött; ezüsttiszta, elnyújtott *á* hangokat énekel erős *l* hangzókkal vegyesen és fölveri közel-távol a visszhangot.

— Allah nagy, — hängzik az éneke, — Allahon kívül nincs más Isten és Mohammed az ő prófétája! Jöjjetek az üdvösséghez! Jöjjetek a megváltásra! Allah nagy! / ~~Allahon kívül nincs más Isten!~~

A nap leáldozik a szemhatár alá. Ágyúlövés dördül el. Mert bőjt hónap van, a mikor a mohammedánoknak naphosszat nem szabad sem inniök, sem enniök, sem dohányozniök. Így parancsolja meg ezt a próféta a Koránban, a mohammedánok szentírásában. Az ágyúlövés mára a bőjt végét jelzi, és az igazhívők, miután jóllaktak gőzölgő húsgombóczzal és rizspuddinggal, gyümölcsöcsel és mokkával és elszítták a török pipát, elballagnak a Szent Bölcsesség régi templomába, a melynek még ma is ez a neve. A minaretek körül ezernyi lámpás világít és a tornyok között lobogó fénysugarak szent neveket festenek bele az éjszaka homályába. A mecset belsejében pedig ötven méter hosszú lánczokon karosgyertyatartók lógnak, számtalan olajlámpával, és kifeszített köteleken gyertyaszálak égnek oly sűrűn, mint az olvasó szemei. Fényözön árasztja el a mecset padlózatát. Az oszlopokon hatalmas zöld táblákon aranybetűsen ragyognak Allah, Mohammed és a szentek nevei; egy-egy betű kilencz méter magas.

A padló szalmagyékényekkel van borítva; a ki belép, annak le kell vetnie a czipőjét, s meg kell mosnia az arcát, kezét és lábát. Fehér és zöld turbánok keverednek tarka összevisszaságban fekete bojtos piros fezekkel. Az ájtatos hívők mind Mekka felé fordulnak arczzal. Egyszerre fölemelik mindkét kezüket az arczukig, a tenyeröket előre fordítva, és hüvelykújjukat a fülük czimpájához szorítják. Majd felsőtestükkel előre hajolnak, miközben kezökkel a térdöknek támaszkodnak. Végül térdre hullanak és homlokukkal megérintik a padlót.

«Az ima a paradicsom kulcsa», — mondja a Korán, s az ima minden része megszabott testtartást kíván.

Egy szószéken pap áll. Csengő, éneklő hangja megszakítja az ünnepies csöndességet. Elhal ajkán az utolsó szó is, de a kupola homályos boltozata alatt még sokáig visszhangzik, s mint nyughatatlan szellem lebeg a Kherubimok szobrai között.

De a törökök nem érzik már magukat bátorságosan ebben a szentélyükben. A leszámolás órája ütni fog egyszer a Hagia Sophia hódítói számára is, és Stambulnak egyre több lakosa mond le sírhelyéről odakünn a város falai előtt elterülő temetőkben és átszállítja halottait Skutariba, hogy ázsiai cziprusok árnyékában pihenjék örök álmukat. És a görögök még mindig azt hiszik, hogy aznap, mikor a Hagia Sophia visszakerül megint a keresztények kezébe, megnyílik majd a fal odafönt a karzaton és kilép belőle a püspök, kezében a szent kehelylyel. Nyugodtan és méltóságosan lemegy a lépcsőn, végigmegy a templomon, a főoltár elé lép és folytatja a miséjét pontosan azon a helyen, a hol ötödfélszáz év előtt a törökök félbeszakították!

X. FEJEZET.

FATIMÉ ASSZONY A BAZÁRBAN.

HANUM FATIMÉ gyermekkorában Stambul szűk utczáin játszadozott. Mikor hajadonná serdült, szülei eljegyezték őt Emin effendivel, egy előkelő pasának a fiával. Fatimé alig ismerte az effendit; de ez gazdag volt, úgy, hogy Fatimé török fogalmak szerint jól ment férjhez. Az effendi háza Skutari egyik nagy utcájában van és két, egymástól szigorúan elkülönített részből áll. Az egyik részben a férj lakik, a másikban a feleségei. Mert Fatimé nem egyetlen felesége az effendinek, hanem a negyedik felesége, és mind a négyet szigorúan őrzik a rabnők és a rabszolgák.

Fatimé ennél fogva az első pillanattól kezdve boldogtalannak érezte magát a férje mellett, a kinek szerelme nem egyedül az övé, s a másik három asszonynyal, a kiknek ugyanolyan jogai vannak, mint ő neki, nem tudott békességben meglenni. Így aztán tartalmatlanná és unalmassá lett az élete és napjai tétlenségben tel-

tek. Órákhosszat elállhat az erkély rácsa mögött az utcza fölött, s lenézhet onnan az utcza elevenségére. Ha megúnja a nézgelést, visszamegy újra nem tulságosan nagy szobájába. A szoba közepén egy kis szökőkút csobog, s köröskörül pamlagok húzódnak a falak mentén. Rosszkedvűen leül Fatimé s beszélítja egyik rabnőjét, a ki behoz egy asztalt, a mely alig nagyobb egy zsámolynál. Fatimé cigarettát sodor magának, rágyújt és álmos tekintettel kíséri a kék füstkarikákat útkban föl a szoba mennyezete felé. Majd újra behívja egyik rabnőjét. Behozat egy csésze édességet, ásít, megeszik egy darab czukorsüteményt és elnyújtózik a puha vánkosokon. Majd megiszik egy pohár limonádét s odamegy egy bőrrel bevont szekrényhez, a melynek zárját kinyitja.

Itt vannak az ékszerei: az arany karkötők, gyöngyös nyaklánczok, türkisz fülönfüggők és tarka selyemszövetek. Az egyik lánczot felcsatolja a nyakára, ujjait gyűrűkkel ékesíti és vékony selyemfátyolt köt a fejére. Azután a tükör elé lép és megcsodálja a saját szépségét. Mert Fatimé valóban szép asszony! A bőre puha és fehér, a szeme fekete, és a haja sötét fürtökben hull alá a vállára. De ajkának a színével nincs megelégedve. A rabnő behoz egy kis porcellán szelenczét, és Fatimé ecsettel pirosabbra festi az ajkát a korálloknál, a melyeket India kalmárai árulnak a bazárban. A szemöldöke sem elég fekete neki, be is festi hát khínai tussal. A rabnő biztosítja, hogy elragadó és sokkal szebb, mint a három másik asszony, és Fatimé annál különösebbnek találja, hogy Emin effendi olyan régóta egyedül hagyja őt.

Ha belefárad abba, hogy saját arczát szemlélje a tükörben, megint gondosan elzárja a drágaságait. A szobájából lépcső vezet le a kertbe és Fatimé itt sétálgat egy ideig csobogó szökőkutak között, s örül a rózsá- és jázminillatnak és az éneklő madarak nagy kalitkájának, a mely előtt meg is áll, csevegve egy kicsit a lakóival. Egyszerre csak megjelenik a hárem kértjében az effendinek egy másik felesége és odakiáltja Fatimének:

— Csúf vagy, Fatimé, mint a majom, vén vagy és ránczos képű és a szemednek vörös a széle. Nincs egész Stambulban senki, a ki rád nézzen!

Fatimé így felel vissza:

— Ha Emin effendi nem ünt volna rád, te férges vén papagáj, akkor engem nem vezetett volna ide a háremébe!

Aztán fölsiet megint a szobájába, hogy megkérdezze ott a tükrétől, vajjon nem vörös szélü-e talán mégis a szeme.

Hogy bosszúságát elfelejtse, elhatározta, hogy átmegy a nagy stambuli bazárba. A rabnő bő kaftánt adott fel rá, a melynek ráncaizai között eltűnik Fatimének sárgára festett körmű fehér keze. Belecsúsztatja lábát papucsformájú czipellőjébe, a melynek elől felkanyarodik a hegye és fölteszi a fátyolt, a legfontosabb ruhadarabot. A fátyol felső része eltakarja a feje búbját és a homlokát, egészen a szemöldökig, az alsó része az állát, száját és arcának egy részét. Török asszonymak nem szabad az arcját más férfinak, csak a férjének megmutatnia. Bár újabb időben sokan megszegik ezt a tilalmat, Fatimé nem hódol még ennek az illetlen szokásnak. Csak a szemét mutatja, de elég a tekintete is ahhoz, hogy a férfiak megállapítsák róla az utcán, hogy csinos nő. De egyik férfi sem oly vakmerő, hogy a szeme közé nézzen, vagy megszólítsa. Fatimé csak akkor fordul el, a mikor európaiakkal találkozik.

A rabnő otthon maradt. A köparton tanyáznak a kaikok, vagyis a hosszú evezős csónakok, és Fatimé itt megáll. Az evezősök felállnak és egymást túlkiabálva és hevesen gesztikulálva, magasztalja mindegyikök saját csónakának az előnyeit. Fatimé, miután kiválasztott egy csónakot, beszáll a csónakba és letelepszik a vánkosokra. A kaik oly keskeny és oly finom, mint valami kanu, fehérre festett, fényesre lakkozott és a párkányzatán aranszegélyes. Két erős ember hajtja egy-egy evezővel, s a kaik fürgén siklik, mint az ángolna, a Boszporus tiszta, kék vizén.

A víz közepéről Fatimé végig tekint a Márványtengeren. Szabadságért epedezik egy kurta órára és parancsot ad az evezősöknek, hogy más irányba forduljanak. A szél friss; az evezőket bevonják, kifeszítik a vitorlákat, és a csónak zúgó sebességgel repül dél felé. Milyen könnyen elfelejtkezik az ember, künn a Márványtengeren, az időről és minden gondjairól! Kényelmesen elnyújtózik, csaknem egészen behúnyja a szemét és félálomba merül. De azért mégis lát mindent, a magasan domborodó, zöld Herczegszigeteket, az árboczokat, virágokat, és a fehér vitorlákat és hallja a habok egyhangú locsogását, a mint odaverődnek a kaik oldalához.

De Fatimé szeszélyeskedik; csakhamar megúnja a csónakázást is és parancsot ad, hogy evezzenek a legközelebbi köparthoz. De egy ezüst pénzdarabot nyújt át mindegyik evezősnek, és ezek elveszik a pénzt, a nélkül, hogy megköszönnék, vagy búcsúzásul köszönnének. Fatimé pedig felsiet a nagy bazárba és az utcák forró napfényéből belép a hűs árnyékba és félhomályba.

Mert a bazárok olyanok, mint az alagutak; boltozatos kőtetőkkel fődött utak és zsákutczák, s a boltozott kupolák nyílásain gyéren szűrődik csak keresztül a napvilág. De nyáron nem érzi itt az ember a hőséget és esős napokon szárazlábbal sétálhat. A félhomályhoz hamarosan hozzászokunk, de eligazodni nehéz itt annak, a ki nem Stambulban született és nem kószált még gyakran ebben az útvesztőben. A folyosók meglehetősen keskenyek, de azért vannak olyan szélesek, hogy bérkocsik és teherkocsik átjárhassanak rajtuk.

A bazár külön földalatti város, a kalmárok és a kézművesek városa. Az utczáknak mindkét felén végtelen sora van a kis nyílt üzleteknek, a melyeknek padlója valamivel magasabban fekszik az utca szintjénél, s egyben árúasztal és az árúk kirakására való hely. Minden iparágnak és minden árunak megvan a maga külön utcája. A czipészek utcájában láthatunk mindenféle lábbelit, többnyire piros és sárga bőrpapucsot, hímzettet és aranyzsinórosat, férfiak, nők és gyermekek, gazdagok és szegények számára. Jóideig járhatunk, a nélkül, hogy más egyebet látnánk, mint papucsot és lábbelit, úgy, hogy szinte fellélekzik az ember, mikor a papucsuralomnak vége szakad, s megérkezünk a dús kalmárok utcájába, a kik aranynyal, ezüsttel és selyemmel szőtt brokátszöveteket árulnak. Itt jobb, ha nincs sok pénz nálunk, mert a szemet elkápráztatják a perzsiai szőnyegek, az indiai hímzett selyemkendők, a kásmiri sálók, s mindaz a gyönyörűség, a mit Délázsia és Északafrika kínál. Szegény Fatimé! Az ő férje gazdag ember ugyan, de ahhoz nincs kedve, hogy a pénzét akármelyik felesége eltékozzolja a bazárban. Fájó pillantással nézegeti Fatimé a nisapuri türkiszeket, a badasani rubinokat és a Bahrein partmellékéről való igazgyöngyöket. Van már neki egy korálynakláncza India tengereiből, — miért is nem vásárolhat hozzá még egy pár darab drágaságot?

Csakhamar kiadja azt a pár darab ezüstpénzt, a mit magával hozott, és gyorsan kijárást keres a bazárból; de a kijárást még nagyon messze van. Keresztül megy a rézművesek utcáján és eltéved a fegyverkovácsok zsákutcájában. Kalapácsok és sulykok kábitó lármája hangzik itt, mert az üzletek egyben műhelyek is. Fatimé megint befordul egy sarkon. De bizonyosan eltévedt, mert erre nincs továbbvezető út. Ebben a folyosóban török pipákat és mindenféle dohányzó felszerelést árulnak, és Fatimé megint másfelé fordul. Már messziről megérzi az átható illaton, hogy a fűszerárú-

sok utcájához közeledik. Csaknem lépten-nyomon kérdezősködni kell az út után. Nagyon fiatal teremtés még; egy pár év múlva jobban eligazodik majd ő is ezen a helyen.

Nemcsak Konstantinápolyban és egész Törökországban, hanem a mohammedán világban mindenütt ilyen félhomályos alagútszerű folyosókban, bazároknak folyik a vásár. Északafrikában és Arábiában, Kisázsziában és Perzsiában, Indiában és Turkesztánban egyaránt. A hol minaretek emelkednek az emberi lakások fölé és az imám éneklő hangon világgá hirdeti a maga: «Allahn kívül nincs más Isten!»-ét, ott mindenütt sötét bazároknak folyik az árúczikk és a csengő pénz csereberéje. Stambul nagy bazárja egyike a legdúsabbaknak; de a hol a bazárok kicsik és jelentéktelenek, ott is ugyanolyan a sürgés-forgás.

Minden nemzetbeli emberek sokasága tolong a félhomályban. A legtöbbje természetesen török, de egész sor üzletben csak perzsák árulnak. Vannak itt hinduk Indiából, egyiptomiak Kairóból, arabok a Vöröstenger partjairól, cserkeszek és tatárok a Kaukázusból és a Krim félszigetről, sartok Samarkandból és Bokharából, örmények, zsidók és görögök; sőt nem ritkán rábukkanunk egy-egy négerre is Zanzibárból vagy egy-egy khínaira a legtávolabbi Keletről. Tarka összevisszasága ez itt a vevőknek és eladóknak, alkuszoknak és — tolvajoknak az egész Keletről, zavaros nyüzsgés és kiabálás, a mely egész nap nem szűnik, sietség, iparkodás és buzgalom, hogy mielőbb túladjon kiki a raktárán és pénzt kereszen; egyetlen nagy hangzsivaj, a melyet közbe-közbe megszakítanak a tevekaravánok csengői, a melyek új készleteket hoznak a kereskedők számára. Ha ezek eltűntek a homályban, hosszú sor megakadt ösvény jön a nyomukban. Nagyszóval kínálgat az egyik ember szőlőt és dinnyét a kosarából, egy másik bőrtömlőben czipeli a gyümölcsét. És e tarka nyüzsgés fölé határozatlan világosság borul; csak itt-ott szökik be a kupolák egy-egy világító aknáján a napsugarak kévéje ebbe a földalatti városba; a széles fénysávok útján sűrű por örvénylik fölfelé a törökpipák füstjével keveredve, s távol e fényes és levegős pontoktól vastag köddé sűrűsödik össze az atmoszféra. Az emberek és állatok kigőzölgése, a poros áruk, penészes dohány, rothadó hulladékok, erős fűszerek és a friss, leves gyümölcs illata — leírhatatlan szaggá olvad egybe, a mely jellemzi a Kelet valamennyi bazárját. Hát még az úgynevezett «Tetűbazár», a hol ócska ruhákat, paszomány és gomb nélküli viseltes egyenruhákat, rongyos derékaljakat és ágyneműt, romlott edényeket és

bútorokat, elzálogosított vagy lopott holmikat árulnak — ez a bazár valóban rászolgál a nevére.

A stambuli bazár északi oldalán van továbbá egy sor karavánszeráj, hatalmas több emeletes kőépületek, karzatokkal, folyosókkal és kamarákkal, a melyeknek a közepe mindig nagy udvar. Itt vannak a nagykereskedők árúraktárai. És végül talál az ember a földalatti utcákban kávéházakat és étkezőket, fürdőket és apró imaházakat is. Mindenre van itt gondjuk az embereknek, úgy, hogy a ki ott akarja eltölteni az egész napot a bazárban, annak nem is kell hazamennie addig, a míg éjszaka nem lesz.

XI. FEJEZET.

STAMBUL TEMETŐI.

BAZÁR nyüzsgésében egészen elvesztettük szem elől Fatimé asszonyt. Miután kijutott végül a szabadba, haza siet unalmas háremszobájába, s hogy szórakozzék valamivel az alkonyi órában, tánczosnőkért küld, a kiknek, kezükben csörgőkkel és kis dobokkal, tánczolniok kell előtte mezítláb a szőnyegeken. Így telik Fatimé asszony élete nap-nap után egykép üresen és örömtelenül. Talán ő az, a kőről egy német költő (Heine) azt meséli, hogy lement minden este a szökőkúthoz, hogy láthassa azt a fiatal rabszolgát, a ki ez időtájt mindig ott szokott lenni. Láta, hogy mindennap sápadtabb és soványabb lesz, s egy este Fatimé asszony neki bátorodott, odalépett melléje és gyorsan ezt súgta neki:

«Hadd tudom meg, mi a neved,
Szülőfölded, nemzetséged.»

S a rabszolga szólt: «A nevem
Mohammed, a hazám Yemen,
És törzsem az Azrák törzse,
Kik meghalnak, ha szeretnek».

Mikor végül Fatimé is haldoklik már, papokat hivatnak a házba, hogy elmondják az imákat, a melyek megnyitják a paradicsom kapuit. Szobájában a tömjén illatozik, s mikor az élet elszállt be-

lőle, a két szemét lefogják. Holttetemét langyos vízzel megmossák és kámforral bedörzsölik. Azután fehér lepelbe burkolják, a fejére kendőt csavarnak, a haját két csomóban felkötik a füle mögé és két fonatban ráfektetik a vállára és a keblére.

A háremben nagy az izgalom. A többi asszony örül, hogy megszabadult a vetélytárstól, a kit még aznap el is kell temetni; mert errefelé valósággal irtóznak attól, hogy halottakat csak egy perczczel is tovább tartsanak otthon a házban, mint föltétlen ü szükséges. Ott fekszik a halott a ravatalon, elmondják a halotti imákat, napnyugtakor megindul a gyászmenet, és az erre a célra bérelt sirató asszonyok jajveszékelése élesen viszhangzik a szűk utcákban. Az isten házában való felravatalozást és gyászszerzartást nem ismerik; a mecsetek az élők számára vannak, nem a halottak számára. A menet gyorsan vonul a cziprusok árnya felé, a hol a fehér sírkövek oly sűrűn vannak egymás mellett, mint a szántóföldön az érett rozskalászok. A sír nem mély, de van egy kis oldalkriptája, a melybe a halottat úgy tolják bele, hogy arcza Mekka felé van fordítva. A kriptát elzárják egy pár szál deszkával, s azután megtöltik megint földdel a külső sírt. A sírkövön egy pár szó, vagy a Koránból való idézet olvasható.

Leírhatatlan csend és végtelen békesség honol Konstantinápoly temetőiben. Csak itt-ott szűrődik át a napfény a sötét cziprusokon. Festett fez, vagy kőből faragott turbán ékesíti a férfiak sírját, levelek és virágok a nők sírját. Három szál kőbimbó egy sírkövön azt jelenti, hogy az elhunynak három gyermeke maradt. Sok gyermeknek adni életet — a nő legnagyobb tisztessége.

Egy-egy sírkő rendszerint egy fekvő és két álló kőből van. A lapos kő sarkain csészeszerű mélyedések vannak; ezekben összegyűl az esővíz és a harmat, s az énekes madarak oda járnak inni és énekükkel a halottak álmát még jobban megédesíteni. A feltámadás napján azonban az elhunytak gyalog vagy lóháton kikelnek a sírok öléből és összesereglenek a paradicsom örömeinek élvezésére.

XII. FEJEZET.

A FEKETE TENGER.

AZ 1905. ESZTENDŐ egy napos, derűs, friss októberi reggelén kocsiztam le utóljára, a svéd követség kavaszának, az öreg Alinak, kíséretében, a stambuli kikötőpartra. Hat ládából álló málhámat berakattam egy kaikba, a melynek négy evezője volt, és ott horgonyzó vitorláshajók, gőzösök és yachtok között kiveztem a Boszporusba. A nagy orosz gőzös kötélhágcsójához érkezve, vártam, a míg minden holmimat rendesen fölszállították a hajó födézetére, s én csak azután szálltam a hajóra. Felvonták a vasmacskát, a hajócsavar működni kezdett, s a gőzhajó megindult északfelé, keresztül a Boszporuson.

Kezemben a messzelátóval, leültem a hajó hátulján egy padra, s elbúcsúztam a törökök fővárosától. Milyen csudaszép, milyen eledhetetlen is ez a kép! A házak tengeréből ég felé törnek a karcsú, fehér minaretek, és a ciprusok is, ezek a magas, kékes és egyenes fák, mint a királyok, a paradicsom felé vezető fényes utat mutatják a föld fiainak. Köröskörül úgy emelkednek fölfelé a házak a domboldalokon, mint a színházban a padosorok. Óriási czirkusz ez, nézőhelylyel, több, mint egy millió török számára, és a czirkusz arénája a Boszporus kéklő víztükre.

A gőzös könyörtelenül egyre távolabb siet velünk az igézetes képtől. A növekvő távolság ködfátyola ellágyítja a vonalakat, s mint éjszakai álom tűnik el végül a fehér város az első földnyúlványok mögött. Helyet cserélek és ezentúl előre nézek. Talán erre felé még pompásabb a látvány! A tengerszoros meredek, sziklás partok közt hömpölygő folyóhoz hasonlít, de minden völgytorokban és a hol egy-egy partszegély kiszélesedik, fehér villák és házak, falvak, falak és romok, kertek és ligetek tűnnek elénk. A Boszporus alig harmincz kilométer hosszú és helyenként két kilométer, más pontokon azonban csak egy fél kilométer széles. Vén platánok koronája boltozódik friss rétek fölé; babérfák, gesztenyefák, diófák és tölgyek vetnek mély árnyékot. Fehér sirályok lebeg-

nek fölöttünk, és egy csapat delfin kísér bennünket a hajó sodrában, a konyhahulladékot lesve. Sötétek, lágyak és simák, a hátuk fémfényű és látjuk őket már akkor is, mikor még egy pár méternyire vannak a víz tükre alatt. Megrándítva farkúszószárnyukat, felpattannak a vízmélyéből; mint a tenger isteneinek nyílveszői, kecses ívben suhannak tova a habok fölött és hegyes orrukat lefelé tartva, lemerülnek megint a mélységbe. Megelőzhetnének, ha akarnának; de beérik azzal, hogy órákhosszat sarkon követik a hajónkat.

Balról az európai, jobbról az ázsiai part kerül el. A távolság a két part között oly csekély, hogy az európaiak áthallhatják az ázsiai kutyák ugatását. Amott van Therapia, a keresztények nyári lakaival és a követések palotáival; és a török kávéházak erkélyei kinyúlnak egészen a víz fölé. Távolabb befelé nagy falu kerül el egy ősrégi platánnal, a melynek hétágú törzsét «a hét testvér»-nek nevezik. Ennek a fának az árnyékában táborozott, a monda szerint, Bouillon Godofréd a keresztes vitézeivel, mikor hadba vonult, hogy visszahódítsa a szent sirt és megszerezze a «jeruzsálemi király» czimét.

De immár tágul a tengerszoros, és a két világrész partjai eltávolodnak egymástól. Kitarul előttünk a Fekete tenger nyílt szemhatára, és a hajó bukdálni kezd. Jobbról és balról világító tornyok emelkednek, és a tengerszoros torkolatán magasan elhelyezett ütegek uralkodnak. De egy félóra múlva alig látjuk már azt a parti beszögelést, a hol a Boszporus végződik. Ringó habokon egyenesen Sebastopol felé repülünk, a mely közel van a Krim félsziget legdélibb hegyfokához. Itt az orosz flottaállomás, de az oroszoknak nem nagy örömük telik benne, mert a törökök az urai az átjárónak a Földközi tenger felé, és a többi nagyhatalom hozzájárulása nélkül orosz hadihajók nem vonulhatnak ki a Fekete tengerből. De a békés hajóforgalom számára korlátlanul és szabadon rendelkezik a Fekete tengerrel minden nép.

A Fekete tenger, a Kaspi tenger és a Keleti tenger körülbelül egyforma nagy. A Keleti tenger legnagyobb mélysége, Landsorttól délre, csak 460 méter, a Kaspi tenger néhol már 1100 méter mély, a Fekete tengerben azonban kimérték már 2250 méteres mélységet is. A Keleti tengert csak európai partok szegik körül; a Fekete és a Kaspi tenger két világrészhez tartozik: Európához és Ázsiához. A Keleti tengert a dán szigetek között több tengerszoros összekapcsolja az Atlanti oczeánnal; a Fekete tengernek egy kijárása van

csak: a Boszporus, a Kaspi tengernek pedig egyáltalában nincs lefolyása. Valódi szárazföldi tó a Kaspi tenger, a melynek az a legnagyobb nevezetessége, hogy tükre 26 méterrel mélyebben fekszik a Fekete tenger felszínénél. Mind a három tenger vize sós, legkevésbé sós a Keleti tengeré. Négy nagy folyam, a Duna, a Dnjester, a Dnjeper és a Don, sok édes vizet szállít a Fekete tengerbe, de a Boszporus fenekén sós alsó áram húzódik a Fekete tengerbe, míg ez kevesebb sót tartalmazó s épen ezért könnyebb felső áramot küld a Földközi tengerbe. Máskülönben a Fekete tenger nem feketébb a többi tengernél, épp úgy, mint a hogy a Fehér tenger nem fehér, a Sárga tenger nem sárga, vagy a Vörös tenger nem vörös; és ha valaki annak a kapitánynak a történetét mesélné neked, a ki a Földközi tengerből a Vörös tengerbe akart vitorlázni, e helyett azonban a Fekete tengerbe jutott bele, mert színvak volt, hát azt nyugodtan kinevetheted.

De immár tovább vonulunk rengő útunkon. Bekukucsálunk Sebastopol kikötőjébe, horgonyt vetünk egy pár kaukázusi város előtt künn a nyílt révben, kikötünk Batum rakodó partjának a vaskarikáinál, s azután nem messze Kisázsia partmellékétől, utóljára bocsátjuk le a vasmacskáinkat. Büszkén és ragyogón fürdik Trapezunt a déli nap fényében, s a háttérben erdős hegyek emelkednek. Kis evezős csónakok sietnek hozzánk a partról, hogy az embert és az árút kiszállítsák a rakodópartra. A török evezősök úgy ordítanak összevissza, mintha megőrültek volna, de senki sem törődik velük. Mindenki örül, hogy végül czókmókjával együtt megint a szárazföldön lehet.

XIII. FEJEZET.

TRAPEZUNTBÓL TEHERÁNBA.

TRAPEZUNTBÓL, a mely görög gyarmat volt már Kr. sz. e. 700-ban is, 1300 kilométer hosszú út vezet Tebrisen keresztül Teheránba, és időtlen-idők óta ezen az úton vonult Perzsia kereskedelme a Fekete tenger felé. Bár a régi kereskedelmi utak közül némelyik nyomorúságosan tengődik már csak, mert a modern forgalmi eszközök legyűrték a karavánokat, s a Suez csatorna és a kaukázusi vasutak nagyon ártottak ennek a kereskedelmi útnak is: mégis számos nagy karaván vándorol még ma is Trapezunt és Tebris és még tovább Teherán között, mert ez az út jó. Persze megesik, hogy az őszi esőzések feláztatják az utat, a mely Török-Örményország fensík-jain kőkeményre is megfagy olykor. Gyorsnak sem mondható az utazás, mert 250 kilométer hosszú útvonalakat kell megtenni ugyanazokkal a lovakkal.

Vidám lovas díszmenet volt, a mely akkor, 1905 novemberében, kattogva és nyikorogva tovavonult a török és perzsa országúton. Ha sétálni mentél volna akkoriban, kedves olvasóm, ezen az országúton, bizonyára csodálkozva megálltál és ezt gondoltad volna:

— Ejnye, de furcsa társaság! Ezeknek bizonyosan jó messzire kell még utazniok.

Trapezunt és Erzerum helytartói, oly szívesek voltak, hogy hat fegyveres lovast bocsátottak a rendelkezésemre kíséretül ficzánkoló lovakon.

Elöl egy török katona lovagol almás-szürke lovon; karabélyá szíjon lóg a hátán, a szablyája az oldalán fityeg, s a fején piros fez van, a mely nap és szél ellen külön fehér kendővel van körülcavarva. Utána az én kocsim következik, a melybe három ló van fogva. A kocsis, az öreg Sakir, már jóbarátom; ő főz a számomra és ő ébreszt föl. Én magam kaukázusi köpönyegbe és a fülemre húzott baslikba burkolózom, s kocsimban hátradőlve, a tájat szemlélem köröskörül. Hátam mögött barna lovakon két ka-

tona lovagol, élénken társalogva; bizonyára arról vitatkoznak, kapnak-e jó baksist. Azután két esetlen szekér következik az egész málhámmal. Mindegyik szekérnek külön kocsisa van lovász-szolgákkal. Legvégül üget a másik három lovas.

Így haladtunk, a kerekek örökös kattogása és a lovak tompa dobogása közepett, naponként mélyebben befelé Ázsiába. A Fekete tenger kék szemhatára csakhamar eltűnt egy hegyszoros rövid és meredek kanyarulatai mögött, s az út, hol erre, hol arra görbülve, egy völgy fenekén kigyózott tova. Szakadatlanul hegynek föl, hegynek le, a míg el nem jutottunk Örményországnak lapályosabb fensíkjára.

Ott minden megváltozik. Utazásunk első pár napján, a mikor a partmelléktől elindultunk, pompás, változatos tájék vett még körül bennünket: hol túlevelű fák erdősége, hol susogó lomberdő, sárgult levelekkel, és mély szakadékokban kékes-zöld folyók tajtékoltak. Egész sor barátságos falut és magános majorságot láttunk, és a törökök ott üldögéltek kényelmesen üzleteikben és kávéházaikban. Ló-, szamar- és ökörkaravánok szénát, gyümölcsöt és téglát szállítottak egyik faluból a másikba. Nappal kellemes meleg volt, és az éjszakák is enyhék voltak. Itt fönn a fensíkon a faluk messze esnek egymástól és a házak alacsony kunyhók, kőből vagy napon szárított téglából. A török népesség örményekkel keveredik, a forgalom csökken, és az út rosszabbodik. A levegő hűvös, és éjszaka több fok a hideg.

Erzerum mögött, a hol a keresztény örmények templomai a török mecsetek mellett emelkednek, úgy utazom, mintha lapos háztetőn járnék, a mely három oldal felé lejtősödik egy kissé, s a melynek mind a három oldalán ereszcsergője van külön esővízhordóval. Ezek a hordók elég nagyok akkor is, ha azon a köves tetőn, a mely Kaukázia, Kisázsia és Mezopotámia között emelkedik, még oly hevesen szakad is az eső; mert a három hordó a Fekete tenger, a Kaspi tenger és a Perzsa öböl, és az ereszcsergők természetesen a folyók, a melyek közül a legnagyobbinak Eufrátesz a neve. Nem nagyszerű-e, hogy mindegyik folyónak megvan a maga külön hordója?

Ezenközben nagyon megromlott az út. Ősszel nagy esők voltak, s most, mikor fagyni kezd már, az út iszapja, a mely barázdas kerékvágásokkal együtt, kőkemény. A kocsim ide-oda himbál és taszigál, s mikor végül megérkezünk a faluba, a hol az éjszakát el kell töltenünk, úgy érzem magamat, mintha kerékbe tör-

tek volna. Sakir teavizet forral és egy pár tojást főz a számomra, s vacsora után beburkolózom a köpönyegembe és elalszom.

Vaksötét van még, a mikor Sakir fölébreszt, s épp oly sötét van még akkor is, mikor a lámpás fénye mellett a kocsimba szálllok. Egyre tovább haladunk. Egyszerre csak különös hangok szólalnak meg az éjszakai síkságon. A hang egyre erősödik és közeledik, s fekete árnyak vonulnak el mellettem nesztelen léptekkel. A kísértetek tevék, a melyek szőnyeget, gyapotot és gyümölcsöt szállítanak Perzsiából. Háromszáznál is több teve van és jó időbe telik, a míg az út újra szabaddá lesz. És az egész idő alatt, hol tompán és ünnepélyesen, hol tisztán és világosan hangzik a kolompok játéka. Így hangzott sok ezer év óta a karaván utakon. Úgy vagyunk ezzel, mint az Eufrátesz és a Tigris habjainak a susogásával. Hatalmas birodalmak virágoztak és mentek tönkre a partjaikon, egész népek kihaltak s Babylonnak és Ninivének romjai vannak meg már csak, de a két folyam susogása még mindig a régi maradt. A karavánok kolompjai is épp úgy szólanak még, mint akkoriban, a mikor Nagy Sándor átvezette a macedon hadsereget az Eufráteszen és a Tigrisen, vagy mint a mikor 620 évvel ezelőtt, Marco Polo, a velencei kalmár, ugyanezen az úton haladt Trapezunt és Tebris között. A kolompok hanghullámai fölidézik a legködösebb ősidők emlékezetét; hadjáratokra és kereskedelemre emlékeztetnek, esküvőkre és temetésekre, lobogó tábori tüzekre és holdfényben úszó, szürke karavánszerájokra, és eszünkbe jut a csöndes sivatag amott túl Keleten, a sakálok és hiénák otthona. A kolompok végtelen haláltánczhoz kongatják a zenét. Minden hiúság, minden elenyészik a széllel. De a kolompok hangja nem szűnik meg soha. Ha a tevék élettelenül összerogynak, a kolompokat új tevék hordják tovább. A halottakat felfalják a hiénák; ezek is tudják mit jelent a kolompok hangja.

De nem reggeli fellegecske lebeg amott egymagában a szürke hegyek fölött? Nagy tévedés! Mikor fölkel a nap, tisztán látod, hogy a fehér háromszög szabályos kúp, mint valami örmény templomnak a teteje. Az Ararátnak fehér hósípkája ez, a melyen Noé bárkája fennakadt, mikor a nagy víztömegek eloszlottak. 5156 méter magas, ennél fogva örök hó borítja az ormát.

Nemsokára a határra érünk, a hol kurd rablók veszélyeztetik a közbiztonságot. A perzsa területen nem fenyeget bennünket veszedelem, de itt, távol észak-nyugaton, tatárok laknak, és tartományuk fővárosa Tebris, a mely hajdan piacza volt az egész észak-

perzsiai kereskedelemnek Európával. Lovaim csengői meghitten viszhangzanak e nagy város agyagházai és kertfalai között, s a város bazárjai valóságos útvesztő hálózatba bonyolítják az embert. Bár a hajdani kereskedelmi forgalomnak ma már alig maradt meg egy ötöde, Tebrisben még mindig oly tarka az élet, mint akkoriban volt. Egyik-másik karavánvezető csaknem egész életét itt töltötte el ezen az úton Tebris és Trapezunt között, s akárhányszor vonult el erre, az út északi oldalán ott látta mindig az Ararátot, mint örök időkre lehorgonyzott hajót, kibontott fővitorlával. És tudja, hogy az Ararát óriási határpíramis, a mely azt a pontot jelzi, a hol Oroszország, Törökország és Perzsia érintkezik.

Mikor utoljára utaztam ezen az úton Trapezuntból Teheránba, egy hónap alatt tettem meg az 1300 kilométernyi távolságot és 1905 december 13-án vonultam be Teheránba. Innen India 2400 kilométernyire van még, és ez az út csaknem végesvégig sivatagon vezet keresztül, a merre csak tevék járhatnak. Ennélfogva tizennégy pompás tevét vásároltam, és hat perzsát meg egy tárt szegődtettem a szolgálatomba. Oly karavánnak a felszerelése, a mely nem a többiek nyomát követi, hanem a maga útján jár, időt és türelmet kíván, s a míg embereim megveszik, elcsomagolják és felrakják az eleséget és mindazt, a mire szükségünk van, legokosabban úgy használhatom fel az időmet, ha elmondom nektek, hogyan folyt le első utazásom Teheránba. Telepedjete le hát a platánok árnyékába és figyeljete!

XIV. FEJEZET.

ELSŐ UTAZÁSOM BAKUBA.

EZERNYOLCZSZÁZNYOLCZVANÖT augusztus 15-én utaztam el gőzhajón Szent-Pétervárra. Itt vonatra ül az ember, a mely délkelet felé robog tova Moszkván keresztül, és négy álló napig ülünk nyugodtan a szakaszunkban, a végtelen orosz síkságokon jártatva tekintetünket. Órákhosszat robog a vonat; a kürtője füstöl, gőzgépe nyögve és pöfögve vonszolja a nehéz kocsikat. Rikoltó fütty hasítja keresztül a levegőt, mikor az állomáshoz érünk, s épp oly rikoltva szól a csengő egyszer, kétszer, háromszor, mikor a kocsik megint kidübörögnek a lapályra. Zugva rohanunk el számtalan falu mellett, a melyeknek közepén rendszerint fehérre meszelt templom nyujtogatja ég felé hagymaformájú, zöldfödeles tornyait. Mezei jószágok és utak, folyók és patakok, termékeny földek és legelők, forgó szárnyú szélmalomok, szekerek és vándorlók tűnnek el a hátunk mögött, és négy izben borul rá az alkony és az éjszaka sötét fátyla a hatalmas orosz birodalomra.

Végül, mint világoskék fal, fölmerülnek előttünk a Kaukázus égbenyúló hegyei. Úgyszólván a levegőben lebeg még az egész hegyláncz; alig hihető, hogy már másnap a völgyeiben fogunk fölfelé haladni s keresztül a magaslatain, a melyeknek csúcsai 5000 méternél is magasabbra emelkednek! A távolság igen nagy még, de a kéklő kép közepén ott ragyog már a Kaukázus egyik legmagasabb hegyének, a Kasbeknek ezüstfehér kúpja.

Végül megérkezünk a vasút végállomására. Az út a magas hegységen keresztül 200 kilométer hosszú. Utitársaim kocsit bérelnék, s a lovakat minden postaállomáson felváltják. Nekem, az új házitanítónak, a bakon a helyem. Rohanva haladunk, a lovak csaknem a földet érik hasukkal, úgy elnyujtják a lábaikat, s a mikor fordul az út, alaposan meg kell kapaszkodnom, hogy ne zuhanjak valami szakadékba. Micsoda élvezet! Hiszen életemben először jártam a messze idegenben!

Minduntalan szamaras parasztokkal vagy juh- és kecskenyájas pásztorokkal találkozunk. Amott néhány kaukázusi lovas közeledik, fekete birkabőrbundában, állig fegyverzetten, emitt a postakocsi utasokkal zsufoltan; majd meg egy szénás-szekér, a melyet ökrök vagy szürke bivalyok húznak.

Mennél magasabbra hatolunk, annál szebb és vadabb a hegység. Néha a függőleges sziklafalba van az út belerobbantva; majd nehéz sziklatömegek borulnak fölénk, mint boltozatos tető. Veszedelemes, meredek lejtőkön, a hol tavasszal hólavínák fenyegetik az utat, kifalazott alagutakon hajtunk keresztül, a melyeken a lavina átugrik, mikor szédítő gyorsasággal lefelé zuhan a hegyről.

Végül feljutottunk az út legmagasabb pontjára s innen, nyaktörő merészséggel rohanunk tovább lefelé. Huszonnyolcz órai utazás után Tiflisben vagyunk, Kaukázia legnagyobb városában, a melynél különösebb várost nem sokat láttam életemben. Mint egymáshoz tapasztott fecskefészkek lógnak a házak a Kura folyó meredek partjain, és a keskeny, piszkos utczákon tarka egyvelegben nyüzsög az az ötven különböző nép, a mely Kaukáziát lakja.

Ha a hegységen keresztülvezető út elragadóan szép volt, sívárabb földet elképzelni is alig lehet, mint a milyen az a síkság, a melyen immár megint vonaton, Tiflis és Baku között keresztülrobogunk: végtelen nagy puszták és sivatagok, kopárak és szürkés-sárgák; csak nagy ritkán tűnik fel egy-egy lassan tovahúzódo tevekaraván. Mikor a tenger felé közeledtünk, nagy vihar támadt. A por felhőkben örvénylett és benyomult minden hasadékon a szakaszba; a levegő sűrű, nehéz és tikkasztó volt; odakünn nem láttunk egyebet, csak szürke, áthatatlan ködpárázatot. És a legrosszabb az volt, hogy a vihar oldalról ért bennünket, s a gőzgép végül képtelen volt tovább vontatni a vasuti kocsikat. Két ízben meg kellett állnunk, sőt egy helyütt, a hol a pálya emelkedett, egy darabon hátra is csúszott a vonat.

Mindazáltal baj nélkül eljutottunk végül a Kaspi tenger partjára, a melynek tiszta, zöld hullámai házmagasságnyra emelkedtek és mennydörögve neki-nekicsapódtak a partnak. És egy este hét órakor megérkeztünk Bakuba is. Bakutól tizenöt kilométernyire van Balakhani, a hol hét hónapig kellett önkéntes száműzetésemben tartózkodnom.

Mert itt kellett azt a fiút tanítanom, a ki ugyanabba az iskolába járt, a hol én pár hete érettségiztem. Ellátásom és hatszáz korona fizetésem volt! Vitézül tanultunk és sokat vívtunk, de még

Hedin Sven, I. 56. old.

Ég a nafta Balakhaniban.

Hedin Sven, I. 52. old.

Hegyi út a Kaukázusban.

GA

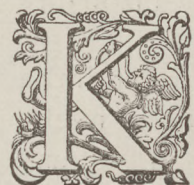
többet lustálkodtunk. Mit is lehetett volna kívánni attól a tanítványtól, a kinek tanítója jobban szeretett lóháton kószálni a tatárok falvaiban, mint tanítványa leczkéit kihallgatni! Szóval megpróbáltatás ideje volt ez mindkettőnk számára, és közös balsors osztályosainak tekintettük is egymást. Az én gondolataim egészen máshol jártak, nem a svéd történelem, a francia igeragozás stb. körül és mégis — mikor visszatértünk Stockholmba, tanítványom szerencsésen letette a vizsgát! Az iskola igazgatója bizonyára nagyon elnéző úriember lehetett!

Oly tisztán emlékszem még most is arra az időre, mintha csak tegnap lett volna. Reménytelenül kinlódtam az orosz nyelv-tannal, de szép eredményt értem el a perzsa nyelvben, tatárul beszélni pedig játszva megtanultam. És közben egy nagy perzsiai utazástervén töprengtem. Hogy honnan szerzem meg hozzá a pénzt, azt persze nem tudtam, mert énnekem magamnak csak igen csekély vagyonom volt. De Perzsiát be kellett utaznom, ha mindjárt napszámosnak kell is elszegődnöm és mások szamarait hajtom is az országutakon; ezt határozottan tudtam!

Az éghajlat Bakuban és Balakhaniban nem a legjobb: a nyár izzó meleg, a tél pedig keserves hideg. Az északi szelek a tenger felől végigszáguldoznak a partmelléken, és a köszvényes megbetegedés gyakori arrafelé. Nekem is volt részem alapos izomcsúzban, a mely egy hónapig az ágyhoz lánczolt. Oly beteg voltam, hogy az édesanyám már utánam akart utazni. Mind a két térdem megdagadt és borzasztóan fájt. Éjjel-nappal orvos virrasztott az ágyam mellett és megtett mindent fájdalomaim enyhítésére. Ez az orvos egy öreg lengyelzsido volt. Éjszakai lázas álmaimban láttam, a mint ide-oda járkál a szobámban, csendesen és szótlanul, szegényesen öltözötten, a hűség és ragaszkodás élő szobraként. És a mikor feladata véget ért, vonakodott fáradságáért kárpótlást elfogadni! Inkább adjam szegényeknek a pénzt, mondotta. Ma is tisztán magam előtt látom az öreget, ránczos arczával, nagy, görbe orrával és hosszú, lelógó, csavart fűrtelével a füle körül, látom hosszú kabátját, a mely valaha fekete volt, de most már a varrások mentén megzöldült és csupa molyrágta lyuk volt. Ma már, azt hiszem, halott ez az én öreg zsidóm. De ő is azok közé tartozik, a kiket sohasem fogok elfelejteni!

XV. FEJEZET.

A BALAKHANI NOBEL-TELEP.

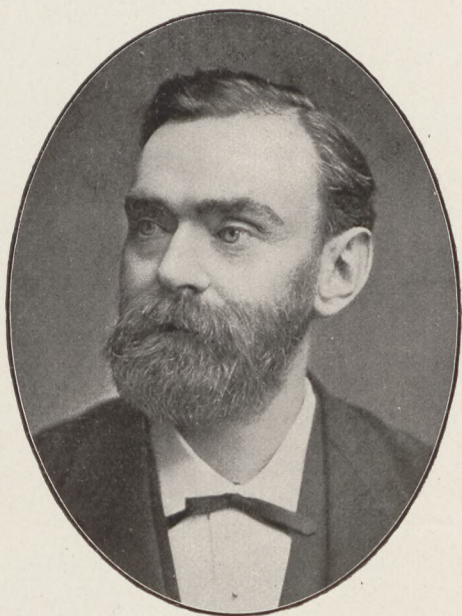

KI NEM HALLOTT MÉG a Nobel-díjakról, a melyeket évenként kiosztanak a tudomány, művészet és irodalom legkiválóbb képviselői között? E díjak a dinamit feltalálójának, Nobel Alfrédnek a nevét viselik, a ki egész nagy vagyonát a tudománynak hagyományozta s nagylelkű cselekedetével tiszteletreméltó emléket állított úgy saját magának, mint svéd hazájának.

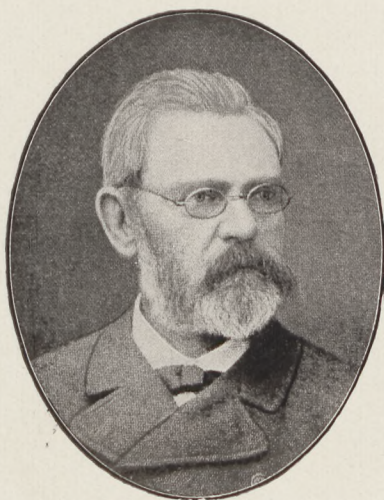
Nobel Alfrédnek két testvére volt, Lajos és Róbert. Róbert, mikor egy ízben Bakun keresztül utazott, fölkereste Balakhani mellett azt a nevezetes helyet, a hol a nafta, a melyből a petroleumot készítik, nagy természetes medenczékben található a föld belsejében, s a hol oroszok, örmények és tatárok próbálgattak akkor tökéletlen eszközökkel hozzájutni a drága olajhoz. A Nobel-testvérek 1874-ben nagy földterületeket megvásároltak Balakhani mellett s hozzáláttak rögtön modern eszközökkel a naftafúráshoz.

A benszülöttek csakhamar észrevették, milyen veszedelmes versenytársakkal akadt dolguk. A hosszú csővezetékeket, a melyeken keresztül a naftát a «feketeváros»-ba szivattyúzták, felszaggatták s lopással, gyujtogatással és gyilkossággal akarták az idegeket az országból elriasztani. De a bátor svédek nem ijedtek meg, hanem megkettőztették iparkodásukat és éberségüket. Külön épített vasutakon, gőzhajókon és tevekaravánokkal küldték szét mindenfelé a világba a megtisztított olajat, és a Nobel-testvérek nafta-forrásai új világosságot szórtak szerte Nyugatázsiában és Európában.

Hogy lejussanak a mély üregekhez, a hol a nafta földrétegekbe van beágyazva, 15—20 méter magas fatornyot építenek. Ebben hatalmas véső lóg, a melyet egy gőzgép szakadatlanul fel és le mozgat; ily módon a véső egyre mélyebbre belefúródik a földbe. Ezután beleszorítanak a kútnyílásba egy vascsövet, a melynek épen egy méter az átmérője. Ha a vascső elakad, egy kisebb vésővel folytatják a fúrást s az első csövön keresztül beleszoríta-

Nobel Alfréd.

Hedin Sven, I. 54. old.

Nobel Róbert.

Nobel Lajos.

nak a földbe egy szűkebb csövet. Így haladnak egyre mélyebbre, a míg el nem érik a nafta-telepet.

A naftát azonban a gázok nyomása a föld belsejében gyakran maga is felszorítja a kútcsövekbe, és a mikor ott sétálgattunk Balakhaniban, nem egyszer nézegettük ezeket a nevezetes «vizi csodákat». Hatalmas bűgással vastag, zöldes-barna sugár nyomul ki a földből a fúrotornyon keresztül a levegőbe; a mintegy 60 méter magas szökőkutat már jó messziről láthatjuk. A lecsurgó olajat köröskörül ásott tavakban fogják fel. Erős szélben szétporzik a sugár, és finom sötét permeteg borítja, mint fátyol, a földet. Balakhaniban alig léphet ki az ember a szabadba a nélkül, hogy be ne zsírozza olajjal a ruháját, és már két mértföldnyiről is érzik itt a petroleum. Egy fűszál sem nő ezen a tájon, csak fúrotornyoknak az erdősége.

1910-ben 4094 volt a tornyok száma, és ezek közül 2600 működött. A múlt esztendőben 8 milliárd kilogramm nyers naftát szolgáltatottak, és ennek egy hetede a Nobel-féle fúrólyukakból való volt, a melyek közül némelyik 24 óra alatt 300,000 kilogrammnál többet szivattyúz fel, illetve 20 millió kilogramm nyers naftát szolgáltat, ha az olaj magától tör fel a föld mélyéből. A Nobel-féle fúrólyukak közül a legmélyebb 860 méternyire nyúlik le a föld alá. A nafta értéke ez idő szerint ott helyben körülbelül $2\frac{1}{4}$ fillér kilogrammonként. Baku körül 176 részvénytársaság van; a Nobel-társaság a legnagyobb és ez szabja meg az árakat.

A Nobel-társaságnak egyik hivatalnoka lebocsátkozott egyszer egy ilyen fúrólyukba, mielőtt a csöveket beleeresztették; közelről szemügyre akarta venni a keresztülfúrt földrétegeket és e végből egy biztosítólámpást erősített a mellére. A nyílás oly szűk volt, hogy a karjait függőlegesen a feje fölé kellett nyújtania s hozzá kellett kötetni a kötélhez, a melyen lebocsátották. Mikor megadta a jelet, hogy húzzák föl, a lyukba beszüremlett gázoktól csaknem eszméletlenül ért föl megint a napvilágra. Az efféle kiránduláshoz a föld belsejébe nagy bátorságra van szükség; hiszen a lyukat a földtömegek egy kis csuszamlása könnyen betömheti akár mikor...

1886 februárjában történt, hogy egy este a házunk előtt ezt a rémes kiáltást hallottuk: «Tűz van! Tűz van!» Itt ezen a petroleummal átitatott vidéken rémületet kelt a tűznek már a pusztá gondolata is. Kisieltünk az udvarra. Varázslatos fehér fényesség világította meg az egész tájat s a fúrotornyok, mint sötét kísér-

tetek, meredeztek ki ebből a háttérből. Mennél közelebb jutotunk, annál melegebb lett; vakító fehér lángok kigyóztak szabálytalanul a levegőben és fekete füstfelhők borultak fölénk. Az egyik fúrótorony lánggal égett és mellette égett egy kis nafta-tó is. Az egyik tatár, a ki a szerszámját kereste, leejtette a lámpását s ő maga is alig szabadult meg, mert az olajjal áztatott torony nyomban lángra lobbant.

Minden kísérlet, a mely efféle tűz elfojtására irányul, kilátástalan. De azért a Nobel-társaság tűzoltósága kivonult, és derekasan működött minden öntözőcső. De a vízsugarak gözzé váltak, mielőtt odaértek a nafta-tó égő tükréhez. A földolog ilyenkor meghatározott területre szorítani a tüzet, s azután hadd égjen s forrjon, a míg csak egy csöppje van ott a naftának.

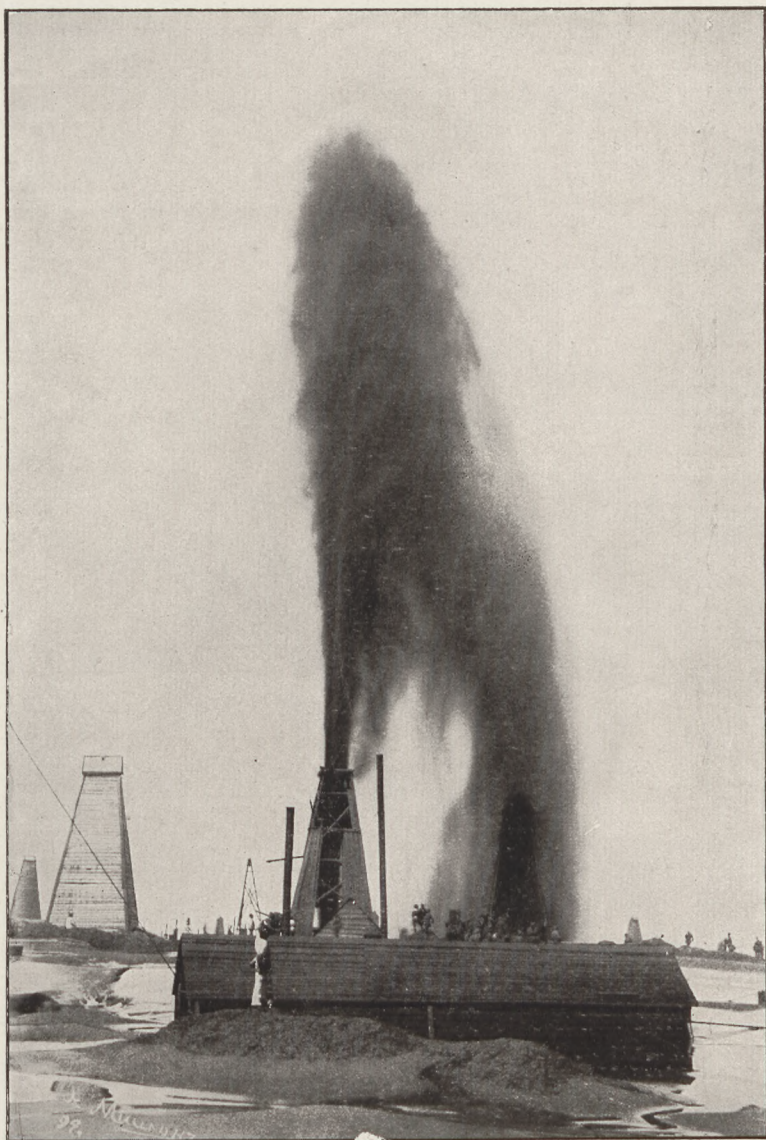
XVI. FEJEZET.

PERZSIÁN KERESZTÜL.

BAKUBÓL tehát, mihelyt házitanításágom ideje letelt, 1886 április 6.-án csakugyan elindultam első perzsiai utamra. Volt egy utitársam, Baki Khanoff, egy fiatal tatár, körülbelül 850 koronám utiköltségre, kétszeres alsóruhám, két öltözet ruhám, a melyet felváltva hordtam, egy meleg ujjasom és egy daróczytakaróm. A mi nem volt rajtam, az egy tatár utitáskába volt csomagolva, egy kis bőrtarisznyában pedig revolvert, vázlatkönyvet, jegyzőkönyvet és Perzsia két térképét vittem magammal. Baki Khanoff egy nagy köpönyeggel, egy ezüst veretű puskával és egy törrel volt fölszerelve. Pénzünket két részre osztva, mind a ketten bevarrtuk a derekunkon viselt övbe. Fölszerelésünk tehát ugyancsak szegényes volt olyan utazásra, a mely oda és vissza Perzsián keresztül 3000 kilométernyi útnak felelt meg; de azt gondoltam: majd csak megleszünk valahogy!

Két éjjel és egy nap egy heves vihar arra kényszerített bennünket, hogy a hajó földéltetén várakozzunk a Kaspi-tengeren, a míg átjuthattunk a perzsiai partmellékre. Mihelyt a partra értünk, egy

Hedin Sven, I. 55. old.

Nafta-fürőtorony.

csapat perzsa vett körül bennünket és valamennyi hangosan és elevenen dicsérte a maga lovainak kiváló tulajdonságait. Gyors szemle után két jól táplált apró paripa mellett döntöttünk, erősen rászijasztuk málhánkat hátul a nyeregre, és a lovak gazdájának kíséretében, sötét erdőkön és illatos olajfaligeteken keresztül csakhamar fölfelé nyargaltunk az Elburs hegység felé.

Egy éjszaka odafönn aludtunk a magaslaton egy Karsan nevű falucskában. Másnap reggel, mikor fölkerelkedtünk, erősen havazott és már egész éjszaka is oly sűrűn hullott a hó, hogy a vidéket és az utakat vastagon befűtta. A mennyire módunkban volt, melegen felöltözködtünk és tovább nyargaltunk. Nagy, libegő pelyhekben nesztelenül hullott a hó, lent a völgyben felolvadt a ruhánkon, de fönt a széles magaslatokon megint megfagyott, és nemsokára vastag jégpánczél borította széljárta oldalunkat. Végül valósággal belefagyunk a nyeregbe, a kezünk elzsibbadt, a kantár rátapadt a ló nyakára, és szemünk megfájdult a hóförgetegben. Mikor annyira megmerevedtem, hogy a végtagjaimban elhalt minden érzés, lebotorkáltam a nyeregből és gyalog baktattam tovább, de a ló farkát nem mertem elereszteni, hogy el ne tévedjek a vakító hófúvásban.

Sokáig nem állhattuk ezt tovább, elhatároztuk hát, hogy betérünk az úton az első faluba. Csakhamar föl is bukkant előttünk egy pár nyomoruságos viskó. Az egyik előtt megkötöttük a lovakat, leveregettük magunkról a havat és beléptünk egy sötét, alacsony szobába, a melynek agyag padlója volt. Velünk egyidejűleg ért oda még néhány más vándor is, úgy hogy sűrű körbe gyűltünk egy nagy tűz körül. Szörnyű szűk és nedves helyiség volt ez, és nyüzsgöttek benne a férgek, de azért mégis nagyszerű dolog volt, hogy megint tűz mellett száradhattunk és melegedhattunk, s mikor Baki Khanoff teát és tojást főzött s kenyeret és sót szerzett hozzá, egészen kedélyesen éreztük magunkat. Négy tatár volt közöttünk, két perzsa és egy svéd, és ennek a hét embernek egész éjszakára össze kellett préselődnie úgy, a hogy éppen lehetett, a szűk helyen. Mikor a tűz kialudt, a fojtogató hőséget nedves hideg váltotta fel. De mikor az ember huszonegy esztendő, nincsenek igényei.

Egészségesen és vidoran megérkeztünk végül Teheránba, Perzsia fővárosába. Itt már szép tavaszi meleg volt, s egy pár napig egy földimnek, dr. Hybennetnek, a vendége voltam. De mikor tovább akartam utazni délfelé, egyedül kellett utaznom, mert Baki Khanoff lázbeteg lett és visszatért Bakuba.

Már a teheráni út is elég költséges volt; de az én derék földim kisegítette a pénztáramat, úgy hogy 570 korona volt az övemben, mikor április 27.-én tovább lovagoltam. Az út állomástól állomásig vezetett, a hol mindig lovat vált az ember, éjjelre megszállhat és egy darab ezüstpénzért tojást és kenyeret, egy tyúkot, dinnyét és szőlőt vásárolhat. Minden állomásról elkiséri valaki az embert a következő állomásig, a ki gyakran a jobb lóra ül s az utasnak a rosszabbikat adja.

Így jártam én is Kasan és a hegyi Kuhrud falva között. Mikor észrevettem a csalafintaságot, elcseréltem lovamat kíséremnek a lovával, és ez több órányi lovaglás után jól el is maradt mögöttem, mert szegény gebéje nem bírta ki tovább. Négy óra hosszáig teljes sötétségben lovagoltam keskeny ösvényeken; nyilván eltévedtem s fáradtan és álmosan éppen le akartam már szállni, lovamat egy fához akartam kötni és éjszakára be akartam már csavarni magamat a daróztakarómba, mikor a távolban világosságot vettem észre.

— Ohó! Ott a kuhrudi postahivatal! — gondoltam, de mikor közeledtem, láttam, hogy a világosság egy nomád sátorból szűrődik ki. Odalovagoltam és kiáltottam. Senki sem felelt, de a sátorszövet árnyékán láttam, hogy laknak a sátorban. Miután még egyszer hiába kiáltottam, leszálltam a lóról, egy rándítással kinyitottam a sátor ajtaját és az utat kérdeztem Kuhrud felé.

— Hát éjszaka sem alhat az ember nyugodtan? — kérdezte belülről egy hang.

— Európai vagyok és meg kell mutatnia nekem az utat, — szóltam nyersen.

Erre egy idősebb férfi lépett ki a sátorból; egy szót sem szólt, de megértettem, hogy lovamat kantárszáron vezetve, követnem kell őt. A sötétségben ide-oda kanyarodott a bokrok között s miután levezetett egy egy lábnyi mélységű patakba, a melynek mindkét oldalát sűrű olajfaerdő szegélyezte, ujjával fölmutatott a hegyek felé és eltűnt némán, mint a hal, a sötétben. Megint lóra ültem; rábízta a vezetést a lovamra, a mely két óra múlva csakugyan meg is állt az állomásépület előtt. Tizenöt teljes órát ültem a nyeregben és a vacsora sokkal jobban is ízlett, mint más egyébkor. Azután egész hosszúságomban végignyúltam a kőpadlaton, a nyeret vánkos gyanánt a fejem alá tettem és betakaróztam a daróztakarómmal; más ágyra egész utazásom alatt sohasem tettem szert.

Hedin Sven, 1. 59. old.

Dervis.

Eljutottam így végül Ispahanba, a hol számos építkezési emlék juttatta eszembe Perzsia e fővárosának hajdani nagyságát. Innen tovább haladtam délfelé Persepolisba, az ó-kor híres városába, a hol Xerxesnek és Dáriusnak, a két nagy perzsa királynak, palotái voltak. Most csak szegény pásztorok legeltetik juhaikat ezen a vidéken, de a palotákból áll még sok pompás oszlop, daczolva a 2400 esztendővel, a mely fölöttük elsuhant. Persepolistól nem messze van Sirasz, rózsakertjeivel, kastélyaival, szökőkutaival és csatornáival. Sirasz Perzsia halhatatlan költőinek köszöni dicsőségét, a kik falai közt zengtek legszebb dalaikat.

A siraszi temetőben van a sírja egy svéd embernek, dr. Fagergrennek; több mint harmincz esztendeje már, hogy meghalt, miután harmincz esztendeig élt e városban. Egyszer kopogott az ajtaján egy dervis vagy kolduló barát és így szólt:

— A bagdadi főpap küld hozzád, hogy megtérítselek.

A doktor pénzt adott neki, hogy lerázza a dervist a nyakáról, de a rongyokba öltözött baráttól nem lehetett ilyen könnyen megszabadulni. Dr. Fagergren erre azt kérdezte tőle, van-e bizonyítéka a főpap csodatévő hatalmáról?

— Van, — felelt a barát. — Te európai vagy és én olyan nyelven beszélek veled, a milyenen akarod.

— Hát akkor beszélj svédül, — kiáltott fel a doktor. És legnagyobb ámulatára, a koldus zengő svéd nyelven elszavalt neki egy éneket a Fridjof-mondából! Az állítólagos kolduló barát ugyanis Vámbéry Ármin volt, a híres magyar tanár, a ki akkoriban álruhában utazgatott Perzsiában, hogy akadály nélkül bejuthasson a szentélyekbe!...

Mennél inkább közeledtem a Perzsa-öböl partjához, annál melegebb lett s egy ízben 39° meleg volt a hálósobámban. Éppen ezért éjszaka utazik az ember. Minthogy én gyorsan szoktam nyargalni, az út utolsó szakaszán a vén lovász nem birta ki velem az utazást. Egyedül lovagoltam tehát egész éjszaka, kezemben a revolverrel, ha esetleg rablókkal találkoznom. De örültem is, mikor fölkelte a nap és megvilágította a Perzsa-öböl tükörsima vízfelületét. 45° melegben, a minőt sem addig, sem azóta nem tapasztaltam többé, érkeztem meg a partmelléki Busir városába. Huszonkilencz nap alatt 1500 kilométert tettem meg lóháton.

A Perzsa-öböl, az Indiai oczeánnak egy tengeröble, elválasztja egymástól Perzsiát és Arábiát. Arábia hosszúkás félsziget a Perzsa-öböl és a Vörös tenger között; északnyugaton a Földközi tenger,

délkeleten pedig az Indiai óceán mossa a partjait. De ez a félsziget akkora, mint Európának egy harmadrésze! A partmellék túlnyomó része a török szultán alattvalója, de a félsziget belsejében élő vad, harcias pásztornép, a beduinok, úgyszólván teljesen független. Arábiának csak kevés része lakott; rengeteg területei kopár homoksivatagok, a hová európai soha be nem tette még a lábát. Közel a Vörös tenger partmellékéhez van két arab város, a melyeket minden mohammedán oly szentnek tart, mint a keresztények Jeruzsálemet és Rómát. A két város Mekka és Medina. Mekkában született Kr. u. 570-ben Mohammed próféta; Medinában halt meg 632-ben s itt is van eltemetve. Ő a mohammedanizmus alapítója s mióta az araboknak elkezdte az izlamot prédikálni, vallása annyira elterjedt az óvilágban, hogy ma kétszáz milliónál több az izlamhívő! Mohammed minden hívének az a fővágya, hogy elzarándokoljon Mekkába; a ki egyszer ott járt, az nyugodtan meghalhat, s a míg él, a Hadszi címet viselheti. Afrikából és Ázsia legbelsejéből évente számtalan zarándok keresi fel e szent városokat.

Az arábiai partmelléken a Perzsa-öbölben van a világhírű Bahrein sziget, a melynek gyöngyhalászatából nyáron és őszön át a sziget angol tulajdonosai évente 12 millió koronánál több jövedelemre tesznek szert. Körülbelül 5000 csónak járja akkor a tengert 30,000 főnyi legénységgel. Mindegyik csónaktulajdonos néhány bűvárt alkalmaz. Az ilyen bűvár ritkán merül le 12—13 méternél mélyebbre a víz alá és legfőlebb ötven másodperczig marad a víz alatt. A füleiben viasz van, az orrát csiptető szorítja össze s a bűvár követ kötve a lábaira és kötelet a derekára, kiugrik a csónakból és eltűnik a mélységben. A tengerfenéken egy kosárba, a melyet a dereka elé kötött, annyi kagylót szed össze, a mennyit sebtében összekapdoshat, s azután egy adott jelre felhúzzák őt megint a víz színére. A hajósgazda a csónakban kinyitja a kagylókat, kiszedi belőlük a drága gyöngyszemeket, a melyeknek nagyság és minőség szerint igen különböző az értékük, és eladja az indiai piaczkokon.

Arábiával határos északkeleten Mezopotámia, a melyen az Eufrátesz és a Tigris hömpölyög végig. Busirból angol gőzösön Mezopotámiába utaztam s a Tigris zavaros árján fölfelé haladtam. A hajó födélzetéről láttam, a mint a rézbarna, félig meztelen arabok ide-oda nyargaltak a parton, nyereg nélkül ülve meg pompás lovaikat. Juhnyájaikat legeltetik a pusztákon és hosszú lánd-

sával járnak. Olykor-olykor egész felhőnyi zöld sáskaraj árasztotta el a gőzöst, s az ember csak úgy menekülhetett tőlük, hogy gyorsan lesietett a kabinjába. A hajó kéménye körül óriás rakásokban heverték összeégve és elkábultan.

Több napi hajózás után a Tigrisen, Bagdadba érkeztünk, a melynek hajdani fényéből alig maradt meg valami. A X. században legnagyobb városa volt Bagdad a mohammedánoknak, s itt gyűjtötték össze azokat az indiai és arab meséket, a melyeket «Ezeregy éjszaka» néven ismer az egész világ. Nem messze Bagdadtól, de a Tigris mellett terült el a ködös múltban a pompás, nagy Bábel, a melynek száz rézkapuja volt, s a falai oly szélesek voltak, hogy hat szekér hajthatott rajta egymás mellett. Bábel vizei mellett akasztották a fogoly izraeliták hárfáikat a fűzfákra és Bábel jövődjéről jósolta meg Jeremiás próféta:

«És Babylon lészen egymásra omlott kőrakás, sárkányoknak lakhelye, csuda és süvöltés, lakó nélkül való.»

XVII. FEJEZET.

ÚTI MESE.

MIKOR BAGDADBA érkeztem, egész vagyonom körülbelül százhusz korona vagy kétszáz perzsa ezüst krán volt, s ezzel kellett megtennem a 950 kilométer hosszú utat vissza Teheránba, mert csak ott kaphattam megint pénzt. De ez nem riasztott vissza egy csöpet sem. Csak eljussak 300 kilométernyire, Kermansah városáig, ott a legrosszabb esetben elszegődhetem már egy karavánba is. Kellemes ugyan semmiesetre sem lesz, ha gyalog kell megtennem az egész utat, és bért sem kapok egyebet, csak egy kis kenyeret, egy pár uborkát és dinnyét.

Először is csatlakoztam egy ötven öszvéres karavánhoz, a mely angol árúczikkeket szállított Bagdadból Kermansahba. Tíz arab kereskedő kísérté lovon a karavánt, s csatlakozott hozzájuk még nyolcz zarándok és egy khaldéai kereskedő is. Ötven krán bérért kaptam én is egy öszvért, de ellátásomról magamnak kellett gondoskodnom.

1886. június 6.-án este tíz órakor indultam el vaktában erre az utazásra. Ha most, érettebb koromban, visszagondolok rá, mesének tetszik vagy inkább egy ujdonsült diák megfontolatlan csínyének.

A meleg nyári éjszakában két arab vezetett keresztül öszvéremen Bagdad szűk utcáin. Csak itt-ott égett még egy-egy olajlámpás bágyadt, pislogó fénye. De a bazárokból víg élet volt. Ezrivel ültek ott az arabok, ettek, kávéztak, füstöltek és csevegtek. Mert éppen böjti hónap volt, a mikor csak napnyugta után volt szabad enniök. Egy karavánszerájnak az udvarán az én karavánom javában csomagolt még, s minthogy csak éjjel két órakor indultunk, addig is lehevertem egy rakás árucsomagra és elaludtam, mint a marmota.

Sokkal hamarabb lett két óra, mint kívántam. Egy arab felrázott, s én álomittasan felkapaszkodtam az öszvéremre. A hajcsárok ösztökélése, a csengők csengése és a nagy tevékolompok bim-bamja közepett vonult ki a hosszú karaván a sötétségbe. Csakhamar a hátunk mögé kerültek Bagdad utolsó külvárosi házai és pálmaligetei is, és előttünk a néma, szunnyadó sivatag terült el.

Énvelem senkisémet törődött. Hiszen megfizettem az öszvéremet, s most tehettem, a mit akartam. Hol előre nyargaltam, hol utolsónak maradtam a menetben, s olykor majd hogy el is bóbiskoltam a nyeregben. Az úton ott hevert egy döglött teve, s egy csapat hiéna és sakál lakmározott a testén. Mikor odaértünk, némán széshantak a sivatagba. Valamivel odébb néhány kövér keselyű állt őrt egy ló hullája mellett, s nehéz szárnyával tova lebbentek előlünk.

Hétórai lovaglás után egy karavánszerájhoz értünk, a hol az arabok lerakták állataiknak terhét és napközben pihenni akartak. Olyan forróság volt itt, mint a kemenczében, s egyebet nem tehetünk, mint hogy félálomban a kőpadlaton elnyúlva hevertünk.

Másnap éjszaka nyolczórai nyargalás után eljutottunk a nagy Bakuba falvába, a melyet gyönyörű datolyapálmaerdő vesz körül. Itt megint tábort ütöttünk egy karavánszeráj udvarán, és én éppen két utitársammal csevegtem, mikor három török katona érkezett hozzánk és az útlevelemet kérték.

— Nincs útlevelem, — jelentettem ki.

— Fizessen hát nekünk fejenként tíz kránt, akkor így is áteresztjük a határon.

— Egy fillért sem adok, — feleltem.

— Akkor ide a daróczytakarójával meg az utitáskájával! — kiáltottak a katonák, és erővel leszaggatták a holmimat.

De erre már elfogyott az én türelmem is. Azt a ficzkót, a ki az utitaskámat ragadta el, úgy mellbe vágtam, hogy zsákmányát leejtette, s ugyanígy járt a takarórabló is. Mikor a két pimasz most már nekem akart rontani, két arab sietett a védelmemre. De hogy hasonló jeleneteket elkerüljek, fölkerestem a helytartót, a ki hat kránért kiállította az útlevelemet.

Ilyen módon összebarátkoztam a két arabbal, a kik az öszvérem helyett kölcsön adták egyik lovukat. Így indultunk tovább esti kilencz órakor gyönyörű holdvilágban, és egész éjszaka lovagoltunk. Néha elbóbiskoltam a nyeregben; de miután a lovam egyszer megriadt egy csontvázról, a mely az úton hevert, engem levetett a hátáról és megbokrosodva megszökött úgy, hogy a karaván tagjai csak nagy vesződéssel bírták megint elfogni: akkor éjszaka nem aludtam el többé.

Másnap megint naphosszat a legközelebbi faluban táboroztunk. De az utazásnak ezt a módját borzasztónak találtam; oly lassan haladtunk és az országból úgyszólván semmit sem láttunk! A mikor tehát egy öreg arab pompás arab paripáján Bagdadból utánunk nyargalt, elhatároztam, hogy az ő segítségével faképnél hagyom a társaságomat. Napi öt kránért hajlandó volt erre a csinyre. Egyelőre ott maradtunk még a karavánnál, de mihelyt a hold lenyugodott, meggyorsítottuk a lovaglást, és mihelyt a csengők szava gyöngébb lett a hátunk mögött, gyorsan tovavágtattunk az éjszakában.

Junius 13-án szerencsésen megérkeztünk Kermansahba. De miután kifizettem az arabomat, kerek ötven fillér maradt csak a zsebemben! Ebből sem szobát nem bérelhettem, sem jól nem lakhattam, s az a kilátás, hogy koldulnom kell majd a mohamedánoktól, egy csöppet sem csábított.

Hallottam a híret egy Aga Hasszán nevű gazdag arab kalmárnak, s ennek a pompás házát kerestem föl Kermansahban. Poros lovaglósizmában és kezemben az ostorral, végigmentem egy sor szobáján s végül ott álltam a ház ura előtt, a ki titkárával könyvek és iratok között ült és dolgozott. Aranyhimzésű, fehér selyemköpönyegben volt, a fején turbánnal, az orrán szemüveggel, s épp oly barátságos, mint előkelő férfinak tetszett.

— Hogy van, uram? — kérdezte.

— Köszönöm, mindig jól, — feleltem.

— Honnan jön?

— Bagdadból.

— És hová akar menni?

— Teheránba.

— Angol ember?

— Nem, svéd vagyok.

— Svéd? Hát ez mi?

— Olyan ország fia vagyok, a melynek Svédország a neve.

— Hol van ez az ország?

— Messze északnyugaton, Oroszország mögött.

— Vagy úgy, most már tudom . . . talán a vasfejűnek az országából való?

— Onnan való vagyok, XII. Károlynak az országából.

— Nagyon örülök neki! XII. Károlynak sok nevezetes hőstétéről olvastam. Mesél majd nekem róla és Svédországról is, a királyáról, a hadseregéről és a saját otthonáról is, a szüleiről és testvéreiről. De előbb meg kell ígérnie, hogy hat hónapig a vendégem lesz. Mindenem az öné, rendelkezék vele.

— Nagyon hálás vagyok a jóságáért, de vendégbarátságát nem vehetem igénybe három napnál tovább.

— Három hetet akart mondani, ugyebár?

— Nem; ön nagyon kedves hozzám; de énnekem föltétlenül vissza kell térnem Teheránba.

— Igazán nagy kár! Talán majd meggondolja még!

Egy szolgálja átkisért az egyik szomszédházba, a mely csaknem palota volt; ez volt a lakásom! Egy nagy teremben, a mely tele volt perzsa szőnyeggel és fekete selyem divánnal, otthonosan letelepedtem. Két titkár volt az udvari kíséretem, és bármit kívántam, mindig volt kéznél szolga. Ha megéheztem, rögtön hoztak válogatott darabokat nyárson sült ürühúsból, rizses csirkét, aludt tejet, sajtot és kenyeret, sárga baraczkot, szőlőt és dinnyét, és ráadásul kávét és török pipát. Ha inni akartam, datolyaléből erjesztett édes italt szolgáltak föl jéggel. És ha ki akartam lovagolni, hogy megnézzem a várost és a környéket, arab telivér lovak várakoztak rám az udvaron! Házam előtt fallal szegett, csendes kert volt, a melynek útjai márvánnyal voltak kikövezve. Virágzó orgonafái alatt elsétálhattam egész nap s a rózsák illatát élvezve fűzhettem álmaimat. Kristálytisza vizű medenczében aranyhalak úszkáltak s egy magas finom vízsugár, a mely függőlegesen tört fölfelé, úgy csillogott, mint pókháló a napfényben. Ebben a bűvös kertben ütöttem éjjeli szállást. Szóval olyan tökéletes volt minden, mint az «Ezeregyéjszaka» valamelyik meséje, s mikor reggel felébredtem,

még mindig nem akartam elhinni, hogy mindez valóság. Az ötven fillérem még mindig megvolt a zsebemben.

De mikor elközeledett ott időzésemnek az utolsó napja, nem titkoltam el tovább a helyzetemet.

— Kellemetlen dolgot kell önnek közölnöm, — mondtam az egyik titkárnak.

— Úgy? — felelte csodálkozva.

— Igen, a pénzem elfogyott.

— Milyen furcsa, hogy ön európai létére pénz nélkül indult ilyen nagy útra.

— Igen, az utazás hosszabbra nyúlt, mint terveztem, és most teljesen leégtem.

— Nem baj! Aga Hasszántól kaphat annyi pénzt, a mennyit akar.

Éppen éjfél volt, mikor elbucúztam nemes házigazdámhoz. A bőjtői hónapok alatt egész éjszaka dolgozni szokott.

— Sajnálom, hogy nem maradhat itt tovább.

— Én is sajnálom, hogy el kell búcsúnom és a jószágát semmivel sem viszonzhatom.

— Úgy-e tudja, hogy a hegységen keresztül rablók és utonállók veszélyeztetik az utat. Ennélfogva úgy intézkedtem, hogy elkísérheti a postát, amelyet három fegyveres katona kísér.

Még egyszer köszönetet és istenhozzádot mondva elindultam. A titkár átnyújtott egy ezüstpénzzel tömött bőrerszényt. A lovasposta és a katonák útra készen ott álltak már, lóra ültünk s először lassan végigbaktattunk a város szűk, sötét utcáin, majd ügetni kezdtünk, mihelyt a házak megritkultak, s végül gyors vágatásnak eredtünk, mikor mindenfelől a pusztaság vett körül már bennünket. Így haladtunk tovább tizenhat óra hosszáig; háromszor lovat váltottunk, s egyfolytában 170 kilométert tettünk meg. Hamadánban egy napot pihentünk s azután kilencz különböző lovon tovább nyargaltunk a főváros felé. Az utolsó ötvenöt óra alatt le sem hunytam többé a szememet, s a fáradságtól félholtan, rongyosan és piszkosan, megérkeztünk végre a délnyugati kapun keresztül a fővárosba.

Ez volt első utazásomnak a meséje Teheránba és Perzsián keresztül!

XVIII. FEJEZET.

A PERZSA SIVATAGON KERESZTÜL.

DE MOST fel a platánok árnyékából és el Teheránból, ki a nagy, magános sivatagba. A karaván indulásra kész. A tizennégy tevét, mindegyiket kolomppal a nyakán, gondosan kiválogattuk; vastag darócztakarók védik a hátukat, hogy a teher alatt ki ne sebesedjék, és a takaróba vágott két lyukon kiáll a két púp, a melyet nem szabad sem megnyomni, sem megsérteni. A legnagyobb tevék mennek elől. A fejüket piros, hímes kötőfék díszíti, csillogó fémlemezekkel és piros meg sárga bojtokkal, és a homlokuk fölött tollbokréta lengedezik; a szügyükre szíj van akasztva számos sárgarézcsengővel. A tevék nagyon büszkék pompás díszükre; érzik a méltóságukat és királyi czeremóniával vonulnak ki Teheránból a déli városkapun.

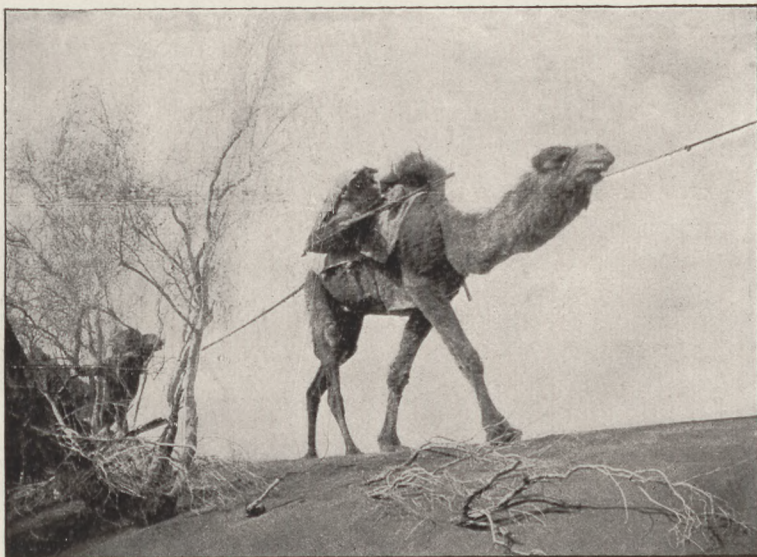
Az én hátastevém a karaván egyik legnagyobb tevéje. Vastag, barna, gyapjas szőre hosszan lelóg a nyakán és a szügyén. Két púpjá között és két oldalán a podgyász egy kis lapos födelet alkot s itt ülök én, mintha karos széken ülnék, egyik lábamat jobbra, a másikat balra tartva a mellső púptól. Így kényelmesen áttekinthetem a tájat és az iránytű segítségével bele is jegyezhetek egy térképbe mindent, a mit látok: kis hegyeket, homokköveket vagy szakadékokat; mert utazásomnak ez a célja. Ezek a tevék egytől-egyig gyakorlott hegyszorosjárók. Egyszerre emelik föl a két bal, vagy a két jobb lábukat s ennek folytán himbálódzó járásuk van, úgy hogy a hátukon úgy érzi magát az ember, mintha csónakban hintáznék a hányódó tengeren. Sokan meg is kapják a tengeri betegséget, ha naphosszat odafönt ültek a teve két púpjá között.

Hátastevémmel csakhamar a legjobb barátságba keveredem s mindketten egyformán meg vagyunk egymással elégedve. Ha áll a teve, csak lajtorján tudnék felkapaszkodni rá. Ezért le kell heverednie, mikor a nyeregbe akarok ülni. De néha gyorsan felugrik, mint a rugó, először a hátsó, azután a mellső lábaira, és

Hedin Sven, I. 66. old.

Tevekaraván Perzsiában.

Hedin Sven, I. 68. old.

Szaxaul fa.

ha ilyenkor nem ügyel az ember, könnyen bukfenczet vethet. Nem egyszer hátrafordítja nyakát menetelés közben és borzas fejét az ölembe fekteti. Ilyenkor megsímogatom a homlokát, végigsimítom kezemmel a szemét és megveregetem az orrát. Reggel hátsótevémmel megjelenik a sátram előtt. Félretolja orrával az ajtófüggönyt és bozontos fejét annyira bedugja a kis sátorba, hogy alig marad hely benne. Ilyenkor átölelem fejét a karjaimmal, megsímogatom és adok neki egy darab kenyeret. Dióbarna szeme csillog a gyönyörűségtől; azután visszamegy megint a legelőre. Hiszen az a rendje, hogy az ember jó barátságban éljen azzal az állattal, a melyen hónapokon keresztül tíz órát lovagol naponta.

A csengők hangja állandóan ott cseng a fülemben a tevék lépéseinek ütemére. Nagyokat és lassan lépnek s 30 kilométernél többet ritkán tesz meg naponta a karaván. Délkelet felé tartunk. Régen elhagytuk már az Elburs-hegység tövében elterülő vidéket, a hol a folyókkal táplált csatornák gyönyörű kerteket és termékeny mezőket képesek még elővarázsolni. A falvak egyre távolabb vannak egymástól s már csak csatornáik mentén zöldel még a földjük. Mihelyt künn vagyunk a faluból, nem látunk egyebet köröskörül, mint szürkés-sárga sivatagot, itt-ott elszáradt avarfű-csomókkal. Egyre ritkábban találkozunk szamarak hosszú sorával, a melyek cserjét hoznak a pusztáról, tűzifa-árucikknek. Siralmasan kicsinyek és alig látszanak ki a terhük alól. Az orrczimpáikat, elég kegyetlenül, felhasították a gazdáik, hogy könnyebben szedhessék a lélekzetet és így nagyobb utakat tehessenek meg! Hosszú füleik előre és hátra inganak, és alsó ajkuk lelóg, mint a zacskó. Álmosak és szomorúak ezek az állatok és oly nyakasok, hogy sohasem térnek ki senki előtt.

Az utolsó faluból, a sivatag szélén, a hol néhány napig pihentünk, hogy felkészüljünk a veszedelmekre, magunkkal hoztunk még tíz tevét, a melyek bőrtömlőkbe zárt vízzel és szénával látnak el bennünket és rávezetnek a helyes útra. S most immár nyoma sincs többé körülöttünk az életnek. Egyes kis hegytömbök emelkednek még itt-ott, mint szigetek; de mögöttük oly síma a sivatag szemhatára, mint a Keleti tengeré. A perzsa sivatagon igen gyéren vannak oázisok, a hol a karavánok vizet és ételt szerezhetnek. Az északi sivatagon pedig, a melynek Kevir a neve, egyetlen kis oázis sincsen; egy fűszál sem nő itt, egyetlen pók sem mászkál, mert a Kevir talaja só, és ha télen eső hull rá, a sóstartalmú agyag oly síma lesz, mint a jég. És utunknak célja éppen ez a Kevir.

De egy álló hónapba telik, mielőtt eljutunk arra a pontra, a honnan bele akarunk kezdeni a Keviren való áthatolás vakmerő kísérletébe. Eddig nyugodtan, rendben folyt minden; az egyik nap olyan volt, mint a másik. Tüzelőfánk van bőven, mert a homok-sivatag peremén, a hol a szél nagy homokdombokat rakott, nagy tömegben nő a saxaul és a tamarik; pusztai növények, a melyek megnőnek több méter magasra is és a melyeknek kemény törzse vígan lobog tábori tüzeinkben.

Csak Dsandák falvától indultam el voltaképpen utamra a sósivatagba s két kísérőt és négy tevét vittem magammal. Egyelőre azonban négy napig a sósivatag szélén kellett vesztegelnünk, mert esett. Ha valamely karavánt odabent a Kevirben lep meg az eső, akkor az emberek szerencséseeknek vallhatják magukat, ha podgyászuk és állataik elvesztése árán ők maguk elevenen szabadulhatnak a sós agyagiszapból. Sok karaván azonban már teljesen odaveszett ebben a sivatagban. Szerencse volt tehát ránk nézve, hogy megeredt az eső, mielőtt benyomultunk a sima agyagtalajra. De mikor négy nap múlva egy karaván érkezett hozzánk délről, a mely a még mindig fenyegető időjárás ellenére is meg akarta kockáztatni az átkelést, én is csatlakoztam ehhez a karavánhoz.

Vaksötét volt, a mikor fölkerekedtünk. Tüzet gyújtottunk és ennek fénye mellett raktuk fel a podgyászt a tevékre. Csakhamar eltűnt mögöttünk a tűz és előttünk ott terült el éjszakai homályba burkolva a Kevir. Hogy merre megyünk, nem láthattuk; rá kellett bízunk magunkat a hátastevéinkre. Körülöttünk mélységes csend volt, a melyet csak a csengők hangja szaggatott meg.

A perzsák megállás nélkül haladtak tovább egész reggel és a nap túlnyomó részében is. Az emberek és az állatok erejét a végsőig megfeszítették, mert minden pillanatban újra megeredhetett az eső. Éjjeli pihenőhelyre gondolni sem lehetett. Álmosan és dideregve ültem a helyemen, beburkolózva köpönyegembe és darócztakarómba, a míg a csengők meg nem szólaltak, mintha reggeli istentiszteletre hívtak volna, és virradni nem kezdett. De a perzsák most sem álltak meg, s én sem tehettem mást, mint hogy követtem őket.

— Kitartás, uram, — szól az egyik kísérőm, — a tulsó oldalon majd alhat!

A ki egyedül elmarad a karaván mögött, az úgyszólván elveszett. Sőt a perzsák azt hiszik, hogy a sivatagban gonosz szellemek tanyáznak, a kik a hátramaradót elvarázsolják. Hallja ugyan

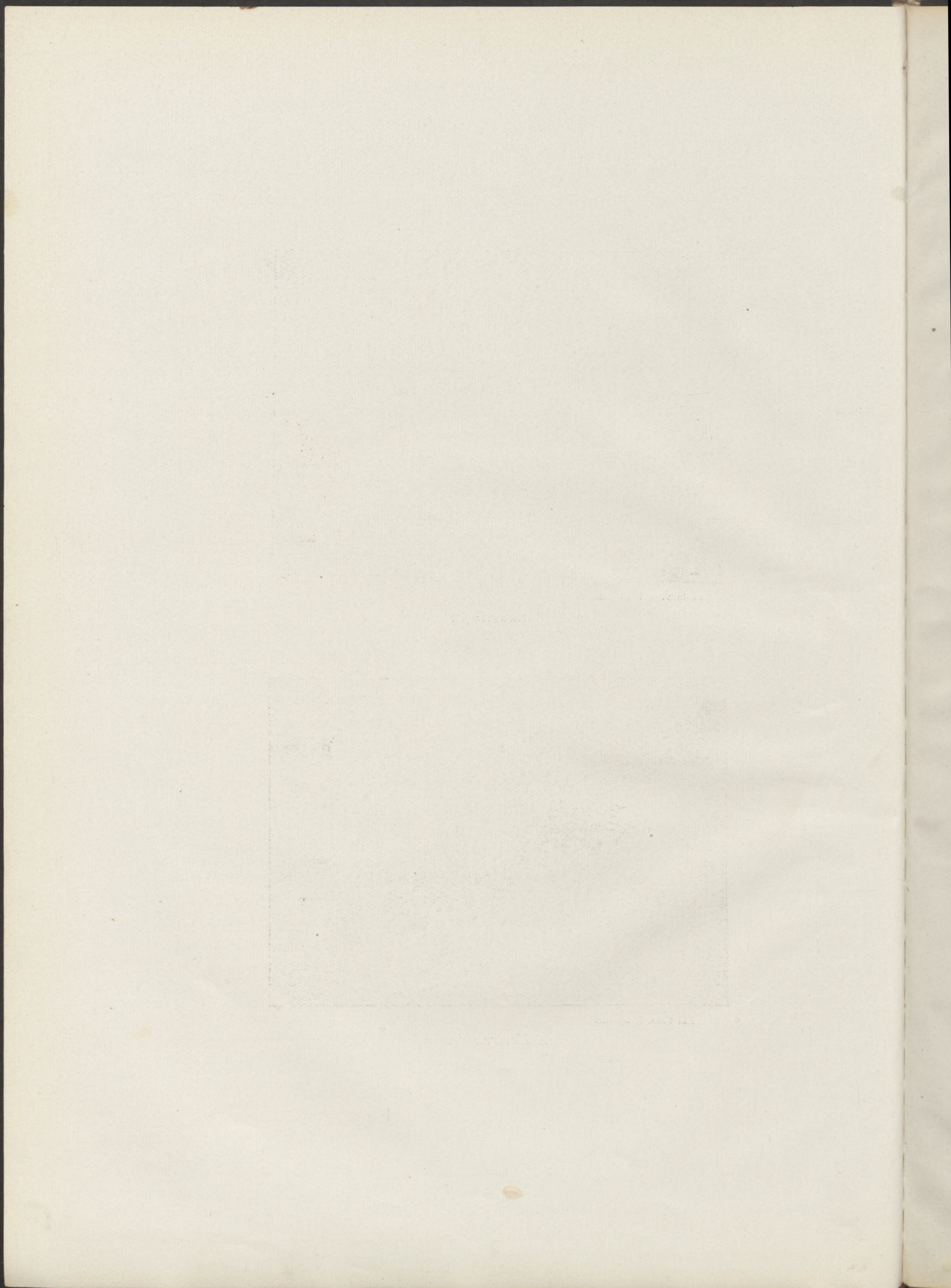
Hedin Sven, I. 68. old.

Tamarik fa.

Hedin Sven, I. 69. old.

A Keviren át.

a csengők szavát, de ellenkező irányból; arra felé szalad, egyre jobban eltávolodik az övéitől és végül egészen utat téveszt.

Így megyünk tovább egész nap. Az égbolt képe baljóslatú; mindenütt felhős. A sivatag oly sima, mint a szérű; sehol a legkisebb dombocska sem. Nyugaton leáldozik a nap s mint izzó golyó fekszik egy felhőcsészében. Vakítópiros sugárnyaláb árad szerte a sivatagon, a melynek felszíne úgy világol, mintha bibortenger volna. Északon sötétibolyaszínű az égbolt, s ebből a háttérből téglavörösen emelkednek ki a tevék. Mesébe illő játéka ez a színeknek!

Majd lebukik a nap, és a színek elsápadnak; a tevék hosszú árnyékfoltjai eltűnnek a földről, s kelet felől ránk száll a második éjszaka. A karaván csakhamar láthatatlanná válik, de a csengők hangja szakadatlanul csilingel. Közbe-közbe lepillant ránk egy-egy felhőrésen keresztül a hold.

Éjfél tájban megint elsötétült az égbolt. A perzsák némán gugsoltak a tevéiken és elbóbiskoltak. Nemsokára nem volt más ébren csak a vezető, a ki kötélen fogta az első tevét, és én az utolsó tevéen a sorban. Egyszerre csak nehéz cseppek hullanak le reánk, s egy percbe sem telik, zuhogva dől az eső tevékre, lovasokra és podgyászra.

Egy pillanat alatt átalakul a karaván! Élesen, szorongva és gyorsan rikoltanak a csengők. Az emberek leugrottak a tevékről. Az eső korbácsolja a sivatag sima talaját, és néhány állat kezd már el-elcsúszni. Ha kedves az életünk, sietnünk kell, máskülönben felszippant bennünket a sivatag még az utolsó órában is! Hangos kiáltozással hajszolják az emberek a tevéket, és a csengők úgy rikoltoznak, mintha az utolsó ítéletre akarnák felébreszteni a halottakat.

Egyszerre csak elvágódik az első teve! Ezen a talajon rosszul járnak az állatok. Hiszen nincs patájuk, mint a lovaknak; hanem csak lágy, széles bőrkéreg van a lábuk végén; és ha elcsúsznak, roppant gyorsan és nagy zajjal elvágódnak. Mind a négy lábuk az egyik oldalra csúszik el, s a nehéz test terhével együtt lezuhan a másik oldalra. Ez nem kellemes már a tevére nézve sem, még kínosabb azonban a lovasra nézve; az imént jól beburkolózva odafönt ült még a magasban s most immár odalent kalimpál az iszapban.

Nemsokára egymásután zuhannak le a tevék, s egyenkint talpra kell őket megint állítani. Ez mindannyiszor késedelmet

jelent s ezenközben egyre lágyul az agyag! A tevék minden lépéssel mélyebbre süppednek az iszapba. «Locs!» — hangzik, mikor lelépnek és «Pocs!» — mikor kihúzzák lábukat a lyukból; és így locsog-pocsog a karavánnak mind az ötvenkilencz tevéje szakadatlanul. Az eső zuhog és a csengők csengenek. De a míg halljuk a szavukat, addig eredményesen viaskodunk a természettel. Egyszerre csak elnémul a hangjuk!

— Mi történt? — kérdezem.

— Az Ördög csatornájánál vagyunk, — feleli egy hang, s lassan megcsendülnek megint a csengők. Az állatoknak egymás után át kell gázolniok egy sósvízzel telt folyómedren. Mikor az én tevémmre kerül a sor, keményen nekifeszítem a térdeimet. Látni semmit sem látok; csak azt hallom, hogy az előttem járó tevék hogyan pöcsognak és hogyan fröccsen fel körülöttem a víz. A tevémm lecsúszik most a meredek lejtőn, kalimpál a lábaival, izeg-mozog a testével, hogy el ne veszítse az egyensúlyt, azután keresztültocsog a vízen, és a túlsó felén felkapaszkodik a magasba.

— Tamarikfák! — kiáltja valaki.

Aldott legyen ez a szó, mert a menekülést jelenti. A só-sivatagban nem nő semmi, és a hol ráakad az ember az első pár tamarikfára, ott megint homokos a talaj. Ott megszűnt már minden veszedelem. S két óra mulva szerencsésen megérkezünk egy sivatagi faluba, a hol a kiállott életveszedelem után alaposan megpihenünk.

XIX. FEJEZET.

SAKÁLOK ÉS HIÉNÁK.

KÉPZELD EL, kedves olvasóm, hogy valami megfejtetetlen csoda folytán, hirtelen odakerülnél a Tebbes oázisba, a perzsa sivatag közepére, a hol kút és száz-ezernyi pálma erdeje kínálja árnyékkal és üdítővel az eltikkadt vándort. Mennyire elcsodálkoznál mindjárt az első este azon a furcsa szerenádn, a mely a sivatag felől hangzik át hozzád. A mint szürkül, ott ülsz még olvasva a sátradbán; egyszerre csak föltekintesz a könyvedből és fülelni kezdesz! Kellemetlenül

Hedin Sven, I. 62. old.

Karavánszerdj.

Hedin Sven, I. 70. old.

A Tebbes oázis nagy tamarikfái.

és kényelmetlenül érzed magadat így egyedül a sátradbán! De minden este megismétlődik ugyanez a szerenádé, oly bizonyosan, mint a nap nyugta, és csakhamar megszokod és végül nem is törődöl már vele.

Hiszen csak a sakálok zengik az esti éneküket. A sakál perzsa szó és a sakál a kutyának, a farkasnak és a rókanak az atyafia. Szürkésárgaszínű és nem nagy állat; hegyes füle és apró, okos, élénk szeme van; a farkát víz-szintesen tartja, nem lógatva, mint a farkas. Ragadozó állat és éjjel jár vadászatra. Felfal kivétel nélkül mindent, a mi ehető, de a tyúkfélét és a szőlőt jobban szereti, mint a döglött karavánállatokat. Ha van rá lehetősége, szerez magának datolyát a pálmakertekből, a melyeket különösen akkor foszt ki alaposan, mikor heves viharok után sok érett gyümölcs lehullt a fákról. Egy szóval: a sakál szemtelen, tolakodó gaz. Épp úgy elképezttem, mint a hogy mérgeződtem, mikor egy éjszaka sakálok osontak be a kertünkbe és egyetlen kakasunkat elkaparították kutyáinknak valósággal az orra elől. Szörnyű zenebonára ébredtünk; de a kutyákkal való viaskodásban végül is a sakálok maradtak a győztesek, s mi már csak azt hallottuk, hogy szegény kakasunknak a kétségbeesett kiáltozása elhal a távolban.

Isten tudja, hol tartózkodik ez a gyülevészhorda, a míg a nap az égen jár! Állattani kézikönyvekben azt olvashatjuk, hogy barlangokban bújik meg; de a Tebbes oázis körül sehol sem találtam barlangokat s a sakálok éjszakánként mégis tömegesen megjelentek az oázisban. Épp oly rejtélyesek, mint maga a sivatag; mindenütt ott vannak és még sincsenek sehol. Nem egyszer azt reméltem, hogy kószálásaim közben Tebbes környékén véletlenül a nyomukra bukkanak, de a sivatag némán terült el körülöttem s életnek sehol nyomát sem láttam. De azért, mihelyt alkonyodott, hangosan nevetve ott álltak megint a sátram előtt, mintha azt kérdeznék, nincs-e még több kakasom!

Mihelyt a nap leszáll a szemhatár alá, az esti szürkület ráborítja fátylát a csendes tájra s a pálmák a nap visszatérése után sóvárogva elszunnyadnak, nyomban megkezdődik odakünn, alig 200 méternyi távolságban, a sakálok szerenádéja. Rövid, elharpott kaczagásnak hangzik, mély basszus hangokon kezdve fel a legmagasabb diszkántig, mint valami panaszos üvöltés, a mely erősödik és elnémul, hogy egy másik csapat feleljen rá, vagy mint veszélyben forgó gyermekek együttes jajveszékelése, mikor segítségért kiáltanak. Pontosabban nem lehet leírni ezt a hangot.

Mint hab, susog az oázis körül. A sakálok ordítása a sivatag hangja: táplálékért kiált. «Bajtársak, éhesek vagyunk», — kiáltják oda egymásnak, — «menjünk zsákmányra lesni.» Óvatosan odalopóznak az oázishoz, villámgyorsan átugranak falakon és kerítésekben és mindig tiltott utakon gonoszkodnak. Ha a tyúkféléknek nem volna olyan ostoba verébagyuk, gyorsan föld alá bújnának, mihelyt a sakálok esti éneke megkezdődik.

Mi minden nem terheli a lelkiismeretét ezeknek a láthatatlan és nagyon is hangos apró haramiáknak, a kik a Cap Verdétől, a Zöld hegyfoktól kezdve, az óvilág legszélső nyugatján, India legbelsejéig a sivatagok terméséből és a hulladékból élnek! Családfájuk legalább is oly régi, mint a pálmafáké, és a Kelet népeinél legalább is oly hosszú gyalázatosságaiknak a sorozata, mint nálunk a ravasz róka bűnlajstroma. Sámson háromszáz rókájában könnyű szerrel ráismerünk a sakálokra, és attól az időtől fogva számtalan adoma fűződik a nevükhöz. De nemcsak a csendes, sima sivatagban vannak ők odahaza. Mikor Simlában, az indiai alkirály székhelyén, megszólal a katonazene a klubokban, elég, ha kidugja az ember a fejét az ablakon, hogy hallja a sakálok siralmas ugatását és panaszos ordítását.

Egyébként ezekkel a fenevadakkal nem igen szabad tréfálni. 1882-ben Bengáliában nem kevesebb, mint 359 embert megöltek a sakálok! Szörnyűség azonban, ha kitör rajtuk a veszettség. Az utolsó határbizottság Seistánban tapasztalhatta. Éjszaka belopózott egy veszett sakál a táborba és arczon mart egy alvó embert; hat hét múlva halott volt az illető. Más sakálok belopóztak a ben-szülöttek házaiba, ott lesbe álltak és várták az alkalmat a harapásra. De a legborzasztóbb egy sötét téli éjszaka volt, mikor bömbölt az északi szél és végigsöpörte a földön a port; ekkor tévedt egy veszett sakál nesztelen léptekkel az angolok táborába. Bekúszott egy sátorba, a hol több férfi aludt, és először is, vaktában harapdálva, megkapott egy darócz takarót. Az alvók talpra ugrottak és a fegyvereikért szaladtak. A tábor három részből állt és több száz kiczövekelt dromedárból. Az áthatatlan sötétségben nem lehetett látni, hogy a sakál hová szökött, de csakhamar felhangzott hol itt, hol ott a dromedárok kétségbeesett s rémült ordítása, s mikor megvirradt, hetvennyolcz megmart teherhordó állatot számoltak össze. Elkülönítették őket a többiektől, s mikor rajtuk is kitört a veszettség, leszúrták valamennyit. A veszett dromedár, ha meg van kötve, szétmarczangolja saját magát. A kutyákat és

kecskéket, a melyeket megmart a sakál, nyomban agyonlőtték. A legborzasztóbb az, hogy az ember védtelen, mikor a veszetség kitör a vad bestiák között. Sötét éjszaka és nesztelenül odalopózik a sakál a tábori tűzhöz és meg is marta már az embert, mielőtt puskát ragadhatna; csak jól célzott golyó tarthatja őt távol az ember testétől.

Hús esztendővel ezelőtt nekem magamnak is volt egy kis kalandom sakálokkal. Két szolgálával és néhány lóval Perzsia bel-sejéből a Kaspi tenger partmellékére utaztam és egy este egy faluban szálltam meg az Elburs-hegységben. Minthogy a karaván-szerájnak mérges férgei miatt rossz híre volt, egy kertben telepedtem meg otthonosan, a melynek gyümölcsfáit és nyárfáit másfél méter magas, teljesen ajtó nélküli fal védelmezte. Hogy a kertbe juthassunk, át kellett másznunk a falon. Mikor besötétedett, emberek bementek a faluba; én magam beburkolóztam a köpönyegembe és a daróczytakarómba, párnám a nyereg volt, s csakhamar mély álomba merültem. Két óra hosszáig alhattam már így, mikor kaparó hangra ébredtem; a kaparás két bőrláda felől hangzott, a melyen rajta volt még vacsorámnak a maradéka: kenyér, méz és alma. Főlegyenesedtem és feszülten figyeltem, de nem hallottam semmi mást, csak egy közelben folydogáló kis pataknak a csobogását. A sötétségben nem lehetett szemlét tartanom, csak a csillagok pislogtak át bágyadtan a lombokon, így hát megint elaludtam. Kisvártatva megint felébredtem ugyanarra a kaparásra a ládákon, és hallottam, hogy rángatják a ládák szíjait. Most felugrottam s vagy féltuczat sakált vettem észre, a melyek, mint az árnyak, eltűntek a nyárfák között. Aznap éjjel szó sem lehetett többé alvásról, mert alig győztem a vakmerő állatokat távoltartani magamtól. Ha egy ideig csendben feküdtem, nyomban ott termettek megint és ránczigálták a szíjakat és csak akkor húzódtak vissza, mikor lovaglóostorommal ráütöttem az egyik ládára. De csakhamar ezt is megszokták és csak egy pár lépésnyire futottak hátrább. Ekkor eszembe jutottak az almáim s mikor a sakálok megint odaosontak, közéjük dobtam egy almát s ezt az ártatlan védőeszközt használtam mindaddig, a míg az utolsó almám is közéjük nem gördült a sötétben. A legtöbb dobásom célzott tévesztett; csak egyszer csaltam ki az egyik arcátlan tolvajból panaszos üvöltést. Milyen végtelen hosszúra nyúlt ez az éjszaka! Végül azonban pirkadni kezdett a hajnal a nyárfák között s a sakálok némán keresztülugrottak a falon. Most immár zavartalanul regge-

lizhettem volna legalább, de a vacsorám maradékát a vakmerő tolvajok az utolsó morzsáig bekebelezték. Később hallottam, hogy annak a vidéknek a sakáljai oly gonosz természetűek, hogy kettő-három elég erős közülük ahhoz is, hogy egy embert lebírjon. Azóta mindig ott kellett aludniok a közelemben a szolgálaimnak is.

Ha már egyszer ezekről a hivatlan vendégekről beszélünk, a melyek mindig nyomban ott teremnek, mikor a Szaharában az oroszlán vagy Keletperzsiában a párducz megölte a zsákmányát, akkor nem szabad megfeledkeznünk a hiénáról sem, mert ez is a sivatag népségéhez tartozik. Furcsa egy állat a hiéna, nem kutya, nem is macska, inkább közbenső valami a kettő között és nagyobb is, mint amazok. Piszkos szürkésbarna, fekete csíkokkal és foltokkal; kerek feje, fekete orra és fekete szeme van s a hátsó lábai oly rövidek, hogy sörtés háta hátrafelé lelapul. A hiéna is éjjel jár vadászni és Nyugatperzsiában lejön búvó zugaiból a hegyek közül a karavánutakra, hogy elhullott szamarakat, lovakat vagy tevéket keressen. Ha a halottak nincsenek elég mélyen elföldelve, kiássa a holttesteket is a sírkövek alul, mert úgyszólván csakis rothadt húsból él.

Országút Perzsiában enyhe, holdsütéses nyári éjszakán! Egy kimerült teve összerogyott s lábait szétterpesztve, fáradt fejét a földre lógatva, most ott hever holtan a nagy fekete tömeg. A dögtest undorító bűzt terjeszt, de a hiénák szeretik, ez csalogatja őket. Elősietnek barlangüregeikből, rekedt ugatásuk közeledik, azután halkán morognak s egy pillanatig körülszimatolva s a fülüket hegyezve megállnak a síkon. Szájuk szögletéből folyik a nyál, mert már több napja semmit sem faltak. Most megérik a tevét és odasietnek. Mellső két talpukat szilárdan nekitámasztják a földnek s fogaikkal feltépik a dögtestnek a hasbőrét; azután belefúrják az orrukat a hasüreg lágy részeibe és torkig tömik magukat belekkel és izmokkal. Pár lépéssel odébb ülnek várakozva a dögkeselyűk. A hiénák hirtelen félbeszakítják a lakomájukat. Mancsaik benne vannak még a döglött teve hasában, de a fejüket fölemelik s megint hegyezik a fülüket, mind ugyanabba az irányba. Mihelyt közeledünk feléjük a holdfényben, eltűnnek, mint az árnyak, a sötét sivatagban; de alig hogy tovább haladtunk, ott teremnek újra és tovább turkálják a teve beleit, a míg újra meg nem zavarják őket. Csak mikor pirkadni kezd keleten, akkor térnek vissza megint barlangjaikba.

Hedin Sven, I. 71. old.

Sakdl.

Hedin Sven, I. 74. old.

Hiéna.

Igy kószál a sivatag négylábú népsége a Tebbes oázis széle körül s osztozik a mérhetetlen birodalmon a párduczczal, a vad-szamárral és a finom, kecses gazellákkal. És a rengeteg nagy területen úgy terül el egy-egy oázis magában és elfelejtve, mint sziget az óceánban.

XX. FEJEZET.

FARKASOK A PAMIRON.

AKI MAGA nem vándorolt heteken át a sivatagban és nem jutott el végül maga egy oázisra, az aligha tudja elképzelni, mit jelent ez. Az oázis az a sivatag vándorának, a mi a vihartól fenyegetett hajósnak a biztos kikötő és igazán férfias elhatározásra van szükség ahhoz, hogy az ember elszakadjon az ilyen oázisról és folytassa megint vándorlását a sivatag naphevében. Egyelőre ott veszteglünk még tovább a Tebbes oázisban és semmi sem békítheti ki az embert oly könnyen a bőkezűen adakozó nappal, mint ha visszaemlékszik azokra az időkre, mikor egyetlen halvány sugarát is ujjongva üdvözölte volna.

Az egyik ilyen visszaemlékezésem észak felé vezet bennünket egy darabra a perzsa sivatagból, lényegesen másféle területre. 1893 novemberében fölkerekedtem Orenburgból az Ural folyó mellől, a mely részben határ Ázsia és Európa között, hogy egy zörgő tarantaszon, az orosz országutak rendes közlekedési eszközén, átkeljek a Kirgiz-sivatagon, a mely az Irtis és a Kaspi tenger, az Urál folyó és a Syr-darja között terül el. Ez a rengeteg pusztaság oly sima, mint a befagyott tenger, és itt nyugodtan megbokrosodhatnak a lovak: nem fenyegeti az embert az a veszedelem, hogy árokba fordul, vagy hogy a kocsi kereke eltörik valami sziklatömbön. Taskentig, Turkesztán fővárosáig, 2000 kilométer hosszú az út, tehát olyan hosszú, mint Stockholmtól Rómáig, és én hófúvások közepett és 20° hidegben szerencsésen megjártam a kilenczvenkilencz postaállomást, kilenczvenkilenczszer váltva lovakat. Taskentből beutaztam Samarkand tartományt, a melynek Samarkand a fővárosa is, és meglátogattam a Samarkandtól dél-

nyugatra és az Amudarjától északra elterülő Bukharát, a melynek emirje Oroszországnak a vazallusa. Innen felvonultam a Pamir nevű hatalmas hegysíkra, a melyet lakói a «világ tetejének» neveznek, mert azt hiszik, hogy úgy borúl az egész világ fölé, mint háztető. Ebből a rengeteg hegycsomóból indulnak ki Ázsiának és általában a földnek legmagasabb hegylánczai, a Himalája, a Transhimalája, a Karakorum, a Kven-lun és a Tien-san kelet felé, a Hindukus nyugat felé. Egy pillantás a térképre bizonyítja, hogy Ázsia és Európa legtöbb és legnagyobb hegylánczai összefüggenek a Pamirral, vagy pedig, hogy eredetüket vissza lehet a Pamir-fensíkra vezetni. Tibet hegylánczai messze behúzódnak Khinába és a hátsó-indiai félszigetre. A Tien-san első szeme csak különböző hegységek lánczolatának, a melyek észak felé elnyúlnak egész Ázsián keresztül. A Hindukus folytatását megtaláljuk Északperzsia, a Kaukázus, Kisázsia és a Balkán-félsziget hegyeiben, az Alpeseekben és a Pyrenäusokban. A Pamir hasonlít egy festőhálnak a tetejéhez, a mely minden irányban kinyújtja karjait. A hatalmas hegylánczok, a melyek belőle kiindulnak, Ázsia csontszerkezetének, vázának tekinthetők, a mely körül a fensíkok úgy terülnek el, mint izomrostok. A folyamok, folyók és patakok a véredények és a hajszálcsövek. Belsejében a sivatagok beteg, elcsenevedett részei ennek a szervezetnek, és a félszigetek a végtagjai, a melyek a forgalmat közvetítik a különböző népek között a tengereken keresztül.

1894 februárjában Margelánban voltam, Ferghanának, Középázsia gabonacsűrének fővárosában, mert Ferghana gazdag, termékeny völgy, a melyet hegyek vesznek körül. Pompás kis karavánt szereltem föl tizenegy lóból és három emberből, s kísérőim között akkor szerepelt először Islam Bai, a ki később évek során át hű szolgám volt. Sátrakat nem kellett magunkkal vinnünk; a kormányzó megparancsoltatta a kirgizeknek, hogy mindenütt, a hol meg akarok szállni éjszakára, két fekete darócz sátrat állítsanak. Eleséget ládákban vittünk magunkkal, szalmát és árpát zsákokban, de ezenkívül volt több vas ásónk, baltánk és dárdánk is, mert mély hóban és sima jégen kellett vándorolnunk. Csak egyet felejtettünk el: nem gondoskodtunk kutyáról. De útközben önként csatlakozott hozzánk egy kutya és udvariasan arra kért, elkísérhet-e bennünket. Szívesen megengedtük neki, és csakhamar jó barátja lett mindannyiunknak.

Így vonultunk dél felé fel a Pamirra, egy szűk völgytorok

Hedin Sven, I. 75. old.

Indulásra kész tarantász.

Hedin Sven, I. 77. old.

A Pamir hőmezőin.

mentén, a melyben tajtékzó folyó hömpölygött végig jeges sziklatömbök fölött. Több ízben átkeltünk rajta keskeny, ingó fahidakon, a melyek olyanok voltak, mint a gyufaszálak, mikor a magas hegyoldalokról néztünk le rájuk mélyen a völgybe. A lejtőket egyre mélyebb hó borította, a mely a napon olvadozott ugyan, de éjszaka megint megfagyott, és ösvényünk jégúthoz hasonlított, a mely meredek örvénynek a szélén húzódik tova.

Több kirgizt vittünk magunkkal segítségül, s az egyikük az első lovat vezette, a melyen két nagy szalmazsák s köztük a sátorágyam volt. Egy helyen, a hol az ösvény rézsút lefelé hajlott a szakadék felé, a ló megcsúszott, hiába próbált megállni s lezuhant a mélységbe, a hol eltörött hátgerinczczel fekve maradt. Szalma-terhe messze szétszóródott a kövek fölé, az ágyam pedig lefelé tánczolt a folyón. Ez nem kis ijedtség volt, s valamennyien lesiettünk, hogy mentsük, a mi esetleg még menthető.

Azután tovább haladtunk megint fölfelé. Lépcsőfokokat vágunk a jégbe és az utat homokkal hintettük fel. De mennél magasabbra kapaszkodtunk, annál rosszabb lett a helyzet. Mindegyik lovat kötőféken kellett vezetnie egy kirgiznek, egy másodiknak pedig a farkánál fogva kellett tartania: lovaglásról szó sem lehetett, úgyszólván négykézláb kúsztunk előre. Tizenkét óránál hosszabb ideig haladtunk így, a míg végül kiszélesedett a völgy és láthatókká lettek a kirgizek sátrainak lobogó tábori tüzei.

Napról-napra főlebb vonultunk s egy ízben egy hágó szédítő magasságában éreztem a hegyi betegség kellemetlen tüneteit: örületes fejfájást, émelygést és fülzúgást. Bömbölő hóviharban leereszkedtünk a hóval telt, széles Alai-völgybe. Két kirgiz botokkal előljárt mindig és kipécézte az utat, hogy a lovak el ne süllyedjenek a hóban. Egy ízben négy tevét kellett bérelnünk, a melyeket a karaván előtt vezettünk, hogy a lovak számára keskeny barázdát tápossanak ki. Ég és föld egyetlen fehérségbe olvadt össze; az egyedüli feketeség, a mit láttunk, lovak és emberek alakja volt.

De éjszakára mindig készen vártak bennünket a kényelmes darócz sátrak. Egy ízben már kis távolságra voltunk csak egy ilyen sáortól, a mikor háromméteres hóval telt barázda keresztelte az utunkat. Az első ló úgy eltűnt, mintha mélységbe süppedt volna; hogy kiszabadítsuk, először is le kellett róla szedni a terhét. Az okos kirgizek fogták erre a sátor darócztakaróit, szétterítették a hóra és egyenkint átvezették a lovakat ezen a hídon, a melynek lágy szövete teknőszerűen lesüppedt a hóba.

Igen, ez az utazás méltó párja volt bolyongásunknak a perzsa sivatagban, állandó bukdácsolás és gázolás hóban és jéglejtőkön át. Mikor egy ízben előre küldtem egy lovast, hogy fürkészsze ki az utat, csak a ló feje és a lovas látszott ki a mély hóból. Más-kor meg nem volt sehol a rendes kirgiz sátor, úgy hogy 34° hidegben a szabadban kellett táboroznunk hófalak között a tűz körül. A kirgizeket, a kiknek a sátrunkat fel kellett volna állítaniok, egy lavina tartotta vissza, a mely negyven juhót eltemetett. Hat kirgiz mindazáltal tovább gázolt a hóban elibénk, de kettő közülök elakadt a hóban, a többi négy pedig ugyancsak siralmas állapotban érkezett meg hozzánk; az egyiknek elfagyott a lába, a másik pedig hóvakságot kapott. A kirgizek úgy szoktak ez ellen védekezni, hogy hosszan lelógó lószőrszálakat erősítenek elől a süvegük alá, vagy szénnel fekete karikát vonnak a szemük köré és befeketítik az orrukat is.

Ezekben a hegyekben nyüzsögnek a farkasok, s mi is számos nyomára bukkantunk ezeknek a vérszomjas rablóknak. Az éhség nagyon vakmerőekké teszi őket, s különösen a kirgizek juhnyájai-ban okoznak nagy károkat. Egyetlen farkas nemrég 180 juhát halálra marta egy kirgiznek, pusztán azért, mert kéjelgett a vérengzésben! Egy vándor kirgizt ezen a vidéken megrohant egyszer egy farkasfalka, s két nap mulva nem találtak meg belőle egyebet, csak a koponyáját és a csontvázát. Vezetőim közül kettő az elmúlt télen találkozott tizenkét farkassal; minthogy fel voltak fegyverkezve, kettőt megöltek a toprongyos férgek közül, a melyeket társaik nyomban felfaltak. Képzeljük el annak a kirgiznek rémes helyzetét, a kit fegyvertelenül lep meg egy farkasfalka. Megszimatolták a nyomát és üldözni kezdik. A szemük izzóan villog a gyűlölettől és a vérszomjtól; ránczos felső ajkukat felhúzzák, hogy tépőfogaik szabadon legyenek, és nyelvük nyáladzva lóg ki a torkukból. A vándor hallja settenkedő lépteiket a háta mögött és látja szürke bundájukat az esti félhomályban a fehér havon. Végigfut rajta a hideg a rémülettől s Allahhoz könyörögve, rohan előre a hófúvásban, azt remélve, hogy eléri még talán a legközelebbi sátorfalat.

Olykor-olykor megállnak a farkasok és elnyújtott, borzalmas üvöltést hallatnak. De néhány percz mulva megint utolérték már a szerencsétlent és egyre vakmerőbbek lesznek. A vándor életre-halálra rohan. Tudják, hogy ezt az erőfeszítést nem bírhatja sokáig. Az egyik most bundájának a csücske után kap, de megint

elereszti, mert a menekülő hozzávágja a süvegét. Valamennyien rárohannak a süvegre és darabokra tépik. És ez az előétel csak még jobban növeli az étvágyukat. A szegény előre tántorog, nem bírja tovább, kínosan rakja egyik lábát a másik elé és csaknem elfullad a lihegéstől. Most itt a pillanat, és minden oldalról egyszerre rárontanak. Kiabál, ordít és hadonázik a karjaival, kirántja a törét és vaktában szurkálni kezd vele. De egy nagy farkas ráugrik a hátára és lerántja őt a földre. Most legalább védve van a háta, de a sötétben ott világolnak fölötte a farkasok szemei és fogai, és a kirgiz feléjük szurkál a törével. Tudják, hogy ezt sem bírja sokáig. Két farkas feltépi a csizmáját, hogy a lábaihoz férjen. Odáig nem ér le a törével, egy kissé felegyenesedik tehát, s ugyanebben a pillanatban beleharap egy farkas a nyakába, úgy hogy piros vére megfesti a fehér havat. Ha a farkas vért nyalt, akkor lesz még csak rettenetes! A kirgiz kétségbeesetten hátrafordul a kivont törével — de ekkor megint nekiesnek hátulról és újra lerántják a hátára. Most már lassabban szurkálódzik. A farkasok rekedten morognak, ordítanak és lihegnek, és az orruk tájékozott. A szerencsétlen előtt elhomályosul a világ; elveszti az eszméletét, a tör kihull a kezéből — és a legnagyobb farkas készül, hogy belevágja fogait áldozatának a torkába! De mikor oda akar már kapni, hirtelen megáll és rövid üvöltést hallat, a mi a farkasok nyelvén átkozódást jelenthet. Mert a legközelebbi domb tövében felbukkan két kirgiz lovas, a kik bajtársuk elé nyargaltak. A farkasok egy szempillantás alatt eltűntek, az eszméletlen kirgizt pedig összetépett bundájában elszállítják a közeli sátrakhoz. Lélekzik és a szíve dobog még, s az esti tűz lángja mellett nem-sokára új életre ébred.

Jaj azonban annak a farkasnak, a melyet megsebesítenek és elfognak! Elképzelhetjük, mennyire gyűlölik a kirgizek ezeket a rabló vadakat, a melyek csak nagy ritkán kerülnek a puskáik elé. A foglyot nem verik agyon egyszerűen, hanem a legborzalmasabb kínzásokat eszelik ki a meggyötrésére.

Mikor az Alai-völgyben a nagy téli hóesés ideje van, a farkasok a Pamir magas lapályain kószálnak, a hol a hó nem olyan mély, és a vadjuhra vadásznak, a melynek nagy, kerek, szépen csavart szarva van, s a melyet fölfedezőjéről, Marco Poloról, a középkor híres utazójáról, Ovis Poli-nak neveznek. A farkasok szabályszerű hajtóvadászatot rendeznek ezeknek a juhoknak a nyájaira. A magános vadjuhokat, a melyek vigyázatlanul eltávo-

lodtak a nyájtól és hátramaradtak, a farkasok előre kiállított őrszemei egy kiugró sziklapárkányra hajtják, a melyet a rablók nyomban körülkerítenek. Ha felülről támadhatják meg az üldözött vadat, akkor könnyen végeznek vele; máskülönben várnak türelmesen, a míg a juh lábai elzsibbadnak a kimerüléstől s az áldozat lezuhan a szikláról a torkukba.

Különböző ázsiai utazásaimban számos farkassal találkoztam, és szétépték több juhomat, öszvéremet és lovamat. Hányszor kezdtek rá üvöltésükre a sátram előtt, húsért és vérért kiáltozva. De ha alkalmam nyílt rá, én sem szántam őket, és golyóim, vagy kísérőimnek a golyói igen sokat megöltek közülök. Hiszen úgy kószálnak szerte Középázsiaiban, mint a pokol gonosz szellemei és a torkukra kell forrasztani nekik, hogy szétmarczzangolják a nomádok juhait, halálra üzik a vadszamár csikóit és lest hánynak a karcsú, kecses antilopnak.

XXI. FEJEZET.

A JÉGHEGYEK APJA.

BÁRHOL van is az ember a keleti Pamiron, minden-
honnán látja a Mus-tag-atát, a jéghegyek apját, lapos,
dombos csúcsaival, a melyek magasabbra emelkednek
minden más hegynél. A Mus-tag-ata 7880 méter
magas, tehát a földnek egyik legmagasabb hegye. Domború tetején
meggyül a hó, s alsó rétegei a folytonos felső nyomás követke-
ztében jéggé fagynak. A hegy ennél fogva állandóan hóval púde-
rezett jégsüveget visel. De a hegy orma körül vannak lapos teknők
is, és ezekben úgy gyül össze a hó, mint csészékben, lassan lefelé
süpped, s a felső nyomás következtében itt is jéggé válik. Ha-
talmas jégnyelvek támadnak eképpen, a melyek rendkívül lassan,
évente csak néhány méternyire lefelé siklanak. Óriási meredek
sziklafalak veszik körül őket, a melyekről törmelék és kötömb
hull alá a jégre, s a jég mindezt leviszi magával a mélyebb vidé-
kekre. Mennél melegebb lesz, mélyebben odalent, a levegő, annál
inkább olvadozik a jég; de a felső nyomás az olvadást hamarosan

kiegyenlíti, úgy hogy a jégáram alsó széle látszólag mindig ugyanazon a helyen van. Itt aztán lassan meggyülemlik a magasból lesodrott kőgörgeteg, egymásra tolódik s hatalmas rakásokat és kőfalakat alkot, a melyeket morénáknak neveznek. A jégáramnak magának gleccser a neve. A Mus-tag-ata mindenfelé számos ilyen gleccsert küld ki; ezek több kilométer hosszúak és egy-két kilométer szélesek. A felületük egyenetlen, és számos púp és piramis van rajta tiszta jégből.

A Mus-tag-atának ezeken a gleccserein sokat vándoroltam gyalog és yakokkal. Jó csizmában induljon el az ember ilyen bolyongásokra, mert különben könnyen elcsúszik és belezuhan valamelyik hasadékba, a mely bőven van a jégen mindenfelé. Ha a szélén kihajolva belenéz az ember ilyen hasadékba, mintha síma üvegfalú sötétkék barlangba nézne bele, a melynek a pereméről hosszú jégcsapok lógnak alá. A gleccserek felületén megolvadt patakok folydogálnak, hol lágyan és nesztelenül, mintha olaj siklanék a zöldeskék jégbarázdákban, hol meg csacsogva és vidoran ugrándozva. A jéghasadékok fenekén szivárog és csobog a víz; gyakran pompás zuhatagok formájában hullnak alá a mélységekbe az ilyen gleccserpatakok. Meleg napokon, mikor fent jár a nap az égen, mindenütt olvad a jég, szivárog, bugyog és bugyborékol a víz köröskörül. De ha hideg és barátságtalan az időjárás, akkor a gleccser is csendesebb s ha megérkezik a tél a maga metsző hidegével, akkor dermedt és néma lesz a gleccser és valamennyi patak jéggé fagy.

A kirgizek yakjai rendkívül biztos lábú állatok. Végig nyargalhatunk rajtuk síma, domború jégmezőkön, a hová halandó rá sem léphetne. A yak oly keményen neki feszíti a patáit a jégnek, hogy csak úgy porzik körülöttünk a fehér jégpor, és ha olyan meredeken esik a lejtő lefelé, hogy a yak sem bír megállni rajta, akkor szétfeszíti mind a négy lábát, megmerevíti magát, mintha fatönk volna és lecsúszik a jéglejtőn a nélkül, hogy felfordulna. Gyakran lovagoltam morénarakásokon keresztül, a melyek hatalmas, egymásra tornyosult gránittömbökből álltak. Ilyenkor alaposan össze kellett szorítani a térdeimet, mert a yak akkorákat ugrott és szökkent, mintha megörült volna. Egy ízben a kötömbök túlságosan nagyok voltak a yaknak, úgy hogy gyalog kellett tovább haladnom. Hogy végül lejussak a magasból, nem tehettem egyebet, mint hogy lecsúsztam a tömbök között s mikor szerencsésen leértem, egy patakba jutottam bele. De kimásztam belőle megint

a szabad mezőre, csak Jolldas, a kutyám, állt még mindig oda-fönt az egyik legmagasabb kőtömb tetején és keservesen vonított. Fütttyentettem neki és a nevét kiáltottam; erre megfordult és eltűnt a kövek között. Később hallottam, hogy halkan ugat és vonít, míg végül beleloccsant ő is a vízbe s mikor megint rám akadt, nagyon elégedetlen volt velem, hogy őt is magammal vittem ilyen kalandokra.

Négy ízben próbáltam néhány derék kirgiz társaságában megmászni a «jéghegyek apjának» a csúcsát, de mindig eredménytelenül. Magasan a morenák között ütöttünk tábor. Islam Bay, hat kirgiz és tíz yak napfölkelte előtt útra készen állott már s volt velünk eleség, több bunda, ásó és dárda, tüzelőanyag és egy sátor is. A meredek lejtőkön eleinte kőgörgötteken, azután havon keresztül haladtunk fölfelé, a mely egyre mélyebb lett. A ritkuló levegő megnehezítette a lélekzést, s a yakok egyre gyakrabban megálltak, hogy kifújják magukat. A kirgizek gyalog jártak és hajtották az állatokat föl a szédítő magaslatokra. Az első nap estéjére 6300 méternyi magasságba jutottunk föl a világtenger tükre fölé. Ezzel be is értük az első napra és éjszakára ott maradtunk, hogy másnap reggel folytassuk a hegymászást.

De két kirgiz úgy kimerült a fáradságtól és fejfájástól, hogy visszakéredzkedett. A többiek ellapátolták a havat és kis sátrunkat még egy hófallal vették körül. Meggyújtottuk a tüzet és felforaltuk a teáskannát, de mikor a hegyibetegség környékezi az embert, étvágya nem igen van. A tíz yak odakünn maradt kikötve a hóban s a kirgizek úgy belegöngyölödtek a bundájukba, mint a sündisznók. A teli hold éppen a hegy csúcsa fölött lebegett, mint ezüstfehér léghajó, és én kiléptem a sátramból, hogy gyönyörködjem ebben a felejthetetlen látványban. A gleccser alattunk árnyékban volt, de a magas hómezők vakítófehéren tündököltek a holdfényben. A yakok hollófeketén heverték a fehér mezőségen, alattuk csikorgott a hó és orrczimpájuk alaposan gőzölgött. Fehér, könnyű fellegek vitorláztak tova gyorsan a hegyről a hold alatt.

Bementem megint a sátramba. A tűz kialudt és az imént megolvadt hó megint jéggé fagyott. Nedves és füstös volt a sátorban a levegő s az emberek nyögtek és sóhajtoztak, mert fájt a fejük és zúgott a fülük. Bebujtam a bundámba, de elaludni nem tudtam. Néma volt az éjszaka, csak hébe-korba hangzott egy-egy tompa dörej — ilyenkor vagy új hasadék támadt a jégben, vagy egy kőtömb zuhant alá valamelyik lejtőről.

Milyen furcsa is volt az ilyen éjszaka a mérhetetlen világ-
űrnek a határán, a melynek sötétkék boltozata ráborul a föld
minden hegyeire! Füstös sátrunkban olyan magasságban hever-
tünk, a melyhez föl nem érnek Európa, Északamerika, Afrika és
Ausztrália leghatalmasabb hegycsúcsai sem. Csak Ázsiában van
még sok és Délamerikában egynéhány orom, a mely még maga-
sabbra nyúlik föl. Huszonegy Eifel-tornyot kellett volna egymás
fölé rakni, hogy feljuthassunk odáig, a hol az éjszakát töltöttük!

Mikor másnap reggel kibujtam a bundámból és kikukucs-
káltam a sátorból, dühöngő hóvihar söpörte végig a hegy lejtőit.
A porzó hó sűrű fellegei teljességgel átláthatatlanok voltak s még
főlebb mászni a biztos halál lett volna. Örülhattünk, hogy sikerült
ilyen időben elevenen lejutnunk a magasból. És a hófúvásokon
keresztül csaknem bukfenczezve kellett lefelé törtetnünk. A yak
vágyódott már a legelője után és úgy ugrosott keresztül a havon,
mint a delfin. Ha nem ül az ember szilárdan a nyeregben, fejjel
előre kibukik belőle, s e közben felfordul a yak is és rázuhan a
lovására. Ez az éjszaka, fönt a 6300 méternyi magasságban, sokáig
megfeküdte még a csontjaimat.

Más alkalommal az első yakom alatt, a mely két nagy faköteget
czipelt, hirtelen beszakadt a hó; szerencsére azonban a szarvaival,
az egyik hátsólábával és a fakötegekkel lógva maradt a hókérgen;
testének többi része szabadon lógott a levegőben a sötéten ásító
mélység fölött. A hó e helyütt alattomos hidat vert egy nagy
hasadék fölött a jégben, s a híd a yak súlya alatt leszakadt.
Mondhatatlan vesződséggel birtuk csak kötélén megint felhúzni a
szegény állatot.

XXII. FEJEZET.

KIRGIZ LOVASJÁTEK

KELETI PAMIR a khinai császár uralma alá tartozik. Keleten egy nyílt völgyet hegyláncz határol, a mely számtalan elágazással és nyulvánnyal ereszkedik le Keletturkesztán teknő-formájú medenczéjébe. A hegyláncz északról délnek húzódik, és legmagasabb csúcsa a Mus-tag-ata.

A «jéghegyek apjának» tövében a völgyfenék sík és tágas, és buja fű burjánzik rajta. A síkságon szanaszéjjel a kirgizek fekete sátrai tarkálnak, mint a párduczbőr foltjai. A sátrak közül az egyiket kibéreltem az 1894. esztendő nyári hónapjaira, és nagy gyönyörűséggel tanulmányoztam a kirgizek életmódját és szokásait.

A kirgizek pompás, lovagias pásztor- és lovasnép. Nagy juhnyájaikból élnek, van nekik azonban számos lovuk, tevéjük és marhájuk is. A pusztaság fűvétől függenek, s mint más nomádok, legelőről-legelőre vándorolnak. Fekete darócz sátraik favázú állványon patakok és folyók partján feszülnek. Ha a nyájak lelegelték a fűvet, a pásztorok megint összegöngyölik sátraikat, rárakják egyéb ingóságukkal együtt a tevékre és új legelőt keresnek. Szabad, férfias népség, a mely szereti a végtelen pusztaságot. A szabad levegőn és a tágas síkon való élet hihetetlenül megélesítette az érzékeiket. Azt a helyet, a melyet egyszer láttak, soha többé nem felejtik el. Vajjon vastagabb vagy vékonyabb-e a puszta fűve, hepehupás-e a legcsekélyebb mértékben is a talaj, fekete, szürke, finom vagy durva törmelék borítja-e, mindez egy-egy ismertető jegy a kirgiz számára. A mikor Orenburgból elindulva a Kirgiz-pusztaságon keresztül útközben megáltam néhány perczre, hogy a lovakat kifujtassam, gyakran megesett velem, hogy kirgiz kocsisom hátrafordult hozzám és odakiáltotta:

— Amott a hátunk mögött tarka kanczán nyargal egy kirgiz.

Arra felé irányítottam a messzelátómat és a legjobb esetben egy kis pontot fődöztem csak fel, a nélkül, hogy sejtelmem lehetett volna róla, mi ez a pont.

Hedin Sven, I. 84. old.

Kirgizek.

Hedin Sven, I. 85. old.

Kirgiz lovasok.

Hónapokig éltem a kirgizek között. Ha szép idő volt, messzire kirándultam lovon vagy yakháton és térképet készítettem a környékről. Ha megeredtek az ég csatornái, a sátramban maradtam, vagy fölkerestem a szomszédjaimat és elbeszélgettem velök. A nyelvüket folyékonyan megtanultam beszélni és a mindennapi gyakorlat mesterre teszi az embert.

A kirgizek nagy fekete sátra körül harapós kutyák állnak őrt, s a kutyák között apró, meztelen, barnára sült gyermekek játszanak vidoran. Nagyon kedvesek és az ember alig érti meg, hogy valamikor ezek is nagy, erőscsontú, félvad nomádokká serdülnek föl. De hiszen minden gyermek kedves és csinos, a míg az élet és az emberek hatása alatt meg nem romlik. A sátorban fiatal asszonyok szőnek és fonnak. Az idősebbek a sátor egy mellékrésében az aludttej lefölozésével és vajköpüléssel foglalkoznak, vagy körülülük az üstöt, a melyben a hús fő. A tűz a sátor közepén ég, s a füst egy kerek nyíláson keresztül húzódik ki a kupolás tető felső boltozatán. A fiatalabb férfiak a juhokat őrzik odakünn a legelőn, vagy a yakokat a hegységben. Néha kivonulnak vadászatra is és vad juhokat meg kecskéket zsákmányolnak. Napnyugtakor behajtják a nyájakat a sátrak közelében lévő elkerített helyekre és a nők megfejik az anyajuhokat és a yakteheneket. Éjszaka a farkasok miatt őrt kell állani az állatoknál. A kirgizek mohammedánok, és gyakran hallom, a mint arab imáikat éneklik a sátraik előtt.

Rövid idő múlva jóbarátságot kötöttem már valamennyi szomszédommal. Látták, hogy a javukat akarom, hogy magamat sem tartom náluk kiválóbbnak és örülök, hogy közöttük élhetek. Közelből és távolból eljöttek hozzám, hogy ajándékokat hozzanak, juhot és tejet, zsákmányul ejtett vadjuhot és hegyi foglyot. Hiszen Islam Baion kívül valamennyi emberem is kirgiz volt és szívesen követtek akárhová, a hová a kedvem tartotta.

Egy szép napon elhatározták a főnökök, hogy ünnepet rendeznek a tiszteletemre. «Bajga» vagy lovasjáték volt az ünnep, s már korán reggel gyülekeztek apró csapatokban a lovasok a nagy síkságon, a hol a vad hajszának le kellett folynia.

Mikor a nap delelőre ért, én is kimentem a síkságra. Negyvenkét kirgiz lovagolt mellettem és mögöttem. Ünnepi ruhájuk — tarka köpönyeg, színes derékszorítóval, himzett süveg, török és kések és a zörgő fityegő, a melyen aczélkova, szurkáló, pipa és dohányzacskó lógott — épp oly pompás, mint ünnepi látvány

volt. Köztük volt a Mus-tag-ata keleti oldalán lakó kirgizek főnöke is. Hosszú köpönyege sötétkék volt, a derékszorítója világoskék, a fején aranszegélyes ibolyaszín süveg díszlett s oldalán fekete hüvelyben görbe kard fityegett. Magas termete volt, ritkás fekete körszakálla, bozontos bajusza, keskeny, ferdemetszésű szeme, s mint a legtöbb kirgiznek, előreálló pofacsontja.

Az egész síkság lovasoktól és lovaktól feketéllett a szemünk előtt. Feszesen és biztosan ült a nyeregben Choat Bek, a nagyfőnök, bár immár száztizenegy esztendő volt, és az évek terhe egy kissé meg is görnyesztette már az alakját. Nagy sasorra rágörbült rövid, fehér szakállára és a fején barna turbánt viselt. Öt fia vette őt körül, csupa ősz ember, nagy lovakon.

Kezdődik a színjáték. A nézők félrelovagolnak, hogy a hely szabaddá legyen előttünk. Egy lovas ugrat elő, karjai közt egy kossal, s csaknem elénk czipeli a szegény állatot. Egy második kirgiz baljával szarván ragad a a kost, éles kése egyetlen metszésével levágja a fejét, a vérét kicsurgatja, megragadja a kost hátsó lábainál fogva és nagy ívben vágatva végig nyargal a síkon. A távolban lovascsapat tűnik fel. Ijesztő gyorsasággal közeledik. Nyolczvan lópata dübörög a földön kábító láрма közben, a melyet a vad ordítás és a kengyelek csörgése még jobban erősít. Porfelhőben éppen előttünk robognak tova; a szelüket úgy érezzük, mintha szélvihar volna. Az első lovas lábam elé dobja az élettelen kost, a mely még meleg, s azután, mint a fergeteg, tovább vágatnak.

— Nyargalj félre, uram! — kiált felém egypár főnök. — Most mindjárt örült zenebona lesz.

És alig érünk rá egy kissé félrebb vonulni, a mikor a nekihevült csapat tajtékos lovakon felénk zúdul már, mint a lavina. A kos körül kibogozhatatlan gomolyagban kavarognak lovak és emberek, s az örvénylő porban alig lehet őket megkülönböztetni. A kosért harcolnak; a ki megragadja, az a győztes. Tolakodnak, lökdösődnek, taszigálódnak, a lovak riadoznak, ágaskodnak és elbuknak és más lovak keresztül ugranak rajtok. A lovasok, a kik szilárdan ülnek a nyeregben, mélyen lehajlanak és a gyapjú után nyúlnek. Egypár lebukfenczezik közülök a földre s már-már összetapossák őket; mások félig a lovuk alatt lógnak.

A zűrzavar akkor lesz a legnagyobb, mikér két férfi yakháton is belekeveredik a tömegbe. A yakok szarvukkal lágyékon csiklandozzák a lovakat; ezek rugdalóznak és a yakok védekeznek. Javában áll a bikaviadal.

Egy erőteljes kirgiznek sikerült végre a kost magához ragadnia. Lova mesterien érti a módját, hogyan kell lovasával együtt a játékból visszavonulnia, s végül mint a szél, gyorsan tova vágtat nagy ívben a síkságon, a többiek utána, s a mikor megint visszatérnek, úgy látszik, hogy ellenállhatatlan erővel ránk fognak rohanni. De az utolsó pillanatban megállnak a lovak, mintha czöveket vert volna a lábuk, s a küzdelem újra kezdődik. Soknak véres az arcza, másoknak össze-vissza tépett a ruhája; süvegek és ostorok hevernek szanaszét a küzdelem helyén, s egyik-másik ló meg is sántult.

— Ránk, öregekre nézve szerencse, hogy nem kell ott háborognunk a többiekkel a csomóban, — szóltam, Choat Bekhez fordulva.

— Óh, uram, — felelt az aggastyán mosolyogva, — innen-onnan száz éve már, a mikor én olyan öreg voltam, mint te most!

XXIII. FEJEZET.

A FEKETE HALÁL ORSZÁGÁBAN.

VILLÁMGYORSAN eltelt a pihenésre szánt idő a Tebbes oázisban. A tevék itt állnak megrakva, felülünk rájuk. Megszólalnak újra a csengők, és karavánunk tovább vonul a sivatagban, napokon és heteken át mindig délkelet felé. Végül eljutunk egy nagy tónak a partjára, a melynek Hamun a neve, Perzsia és Afghanistan határán. Afghanistan északi felét a Hindukus-hegység foglalja el; ez a név hindu-ölőt jelent, mert a hinduk, a kik a forró Indiából ide fölmerészkednek, valószínűleg elpusztulnak az örök hóban. Tavasszal azonban nagy tömegekben megolvad a téli hó, és ilyenkor videran szökdelve tánczolnak folyók és patakok le a völgyekbe, hogy Dél-afghanistan síkjain egy nagy folyóvá egyesüljenek. Ez a Hilmend folyó, és a Hamun-tóba ömlik, a melynek partján 1906-ban utazásom közben felütöttem sáttáboromat.

A tevéket lehetetlenség volt a tavon átszállítani, mert igazi csónakoknak vagy éppen kompoknak hírük-hamvuk sem volt arra

felé. Meg kellett válnom tőlük, bármily hűségesen szolgáltak is engem hónapokon keresztül. Az utolsó este összevásároltam minden kenyeret a közeli faluban és a tevéket sorban megvendégeltem vele.

A szép nagy állatok csodálkozva nézték, mit művelek. A fekete-barna tevemén lopva rá-ránézett társaira, mintha ezt akarta volna mondani nekik:

— Ugyan mit jelenthet ez a finom megvendégelés? Talán búcsuvacsorát?

— Oh nem, — felelte barnás-sárga szomszédja; — hiszen itt vagyunk a sivatag közepén, és gyalog nem juthatnak el útjuk céljához.

— Az igaz! Csakhogy elcserélnek majd bennünket dromedárokért, mert mi, az észak gyermekei, nem bírjuk ki a déli sivatag-vidékek forróságát.

— Igen, — szólott egy harmadik teve, — itt a nyár az ajtó előtt; meghalnánk és a bögölyök felfalnának.

A hátastevém, a mely éppen egy czipót igyekezett megörölni a fogai között, szomorúan odasúgta a többieknek:

— Igen, eladnak bennünket, mint a rabszolgákat! Nem emlékeztek arra a fehérturbános, szakállas emberre, a ki nemrégiben belekukucskált a szájunkba, végig tapogatta a testünket, megnyomogatta a púpjainkat és megvizsgálta, rajta van-e még a szörbojt a farkunk végén? Nem hallottátok az ezüstpénzt csörögni odabent a Sahib sátorában? A fehérturbános megvett bennünket potom áron. De hát mit tegyünk? A rabszolgának már az a sorsa, hogy kézről-kézre vándoroljon. A Sahibnál jó dolgunk volt, és kegyetlenség tőle, hogy elad bennünket.

— Gondolj csak a legelőre a hegyek között, — vigasztalta egyik társa; — ezt mindenképen jobban szeretem, mintha újra a sivatagot kellene járnom a nyári hőségben!

Ha tudták volna az állatok, hogy e helyütt két sivatag között voltunk, a melyek közül az egyiknek reménytelen sivatag, a másiknak pedig Gyehenna vagy «Pokol» a neve, akkor meglett volna rá minden okuk, hogy örvendezzenek. De mikor másnap új gazdájuk hosszú sorban elvezette őket a pálmák alatt, nagyon szomorú arcot vágtak, és az én pompás hátastevém hátrafordította a fejét a sátram felé, a míg csak egy csücskét láthatta. Ma is gyakran tűnődöm még rajta, vajjon most a sivatag melyik ösvényét járja?

A Hamun-tó lapos partján bőven van nád és káka, de fának nyoma sincsen. A benszülöttek nádból rakják a kunyhóikat és

nádból készítik bolondos csónakféléiket is. Csontkeményre száradt sárga kákanyalábokat szivarformájú csévékké fűznek össze, s egy tömeg ilyen csévét több méter hosszú, torpedószerű naszáddá kötnek össze, a melyet hajókázásra használnak fel. Az ilyen naszád, ha meg van rakva, alig emelkedik ki tíz ccentiméternyire a vízből, de a tó hullámzásakor sem telhet meg vízzel soha, sem a víz alá nem nyomható. A kákacsévék meglazulhatnak ugyan, de a benszülöttek óvakodnak is attól, hogy erős szélben keljenek útra a naszádjukon.

Tizennégy ilyen kákanaszádon helyeztek el engem az embe-reimmel és minden podgyászommal s valamennyi naszádot egy félmeztelen perzsa toltá odébb egy hosszú karóval. A tó alig másfélméter mély, de húsz kilométer széles, és a több heti száraz, tikkasztó sivatagi hőség után ez a vízi út pompás üdülés volt. Csak a kutyák nem akartak eleinte megbarátkozni mulatságos kis hajórajunkkal, hanem beugrottak a vízbe, mert a nád miatt azt hitték, hogy közel van a szárazföld. Úsztak, úsztak, tüdejük szakadtáig, s végül is a kimerüléstől félholtan ki kellett őket a vízből húznunk.

Két órányira túl a Hamun-tavon van Nasretabad, Seistannak a fővárosa, a mely félig Afghanistánhoz, félig Perzsiához tartozik. Öt hónappal én előttem egy másik vendég vonult be ide: a pestis! Éppen most járkált ezen a tájon a fekete halálangyal és tömegesen szedte az áldozatait; elragadta a parasztot az ekéje mellől és a pásztort a nyájától és a halász, a ki reggel még vidáman kivetette a Hamun-tóban a hálóit, este már lázasan nyöszörögve feküdt a kunyhójában.

Ázsia az árjáknak és a mongoloknak őshazája; bölcsője a nagy vallásoknak is, a buddhizmusnak, a kereszténységnek és a mohamedánizmusnak. És Ázsia a fészke a rettentő dögvészeknek is, a melyek időről-időre mint pusztító hullámok végigsöprik az emberiséget.

A «fekete halál» és a pestis Ázsiában van odahaza. 1350-ben benyomult Európába, a hol huszonöt millió embert elragadott. Egész tartományok elnéptelenedtek, és az elhagyott templomok körül sűrű őserdő tenyészett. Sok ember vezeklésnek adta magát Istennek e büntetése miatt, mások pedig tobzódni és iszákoskodni kezdtek. Hiszen akkor sejtelmük sem volt még az embereknek baktériumokról és még kevésbé a szérumról, a mely a vért érzéketleníti a baktériumok romboló hatása ellen.

1894-ben eljutott a pestis Khinából Honkongon keresztül Indiába, a hol egy pár év alatt három millió ember belepusztult! Emlékszem egy kis házra Bombay szegény-városrészében, a

melyet 1902-ben fölkerestem. A hatóságok elrendelték, hogy minden házat, a hol valaki meghalt pestisben, piros kereszttel kell megjelölni az ajtófélfá mellett — és ezen a kis házon nem kevesebb, mint negyven piros kereszt volt!

Most, 1906-ban, gyilkos pusztítást végzett a pestis Afghanistanban, és a ház födeléről, a hol angoloknál laktam, láthattam a gyászmeneteket, a melyek a dögvész áldozatait sírba hordták; egy pocsolyában a város falán kívül megmosták a holttesteket. A kis várost már-már az a veszedelem fenyegette, hogy teljesen kihál, és az emberek seregestül menekültek belőle. Egy angol orvos és a segédje szérum-injekciókkal akart az embereken segíteni, de a mohammedán papság, pusztá gyűlöletből az európaiak iránt, elhitette a néppel, hogy éppen a keresztények hurczolták be a nyavalyát az országba. A félrevezetett és felingerelt benszülöttek összesereglettek, hogy megtámadják az angol konzulátust, de visszaverték őket. Tőlük telhetően eltitkolni iparkodtak a haláleseteket és ezért éjjel elszállították a halottakat. De nemsokára oly sűrűn haltak, hogy nem értek rá többé arra sem, hogy rendes sírokat ássanak. A ki hiénákra és sakálókra gondolt, az éppen ezért még életében megásta a saját sírját! Fekete zászlós és áldozati kecskés körmenetek vonultak el a város mecsetje körül és irgalomért könyörögtek Allahhoz. De Allah nem hallgatta meg őket, és ezek az összesereglett embertömegek még inkább elterjesztették a pestist.

Voltak házak, a hol már egyáltalán el sem temették a halottakat. Az élők csendben továbbálltak és bezárták a ház ajtaját. Egyszer aztán egy szegény ördög betört az üresen álló házikóba és letelepedett az egyetlen szobában, a hol a pestises beteg fekete hullája feküdt és a jövevényt természetesen hamarosan szintén megmérgezte. Ily módon egész falvak kipusztultak...

A mikroszkópium alatt a gyilkos pestis-mikroba parányi, hosszúkás pontnak látszik, pedig ezerkétszázszoros nagyításban látjuk. A patkányok vérében él és ezeknek élősdí férgei viszik át az emberre. Szörnyű ragályos; abban a házban, a melyből a halál angyala elragadott már egy áldozatot, egyik ember a másik után hal meg. És babonás elvakultságukban a benszülöttek nem birhatók rá arra, hogy ruháikat és a dögvészes háznak minden ingóságát égessék el. Nem tudnak megválni a holmijuktól és inkább vele együtt tönkre mennek.

Az egyik házban egy szegény ács lakik a feleségével, két félig

fölserdült fiával és egy lányával. Két nap óta bágyadtnak és erőtlennek érezte magát és most lázas forróság emésztí a testét. A szilárdra sulykolt agyagpadló egyik sarkában fekszik, félrebeszél és nem törődik semmivel, csak hagyják békességben. Ha a felesége betakarja egy darócztakaróval, hangosan jajgat, mert nyirkmirigyei nagy daganatokká duzzadtak és rendkívül érzékenyek. Két nap múlva behatolnak a mikrobák a kelevényekből a vérbe s a szerencsétlen meghal vérmérgezésben. Mihelyt a vére megdermedt, a férgek az ember ruhájában elhagyják a holttestemet, mert ők lüktető vért keresnek. A túlélőkre nézve, a kik gyászolva ott állnak a halottas ágy mellett, ilyenkor legnagyobb a veszedelem. De a benszülötteket hiába figyelmezteti erre az ember; egy szót el nem hisznek az egészről és meghalnak.

Természetesen nagy szerencse volt, hogy a fekete halálnak ezt a birodalmát csakhamar megint elhagyhattuk s Beludsisztán sivatagain keresztül tovább folytattuk útunkat India felé. Régi szolgálmat elbocsátottam és új személyzet, csupa beludsi, kísért tovább. Dsambákon lovagoltunk, vagyis gyorslábú dromedárokon, a melyek nemzedékek óta gyakorolják a futást. Magas, vékony, de erős lábuk van, nagy lábbőrkeféggel, s tompa halk zörejjel koczognak tova a száraz talajon. A fejüket magasan hordják és gyorsabban mozgatják, mint a méltóságteljes tevék. De futás közben vízszintes irányban tartják, csaknem egy síkban a púpjukkal. Minden dromedáron két lovas ül, a nyergének ezért két gödre van és kengyelvas is két pár lóg rajta. A dromedár orrporczogójában egy kis keresztfa van, a melynek végére finom zsinór van ráerősítve. A dromedárt úgy irányítjuk, hogy a zsinórt átdobjuk az egyik oldalról a másikra.

Legfőlebb harmincz-negyven esztendeje lehet, hogy a beludsik abbahagyták fosztogató betöréseiket a perzsa területre. A mióta az angolok törődnek az országgal, csak azóta vannak ott rendezett viszonyok. De még mindig fegyveres kísérettel kell az utazónak arra járnia s engem is hat, modern puskával fegyverzett dromedár-lovas kísért. Mint a hogy a beludsik Keletperzsiát, a turkómánok épp úgy megsarczolták számtalan rablójárat során Korasszánt, a nyugati határon pedig kurdok folytatnak áldatlan zsiványéletet. E nyughatatlan határvidékeken nincs falu, a melynek nem volna meg a maga kis erődje vagy legalább is a maga őrtornya.

Hogy az efféle rablójárat hogyan esik meg a sivatagban, azt fogom most nektek elmesélni.

XXIV. FEJEZET.

ÉJSZAKAI RABLÓK A SIVATAGBAN.

SEVAR SAH, a «lovas király», egy harczias törzs főnöke Nyugatbeludsisztánban, egy este, pőfékelve, a tábori tűz mellett ül, fekete sátra előtt, a melynek szövete tamarik-ágakon feszül. A mesemondó épp az imént hallgatott el. Az éjszakai homályban egyszerre csak két fehérruhás férfi közeledik, fején fehér turbánnal. Kikötik a dromedárjaikat és alázatosan hajbókolnak Sevar Sah előtt; ez felszólítja őket, hogy üljenek le és töltsenek maguknak teát a vaskannából. Erre minden megelevenedik. Más férfiak is odalépnek a tűzhöz; mind hosszú puskát, dárdát, szablyát és tört hordanak. Egypáran két vagy három dromedárt vezetnek kantárszáron.

Tizennégy férfi ül immár a lobogó tűz körül. Különös csend van a társaságban, és Sevar Sah arcza ünnepélyesen komoly. Végül ezt kérdezi:

- Rendben van minden?
- Rendben, uram! — hangzik mindenfelülről.
- Tele van a löporszaru és van a zacskóban ólom?
- Igen!
- Megtöltöttétek a vizestömlőket?
- Meg!
- Van a tarisznyákban eleség?
- Van uram. Datolya, savanyú sajt és kenyér egy hétre!
- Megmondtam nektek tegnapelőtt: ezúttal Bamról van szó.

Bam sűrű népességű falu. Ha korán észrevesznek bennünket, kemény harcz lesz. Úgy kell odalopóznunk, mint a sivatag sakáljának. 500 kilométernyi az út, négy nap teveháton.

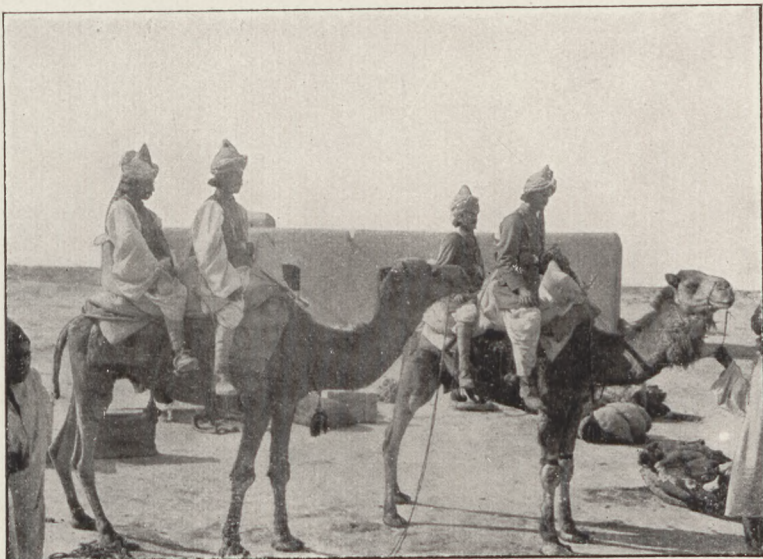
Sevar Sah ezután megint a lángokba bámul egy ideig, majd így folytatja:

- Frissek a dsambák?
- Frissek!
- És készen áll még tíz dromedár, hogy magunkkal vigyük?
- Készen!

Hedin Sven, I. 89. old.

A Hamun-tavon.

Hedin Sven, I. 92. old.

Párosával teveháton.

Sevar Sah most feláll és példáját követik valamennyien. Vad arcuk rézvörösen fénylik a tűz fényében. Nem tolvajok, a lopást silány munkának tartják. De a rablás és fosztogatás lovagi szórakozás nekik és dicsőségük annál nagyobb, mennél több rab-szolgát zsákmányolnak életükben.

— Indulunk! — parancsolja a főnök fojtott hangon. A muskétákat vállra vetik: csörrenve ütődnek hozzá a fityegőhöz, a melyen löporszaru, golyóval töltött bőrzacskó, aczél, kova és tapló lóg. A töröket az övükbe dugják. A kantárt és a nyereghevedert már előbb rendbe hozták; egy-kettőre nyeregben ülnek.

— Allah nevében! — kiáltja Sevar Sah, és mérsékelten ügetve megindul a csapat ki az éjszakába.

Ismerős ösvényen haladnak; a csillagok az útmutatók. Pirkad, fölkel a nap és a dromedároknek előre, Bam felé mutató árnyéka szilárd, sárga fővenyre vetődik, a melyben egy fűszál sem nő. Egész éjszaka egy szót sem szóltak. De most, mikor az első 120 kilométert megtették, megszólal a főnök:

— Megpihenünk a fehér víz forrásánál.

Idé érve, megtöltik friss vízzel a tömlőket, és megitatják a dromedárokat. Ezután visszahúzódnak a közeli hegységbe, hogy ott várják meg, a míg a nappal forró órái eltelnek. Források mellett, a hol könnyen találkozhatnak emberekkel, soha sem pihennek.

Mihelyt alkonyul, megint a nyeregben ülnek. Ma gyorsabban haladnak, mint az első éjszaka, és reggel egy sós forrásnál állnak meg. A harmadik éjszaka fáradtabban lihegnek már a dromedárok és mikor fölkel a nap, fehér foszlányokban lóg a tajték mozgékony ajkukról, a melyet türelmesen harapdálnak. Nem fáradtak, de nincs lélekzetük, és bosszúsak; orrczimpájuk felett úgy felfújódott a bőr, mint két harang. De a vad hajsza tovább folyik nyugat felé s a dromedárok örvénylő porfelhőben tovább rohannak, a nélkül, hogy a lovasok ösztöklénék őket.

Hátuk mögött van immár az utolsó sivatagi ösvény is, a melyen ide-oda vonul még néha egy-egy karaván, s örülten tovább vágatnak a keményre fagyott sóstartalmú iszapos talajon. Eleven lénynek nyoma sincsen; nincs sehol egy eltévedt holló vagy keselyű sem, a mely Bam lakóit figyelmeztethetné a közelgő veszedelemre. Pihenés nélkül tovább haladnak egész nap. Olyan néma és csendes a lovascsapat, mint maga a sivatag, csak a dromedárok hosszúra nyújtott lélekzését hallani és kerges lábuknak kattogását a kemény

földön. Mikor az alkony pirja szétteríti bíbortakaróját a sivatag fölé, már csak húsz kilométernyi út van hátra.

Sevar Sah megállítja a dromedárját és mintha attól tartana, hogy Bamban meghallják a hangját, halkán így kiált:

— Megállj!

A lovasok halkán szisszentenek, s az állatok meghajlítják a térdüket és lefekszenek. A lovasok leugranak a nyeregből s a dromedárok mellső lábait rövid kötelekkel összekötik, hogy az állatok fel ne kelhesenek és el ne szaladhassanak, mert így könnyen elárulhatnák a tervet. Halálosan fáradtak mindnyájan és elnyújtóznak a földön. Néhányan elalszanak, másokat ébren tart az izgalom, négy őrszem különböző oldalon szemlét tart. A rablók célja nem látható, de látszanak a hegyek, a melyeknek tövében terül el Bam. Bárcsak éjszaka volna már, hogy a sötétség megvédje őket!

A nappal szélcsendes és forró volt. Este gyöngé szellő kerekedik észak felől, és Sevar Sah mosolyog. Keleti szél kerülő útra kényszerítette volna őt meg a lovait, hogy a szimatoló falusi ebeket korán ne nyugtalanítsák. Kilencz óra van. Egy óra múlva alszik egész Bam. A lovasok megvacsoráztak és a megmaradt datolyát, sajtot és kenyeret visszadugják a tarisznzába.

— Kiürítsük a vztömlőket, hogy az állatok terhét könnyítsük a támadásra? — kérdezi egy beludsi.

— Nem, — feleli Sevar Sah, — talán nem lesz módunkban a tömlőket újra megtölteni a faluban, visszavonulásunk előtt.

— Rajta, — szól aztán, — tartsátok kéznél a fegyvereket!

Megint felülnek és lassan megindulnak a falu felé.

Csak ha valami gyanusat észlelek, akkor nyargalok gyorsabban és ti többiek utánam! Ti hárman a három teherhordó dromedárral legvégül maradtok!

Mint a sólymok, fürkészik a rablók céljukat. Lassan emelkedik ki a nyugati szemhatáron a hegy körvonala. Még öt kilométer; de szemük, a melyet a szabadban való élet nagyon megélesített, megkülönbözteti már Bamban a kerteket. Egyre közelednek. Egyszerre csak ugatni kezd egy kutya — majd egy második — majd ugat a falu valamennyi kutyája; megérezték a dromedárokat.

— Előre! — kiált a főnök.

A lovasok ösztökélő kiáltásaira a dromedárok megkétszerezik erejüket; tudják, mi forog koczán. A fejük csaknem párhuzamos a földdel, így repülnek tova, tajtékrongyok és porfelhők örvényében. A kutyák egyre veszettebbül ugatnak, egy pár szalad is már a

dromedárok elé. A vad csapat végül megérkezik a falu elejére. Kétségbeesett kiabálás hallatszik, az alvók felriadnak, asszonyok és síró gyermekek a hegyek felé menekülnek. Szabályos védekezésre nem érnek rá, a támadás nagyon is meglepte őket; vezérük sincsen. Mint a felriasztott baromfi, össze-vissza futkosnak a szerencsétlenek, és a lovasok rajtok ütnek. Sevar Sah kiegyenesedve ül a dromedárján és vezeti a támadást. A többiek leugranak és foglyul ejtenek három férfit, tizenkét nőt és hat gyermeket, a kiket sebtében összekötöznak és két beludsi őrizetére bíznak, mialatt a többiek a szomszédos házakat kutatják keresztül kasul. Zsákmányuk két ifjú, a kik hiába próbálnak ellenállni, két zsák rizs, egy pár darab házi-bútor és minden ezüst, a mit csak találhattak.

— Hány rabszolga? — bömböl Sevar Sah.

— Huszonhárom! — hallatszik több oldalról.

— Elég! Rakodni!

A rabszolgákat és a rablott jószágot rákötözik a dromedárokra.

— Gyorsan, gyorsan, — kiált a főnök, — vissza ugyanazon az úton!

Az indulás kapkodásában borzasztó zürzavar támad; egy pár állat belegabalyodott a többiek köteleibe.

— Vissza!

A főnök éles szeme fegyveres férfiak közeledő csapatját fődözte fel. Három puskalövés dördül el hirtelen az éjszakában, és Sevar Sah lezuhan hanyatt a nyeregből. Dromedárja megvadul és a sivatag felé rohan. A főnök bal lába beleakadt a kengyelbe, s a feje végigsöpri a homokot, a mely eltömi a homlokseb vérfolyamát. De aztán kicsúszik a láb a kengyelből; «a lovas király» holtan hever Bam kapui előtt.

Egy másik rabló is súlyosan megsebesült, és a falu lakói darabokra vagdalják. Bam felébredt. A kötelekbe gabalyodott dromedárokat a rabszolgákkal és a többi zsákmánnyal együtt elfogják. De tizenkét lovas és tiz teherhordó dromedár eltűnt a sötétben, egy pár dühös kutya üldözi őket. És a falu lakósaik közül is hiányzik tizenhat. Az egész támadás egy fél órának műve volt. Az nap éjszaka le nem hunyja többé a szemét senkisémb Bamban.

A dromedároknak végsőig meg kell most az erejüket feszíteniök; kétszeres terhet kell czipelniök; de mint az űzött vadak rohannak tovább. Szünet nélkül rohannak egész éjszaka és másnap is naphosszat. Hébe-korba körülnéznek a rablók. A sós forrásnál pihennek először; kémek szállják meg a közeli dombot. Esznek.

isznak és rendbe szedik magukat a további nyargalásra. Egy percz veszíteni való idejük sincs. A foglyok megbénultak a rémülettől, a fiatal lányok félig megfulladtak a sírásba, egy kis fiú, összetépett ingecskéjében, hiába kiabál az anyja után. A többi elrablott gyermek fáradtra sírta magát és a heves himbálás mellett is kimerülten elaludt a nyargalás közben. A foglyok szemét fehér kendőkkel bekötik; máskülönben megjegyzik az utat, és előbb-utóbb visszaszöknek Bamba.

Azután tovább vágatnak, és egy heti távollét után odahaza van megint a rablócsapat zsákmányával, de a főnöke nélkül. A rab-szolgákkal emberségesen bánnak és — az idő meggyógyít minden sebet.

XXV. FEJEZET.

SKORPIÓK.

PPEN olyan hátras dromedárokon, mint az előbbi fejezet rablói, kelet felé lovagolunk immár Észak-beludsisztánon keresztül. Megperzselődött, kopár sivatagok és pusztaságok, a melyeken itt-ott nő csak bogáncskóró és fűcsomó; vándorló finom sárga homokdombok és alacsony hegygerinczek, a melyek a hőség és a hideg váltakozásában elmállottak — ez a képe ennek a földnek. Csak kevés nomád vándorol itt a juhnyájaival, és az idegen gyakran eltűnődik rajta, vajjon miből élhetnek meg itt az emberek és állatok. Természetesen akad néhány völgyben legelő és forrás is, és néha buja tamarikfák és saxaulcserjék ölen nyargalunk keresztül, a melyeknek zöld tülevelű ágaik, kemény fájuk és a talajvízig lenyúló gyökereik vannak. A nagy karavánút, a melyen haladunk, szörnyű sivár. Csak az állomásokon találunk sós vizű kutakat. De a hőség most, április végén, napról-napra nyomasztóbbá lesz. A hőmérő árnyékban 42°-ot mutat s ha az ember dromedárján szembe-lovagol a nappal, olyan érzése van, mintha izzó kályhába dugná a fejét. Szélben még csak megjárja, de ilyenkor úgy kergetőznek a homokforgatagok, mint kísértetek, a forró föld felett. Mikor csendes a levegő, a hegységek körvonalai mintha apró, gyors hul-

lámokban rezegnének. A napon hevert fegyver csöve hólyagokat égetne az ember kezére, és nyár derekán még a beludsik is posztóba csavargatják a kengyelvasukat, hogy a csupasz dromedárok oldalai a tüzes vastól ki ne sebesedjenek.

Ez a vidék a föld egyik legfurább vidéke. Déltájban oly magasán áll a nap, hogy a dromedárok árnyékának legnagyobb része az állatok alatt eltűnik. Milyen sóvárogva várjuk a napnyugtát és lessük, hogy az árnyékok megnyúljanak és a legnagyobb hőség csökkenjen! De hűvös nem lesz itt még éjszaka sem, sőt éjjel szúnyogseregek kínozzák az embert.

Távolabb kelet felé termékenyek a völgyek, de falánk sáskák miriádjai falják föl a dúsan növényöző búzát; éppen abban az esztendőben, a mikor ott jártam ezen a földön, különösen óriási volt a sáskajárás.

Ezenkívül úgy Beludsisztánban, mint Perzsiában is nyüzsögnek a skorpiók, ezek a kis sivataglakók, a melyeknek kétszáz különböző faja él az öt világrész valamennyi forró vidékén. Vannak köztük igen parányiak és vannak tizenöt centiméter hosszúak is. Fekete-barnák vagy vörösesek, vagy mint Beludsisztánban, szalmasárgák. A testük tagolatlan fej- és mellrészről, továbbá hét gyűrűs ívelt hátsórészből és hat farkgyűrűből áll. Az utolsó, tizenharmadik ízben két méregmirigy és egy tűfinom fulánk van. A méreg víztiszta folyadék.

A skorpiók reves fatörzsekben, kövek alatt és falakban élnek s minthogy szeretik a meleget, fölkeresik a házakat és kunyhókat és bemásznak a ruhákba és ágyakba. A régi időkben azt hitték, hogy haláluk után feltámadnak, és az Ó-Testamentumból is jól ismerjük őket. Mert Isten Izrael fiait átvezette «a félelmes nagy sivatagon, a kígyók és skorpiók tartózkodási helyén, kiaszott földön, a hol nincs víz.» Ide-oda mászkálnak az Új-Testamentumban, mert Jézus így szólt a hetvenekhez: «Ime, hatalmat adok néktek, hogy kígyókra és skorpiókra taposhassatok»; és hogy az ó-korban épp úgy féltek tőlük, mint manapság, bizonyítja szent János Mennyei Jelenésekről való könyvének következő helye: «És a füstből kimenének a sáskák a földre és ugyanaz a hatalom adatott nekik, a melylyel a skorpiók birnak a földön.»

De ez a csúf féreg nemcsak a földön mászkál, hanem képviselve van a Zodiakusban is, a csillagképek gyűrűjében, a melyet az «állatkör»-nek nevezünk, mint a tizenkettő sorában a nyolczadik kép. E minőségében megtaláljuk a skorpió mását régi

egyiptomi templomokban is, úgy hogy már az ó-korban oly híre neve volt, mint egyetlen más ilyen alacsonyrendű állatnak sem.

Éjszaka kibújnak a skorpiók sötét búvóhelyükről és vadászatra indulnak. A farkukat e közben hátrahajlítják a hátuk fölé, hogy a fulánkot meg ne sértsék s nyomban készen álljanak támadásra és védekezésre. A skorpió, mihelyt megfelelő áldozatra bukkant, nyomban nekiront, megragadja rákszerű ollóival, a feje és fölfelé irányított szemei fölé emeli és megadja neki a méregfulánkkal a halálos döfést. Azután teleszíja magát az áldozat lágy részeivel, a kemény részeket pedig szétzúzza az állkapcsaival.

A fiatal skorpiók elevenen jönnek a világra és az első naptól fogva hasonlítanak az öregekhez, csak hogy még világosak és lágyak. Ide-oda mászkálnak az anyjuk hátán és lábain, de az anyjuk közben egyre jobban elgyöngül és kicsinyei csak akkor hagyják el őt, a mikor meghal. A skorpiók leggonoszabb ellenségei közé tartoznak bizonyos szőrös és szintén mérges ragadozó pókok, a melyek Perzsiában és Beludsisztánban igen gyakoriak.

Nagy skorpiók szúrása veszedelmes az emberre nézve is. Néhány esetben a megszúrt ember tizenkét óra múlva szörnyű kínok között meghalt. Mások görcsöket és lázat kapnak és nagy fájdalmakat szenvednek. De a kit gyakrabban ér skorpiószúrás, az végül érzéketlenné válik a mérgük iránt. Gyakran találtam ázsiai kunyhókban, a sátramban, a podgyászsom alatt, sőt az ágyamon is skorpiókat, de sohasem szúrtak meg. De a szolgálaim közül nem egyet megszúrtak és ezektől tudom, hogy igen nehéz megállapítani a skorpió szúrásának a helyét, mert a szúrás után az egész test viszket és ég. Keletturkesztánban azt a skorpiót, a ki megszúrt valakit, meg szokták fogni, kásás péppé nyomják össze és ezzel a kenőccsel bekenik azt a helyet, a hol a fulánk behatolt a testbe. Vajjon használ-e azonban ez a gyógymód, azt nem tudom.

Mesélik, hogy a skorpió elszántsága oly nagy, hogy öngyilkos szokott lenni, a mikor a menekülés reménye nélkül halálos veszedelembe kerül. Így például, ha izzó parazsakból rakott körbe teszik, a honnan hiába próbál kiszabadulni, méregfulánkját beledöfi a saját hátába. Többször megpróbáltam ezt a kísérletet és mindig azt tapasztaltam, hogy a skorpió körülszaladt ugyan többször a parázskörben és megpróbált menekülni, de aztán egész

okosan leült a kör közepére. Talán megsúgta neki az ösztöne, hogy a parázs kihül, ha türelmesen várakozik. De mielőtt ezt kivárhatta volna, egy nagy kő összezúzta a skorpiót. Az állatok iránt való részvét minden bizonynyal szép vonás; de a skorpiókat meg kell semmisíteni, ott, a hol érjük őket.

XXVI. FEJEZET.

AZ INDUS.

HA AZ EMBER 2400 kilométert nyargalt be tevéen és dromedáron, akkor a gőzgép füttyét úgy hallgatja, mint a legkedvesebb zenét! Az indiai vasút kiinduló állomásán elbúcsúztam beludsijaimtól, vonatra ültem és Quettán, a brit Beludsisztán nagy helyőrségi városán keresztül leutaztam az Indushoz.

Vegyük most a kezünkbe pillanatra a térképet. A Himalájától délre az indiai félsziget háromszöget alkot, a melynek csúcsa, mint óriási tövis, belefúródik az Indiai óceánba. De a háromszög alapja északon széles. Itt hömpölyög Indiának három nagy folyója, az Indus, a Ganges és a Brahmaputra. A Brahmaputra Asszam síkjait öntözi a háromszög keleti sarkában. A Ganges partjain egész világa terül el a híres nagy városoknak, a melyek közül többet meg fogunk látogatni, mihelyt visszatértünk a Tibetbe tervezett hosszabb kirándulásunkról. A Gangesnek és a Brahmaputrának közös deltája van, a melynek számos ágán keresztül mind a két folyónak a vize a Bengáli tengeröbölbe ömlik.

A háromszög nyugati szögletében hömpölyög az Indus az indiai arab tenger felé. Az Indus és a Brahmaputra forrásai magasan fönt Tibetben közel vannak egymáshoz, és a Himaláját, mint rengeteg nagy fehér drágakövet, foglalják be a két folyamnak csillogó, susogó ezüstoffonalai: odafönt nyugaton 3000 méter mélységű völgyszakadéokban az Indus metszi keresztül a Himaláját, keleten pedig a Brahmaputra tör utat magának az alföld felé nem kevésbé vad és szédítő mély völgyön keresztül. A víz-

tömegeknek ezer meg ezer esztendő óta fáradhatatlanul őrlő és porlasztó ereje vágta bele ezeket a hatalmas keresztvölgyeket a föld legmagasabb hegytömegeibe.

Az Indusnak több mellékfolyója van. Tajtékös zuhatagokban és suhogó sellőkön át rohannak le a hegységből urukhoz. A legnagyobb a Sadlecs, és valamennyien a Pendsabnak nevezett alföldön folynak keresztül. Tizenhárom torkolata van az Indusnak ott, a hol a tengerbe szakad, 250 kilométernyi hosszúságú partmelléken eloszolva. Az Indus egész hossza 3200 kilométer, tehát valamivel több, mint a Dunáé.

Az Indus keleti partján robogott velem a vonat észak felé. Nagy, tágas szakaszomban épp oly forróság volt, mint nemrég Beludsisztánban, vagyis 42 fok! Hogy megvédjék a vasuti kocsikat az izzó nap ellen, szalma süvegeket raktak rájuk, a melyeknek két vége jobbról és balról az ablakok felén túl lelóg. Az ablaktáblák nem fehérek, mint az európai vonatokon, hanem sötétkékek vagy zöldék; mert különben a nap visszfénye a földről nagyon erősen vakítana. Jobbról is, balról is egy-egy ablakra üveg helyett gyökérrost háló van kifeszítve, a melyen éjjel-nappal víz szivárog le. Ezek előtt az ablakok előtt szélfogó van elhelyezve, a mely a sebes haladás közben erős légáramot présel be a nedves ablakhálón keresztül a szakasz belsejébe. Így aztán odabent a levegő tíz-tizenkét fokkal lehül, és pompás dolog, félmeztelenül ülni a légvonat közepett!

Ez a vasútvonal hűségesen elkíséri az Indust a hegység tövétől a tengerig, a hol egy nagy kikötővárosban, Karacsiban, végződik; a zavaros folyón magán pedig gőzhajók járnak fel és alá. Mi vonaton utazunk az Indus mentén fölfelé Ravalpindiig, egy nagy helyőrségi városig, a hol elhagyjuk a vonatot, hogy készüljünk kirándulásunkra Kasmiron és Ladakon keresztül Tibetbe.

XXVII. FEJEZET.

NAGY SÁNDOR.

KRISZTUS sz. e. 325 júliusában Aristoteles, Sándor macedoniai király tanítója, újonnan épült hajórajjal leveezett az Induson és Pattala városában kötött ki, ott, ahol a folyam delta-ágai elválnak egymástól. A város elhagyott volt, mert lakosai az ország belsejébe menekültek. Aristoteles könnyű csapatokat küldött utánok és azt üzenete nekik, hogy békességgel visszatérhetnek házaikba és kunyhóikba. A város mellett erődöt és több hajótelepet építettek.

Sándor királynak nagy tervei voltak. Húsz éves volt, mikor uralkodójává lett a kis Macedóniának és meghódította nemcsak Thraciának népeit, hanem Illyriát és Görögországot is. Átvezette hadtömegeit a Hellespontuson, megverte a perzsákat s legyőzte a kisázsiai országokat, Lyciát, Kappadociát és Phrygiát s egy kard-csapással megoldotta a gordiusi csomót, az uralom jelképét Ázsia fölött. Issus mellett, Cyprus deréksögű öblében, legyőzte Dárius Kodomannust, a perzsák nagy királyát, a ki egész hadseregével vonult ellene. Damaskusban kezébe kerítette a perzsa királyi kincseket. Azután elfoglalta Tyrust és Sidont, a föníciaiak két híres kereskedővárosát, és Egyiptom határán megalapította Alexandriát, a mely még ma, 2240 esztendő múlva is virágzó város. A Libyai pusztán keresztül Jupiter Ammon városába vonult, ahol a papok, a fáraók régi szokása szerint, Ammon fiává avatták őt.

Azután kelet felé vonult Ázsiába, átkelt az Eufráteszen, legyőzte a Tigris mellett még egyszer Dáriust és meghódította a büszke Babylont és Suzát, ahol 150 esztendővel azelőtt Ahasverus (Xerxes) perzsa király, a ki «Indiától Kusig 127 tartomány» fölött uralkodott, meghívta fő embereit lakomára és megmutatta nekik «hatalmának felséges gazdagságát és nagyságának drága pompáját.» Azután Persepolisba vonult Sándor és elhamvasztotta a perzsa nagykirály palotáját, annak jeléül, hogy immár vége a régi uralomnak. Dáriust üldözve Ispahánon és Hamadánon keresztül, tovább fordult kelet felé Baktriába, a mai orosz Középázsia és észak

felé a Sir-darjához és a szkythák földjére. Innen 100,000 embernél nagyobb hadsereggel délnek vonult, elfoglalta a Pendsab egész alföldjét, és leigázott minden népet, a mely az Industól nyugatra lakott.

Így jutott el Pattalába és itt visszagondolt a számos győzelemre, a melyet aratott és a téres országokra, a melyeket meghódított. Mindenütt görögöket és macedónokat hagyott, hogy a benszülött fejedelmek és szatrapák oldalán ők kormányozzanak. De ezt a hatalmas birodalmat szilárd egységbe kellett olvasztani, a melynek Babylon legyen a fővárosa. Csak nyugaton kellett még egy rengeteg hézagot kitölteni, a sivatagvidékeket kellett elfoglalni, a melyeken épp az imént vándoroltunk keresztül Teheránból kiindulva a Tebbes oázison át Seistánon keresztül Beludsisztánig.

Hogy az itt lakó népeket leigázza, hadseregének egy részét egy északibb úton Seistánon keresztül Északperzsiába küldte. 12,000 embernek pedig azt a parancsot adta, hogy újonnan épített hajókon az indiai-arab tenger partja mentén az Ormus tengerszoroson és a Perzsa öblön keresztül vitorlázzanak és evezzenek az Eufrátesz torkolatához. Nagy Sándor előtt egyetlen görög ember sem járt soha ezeken a tengereken, s az akkori hajókkal, egyáltalán nem ismerve a partokat, ez a vállalkozás veszedelmes kockázat volt. De meg kellett kísérelni, mert Sándor az Eufrátesz és az Indus torkolatai között tengeri utat akart magának biztosítani, a mely összekösse a birodalom nyugati részét a keletivel. Hogy a flottát elláthassa eleséggel és ivóvízzel, elhatározta, hogy ő maga fog a partok mentén végigvonulni a veszedelmes sivatagúton keresztül. De a 40,000 harczosból, a ki elkísérte őt ezen az útján, 30,000 szomjan halt!

A főtengernagy, a krétai. Nearchos, ragyogóan végrehajtotta Sándor parancsát és hajóútja a világ egyik legnevezetesebb utazása volt mindmáig. Tengeri térképei, a melyeket készített, olá pontosak és megbízhatók, hogy még ma is használhatók, bárha a partmellék az ő ideje óta több helyen megváltozott, jobban elfövenyesedett és sekélyebbé vált.

De Sándor nem akarta kiküldeni hajóhadát erre a nyaktörő útra, a míg ő meg nem győződött az Indus torkolatának hajózhatóságáról és a nagy világtenger képéről. Ennélfogva a hajóhad leggyorsabb hajóival, harmincz evezősökkel és kis trirémoszokkal, a melyeket 150 meztelen evezős-szolga hajtott három egymás fölött elhelyezett padsoron hosszú evezőkkel a hajótörzs nyílásain keresz-

tül, leutazott a nyugati Indus-ágon, míg a part mentén csapatok vonultak a hajók fődözetéül.

Nyárközépen, mikor az Indus vize a legmagasabb és partjait mértföldnyire elárasztja, a homok- és iszapzátonyok között révkalauzok nélkül keresztülevezni nem kéjutazás. Már a második nap heves déli vihar támadt, és az alattomos tengeráramlás a folyam forgóiban megrongált több hajót és egy párat fel is borított. Sándor ennél fogva kiszállt a partra s felhajszolt egy pár halászt, hogy legyenek hajókalauzai, s azután tovább folytatta útját a folyamon lefelé. A folyam egyre szélesebb lett és egyre tisztábban érezték a friss szellőt a tenger felől. A szél erősödött, a délkeleti monzun elérte tetőpontját. A zavaros szürke folyóvíz egyre nagyobb hullámokat hányt, az evezés egyre nehezebb lett, mint-hogy az evezők hol nem értek bele a vízbe, hol nagyon mélyen belemerültek. Akkor még nem tudtak semmit sem az apályról és dagályról. Néha úgy tetszett, mintha a folyó visszatérne a tenger felől és a kalauzok azt ajánlták a királynak, hogy keressen védelmet egy csatornaágban, a hol a hajókat partra vontatták. De aztán jött az apály, és a víz sülyedt, mintha a tenger magába szívna. A hajók szárazon feküdtek s egyik-másik mélyen belesüppedt az iszapba. Sándor és az emberei tanácstalanok voltak, mert nem tudtak sem előre, sem hátra mozdulni. De mialatt a hajók vízrebocsátásával foglalkoztak, jött megint a tenger felől a dagály és hátára kapta a hajókat.

Miután megfigyelték az apály és a dagály szabályos visszatérését, elkerülhették az ezzel járó veszedelmeket, és Sándor hajóhada végül egy szigethez érkezett, a melyen bőségesen volt édes víz. A szigetről látta a tajtékos, mennydörgő hullámtorlódást az Indus-torkolat legszélén, és a görgő parthullámok fölött az óceán magas, egyenletes szemhatárát. És miután meggyőződött róla, hogy a trirémoszok legfelső padsoráról nem látni semmi mást, csak eget és vizet, áldozatot mutatott be a tenger istenének, Poseidonnak, a Nereidáknak és Thetisnek, az ezüstitű tengeri istennőnek, a ki Sándor ősapjának, Achilleusnak, anyja volt, s arra kérte az isteneket, támogassák további útjában az Eufrátesz felé, s mikor fohászat bevégezte, behajított az árba egy arany serleget.

Fehér köpönyegben, derekán arany övvel és gesztenyebarna hajfürtjei körül turbános kendővel, ott állt a macedonok harminczesztendő királya karcsún és kiegyenesedve a trirémosz fartővén s kitekintett a felséges tengerre, a melyet épp oly eltökélten

le akart győzni, mint a hogy eddigelé már három világrészt leigá-
zott. Belélekezte a hűvös, esős monzunt és bizonyára a sivatag
végtelen hadi útjaira gondolt, a hol fojtogató por örvényli körül
a lovakat és a szállítószekereket. Ő volt a föld leghatalmasabb
uralkodója és bizonyynyal tisztában volt hatalma teljességével. De
azt aligha sejtette, hogy a neve élni fog még több, mint 2000
esztendő múlva is, késői korok gyermekei között. Vannak Egyip-
tomban városok, Perzsiában sivatagok és Középázsiaiban hegy-
lánczok és tavak, a melyek még ma is Sándor nevét viselik!

323-ban meghalt Babylonban, mikor még harminczhárom
esztendő volt csak. Világot átölelő hadjárata azonban görög
műveltséget terjesztett egész Ázsiában. Ennélfogva tetteiben dús
élete nem tűnt el nyomtalanul, mint a meteor, az idők éjszaká-
jában.

Ma, mikor értelmes emberek állig begombolják vastag kabát-
jukat és békekongresszusokon okos beszédekkel mondanak, nem
fog ártani, ha gyermekek és ifjak alkalomadtán megemlékeznek
egyszer arról a lovagias, napos időről, a mikor a macedonok
kardcsapásai lesujtottak az ellenségek fejeire és pajzsaira, a győz-
tesek kiáltása visszhangot keltett Ázsia völgyeiben és fiatal har-
czosok utat törtek a sivatag forró homokján keresztül.

XXVIII. FEJEZET.

A HALÁL KARAVÁNJA.

RAVALPINDIBŐL először is Srinagarba, Kasmir fő-
városába, 300 kilométer az út. A Kasmirvölgy körül
emelkednek a Himalája hófödte szarvai, és e hegység
nagy és kis völgyei közül az egyiken keresztül vonul-
tam fölfelé 1895-ben egy karavánnal, a melynek harminczhat ösz-
vére és száz lova volt. Körülbelül egy hónapi utazás után megér-
keztem Jarkentbe, egy városba ott a hatalmas, lapos és teknő-
formájú medenczében, a melyet minden oldalról, csak keletről
nem, hegyek szegnek körül s a melynek Keletturkesztán a neve.
Keletturkesztántól délre emelkedik Tibet legmagasabb fensíkja,

Hedin Sven, I. 105. old.

Islam Bai.

a hol India és Khina nagy folyói erednek. Nyugaton van a Pamir, a «világ teteje», és északon a Tien-san vagy a mennyek hegysege, a melyet távolabb kelet felé az Altai és több más hegyrendszer folytat, a melyekből Szibiria óriás folyói erednek. De e hegygyűrűn belül, Nagyázsia szívében, terül el Keletturkesztán alföldje, a mely egy tibeti juhkarámra emlékeztet, a melyet rengeteg nagy kőfalak szegnek körül. Északi részében egy folyó hömpölyög nyugatról kelet felé: a Tarim. Délen ered a Jarkent-darjából és a Khotan-darjából, és folyása közben magába olvaszt még más mellékfolyókat is; mert Keletturkesztán hegykoszorújának hómezőiből és jégcsapjaiból bőven árad a víz lefelé, a Tarim forrásokjai vígan csörgedeznek a szűk völgyekben a hegyek között, és a nagy folyó méltóságosan hömpölyög tova a síkon, de arra van kárhoztatva, hogy a tengert soha se lássa meg. Belevész és belehal egy sivatagtóba, a Lop-norba.

Keletturkesztán legnagyobb részét egy sivatag foglalja el, a mely a föld legrémesebb sivatagja: a Takla-makan. Egész Ázsián és Afrikán keresztül északkeletről délnyugat felé, kiszáradt folyam medréhez hasonlatosan, sivatagöv húzódik tova: a Gobi, Mongolország nagyobb része, a Takla-makan, a «Vörös Homok» és a «Fekete Homok» Oroszturkesztánban, a Kevir és más sivatagok Perzsiában, Arábia pusztaságai és végül a Szahara. E sivataglánczolatnak tehát, a mely a Csendes óceántól az Atlanti óceánig terjed, egyik lánczszele a Takla-makan.

Ennek a sivatagnak a nyugati részén éltem át a legszörnyűbb eseményét negyvenesztendő s vándorlásomnak Ázsiában. 1895 áprilisában voltunk, mikor Merket falvából a Jarkent-darja mellől, ezen a sivatagon keresztül kelet felé akartam vonulni a Khotan-darja folyóig, tehát 300 kilométernyi távolságra. Tapasztalt vezetőm, négy szolgám és nyolcz tevém volt és két hónapra való eleségem, mert azután Tibetben akartam keresztülutazni. Az egyik kísérőm Islam Bai volt, a másiknak Kasim volt a neve.

Eleinte nem volt semmi baj. Április 23.-án elhagytuk egy tónak az utolsó öblét, a hol megparancsoltam, hogy lássuk el magunkat vízzel tíz napra, és csakhamar homoktengerben vonultunk tovább, a melynek homokdombjai egyre magasabbak lettek s ittott hatvan méterre is emelkedtek. Ráadásul nemsokára vihar is kerekedett, a mely a homokot sűrű felhőkké kavarta föl, úgy hogy megtelt homokkal az ember orra, szája és füle.

Április 25.-én azt a kellemetlen fölfedezést tettem, hogy a

lelkiismeretlen vezető, parancsom ellenére, csak két napra való vízről gondoskodott, azt remélve, hogy legfőlebb két-három napon belül áshatunk majd valahol vizet magunknak. De ez a remény nem vált valóra és az esőfelhők, a melyek hébe-hóba képződtek az égen, egyetlen csöppet sem hullattak alá. Így aztán ivóvizünket nemsokára kortyonkint kellett szétosztanunk.

Április 27.-én hátra kellett már hagynom két tevét s a málna nagy részét le kellett rakatnom. Másnap északnyugati vihar támadt, a «fekete viharok» közül való, a melyek áthatatlan felhők gyanánt sodorják magukkal a futóhomokot s a nappalt éjszakává változtatják, úgy hogy valósággal homokba vagyunk eltemetve. A tevék lefeküdtek, fejüket elfordították a szélről, mi pedig a tevék alá fúrtuk be a fejünket, hogy meg ne fulladjunk a futóhomokban.

Csekély vízkészletünk ráadásul érthetetlen módon megfogyatkozott és 30.-án mindössze egy harmadliter vizünk volt már csak. Ekkor történt, hogy Islam Bai rajtakapta a vezetőmet, mikor a száján volt a kanna! Embereim megölték volna őt, ha közbe nem lépek. Mikor aztán este az utolsó pár csöppet kellett volna szétosztanom, Kasim és egy másik előre megitta már, félholtan a szomjúságtól! Május elsején kísérőimnek nem volt már egyebük, mint megavasodott növényi olajuk, a mely a tevéknek volt szánva, engem pedig, a ki már előtte való nap sem ittam egy csöpp vizet sem, rettenetesen kínozott a szomjúság. Ilyenkor kétségbe esik az ember és csaknem eszt veszti; a víz után való epekedés nem enged nyugtot, az ember érzi, hogyan szárad ki a teste. Hoztunk magunkkal egy üveg khinai pálinkát, a melyet egy főzőkészülékhez akartunk felhasználni. Megittam belőle körülbelül egy vizes-pohárral; de aztán eldobtam az üveget és alattomos tartalmát kiöntöttem a homokba.

A veszedelmes ital megtörte minden erőmet. Mikor a karaván tovább vonszolta magát a homokdombok között, én nem bírtam tovább kísérni. Támolyogva másztam utána. A csengők oly tisztán csilingeltek a levegőben, de hangjuk egyre gyengébb lett és végül elhalt a messzeségben. Körülöttem a néma sivatag terült el, homok, homok, homok mindenfelé!

Lassan követve a többiek nyomát, eljutottam végre egy homokdomb tetejére, a honnan láttam a karavánt. A tevék lefeküdtek, Kasim a földön ült, arcát kezeibe temetve és már félrebeszélt, sírt és nevetett egy szuszra: egy másik, Muhamed Sah, térden könyörgött Allahhoz segítségért. Minthogy egyéb meginnivalónk

Hedin Sven, I. 92. old.

Nomádsátor Beludsisztánban.

Hedin Sven, I. 106. old.

Homokföreteg a sivatagban.

nem volt már, levágtunk egy tyúkot és megittuk a vérét. Azután a juh került sorra, a melyet magunkkal hoztunk. De ennek a vére sűrű volt és olyan undorítóan szaglott, hogy még a kutyának sem kellett. Sőt a tevék vizeletétől sem riadtak vissza a kísérőim. Minden podgyászt, a mire nem volt abban a pillanatban nélkülözhetetlen szükségünk, hátrahagytunk egy sátorban nyolcz ládányi értékes holmival együtt, közte a fényképező készülékemet is, körülbelül ezer lemezzel. A vezető valósággal elvesztette az eszét és homokot tömött a szájába, az állítva, hogy víz. Őt és Muhamed Saht örökre ott tartotta a sivatag.

Este már Islam Bai sem birta tovább, és egyedül Kasim kísért el, hogy vizet keressünk. Ásót és vedret hozott magával és a juh hízott farkát. Én csak az órát, az iránytűt, egy zsebkést, egy czeruzát, egy darab papírt, két kis bádogdobozban tengeri rákot és csokoládét, egy skatulya gyujtót és tíz cigarettát vittem magammal. De az ennivalónak nem sok hasznát vehettük, mert a szájpádlás és a torok úgy kiszáradt, hogy lehetetlen volt nyelni.

Éppen tizenkét óra volt. Hajótörést szenvedtünk a sivatagtenger közepén s most elhagytuk hajónk roncsát, hogy valahol partot keressünk. Jolldas kutyám is ott maradt a karavánnal és nem is láttam őt többé soha. Islam mellett egy lámpás égett, mikor távoztunk; a fénye csakhamar eltűnt a homokdombok mögött.

XXIX. FEJEZET.

KÜZDELEM A LÉTÉRT.

ÖNNYEBBEN nem is lehattunk volna már öltözve; Kasimon csak ujjas, bugyogó és csizma volt; a süvegét ott felejtette és tőlem kért kölcsön egy zsebkendőt, a melyet a fejére kötött. Rajtam fehér orosz süveg, gyapjú alsóruha, vékony fehér pamut öltözet és feszes svéd csizma volt. Az utolsó halálos táborban átöltöztem, hogy szép tisztán haljak meg.

A kétségbeesés határozottságával akartunk előre törtetni; de két óra mulva már oly álmosak voltunk, hogy egy ideig pihen-

nünk kellett. De az éjszakai hideg már négy órákor megint főlhajsolt bennünket, és tovább vonszoltuk tagjainkat. A nappal izzó meleg lett, s déli tizenkét órára teljesen kimerültünk a fáradtságtól. Egy észak felé néző homoklejtőből Kasim éjszakai hideg homokot ásott ki, a melybe teljesen meztelenül úgy belefúrtuk magunkat, hogy csak a fejünk látszott ki. Hogy a napszúrástól megóvjuk magunkat, ruhánkat úgy akasztottuk fel az ásóra, hogy árnyékot vetett ránk. Csak hat órákor indultunk meg újra és most hét óra hosszat gyalogoltunk egyfolytában. De egyre gyakrabban kellett pihennünk és egy óra tájban elszunnyadtunk egy homokbuczkán. Három óra hosszáig feküdtünk itt, azután megint tovább mentünk kelet felé. Az iránytű mindig a kezemben volt. Az új nap, május 3.-ika, felvirradt; Kasim egyszerre csak megállt és egy szót sem szólva kelet felé mutatott. A távolban egy sötét kis pont látszott, egy zöld tamarik. A cserje nem élhetett volna meg a sivatagtengerben, ha gyökerei talajvízbe nem érnek. Oda vonszoltuk magunkat hozzá, hálát adtunk Istennek, és mint az állatok, rágni kezdtük a tamarik bőlevű, zöld tűit. Egy ideig pihentünk is gyér árnyékában, azután tovább törtettünk, míg végül féltíz tájban csaknem ájultan leroskadtunk egy második cserje mellett.

Megint beástuk magunkat a homokba és teljes kilencz óra hosszáig hevertünk itt, egy szót sem szólva egymáshoz. Az esti szürkületben megint tovább vonszoltuk magunkat tántorogva. Három órai vándorlás után Kasim egyszerre csak megint megállt. Valami sötétlett a homokbuczkák között: három pompás nyárfa, dús nedvű levelekkel! Bár a levelek íze keserű volt, addig dörzsöltük velök a bőrünket, a míg át nem nedvesedett.

Itt kutat akartunk ásni, de az ásó kihullt erőtlen kezeinkből. Levetettük hát magunkat a földre és körmünkkel vájtuk a földet, de sokáig ezt sem birtuk. Majd száraz ágakat gyűjtöttünk és nagy, lobogó tüzet gyújtottunk, hogy Islamnak megjelöljük utunk irányát, keleten pedig figyelmet keltsünk, mert a Khotan-darja partján karavánút húzódik tova.

Május 4.-én reggel négy órákor tovább indultunk. De öt óra mulva megelegeltük már a gyaloglást. Kasim már gödröt sem birt ásni. Én magam ástam be tehát magamat a hűsítő homokba és tíz óra hosszáig hevertem így, a nélkül, hogy a szememet lehúnytam volna.

Milyen elviselhetetlenül lassan halad ilyenkor a nap az ég boltján! Mikor végül elnyúltak az esti árnyak a föld fölött és én to-

vább akartam indulni, Kasim odasúgta nekem, hogy ő nem bír már tovább haladni. Annyira el voltam tompulva, hogy eszembe sem jutott istenhozzádót mondani neki, a mikor a sötétben útra keltem egyedül a homoksivatagban. Mindjárt éjfél után lerogytam egy tamarik mellett. A csillagok úgy tündököltek, mint rendesen, hang nem hallatszott, csak szívem dobogása és órámnak a ketyegése szakgatta meg a szörnyű némaságot. Egyszerre csak zörgést hallottam a homokban.

— Te vagy az, Kasim? — kérdeztem.

— Én, uram, — suttogta Kasim.

— Menjünk még egy darabkát, — szóltam, és Kasim remegő lábbal követett.

Mióta a testünk olyan száraz lett, mint a pergament, úgyszólván teljesen megszűnt a szomjúságérzésünk. De elfogyott az erőnk is és jó darabon négykézláb másztunk előre. Csaknem kábultak voltunk és oly közönyösek minden iránt, mintha alva jártunk volna. De nemsokára megint teljes öntudatra ébredtünk és egyszerre csak emberi nyom előtt álltunk! Bizonyosan pásztorok voltak a folyónál, a kik meglátták tűzünket és hozzánk siettek. Követtük a nyomot fel egy magas homokbuczka tetejére, a hol a főveny szilárdabb volt, s a nyomokat tisztábban lehetett látni. És egyszerre csak — ráismertünk a nyomokra!

— A saját nyomaink, — susogta Kasim elhaló hangon. Körben keringtünk! Mélységesen elcsüggedve és bágyadtan lerogytunk a nyomokra.

Így virradt ránk május 5.-ike. Másfél órát aludtunk és Kasim rémesen nézett ki; a nyelve megdagadt, fehér és száraz volt, az ajka kékre duzzadt. Görcsös csuklás kínoztá, a mely megrázta egész testét, s a közelgő halál jele volt. Bátran küzdöttünk, de most immár közeledett a vég. Sűrűn folyt a vér az ereinkben, és éreztük, hogy kiszáradt a szemünk és minden ízületünk. Mikor fölkelte a nap, a keleti szemhatáron sötét vonal látszott. Bizonyosan a Khotan-darja parti erdősége volt! Még egy utolsó erőfeszítés, hogy eljussunk oda, mielőtt megöl bennünket a kimerülés és a szomjúság! Egy mélyedésben számos nyárfa nőtt.

— Maradjunk itt, az erdő még nagyon messze van!

De nem volt már erőnk az ásáshoz, és mászva folytattuk az utunkat.

Végül odaértünk. Úgy zúgott a fejem, mintha szörnyű álmom lett volna, kínzó lidércnyomással. Ott zöldelt előttünk buján az

erdő, fű és gyom nőtt a fák között. Vadállatok, tigrisek, farkasok, rókák, szarvasok, antilopok, gazellák és nyulak nyomai látszóttak mindenfelé. A madarak reggeli éneküket zengték, és bogarak zümmögése töltötte el a levegőt. Mindenütt víg élet pezsdült.

A folyó már nem lehetett messze, de áthatatlan tüskés sűrűség és a szélben kidőlt fatörzsek állták el az utunkat keresztül az erdőségen. Egyszerre csak ösvényre bukkantunk, világosan látható emberi és lónyomokkal. Az ösvény bizonyára levezetett a folyó partjára, de még a közeli menekülés reménye sem önthetett erőt belénk. Kilencz órakor oly izzón tüzelt már a nap, hogy leroskadtunk két nyárfának az árnyékába. Kasim már nagyon a végét járta. Levegő után kapkodva a földön hevert és örült tekintettel az égre bámult. Nem is felelt többé, hiába ráztam. Levetköztem és bebújtam egy üregbe a fák gyökerei közé. Köröskörül a homokban skorpiók nyomait láttam, de a mérges férgek nem bántottak.

Tíz óra hosszáig feküdtem így, a nélkül hogy elaludtam volna, azután fogtam az ásó fanyelét és egyedül tovább vándorogtam az erdőben. Kasim nem mozdult többé. Fatörzstől fatörzsig vonszoltam magamat a sűrűn keresztül, s a tüskék megtépték ruhámat és a kezeimet! Alkonyult és besötétedett, s éreztem, hogy az álom el akar nyomni. Ha elalszom, akkor soha többé föl nem ébredtem volna.

Egyszerre csak véget ért az erdő: ott nyúlt el előttem a Khotan-darja medre. De a feneke száraz volt, épp oly száraz, mint a sivatag homokja! Csak késő nyáron, mikor a déli hegységben megolvadt a hó, van a folyóban víz. De itt haljak meg a folyó partján? Mielőtt mindenről lemondok, meg akartam próbálni még, hogy átkelek keresztben a folyó medrén. A meder e helyütt két kilométer széles volt. Rengeteg távolság! Az ásó nyelére támaszkodva lassan tovább vándorogtam, néha négykézláb másztam egy darabra, de még gyakrabban meg kellett pihennem és teljes akaratéremmel küzdenem kellett az álomosság ellen.

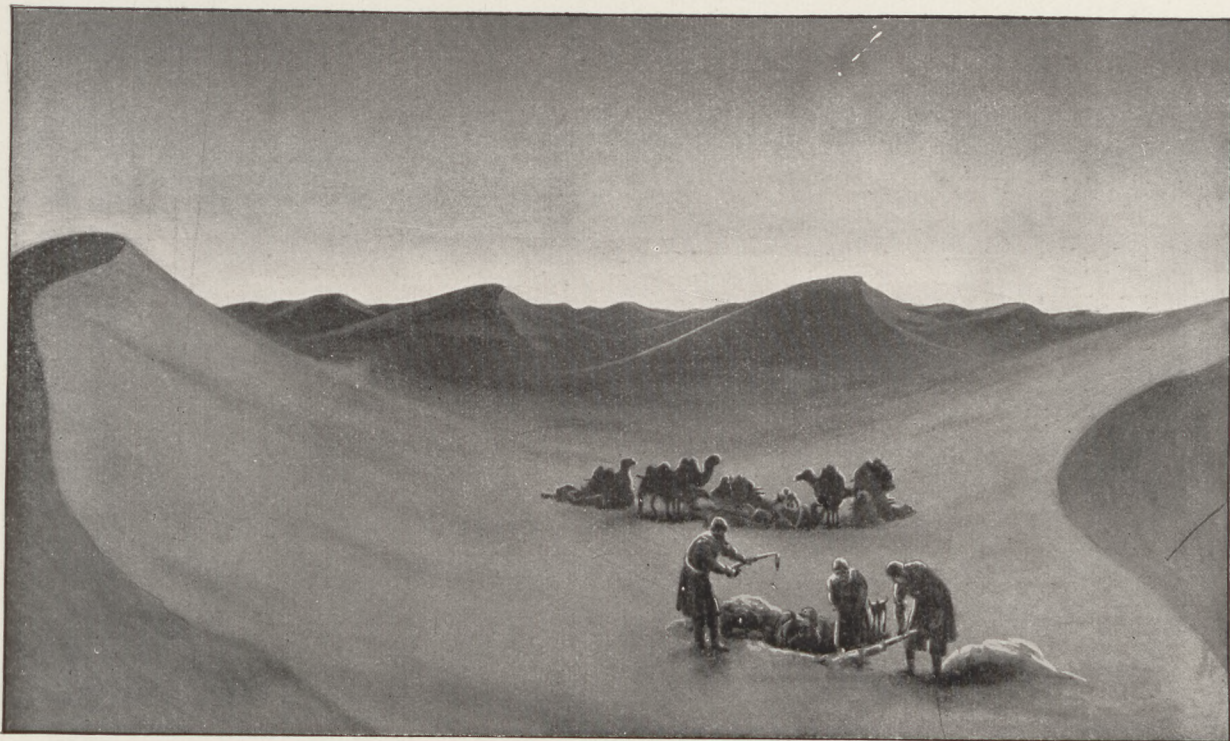
Eddigelé mindig kelet felé vonultunk, de ma éjszaka valami ellenállhatatlan erő délkelet felé vonzott. Mintha valami láthatatlan kéz vezérelt volna.

A hold szarvai sápadt fényt árasztottak a kiszáradt folyómederre. A hold irányában haladtam tovább és azt reméltem, hogy csakhamar ezüstcsíkot látok megcsillanni valami vízfelületen. Egy idő múlva — rám nézve örökkévalóság volt! — megpillantottam a keleti part erdővonalát. Egyre tisztábban láttam. Egy

Hedin Sven, I. 110. old.

A Khotan-darja.

Hedin Sven, I. 106. old.

Hiába keresnek vizet.

kidőlt nyárfa keresztben feküdt a meder egy teknője fölött, s a parton sűrű cserje és nád nőtt.

Megint pihennem kellett és feszülten figyeltem ki az ünnepi csendű éjszakába, a melyben közelebb éreztem magam Istenhez és az örökkévalósághoz, mint bármikor addigi életemben. Itt kell-e hát szomjan halnom a folyó medrében? A nyári ár tajtékos víztömegei fogják-e elmosni kiszáradt holttestemet? Lehetetlen! Még egyszer előre! És alig tettem meg egy pár lépést, megálltam, mintha gyökeret vert volna a lábam: zúgó szárnycsapással emelkedett fel előttem egy vadkacsa, vízcsobogást hallottam és a következő pillanatban egy pocséta szélén álltam, a melyben friss, hideg, felséges víz volt!

Térdre rogytam és hálát adtam Istennek csodálatos menekülésemért. Azután elővettem az órámat és megfigyeltem gyöngye pulzusomat, a mely negyvenkilenczet vert. Majd eleinte lassan, azután egyre gyorsabban inni kezdtem és ittam, ittam, a míg egyelőre teljesen el nem oltottam a szomjuságomat. Azután leültem és éreztem, hogyan tér vissza belém gyorsan az élet. Nehány percz múlva már ötvenötöt vert a pulzusom. Az imént még kiszáradt, fakemény kezeim megint meglágyultak, a vér könnyebben csörgedezett ereimben, a homlokom nedves lett; soha ilyen szépnek és dicsőnek nem láttam még az életet! Azután megint ittam, és végiggondoltam csodálatos menekülésemet. Ha csak ötven lépéssel távolabb jutok ki az erdőből jobbra vagy balra, akkor soha rá nem akadok a pocsétára; az ellenkező irányban vánszorogtam volna tovább, a hol a legközelebbi pocséta talán még tíz kilométernyire volt, és ennyire el nem jutottam volna, mielőtt az álom és a halál dermedtsége erőt vesz rajtam!

De most vissza a haldokló Kasimhoz! Ha még megmenthető, akkor gyorsan kellett rajta segíteni. Megtöltöttem színig mind a két vízhatlan csizmámat, ráakasztottam fülénél fogva az ásónyél két végére s ezzel a teherrel könnyedén lépkedve visszasiettem az erdőbe. De koromsötét volt és lehetetlenség volt a nyomokat megtalálnom. Torkomszakadtából kiáltoztam Kasimnak a nevét. Választ nem kaptam. Elszáradt fatörzsek és ágak sűrűjét kerestem fel ezután és meggyújtottam. Egy szempillantás alatt lánggal égett minden. Sistergett, szikrázott és ropogott, forrt és sziszegett minden az alulról támadó légvónatban. A tüzes lángnyelvek fölkúsztak nyaldosva a nyárfa törzsére, és vörös-sárga fény világította meg az erdő koromsötét zugait, mintha nappal lett volna. Kasim nem le-

hetett tőlem messze és látnia kellett a tüzet. Megint kerestem a nyomomat, de hogy el ne tévedjek az erdőben, végül megálltam a tűz közelében, nekitámasztottam a csizmát egy fagyökérnek, lefeküdtem olyan helyen, a hol a tűz nem érhetett el hozzám, de nem kellett tartanom vadállatoktól sem és édes álomba merültem.

Mikor megvirradt, ráakadtam a nyomra. Kasim ott feküdt még éppen úgy, a hogy elváltam tőle.

— Meghalok, — suttogta alig hallhatóan, de mikor az egyik csizmaszárat az ajkához tartottam, megint életre ébredt, s kiitta először az egyik, azután a másik csizmát egészen. Erre elhatároztuk, hogy visszatérünk együtt a pocsétához. A sivatagba lehetetlenség lett volna visszatérnünk, mert egy hete nem ettünk már semmit, s most, hogy a szomjuságunkat eloltottuk, jelentkezett az éhség is. Arról is meg voltunk győződve különben, hogy társaink már napokkal előbb meghaltak.

De Kasim oly bágyadt volt, hogy nem bírt utánam jönni, és én órákhosszat hiába kerestem valami ennivalót. Végül lefeküdtem a pocséta közelében egy sűrű bokorba, a süveget és a csizmát a fejem alá téve, és mély, nehéz álomba merültem. Május elseje óta nem aludtam rendesen. Mikor fölébredtem, sötét volt már, és a homokfergeteg, a mely már nappal is dühöngött, még egyre tombolt. Az éhség oly borzalmasan gyötört, hogy elkezdtem füvet, virágot és kákasarjat enni. A pocsétában nyüzsgött az ebi-hal. Az ízük keserű volt, de beleharaptam mégis a nyakukba és baj nélkül lenyeltem őket. Ez után a «vacsora» után nagy rakás száraz gallyat gyűjtöttem, hogy a tüzet egész éjszaka táplálhassam, visszabújtam megint a búvóhelyemre és két óra hosszáig a lángokba bámultam.

— Ez a vihar hányja rá az első pár kapavágásnyi földet halott embereimre és elhullott tevéimre, — gondoltam. Azután megint elaludtam.

Május 7.-ikén virradattal kimásztam a sűrűből, megtöltöttem vízzel a csizmát és dél felé indultam. Néhány óra múlva úgy sajgott a lábam és úgy meghólyagosodott, hogy az ingemet darabokra téptem és a lábaimat belecsavartam. Milyen öröm volt, mikor a parton egy juhkarámra bukkantam! Igaz, hogy már régóta nem használták, de mégis arra vallott, hogy itt az erdőségben pásztorok éltek. Délben füvet és nádsarjat ebédeltem és azután tovább vándoroltam dél felé. De már nyolcz órakor fogytán volt az erőm. Megint kikerestem magamnak egy kis helyecskét, a melyet

nyárfák és bokrok védtek és mint rendesen, meggyújtottam a tábori tüzemet. Egyebet nem tehettem, mint hogy csendesen feküdtem, a lobogó lángok közé néztem és füleltem az erdő rejtelmes susogására. Néha-néha lappangó lépteket és száraz ágak recsegését hallottam. De miután ilyen csudálatos módon megmenekültem, nem féltem már attól, hogy esetleg tigrisek támadnak meg.

Sötét volt még, mikor május 8.-ikán fölkeltem, hogy az erdőben utat keressek; de még nem jutottam messzire, mikor a fák ritkulni kezdtek, s egyszerre csak megint ott volt előttem az ijesztő sárga homoktenger. Visszasiettem a folyó medréhez és a forróság órái alatt egy nyárfa árnyékában pihentem. Azután tovább mentem, de most a folyó jobb partján maradtam. Napnyugta előtt hirtelen megálltam és csaknem lebűvölt egy meglepő látvány: két mezitlábás férfinak egészen friss nyomaira bukkantam a homokban, a kik négy szamarat hajtottak észak felé! Ezeket a vándorokat ugyan hiába próbáltam volna meg utolérni. De ellenkező irányban követtem a nyomukat és gyorsabban haladtam, mint más egyébkor. Az esti szürkület kezdett már leereszkedni az erdőre, mikor a part egyik kiszögellésénél valami szokatlan hangot véltem hallani. Lélekzetemet visszafojtva figyeltem, de az erdő rejtelmesen néma maradt. Talán rigó volt, gondoltam, és tovább mentem. Kisvártatva megint összerezzenem s megálltam, mintha gyökeret vert volna a lábam: egészen tisztán emberi hangot és tehénbögést hallottam. Gyorsan felhúztam nedves csizmámat, besiettem az erdőbe s néhány percz múlva egy tisztáson álltam, a hol a fák között juhnyáj legelészett. A pásztoruk csaknem kövé dermedt, mikor megpillantott: azután sarkon fordult és eltűnt a sűrűségben.

Csakhamar visszatért egy idősebb pásztorral, s miután elmondtam nekik röviden a viszontagságaimat, kenyeret kértem tőlük. Nem tudták ugyan, mit gondoljanak, de azért bevezettek a kunyhójukba és adtak kukoriczakenyeret meg juhtejet.

A legszerencsésebb véletlen azonban az volt, hogy másnap arra nyargalt két kereskedő, a kiktől megtudtam, hogy előttevaló nap egy haldoklóra bukkantak a parton, egy fehér teve mellett. Islam Bai volt. Vizzel felüdítették, s másnap meg is jelent Islam Bai Kasimmal együtt a kunyhómban. Hűséges Islamom megmenette a följegyzéseimet, a térképeimet, néhány műszeremet és az útipénztáramat; éjszakai tábortüzem a nyárfák mellett új bátorságot és erőt öntött belé. De a másik két emberem és a tevéim ott veszttek a sivatagban.

XXX. FEJEZET.

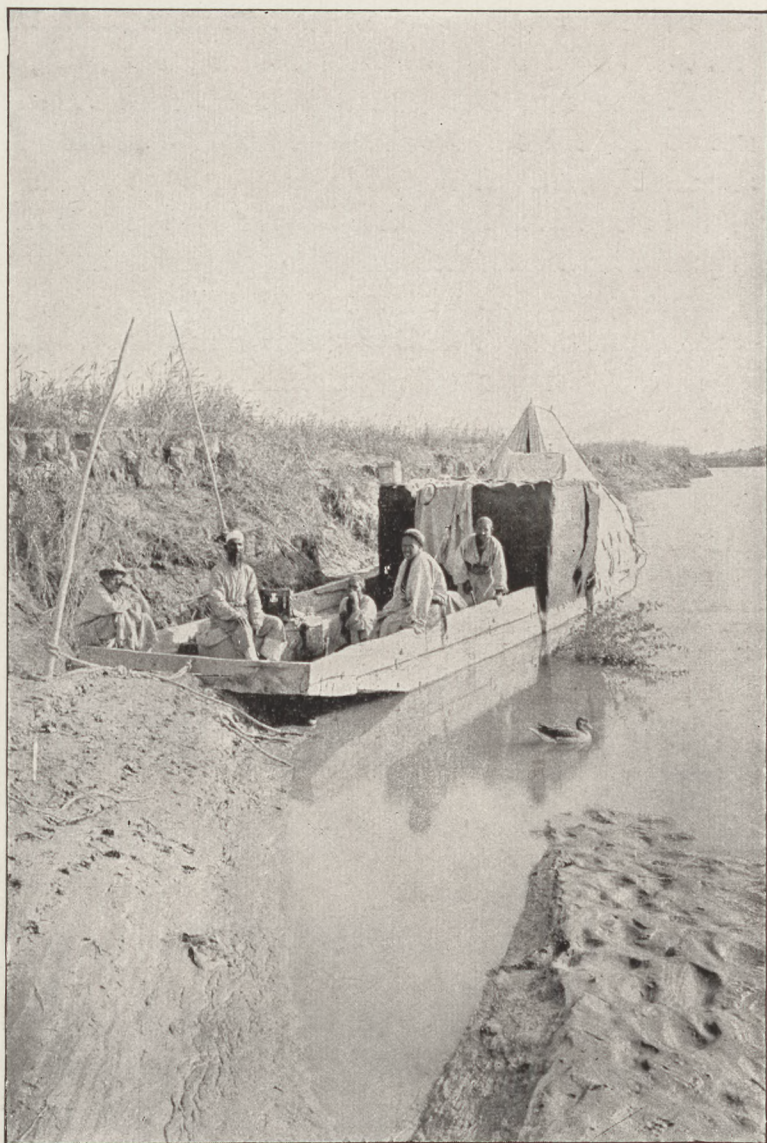
KÉTEZER MÉRTFÖLDNYI ÚT LEFELE A FOLYÓN.

KÖZVETETLENÜL a falu alatt, a melyből 1895-ben elindultam a halálutra a Takla-makan sivatagon keresztül, 1899 szeptemberében nagy karavánnal és sok szolgálval tábort ütöttem, hogy innen kezdve keresztül-kasul járjam vízi úton egész Keletturkesztánt. Ennek a vízi útnak felső részén Jarkent-darja, alsó részén Tarim a neve. Az említett falu mellett országút vezetett át a folyón, s az utasokat kompokon szállították keresztül. Ilyen kompot vásároltam, hogy ezen induljak el a kétezer mértföldnyi útra.

Embereim, a benszülöttek segítségével, kényelmes otthonnak rendezték be a kompot. Külön deszkapadlón verték fel a sátramot s mögötte fekete darócczal bevont és ablakokkal ellátott hajószoba volt. A sátorban volt az ágyam több szekrénnyel, a padlót szőnyeg borította, két ládából íróasztalt állítottak össze, a melyet képek is díszítettek, szüleim és testvéreim fényképei, s egy harmadik láda volt a szék. A komp közepén feküdt a nehezebb podgyász, az eleségünk, s a hátsó födélzetén volt a konyha, a hol Islam Bai volt a gazda. Ezenkívül építtettem egy kis tartalékkompot is, a mely előttünk járt s előre figyelmeztetett bennünket a folyóban a veszedelmes helyekre. Ez a második komp kis paraszt-udvarhoz hasonlított; gyümölcsöt és főzeléket szállított, s baromfinak és juhoknak adott szállást. Nagy podgyászomat, a melyre a hajókázás közben nem volt szükségem, a tevékre raktuk és a karaván emberei azt a megbízást kapták, hogy három hónap múlva várjanak meg ennek a folyónak a végén. Islam Baion kívül öt kíséretöt vittem még magammal a hajóútra, hogy legyen, a ki a kompot irányítja és gondoskodik az egyéb kiszolgálásról.

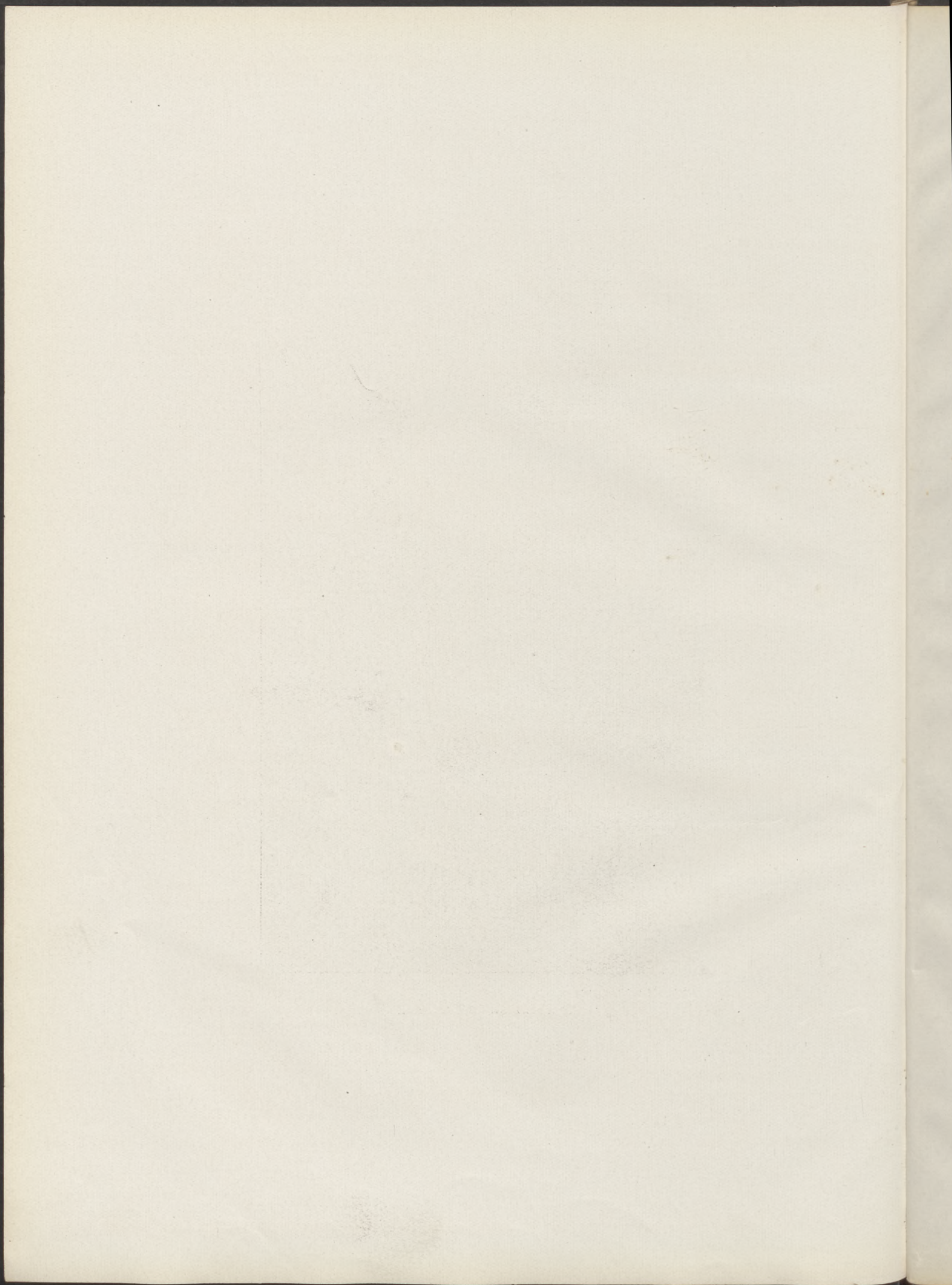
1899 szeptember 17.-én indultam el erre a regényes utazásra, s most le fogom írni nektek a folyón töltött életemnek egy pár óráját és napját.

A komp engedelmesen követte a folyó kanyarulatait, s az utazás egyik napja a végéhez közeledik.

Hedin Sven, I. 114. old.

Kompsáram a Tarimon.

— Álljunk meg! — vezényelem.

Palta, ez egyik hajós szolga, nekifeszít egy rudat keményen a folyó fenekének, teste egész erejével nekitámaszkodik és ily módon arra kényszeríti a kompot, hogy hátsó részével a part felé forduljon. Egy másik szolga most kötéllel a partra úszik és szilárdan hozzáköti a kompot egy fatörzshöz. A kikötő-deszkát kibrakják, s egy tisztáson tüzet gyujtanak a fiatal erdőben. Csakhamar vígan rotyognak a teás kannák és a rizses fazekak. Én ott maradok még az íróasztalomnál és végignézek a folyón, a melyre arany karikákat rajzol a hold útja. Csend és békesség van körülöttünk, még a szúnyogok is elpihentek. Csak a tábori tűz fahasábjai sercegnek s a part egy közeli helyéről homok csusszan bele a vízbe. A távolban kutyaugatás hallatszik, a melyre mind a két négylábú kísérőm válaszol.

Léptek hangzanak a kompon. Islam Bai jön a vacsorával. Az íróasztal ebédlőasztallá változik és Islam rizspuddingot talál hágyamával és murokrépával finomra vagdalt birkahúson, frissen sült kenyert, tojást, ugorkát, dinnyét és szőlőt. Ezzel igazán beérheti az ember! Ha inni akarok, leeresztem serlegemet egy zsinóron a vízbe, a mely halkán csobogva simogatja a kompot. Társaságom is van: a két kutyám. Fülüket hegyezve ülnek előttem, a fejüket egy kissé oldalt hajtva, és várják a jó falatot. Azután visszajön Islam Bai, hogy elszedje az asztalt. Becsukom a sátrat, bemászom a hajófülkémbe és örülök, hogy saját hajómnak a födélzetén lakhatom. Csak egy kötelet kell eloldoznom, hogy megint folytathassam az utamat.

Egy nap olyan vidékre értünk, a hol a folyó összezsugorodott és nagyon sebesen tört keresztül apró szigetkék és nagy uszadékfacsomók között. Paltának sok itt a dolga, szakadatlanul el kell taszítania a kompot a rúddal valami akadálytól, s elég gyakran beleütődünk nyárfatövekbe, a melyek nem állnak ki a víz fölé. Ilyenkor rögtön körben kezd forogni a komp, s az egész legénység beleugrik a vízbe, hogy a hajót megint kiszabadítsa.

A távolból egyre erősülő zúgás hallatszik. Egy-kettőre egy zuhogóhoz érünk és megállnunk késő már. Csak keresztbe ne forduljon a zuhogó, mert akkor felborulunk!

— Menjünk neki egyenesen a zuhogónak! — kiáltom.

Minden rúd mozogni kezd és zúgó sebességgel átsiklik a komp simán és vígan a forrongó víztömegek fölött. A zuhogón túl a folyó megint kiszélesedik, de oly sekély, hogy fennakadunk a

kék agyagfenéken. Nyomjuk, taszítjuk és húzzuk a kompot, de mindhiába. A partra kell hordanunk az egész málhát, s azután egyesült erővel addig forgatjuk körben a kompot, a míg a folyó fenekéről elszabadul. Azután megint visszahordjuk a málhát a kompra.

Helyenként sűrű őserdő borítja a partot és a komp úgyszólván csatorna hátán siklik tova egy parkban. Az erdő néma, egy levélke se zizzen és a folyó nesztelenül folyik lefelé. A legényeknek csak néha-néha kell a rúddal egyet-egyet lökni a kompon, hogy megint a víz sodrába kerüljön. Mintha mese volna; beszélni is alig merek, hogy meg ne zavarjam a csöndességet. Mintha elvarázsolt erdőben hajókáznánk és minden pillanatban azt várom, hogy kis tündérek és hableányok kukucskáljanak ki ránk a cserjéből. De nem nagy ám az erdőnek ez a birodalma, s ott, a hol véget ér, kezdődik a nagy, gyilkos sivatag.

Így teltek a hetek és a komp egyre távolabb sodródott a folyón lefelé. Észrevehető lett már az ősz is; az erdő sárgán és pirosan csillámlott és hulldogálni kezdtek a falevelek. Ha nem akartam befagyni a folyóba, ideje volt, hogy elérjem a célt, a hol a karavánom várakozott rám. Így hát most már korán reggel elindulunk a partról és csak jóval napnyugta után kötünk ki. Olyan a csend, mint a templomban; hébe-korba vadkacsa hápog a nádasban, vagy róka lopózik zörögve befelé. Egy konda vaddisznó hever kényelmesen a part iszapjában, álmélkodva nézi a nesztelenül tovasikló kompot és mint fújtató forgószél elrohan a recsegő nád sűrűjébe. Szarvasok legelnek a parton, megszimatozzák a kompot és megfordulnak. A komp előtt egy őzbak úszik keresztül a folyamon, és Islam puskával lesi a komp elején. De az őz pompás úszó; egy ugrással odafönt van a part falán és villámgyorsan eltűnik. Tigrisnyomokat is látunk táborhelyeink körül, de sohasem sikerült meglepnünk egyetlen ilyen fekete csíkos bőrrű, sötétsárga vad macskafélét.

Mikor már hosszú idő óta nem láttunk embert a parton, egyszer csak tűz füstjét vettük észre. Néhány pásztor őrizte ott a nyájait, és a kutyaik ugatni kezdtek. Ámulva és rémülten bámultak a férfiak a közelgő kompra és bizonyára azt hitték, hogy kísértetet látnak. Gyorsan megfordultak és elszaladtak. Két emberem, a kít a partra küldtem, hiába kereste őket.

Máskor meg olyan vidéken haladtunk keresztül, a hol több falu terült el a folyó közelében. Itt kémek révén előre értesültek

Hedin Sven, I. 117. old.

Solymász.

Hedin Sven, I. 63. old.

Aga Hasszán.

az érkezésünkről, s mikor közeledtünk, a partokon egész lovascsapatok jöttek elénk. A falu főnökeit meghíttam a kompra és teával megvendégeltem. Nyolcz solymász lovagolt gyors, tüzes paripákon; kettő sast hordott, a többi solymot. A ragadozó madaraknak sipka volt a fejökre húzva, s erős, sárga lábujjaikkal és éles karmaikkal belekapaszkodtak a solymászok sárga bőrkeztüjébe. Mikor partraszálltam, megmutatták vadászás közben a két legjobb solymukat. A lovas egy mezőre űgratott a solymával, a hol valószínűleg akadt zsákmány. Egy nyúl riadt föl; a lovas feldobta solymát a levegőbe. Ez villámgyorsan a menekülő nyúl után röpült és karmait a nyúl hátába vágta. Gyorsabban történt ez, mint a hogy leírható. A lovas a nyomában vágatott, hogy megmentse a zsákmányt, mert a sólyom, hanyagul rázva a fejét és hevesen lökdösődve, nyomban elkezdte kitépni a nyúl szőrét azon a helyen, a hová be akarta fúrni csőrét, a mely oly éles volt, mint a kés. Egy másik sólyom egy őzet fogott és a főnök nekem ajándékozta az egész vadász-zsákmányt.

Mennél tovább jutottunk, annál jobban megfogyott a folyó vize. A Jarkent-darja sohasem érte volna el a Lop-nor tavat, a hová igyekeztem, ha útközben nem egyesül a nagy Ak-su folyóval vagy «a fehér vízzel» — a Tarimmá. A Jarkent-darja nagyon lassan folyik, de az Ak-su zavaros, örvénylő vize szédítő gyorsasággal jön le a Tien-san hegységből északról.

Az őszi idő egyre jobban hűvösödött s egy reggel sűrű köd terült fátyol gyanánt az erdőszegélyre mindkét parton. A fákat, bokrokat és az egész kompot fehér dér este meg. Most már nem sok időbe tellett, s a jég vékony kéreggel vont a parti tavakat, kis folyóágakat és az álló pocsétákat, és igazán sietnünk kellett, hogy be ne fagyjunk. A reggelit többé nem a szárazon készítették, hanem a konyha hátsó fedélzetén, a hol agyagból tűzhelyet raktunk, s itt ültünk egymást felváltva, hogy melegedjünk. November utolsó napjaiban 16 fok volt a hideg. A zajló jég egyre sűrűbb lett és egy reggel annyira befagyott a komp, hogy baltával és dár dával kellett kiszabadítani a jégből. Alig ismertünk rá a szép folyóra. A tükre tele volt jégröggel és jégiszappal, a mely zörgött, recsegett, összeverődött, s mint hosszú csörgőkigyó siklott lefelé az áron.

Most már késő éjszakáig hajóztunk. Több benszülöttet szegődtettem, a kik vezető csónakokon előttünk haladtak és lámpásokkal mutatták a hajózható utat. A tűz a hátsó fedélzetén és a

szénserpenyő a sátorban már nem sokat használt, és egy este, a mikor késő volt már, hogy tüzelőfát keressünk, felgyújtottunk egy egész nádas-sűrűt. Ropogott és sistergett a száraz ágbog és kísérteties tüzfény világította meg az egész tájat. A zajló jégben ezernyi gyémántdarab tündöklött, és a tűz mélyen belevilágított a sűrűségbe. Ha ma tigrisek tanyáztak ott, bizonyára gyorsan odébb álltak. Éjszaka otthagytuk a kompot künn a leggonoszabb áramlásban, hogy be ne fagyjon, és a jégrögök csörrenve verődtek hozzá egész éjszaka. De én már úgy megszoktam a lármát, hogy épp oly jól aludtam, mint más egyébkor.

Deczember 7.-ikén széles jégsegélye volt már mind a két partnak. Gyakran elakadtunk, de mindig elszabadultunk és egész nap úgy tánczoltunk, mintha porcelláncserépben fürödtünk volna. Nem akartam addig abbahagyni a hajózást, a míg csak egy hüvelyknyivel is tovább haladhattunk. Este egész csónakraj volt előttünk, lámpásokkal és fáklyákkal világítva ki a sötétséget. Egyszerre csak nagy csend támadt körülöttünk; a kompot heves lökés érte, az egész folyó keresztben befagyott. De a parton fatörzsekből rakott máglyatűz égett — saját karavánomnak a táborában. Célhoz értünk.

XXXI. FEJEZET.

A VÁNDORLÓ TÓ.

ANNAK A VIDÉKNEK, a hol a kompom az egész télre befagyott, «Újtó» a neve. A Tarim itt fordul dél felé, s távolabb lefelé egy sekély tóba ömlik, a Lop-norba. Oly lapos itt az egész föld, hogy pusztá szemmel a legcsekélyebb egyenetlenséget sem venni észre rajta, s ennek az a következése, hogy a folyó változtatja a folyását s hosszabb-rövidebb távolságokra új medret ás magának. Hajdanta egyenesen nyugat felé folyt tovább és az egykori Lop-norba szakadt, a sivatag északi részén; régi khinai földrajzokban szó esik még erről a tóról.

A Lop-nornak tehát az a nevezetessége, hogy vándorol és a Tarim alsó folyásával együtt észak és dél között, mint az inga, ide-

oda mozog. Ott, a hol valaha elterült, sokat bolyongtam, s térképet is készítettem a régebbi folyómederről és a régi tóról. Közben rábukkantam régi falvak és majorságok romjaira, ősrégi csónakokra és szerszámokra, üvegtörékenységgű fatörzsekre és nád- meg kákagyökerekre. Sőt egy favázás épületben egy egész gyűjtemény khinai kéziratot is felfödöztem, a mely sok mindenféle felvilágosítást nyújtott ennek a vidéknek az állapotáról abból az időből, a mikor még emberek élhettek itt. A régi írások több mint ezerhatszáz évesek voltak.

A vándorló tó nevezetes tüneményének magyarázata a következő: Az áradás idején a Tarim csupa iszap, s úgy a Tarim, mint a régi tó ilyenkor mindig nagyon sekély volt. Lassanként megtelt a tó iszappal és rothadt növénynyel, s ennek következtében egyre jobban emelkedett a folyó medrének fenéke, míg végül a víz dél felé folyt le, a hol a talaj valamivel mélyebb volt, mint a tó fenéke. A régi folyómeder és a tó ennek folytán lassan kiszáradt, a nyárfaerdő elfonnyadt, a nádasok kipusztultak és a szél befútt mindent homokkal. Az emberek otthagyták kunyhóikat és szintén délre vonultak a folyó új iránya után, s az új tó mellett új kunyhókat építettek maguknak. A Tarim és a Lop-nor egy ingamozgást végzett tehát dél felé, s az emberek, állatok és növények kénytelenek voltak velök együtt mozogni. Délen most ugyanez történik; a folyó és a tó újra megtelik iszappal és visszatér majd megint északra. Csakhogy egy-egy ilyen ingamozgás sok száz évig eltart.

Most délen terül el a tó; csaknem teljesen nádas borítja; nyárfaerdő csak a folyó mentén tenyészik. A néhány benszült részt pásztor, részt halász; török eredetűek és izlamhivők. Jólelkű és békés emberek lévén, szíves vendégbarátsággal fogadják az idegent. Kunyhóikat összefűzött nádcsomókból építik, a padlójukat nádgyékény borítja és a kunyhó födele náddal borított faágakból van. A nap nagy részét csónakaikban töltik el, a melyek kivájt nyárfatörzsek s ennél fogva hosszúak és keskenyek. Az evező lapátja széles és nagy sebességgel hajtja előre a csónakokat. A nádasban szűk csatornákat nyitnak, a melyeken oly gyorsan suhanak át csónakjaikban, mint az angolnák. Itt vetik ki a halászhálóikat is. Tavasszal tojásokból is élnek, a melyeket a vadludak fészkeiből szednek ki. A nád oly sűrűn nő, hogy ha a heves vihar itt-ott letöri, úgy járhatnak rajta az emberek, mint a hídon, bárha alatta két méter mélységű is a víz.

A Lop-nor partjain régebben igen gyakori volt a tigris, és a benszülöttek sajátságos módon szoktak vadászni rá. Ha egy ilyen fenevad barmot rabolt, a környék összes férfiai összegyűltek és három oldalról bekerítették a rablót a sűrűségben, a hol a búvóhelye volt. Csak a partfelőli oldalt hagyták szabadon. Más fegyverük nem volt, csak rudak és dorongok, s hogy a tigrist rákényszerítsék búvóhelye elhagyására, meggyújtották a sűrűséget. A tigris végül észrevette, hogy a szárazföld felé semerre sem menekülhet, megpróbált hát átúszni egy szigetre vagy a túlsó partra. De nem juthat még messzire, a mikor öt-hat, benszülöttel telt csónak megint bekeríti őt a vízben. A csónakok sokkal gyorsabbak, mint a tigris; az első csónak egészen közel suhan el mellette, s az egyik férfi a csónak elején az evezőlapátjával lenyomja a tigris fejét a víz alá. Mielőtt megint felbukik a vízből, a csónak már régen messze jár. Dühösen fúj, tüszköl és köhög a tigris, de e pillanatban ott van már a második csónak, s egy újabb evező még mélyebbre lenyomja őt a víz alá. Mikor megint felbukik a víz színe fölé, már levegő után kapdos; a fogait, a mancsait és a karmait nem használhatja, életre-halálra úszik tehát. De a part még messze van. Az első csónak kört írt le és most megint itt van. A tigris már nagyon kimerült. A csónak egészen közel merészkedik hozzá, a csónak elején álló férfi teljes erejével lenyomja az állatot, úgy hogy az evező rúdja merőlegesen áll a vízben, s a tigrist oly sokáig tartja a víz alatt, a míg csak lehet. Ha az üldözött vad megint felbukik a víz színe fölé, a következő csónak megismétli vele az előbbi műveletet, s a tigris lélekzete fogytán csakhamar erőtlenné válik. Nem gondol többé a legközelebbi partra, csak a csónakok elől akar kitérni, s ez meg is pecsételi a sorsát. Mindújra belekergetik a nyílt vízbe, kapkod és csapkod a mancsaival, a gyors úszáshoz már nincs ereje. Az üldözők immár oly vakmerőek, hogy többé nem is óvatosak már. Három-négy evezőlapát egyszerre lenyomja a tigrist a tiszta víz alá, a hol jól látható és ha még mindig felbukkan, rávernek az evezőkkel az orrára. Végül így agyonhajszolják, a mancsai kétségbeesett küzdelem után elbágyadnak, és a tigris a vízbe fullad. Ekkor azután köteleket kötnek a nyakára és ujjongva a partra eveznek vele. Legyőzték a sűrűség királyát egyetlen lövés nélkül.

Az éghajlat a Lop-nor mellett télen és nyáron nagyon különböző, 30 fok hideg és 40 fok meleg között váltakozik, úgy mint mindig földünk szárazföldtömegeinek a belesjében, ha nincsenek úgy, mint

Középfrika, az egyenlítő közelében, a hol állandó a forróság. A tengermellékeken kisebb a hőmérséklet különbsége, mert a tenger nyáron lehűti, télen pedig fölmelegíti a levegőt. A Lopföldön azonban télen befagy minden folyó és minden tó, míg nyáron átfojtogató a hőség. Szunyogfelhők gyötrik a lakósokat, a barmot pedig a bögölyök csaknem agyonkínózzák; éppen ezért a lovakat és tevéket nappal kákapajtákban kell elhelyezni. Csak éjszaka van nyugtuk az állatoknak ezektől a kínzó szellemektől.

Rengeteg tömeg vadlúd, vadkacsa, hattyú és más vízi szárnyas fészkel a Lop-norban; az egészen nyílt vízfelületeken hemzsegnek a gágogó madarak. Késő ősszel Tibeten keresztül dél felé vonulnak, és télen át jeges némaságban dermedez a tó.

XXXII. FEJEZET.

VAD TEVÉK.

AZT A VIDÉKEI, a melynek sík földjén a Lop-nor évezredek óta ide-oda vándorol észak és dél között, a Lop-sivatagnak nevezik. Marco Polo csodálatos dolgokat mesél erről a sivatagról. Ha valaki elszakad ezen a tájon a társaitól, állítólag szellemhangokat hall, a melyek nevéen szólítják őt; abban a hiszemben, hogy a társai szólítják, a hangok után megy, de ezek félrevezetik, úgy hogy végül nyomorúságosan elpusztul. Nagy lovascsapatok dobogását, hangszerek hangjait és különösen erős dobolást is lehet itt állítólag hallani.

Ide-oda való kóborlásaim közben a Lop-sivatagon az én neve-met azonban senki sem kiáltotta és a néma sivatag csendjét legfőlebb a keleti vihar szakította meg, a mely dörögve száguld tova a sárga agyagtalaj fölött. Az idők során ezek a heves tavaszi fergetegek csatornákat és barázdákat szántottak az agyagba. Egyéb-ként azonban olyan ez a sivatag, mint a befagyott tenger. Csak a puhatestűek szanaszéjjel heverő porhanyós héjai árulják el, hogy itt valaha a Lop-nor víztömegei terültek el.

A Lop-sivatag északi határán a Tien-san keleti hegylánczai, «a száraz hegyek» húzódnak, a melyeknek lejtőit eső úgyszólván

sohasem áztatja. A sivatag déli tövében csak egy pár sóstartalmú forrás ered, a melyek körül nád és tamarik nő, s egyes elszórt helyeken a hegység közelében szintén tengődik némi növényzet nyomorúságosan.

Itt a vad tevéknek a hazája. Úgy kell ismerned és szeretned ezeket az állatokat, mint a hogy én ismerem és szeretem, a ki sokszor láttam szélesebben végig száguldani őket a sivatagon és sokszor megsimogattam a fejüket, mikor vadászaim golyóitól megsebesültek.

A vad tevék öten-hatan élnek együtt egy nyájban. A vezető-teve sötétbarna hím, a nőstények világosabb színűek. Gyapjuk oly lágy és finom, hogy igazi gyönyörűség végigsimítani a kézzel. Gyakran legel több nyáj vagy család ugyanazon a helyen. Nádat és tamarikot esznek, kövérek és gömbölyűek, és sok zsír van mind a két kemény púpokban. Tavasszal és nyáron egy hétig, télen két hétig is meglehetnek víz nélkül. Számtalan nemzedék óta megtudják találni a sivatag forrásait; az anyák elvezették a forrásokhoz kicsinyeiket, s mikor ezek megnőttek, ők is odavezették a kicsinyeiket. Mégiszszák a vizet, akármilyen sós, mert nem válogathatnak. De nem tartózkodnak sokáig a forrásnak a legelőjén, mert ott a legnagyobb a veszedelem. Ösztönük megsúgja nekik, hogy ellenségeik szintén oda járnak inni.

A veszedelem ellen nincs más fegyverök, csak élesen kifejlődött érzékeik. Az embert megszimatolják már húsz kilométernyi távolságból és félnek a táborhely szagától, a melyet megismernek akkor is, ha a szél már régen szétszórta a hamuját. Szelíd tevékre gyanakszanak, mert ezeknek más a szaguk, mint a vad tevéké. Ha nem fenyegeti őket veszedelem, akkor sem maradnak sokáig ugyanazon a legelőhelyen; térkép és iránytű nélkül is meglik az utat és sohasem tévednek el.

Némely vidéken oly számosan vannak, hogy az ember csaknem minden két perczen keresztezi a nyomukat. Ha a nyomok minden irányból sugarasan összefutnak egy mélyedésbe két domb között, akkor bizonyosak lehetünk benne, hogy ott forrás van. Mikor az én szelid tevéim tizenegy nap óta víz nélkül tengődtek, vad rokonaiknak a nyomai mentették meg őket.

Képzeljétek most el, hogy hat vad tevéből álló nyájnak a nyomát hajszojják a «száraz hegyek» tevevadászai. A nyáj vezetője egy öreg hím, a mely harmincz esztendő óta él a sivatagban és megmenekült minden veszedelemből. Kérődzve fekszik mind a négy

Hedin Sven, I. 123. old.

A vadteve halála.

Hedin Sven, I. 117. old.

Vezető csónakok.

lábán három nőténye és két ifjabb hím közepett; csak kettő legel. Az öreg hirtelen abbahagyja a kérődzést, fölemeli a nyakát és felfújja az orrczimpáit, hogy mennél több levegőt szívhasson be az orrába és így jobban szimatolhasson. Azután felemelkedik, a nyakát mindig észak felé fordítva. A többiek még nyugodtan fekvé maradnak, rábízzák magukat a vezetőjükre. Ez néhány lépést tesz nyugat felé, mert észrevett valami veszedelmet. Egyszerre csak lövés dördül el északról. A heverők, mint a rugók, felpattannak a magasba, és az egész nyáj porfelhőbe burkolózva tovavágtat. Nemsokára apró fekete pontoknak látszanak csak a messzelátón.

Egész nap szaladnak; csak éjszaka lassítják lépteiket és esetleg meg is állnak, hogy szemlét tartsanak. Minthogy, úgy látszik, nincs többé veszély, lassankint megnyugszanak és megint összesereglenek egy sós forráshoz a hegység tövében. Köröskörül sűrű nádcsereje és tamarik nő. A szél keletről fú, s a tevék nem is sejtik a veszedelmet, a mely nyugatról fenyegeti őket. Mert mi szél ellenében érkeztünk meg az oázis túlsó szélére, és két tamarik közül messzelátón figyelem meg a tevék minden mozdulatát. Nesztelenül és simulékonyan csúszik a földön tova vadászom, mint a párducz, elbújik apró mélyedésekben és bokrok mögött és lassan közeledik a nyájhoz. Bárcsak megszimatoznák őt a tevék és elmenekülnének! Mozdulatlanul fekszik a vadász lőtávolban egy csereje mögött. Óvatosan szeméhez emeli a puskáját és elsüti. A lövés eldördül, az állatok felriadnak és éppen szembe szaladnak a vadászszal. De csakhamar megérzik a veszedelmet, megfordulnak és villámgyorsan felnyargalnak a hegységbe, örvénylő porfelhőbe burkoltan.

De csak öten vannak már, az egyik hím elmaradt tőlük. Magasra nyújtott nyakkal fekszik előttünk és révedezve néz ránk, a mint közeledünk. Rágdossa még a nádleveleket, a melyek éppen a fogai között voltak, mikor a golyó a hasába furódott. Megpróbál felállni, de mellső lábai nem bírják el. Körülálljuk a sivatag fiát; halálosan megsebesült és a társai elhagyták. Tekintetét nyugodtan és megfontoltan végigjártatja a szemhatáron, búcsúzik a sivatagtól. Egy percz múlva halott.

Így láttam a sivatag királyát, a vad tevét, a mely úgy, mint a vadszamár, élettelen vidékeken és sós pusztaságon van odahaza. A hol a gyík sem talál táplálékot és egy légy sem zümmög a levegőben, a hol a nyári nap izzóvá hevíti az agyagtalajt, ott vonul

a vad teve a maga tágas királyi útjain és a távolságot nem ismeri, Úgy vagyunk vele, mint a széllel, nem tudjuk, honnan jön és hová megy. A vad teve gyorsabb, mint az afrikai strucz és kicsúfolja a lovat és a lovast. Láttam őt határtalan szabadságában legelni és inni, a tamarikok árnyékában pihenni és riadtan a nyugvó nap felé menekülni. Mikor legkevésbé vártuk, hirtelen fölbukkant a közeliünkben. Csodálatos, hogy ilyen hatalmas, nagytermetű állat a földnek ilyen sivár helyén tenyészhet. És mégis itt élnek, szaporodnak, és mint árnyak és kísértetek, rohannak tova az utazó szeme láttára.

XXXIII. FEJEZET.

TIBET.

KELETTURKESZTÁNTÓL délre terül el a földkéregnek az a hatalmas kidudorodása, a melyet Tibetnek nevezünk. Szomszédjai: keleten az igazi Khina, délen Birma, Bután, Sikkim, Nepal és a brit India, nyugaton Kasmir és Ladak. De a politikai határoknak nem sok a jelentőségük; ritkán maradnak megváltoztatlanul egyik századról a másikra, mert ösidők óta minden erősödő hatalom állandóan szomszédjai rovására gyarapítja az országát. Változatlan marad ellenben maga a földkéreg, ha nem vesszük tekintetbe azt a szakadatlan munkát, a melyet eső, folyóvíz, időjárás és szél végeznek, a mennyiben a teknőket megtöltik iszappal és homokkal, a völgyeket kimélyítik és a hegyeket koptatva széttördelik. De bármily tevékenyek is ezek az erők, Tibet mégis csak a föld legmagasabb hegyvidéke marad.

Ha a balkezedet ráteszed Tibetre úgy, hogy az ujjtövek helye a Pamiron nyugszik, akkor tenyered többi része elfedi Középtibetnek a területeit, a melyeknek nincs lefolyásuk a tenger felé s ennél fogva egy csomó egyes sóstó-medenczére oszlanak fel. A hüvelykujjad megfelel a Himalájának, a mutatóujjad a Transhimalájának, a középső ujjad a Kara-korumnak, a gyűrűs ujjad az Arka-Tagnak és a kisujjad a Kven-luennnek. Így aztán a föld öt legmagasabb hegylánczát felsorolhatod az öt ujjadon. Ha már most

fogsz egy öntözőkannát, rózsával a csurgóján, és egyenletes zuhanyt eresztasz a kezéd fejére, rányomva közben a kezedet az asztal lapjára és szétfeszítve az ujjaidat, akkor a víz egy csekély része megáll a kezéd fején, míg nagyobb része lecsurog az ujjaid között. Ugyanez történik Tibetben is. Az öntözőkanna a délnyugati monsun esőjét helyettesíti, a mely egyébként bővebben hull az ország keleti, mint nyugati vidékein. A kezédfejen maradt víz a fensíknak az a sok apró, elszórt, sós tava, a melyeknek nincs lefolyásuk a tengerhez. A lecsurgó víz pedig a nagy folyókat képviseli a hegylánczok között.

E folyók közül kettő kelet felé folyik: a Sárga folyó a Sárga tengerbe, és a Kék folyó a Keletkhinai tengerbe. A többiek délre sietnek; a Mekong a Délkhinai tengerbe torkollik, a Sarven, az Iravadi és a Brahmaputra az Indiai oczeán nagy öblébe, a Bengáliöbölbe. Csodálkozol, hogy a Bahmaputra milyen különös ívet ír le hüvelykujjadnak a hegye körül, és természetesen hüvelykujjadnak a külső felén is lecsurog egy jócsomó víz; ez a Ganges, a mely a Himalája magas völgyeiből jön lefelé. És legtávolabb nyugatra, a kéz csuklójához legközelebb folyik az a két folyó, a melyet már ismerünk: az Indus dél felé az Arab tengerbe és a Tarim először észak felé, azután kelet felé a Lop-norba.

A Himalája a föld legmagasabb hegyláncza, és gerinczei között emelkednek a világ leghatalmasabb hegycsúcsai. Hármat közülök meg kell jegyezned, mert világhírűek. Ezek: a Mount Everest vagy Gaurisankar, a mely a maga 8840 méterével a föld legmagasabb hegye, a Kindsinjunga, a mely 8580 és a Dhavalagiri, a mely 8180 méter magas. A Godwin Austen a Kara-korum hegylánczban csak 200 méterrel alacsonyabb, mint a Mount Everest.

Délről nézve nagyszerű látvány a Himalája. A földnek egyetlen más hegyvidéke sem mérközhetik vele csodálatos szépségében. Ha vonaton megyünk fölfelé Kalkuttából Sikkim felé, akkor a Himalája örök hóval födött gerincze folyton előttünk és fölöttünk van, és a Kindsinjunga úgy nyúlik ki belőle, mint vakító fehér agyar. Az élesen elváló hóhatár alatt lefelé húzódnak a meredek erdős hegyoldalak. Korán reggel, ha szép idő van, a csipkés hógerincz ríktó napfényben ragyog előttünk, míg a lejtők és a völgyek árnyékba és ködbe vesznek még. Mikor fölfelé megyünk ezekre a nagy magaslatokra, a flóra épp úgy változik, mint Itáliától az északi fokig. Az utolsó pár növény, a mely küzd még a hideggel, moh- és zuzmóféle. Még fölebb csupaszon áll már a kőség.

Észak- és Középtibet átlagos magassága 5000 méter, tehát magasabb, mint a Montblanc csúcsa! S minthogy már az egész fensík ilyen rengeteg magas, a hegylánczok a fensík fölött igen jelentékteleneknek tetszenek. Az öt nagy hegyláncz között számos apróbb hegyláncz húzódik még nyugatról keletre. Körülbelül olyanok, mint az abrosz ránczai, ha egyszerre két különböző oldalról toljuk össze.

Különös, leírhatatlan érzéssel áll az ember ilyen magas hágón, Tibet szívében. Csaknem 6000 méter magasságban vagy, s alig 50—100 méterre tőled hegyormok emelkedhetnek, a melyek még 1500 méterrel magasabbak. De a tekintetedet azért végigjáratathatod köröskörül az egész hegyvidéken, a szemhatár széléig, ha nincs szél és a levegő teljesen tiszta. Rendszerint azonban jéghideg nyugati szelek fújnak. Csak a távolság következése, hogy a hóval és jéggel borított hegycsúcsok kékesen csillognak.

Először is saját jelentéktelenségünknek megsemmisítő, megalázó érzése támad fel bennünk; porszemek vagyunk ennek a szép nagy földnek a felszínén. Milyen nyomorúságosnak tetszik itt fönt az ember minden czivódása és minden törekvése, ha a körülöttünk lévő nagy magánosság felséges némaságához hasonlítjuk. Fejünk fölé a mérhetetlen világűr borul, lábunk alatt Tibet terül el. Lapos hegylánczai a tenger hullámaira emlékeztetnek, a melyek a legvadabb viharban kövé dermedtek; az örök hó a tajték a hullámokon.

Élő lény nem zavarja a csendet. Fönt a sivár szoros törmelékében egyes yak- és antilópnyomok látszanak, és az ember alig mer beszélni a kísérőivel. Oly ünnepi a csend, mint a templomban az istentisztelet alatt.

Ha Tibeten északról délre akarunk keresztül vándorolni, akkor át kell kelniünk minde hegylánczokon, és mindegyiken ég felé törő hágó vezet keresztül. A forráspontos hőmérő megmutatja a tengerszín fölötti magasságot; mert a tenger tükrének szintjén a víz 100 fok Celsiusnál forr fel, 5500 méter magasságban például pedig már 82 foknál.

Milyen szerencse Ázsia népeire nézve, hogy a világrész belseje Tibet szédítő magasságú dudorodásává emelkedik föl! Ezeken a magaslatokon lehül és megsűrűsödik a monsun vízpárázata, úgy hogy eső alakjában hull le és táplálja a nagy folyókat. Ha a föld síkság volna, úgy, mint Északindia vagy Keletturkesztán, akkor Belső-ázsianak még nagyobb területei volnának sivatagok. Így azonban

összegyűl a víz a hegyekben és lecsurog minden oldalon; a folyók mellett emberek laknak sűrű tömegekben, városok és országok keletkeznek, és a folyók csatornákat táplálnak, a melyek szántóföldeket és kerteket öntöznek.

Hiszen tudjátok, hogy Ázsia a föld legnagyobb világrésze, és hogy Európa alig egyéb, mint Ázsiának egyik félszigete. Nem sok hiba, hogy Ázsia egymagában akkora, mint Európa, Afrika és Ausztrália együttvéve! Az 1550 millió emberből, a ki a földön él, 830 millió, tehát több mint a fele, Ázsiában lakik. Ha kezünkbe vesszük az atlaszunkat és összehasonlítjuk Déleuropát Déláziával, több igen csodálatos hasonlóságot találunk a kettő között. Mind a két világrészből három félsziget nyúlik dél felé. Az Iberiai félsziget Spanyolországgal és Portugáliával Ázsiában az Arabfélszigetnek felel meg; mind a kettő esetlen és négyszögletes. Az olasz csizma az indiai félszigetnek felel meg; mind a kettőnek a csúcán egy nagy sziget van: Sicilia, illetve Ceylon. És végül a Balkán-félsziget Hátsóindianak felel meg; mind a kettőnek tagozott, szabálytalan partmelléke van, és délkeletre tőlük egész szigetvilág terül el: az Archipelagos és a Szunda-szigetek.

De térjünk vissza Tibetbe, a mely hatalmas falakkal körülszegett erődhöz hasonlatos. Délen kettős fala is van, a Himalája és távolabb északon a Transhimalája; és a kettő között egy részben vízzel telt vár-árok van: a felső Indus és a felső Brahmaputra. És Tibet valóban erőd is, védőfal Khina hátában.

Olyan országot, a melyet ily hatalmas hegylánczok vesznek körül, természetesen rendkívül nehéz megközelíteni, és nem sok európai van, a ki Tibetet bejárta. De éppen ez ingerelt engem és 1896 óta hét ízben vonultam keresztül Tibetben különböző irányokban.

Tibet fekvése volt is hatással a benszülöttekre. A világtól elvágva és szomszédokkal nem érintkezve, a tibeti nép haladt a maga útján és határain belül sajátosan fejlődött. Az ország északi harmada teljesen lakatlan; ott egyízben három hónapig és máskor nyolczvanegy napig utazgattam ide-oda, a nélkül, hogy emberrel találkoztam volna! A középső harmadrész gyéren lakott, főként pásztorok lakják, a kik juh- és yaknyájaikkal vándorolnak és fekete sátrakban laknak. Van köztük több ügyes yak- és antilópvadász is; mások sőt gyűjtenek a kiszáradt tavakból, megrakják vele a juhait és kicserélik a sót délen árpáért.

A déli harmadrésznek van a legtöbb lakója: két vagy három millió. Itt nemcsak nomádok élnek, hanem állandóan megtelepe-

dett benszülöttek is, a kik kőkunyhókból álló apró falvakban laknak és a mély folyóvölgyekben, különösen a Brahmaputra völgyében, árpát termelnek. Egypár kis város is képződött; a legnagyobbak Lassza és Sigacze.

Ha utunk levezet majd megint Indiába, ott megismerkedünk majd Buddha vallásával, a buddhizmussal. Változott formában meghódította ez az erkölcsstan ezer évvel ezelőtt Tibetet is. Régebben természetimádók voltak Tibet lakói, s a hegyeket, folyókat, tavakat és a levegőt démonokkal és szellemekkel népesítették be.

A régi babonából sok minden belekerült az új vallásba, a melynek lámaizmus a neve. A földön 620 millió keresztény és 400 millió buddhista van; ez utóbbiak közül az összes tibetiek és mongolok, a keletszibíriai burjétek, a volgamenti kalmukok, Ladak, Északnepal, Sikkim és Butan népei mind úgynevezett lámaisták.

A lámaistáknak nagyszámmal vannak szerzeteseik és papjaik, a kiket mind lámáknak neveznek. Főpapjuk a dalai láma Lasszában és vele csaknem egyenrangú a tasi láma, a ki Tasi-lunpónak, a Sigacze melletti nagy kolostornak, a főpapja. Rangban harmadik az urgai nagyláma Északmongolországban. Ez a három és még néhány más csupa megtestesült isten, inkarnáció. Sohasem halnak meg, mert az egyesekben lakozó isten csak földi hüvelyét változtatja. Ha meghal a dalai láma, az isten, a lélek, megint vándorlásra indult csak és átköltözik egy másik fiúgyermeknek a testébe. Ha ráakadnak erre a fiúra, ez lesz az új dalai-láma. A lámaisták hisznek tehát a lélekvándorlásban, és a vég, minden léleknek a tökéletesülése, a megsemmisülés, a «Nirvána».

A felső Brahmaputra-völgyben számos apácza- vagy szerzeteskolostor van. A templomok csarnokait istenek ércz- vagy aranyozott agyagszobrai ékesítik, s a szobrok előtt éjjel-nappal iratos lámpák égnek. A szerzeteseknek és az apáczáknak nem szabad házasodniok, de egyébként az a különös szokás van Tibetben, hogy minden nő két vagy még több férfihoz feleségül mehet. A mohamedánoknál éppen fordítva van; ott egy férfinak több felesége lehet. Hogy mind a két szokás esztelen és hogy boldog családi élet egyik szokás alapján sem képzelhető el, azt nem is kell mondanom.

Hedin Sven, I. 128. old.

A dalai lama.

XXXIV. FEJEZET.

ZARÁNDOKLÁSOM LASSZÁBA.

LOP-NORBÓL 1901-ben nyomultam be harmadszor a magas hegyek országába. Éppen megkezdődött a nyár a maga fojtogató porviharaival és az ember vágyakozott fő a friss, tiszta levegőbe. Nagy karavánom meglehetősen kevert társaság volt. Tizenhat mohammedán szolgám volt Keletturkesztánból, két orosz és két burjet kozákom és egy Urgából való mongol lámám; a hét hónapra való eleséget, sátrakat, bundákat, ágyakat, fegyvereket és ládákat, mindent 39 tevére, 45 lóra és öszvérre és 60 számárra raktunk fel. Ezenkívül volt 60 darab levágni való juh, több kutyám és egy szelid szarvasom.

Így indultam el a magas hegység felé és egyik hegylánczon a másik után keltem át. Odafönt a nagy magaslaton oly ritka a levegő, hogy csak nehezen tudunk lélekzeni és a legcsekélyebb mozgás is szívdobogást okoz. Ezért aztán minden karaván gyorsan elbágyad, a legelőfű egyre gyéresebb lesz, sok karavánállat tönkre megy és csak nagyritkán tehetünk meg naponta 20 kilométernél nagyobb utat.

Már 44 napja haladtam egyenesen délfelé, a mikor ráakadtam az első emberi nyomokra. Útam célja Lassza volt, a mely még 480 kilométernyire volt. Eddigél minden európaít, a ki e szent városig akart nyomulni, tibeti lovasok visszatérésre kényszerítettek. A tibetiek voltaképpen jólelkű, kedves emberek, de idegeneket nem tűrnek meg az országukban; hallották, hogy Indiát és Közép-ázsziát a fehérek meghódították, és most attól félnek, hogy őket is hasonló sors érheti. Kétszáz esztendővel ezelőtt katolikus hit-térítők éltek Lasszában, és még 1845-ben is fölkereste a várost két híres francia lelkész, Huc és Gabet. Azóta azonban két európaít, a ki több ízben megpróbált eljutni Lasszába, meggyilkoltak, a többiek pedig kénytelenek voltak eredménytelenül visszatérni.

Most én is szerencsét akartam próbálni. A tervem az volt, hogy álruhában két kísérelővel fogok utazni. Az egyik a mongol pap volt, a kit egyszerűen lámának neveztünk, a másik pedig Sagdur,

a burjet kozák. A burjetek mongol eredetűek, mongolul beszélnek és szintén lámaisták. Egy kissé ferde, keskeny szemük van, kiálló pofacsontjaik és húsos ajkuk. A viselete mind a két népnek csaknem egyforma; hosszú újjú bunda, deréköv, süveg és elől fölfelé hajló csizma. Az én ruhám ennél fogva szintén éppen ilyen volt, s a mi sátrunk, ládánk és eleségünk volt, mind mongol munka és mongol eredetű volt. A mi európai holmira föltétlenül szükségem volt, műszerekre, íróeszközre és messzelátóra, azt gondosan egy ládába csomagoltuk. Védelmemre két orosz puskám és egy svéd revolverem volt, és karavánállataink közül öt öszvért, négy lovat és két leggharapósabb kuttyánkat, a Tigrist és a Lilliputot akartam magammal vinni. Én pompás fehér lovon ültem, Sagdur egy nagy sárgán és a láma egy kis, sárgás-szürke öszvéren. A teherhordó állatokat az embereim vezették, és én mögöttük lovagoltam. A két első nap elkísért bennünket egy Ördek nevű mohammedán is, de ennek két nap múlva vissza kellett térnie a főszállásra, a hol a karaván többi része várta a visszaérkezésemet.

Sok mongol zarándokol minden évben nagy fegyveres karavánokban a szent városhoz, hogy hódoljanak a dalai lámának és megkapják az ő, valamint a tasi láma áldását. Ezeknek a mongol zarándokoknak a zarándokújtját akartam én is elérni, s más módomban nem volt rá, csak ez az álruha, hogy eljussak Lasszába.

Július 27-én hagytam el a főszállást, és a hátramaradottak meg voltak győződve róla, hogy sohasem látnak viszont. Az első nap nem láttunk élőlényt és a második nap is akadálytalanul nyargaltunk tovább 40 kilométernyire. Azután szabad ég alatt ütöttünk táborn két tó mellett; csak délkeleten volt egy pár kis domb, a melyek közelében legeltek az állataink. Ma éjjel Ördeknek kellett vigyáznia rájuk, hogy mi hárman jól kialudhassuk magunkat. Ha Ördek távozik, bennünket fog terhelni ez a feladat is.

Először is rendbehoztam az álruhámat. A fejemet simára leborotválták, a míg úgy nem ragyogott, mint a billiárdgolyó. Csak a szemöldököm maradhatott meg. Azután bekente a láma a fejemet zsírral, korommal és barna festékkel, s mikor később belenéztem egy kis kézitükörbe, magam sem ismertem magamra; de minden bizonynyal hasonlítottam valamelyest két lámaista szolgámhoz.

Délután északnyugati vihar kerekedett, s ezért korán bemásztunk kis, vékony sátrunkba, a hol nyugodtan elaludtunk. Éjfél volt, mikor Ördek belopózott a sátrunkba és remegő hangon közölte velem, hogy odakünn rablók bukkantak fel.

— A hátulsó lovak között árnyéket láttam kullogni!

Fegyvert ragadtunk és kisieltünk. A vihar javában tombolt még, s a hold sápadtan világított alá tépett felhők közül. A levegőben ordítás és nyögés hallatszott, mint rendszeren Tibetben. De későn érkeztünk. A domb tetején kivehattunk még három lovast, a kik két üres lovat hajsoltak maguk előtt: az egyik az én kedves fehérem, a másik Sagdur sárgája volt. Sagdur utánok lőtt; de más hatást nem ért el, csak azt, hogy a rablók gyorsabban kezdtek menekülni.

— Uram, üldözzük a gazficzkókat! — kiáltott Sagdur.

Én épp oly dühös voltam, mint ő; de nyugalmat erőltettem magamra.

— Mi haszna? Fáradt lovainkon nem érjük utol őket.

— Akkor engedd meg, hogy én meg Ördek üldözhessük őket.

— Gondold meg, — feleltem, — hogy azok sokkal jobban ismerik a vidéket, mint mi. Éjjel-nappal nyargalnak és a patakokba lépnek, hogy nyomukat eltüntessék. A legjobb esetben is két napba telik, a míg utolérítek őket és talán még több ilyen tolvaj is leselkedik körülöttünk. Inkább ügyeljünk, hogy a többi állatunkat is el ne veszítsük.

Az éjszaka sötét volt és alvásról szó sem lehetett többé. Letelepedtünk a kis széntüz mellé, rizst és teát főztünk és pipára gyújtottunk. Mikor fölkelte a nap, indulásra készen álltunk. Megvizsgáltuk a nyomokat és azt láttuk, hogy a tolvajok szél ellenében lopóztak hozzánk és így kerülték el a kutyák figyelmét. Az egyik közülök egy esőbarázdában odakúszott legelésző lovainkhoz és hirtelen felugorva előttük, szél mentébe kergette őket, a hol egy lovas rabló várt rájuk és tovább hajsolta a lovainkat. A harmadik a maga és a társa lovával várakozott, s azután ezek ketten is eliramodtak. Bizonyos, hogy már egész nap leskelődtek ránk. Talán azt is tudták már, hogy az én főhadiszállásomról indultunk el és könnyen meglehet, hogy előre figyelmeztetik is majd a lasszaiakat!

Ördek majd megpukkadt dühében, hogy most gyalog kell visszafelé megtennie a két napi utat. Mint később megtudtam, nem is mert ugyanazon az úton menni visszafelé, hanem mint a vadmacska barázdákban lopódzott tova és nappal alig várta a sötétséget; de mikor besötétedett, még jobban félt és minden kötömbben leselkedő utonállót sejtett. Két vadszamártól úgy meg-

ijedt, hogy majd eszét vesztette; egy szakadékba kuporodott össze, mint valami sündisznó, s azután lélekszakadva futott tovább az úton. Mikor végül sötét éjszaka megérkezett a főhadiszállásra, ráadásul az éjjeli őrszem azt hitte, hogy a jövevény nem közülük való és ráfogta a puskáját. Ördek kiáltott és integetett a kezével, s mikor végül bejutott a sátrába, negyvennyolcz óráig aludt egyhuzamban.

Mi hárman, zarándokok, tovább nyargaltunk délkelet felé és 40 kilométerrel odébb egy patak mellett ütöttünk sátrat. A szerepeinket úgy osztottuk ki, hogy Sagdur legyen közöttünk a legelőkelőbb; engem pedig úgy kezeljenek az embereim, mint közönséges öszvérhajcsárt. A kozákkal nem volt szabad többé oroszul beszélnem, hanem csak mongolul; a láma régóta tanított is már erre a nyelvre. Délután nyolcz óráig aludtam, s mikor felébredtem, a két társamat a legnagyobb szorongásban találtam, észrevettek három tibeti lovast, a kik messziről megfigyeltek bennünket. Tehát minden pillanatban új támadásra lehattunk elkészülve.

Az éjszakát három őrségre osztottuk, 9-től éjfélig, éjféltől 3-ig és 3-tól 6-ig; én vállaltam az első őrséget és a láma a harmadikat. Az állatokat kiczövekeltük a sátor előtt, s a sátor előtt és mögött feküdtek a kutyák. Megkezdődött az első éjjeli őrségem. Ide-oda jártam két kutyánk között, és a kutyák mindig vonítottak örömükben, mikor megsimogattam őket. Milyen sötét volt ez az éjszaka Tibetben, és milyen végtelen hosszúra nyúltak az órák! A mennyboltot fekete felhők borították, a melyeket cikázó villámok világítottak meg hébe-korba, és az eső patakokban szakadt. Dobolt a mongol főzőedényen, a mely odakünn maradt a tűzön. Közben-közben a sátor bejárásában kerestem védelmet, de mihelyt a kutyák morogtak, megint kisettem a szabadba. Most már nemcsak csepegett, hanem valósággal csurgott a bundám.

Így következett el az éjféli, de Sagdur olyan mélyen aludt, hogy nem volt szívem hozzá, hogy felköltsem őt. Éppen föltettem magamban, hogy egy félórával megrövidítem az órallását, mikor a két kutya elkezdett dühösen ugatni. A láma fölébredt és kirohant a szabadba, fegyveresen a gyanús hely felé osontunk és lódobogást hallottunk, a mely távolodott az átázott talajon. Ezután megint elcsendesedett minden, és a kutyák nem ugattak többé. Most felébresztettem Sagdurt és nedves bundámban ledőltem aludni.

Másnap ólmos ég alatt nyargaltunk tovább. Embereket vagy nomádsátrakat nem láttunk, de számos nyomát láttuk juhnyá-

jaknak és yakoknak és láttunk régi táborhelyeket. Most immár napról-napra nőtt az a veszély, hogy emberekkel találkozunk, és napról-napra feszültebben vártam, miként fogadnak majd hár-munkat a tibetiek.

Július 31.-én is zuhogott még az eső. Tisztán látható, kitapo-sott úton haladtunk, a melyen nemrég yaknyáját hajtottak. Kis-vártatva elhaladtunk egy csapat tangut zarándok mellett is, a kiknek 50 yakjuk, három lovuk és három kutyájuk volt, a melyeket Tigris és Lilliput alaposan megtépázott. A tangutok nomád nép északkeleti Tibetben, s minden második rabló közülük. De sze-rencsésen elhaladtunk mellettük, s ezúttal táboroztunk első ízben egy tibeti nomádsátor közelében, a melyben egy fiatal férfi és két nő lakott.

Mialatt a láma a nőkkel beszédbe ereszkedett, megérkezett a sátor gazdája és nagyon elcsudálkozott a vendég láttán. Azután elkísérte a lámát az én sátramhoz és leült a bejárás előtt a nedves földre. A vendégünknek Sampo Singi volt a neve, és soha éle-temben piszkosabb ficzkót nem láttam még. Kóczos hajfonataiból lecsepegett az esővíz rongyos köpenyére; darócz csizmát viselt, de nadrágja nem volt. Ezt a ruhadarabot csaknem valamennyi tibeti fölöslegesnek tekinti. Nagyon üdítő lehetett így nadrágtalanul ülni az átázott nyeregben. Sampo Singi oly hangosan fújta az orrát az ujjaival, hogy szinte visszhangzott, és oly gyakran, mintha ez hozzátartozott volna a jó modorhoz. Utánoztam hát a példáját, a mire nagyon elálmélkodott. Ezután megnézte mindenünket, s meg-adta a kívánt felvilágosításokat; Lassza még nyolcz napi útra van. Mikor megkérdezte tőlünk, szoktunk-e borsót hinteni a tubákunkba, kinevettük őt, és Sagdur, hogy megóvjá tekintélyét, hangosan rám-förmedt:

— Ne ülj itt és ne tátsd a szád, mamlasz! Eredj és tereld össze a lovakat!

Nyomban kisiettem az állatokhoz és volt elég dolgom velök, a míg szerencsésen odatereltem őket a táborunkba.

Hála a nomádok szomszédságának, a kiknek szintén voltak harapós kutyáik és fegyvereik, az éjszaka nyugodtan telt el, s korán reggel még egyszer meglátogatott bennünket Sampo Singi egy másik tibetinek és egy nőnek a társaságában. Arra kértük őket, hogy adjanak el nekünk ennivalót, és hoztak is mindenféle jó holmit: egy juhot, nagy darab hájat, egy köcsög aludt tejet, egy fatál reszelt sajtot, egy kanna friss tejet és nagy csomó vaj-

sárga tejfölt. Most a fizetésre került a sor. De a mi útipénztárunkban csupa khinai ezüstpénz volt, a melyet súly szerint kellett értékelni és mindig meg kellett mérni egy kis mérlegen. Sampo Singi azonban csak lasszai pénzt akart elfogadni, de ezzel nem rendelkezünk. Szerencsére vásároltam Turkesztánban két vég khinai selyemszövetet; ez a szövet pótol minden ezüstöt. A tibetiek majd megbolondultak, mikor suhogni hallották ezt a selymet, s a rendes alkudozás után kölcsönös megegyezésünkre megegyeztünk végül.

A juhok le is vágtuk, egy pár kövér darabját megpörköltük a tűzön, s pompás reggeli után elbúcsúztunk a tibetiektől. Még mindig szakadt az eső, mikor völgynek lefelé tovább nyargaltunk s elértük a jobbpartját egy folyónak, a mely oly széles volt, hogy másik partja eltűnt az esős ködben. Húsz ága közül négy maga is beillett rendes folyónak. De a bátor kis láma tétovázás nélkül belenyargalt a rohanó, piszkos-szürke árba, és mi utána. Rám nézve nem volt túlságosan nagy a veszedelem, mert tudok úszni, de két emberem nem tudott, s a folyó az utolsó pár nap esőjétől oly rengetegmód megdagadt, hogy számításom szerint másodpercenként 250 köbméter víz hömpölygött le a medrében.

Mikor a folyó szélességének a fele a hátunk mögött volt, pihentünk egy kicsit egy iszapzátonyon, a honnan nem látszott az esőfátyolon keresztül sem a jobb, sem a balpart. A zuhogó víz jobbról és balról annyira megzavart bennünket, hogy szinte azt hittük, hogy a kis homokzátony ijesztő gyorsasággal halad a folyón lefelé.

A láma az öszvérén megint belement a vízbe; de alig tett meg tíz lépést, az ár az öszvérnek már a farka tövéig ért, és a láma vezette azt az öszvért is, a melyen a legfontosabb málhám, két bőrláda volt, a mely addig, a míg víz nem nyomult belé, úgy hatott, mint a parafaládák. Ennek folytán az állat lába elvesztette a talajt, s az öszvér, a melyet az áramlás elragadott, eltűnt a folyón lefelé az esőben. De segített magán. A balpart közelében megint megállt a fenéken, nekifeszítette a patáit és kimászott a vízből. A két láda még mindig ott volt a hátán, de most már tele volt vízzel.

A láma tovább folytatta útját, nem törődve azzal, hogy a víz már a nyerge körül tajtékzott, és azt vártam minden pillanatban, hogy ugyanúgy fog járni, mint a ládás öszvér. De bát-raké a szerencse! S végül mindössze egy 30 méter széles ág

volt már csak előttünk. Két kísérőm fellovagolt már a partra, míg én benne voltam még a folyóban. Minthogy azonban nem jegyeztem meg, hogy hol szálltak partra, túlságosan jobbra kerültem. Lovam minden lépéssel mélyebbre süllyedt, a víz fölül ért már a csizmám szárán, azután a térdemig és a nyergem fölé, csak a ló feje és nyaka látszott ki még a tajtékos habokból. A láma és Sagdur veszettül kiabáltak, hogy megmutassák a gázlót, de én semmit sem hallottam a kábító zúgásban. Immár csípőmig ért az ár, és én kigomboltam már a bundámat is, hogy levessem és könnyebben úszhassam — de e pillanatban elveszett a talaj lovamnak a lábai alól, s az áramlás megragadta a lovamat. Önkénytelenül megragadtam a sörényét, s ez volt a legokosabb, a mit tehettem, mert a ló csakhamar megint lábra állt és heves kanyargások közepett feltörtetett a part falára.

Ez önkénytelen fürdő után tovább nyargaltunk. A lábam tocsogott a csizmámban, a ládák sarkaiból csepegett a víz és éjszakai táborunk ugyancsak siralmas volt. Egy darabka száraz rongy sem volt a testünkön, még mindig esett, és tüzet is alig gyújthattunk! Végül mégis sikerült füstölgő trágyatüzet gyűjtanunk. De aznap éjszaka irgalmatlanul felráztam Sagdurt az álmából, mikor letelt az őrégem ideje, és bemásztam a sátorba.

Augusztus 2.-án csak 25 kilométernyi utat tettünk meg. Az út tisztán látható és jó széles volt. Az egyik hajláson nagy teakaraván táborozott, és huszonöt férfi ült a tűz körül, míg a 300 yakjuk legelt. A teás-zsákok nagy rakásokba voltak rakva; khinai tea volt, nem különösebb fajta, és koczkákba volt préselve, téglá formára. Ezt a teát éppen ezért téglateának is hívják. Minden koczka piros papirba van csavarva, és körülbelül húsz csomag tölt meg, zsinórra fűzve, egy bőrzsákot.

Mikor elnyargaltunk a karaván mellett, több férfi odajött hozzánk és arcátlanul tolakodva kérdezősködni kezdett mindenféléről. Fegyveresek voltak, rablóknak tetszettek és azt ajánlották, hogy csatlakozzunk hozzájuk délfelé tartó útjukon Sigaczéba. Ezt azonban szépen megköszöntük. Tigris kutyám e közben oly hevesen nekirontott tibeti rokonainak, hogy maguk a tibetiek is megijedtek és végül azt gondolták, mégis csak legjobb lesz, ha megy mindenki a maga útján.

Másnap reggel elbaktatott mellettünk a furcsa karaván. Milyen más társaság volt ez, mint a pompás tevekaravánok Perzsiában és Turkesztánban! De katonai rendet tartottak, s a férfiak fütyülve

és rövid, rikoltó kiáltásokat hallatva ballagtak az állataik mellett. Tíz ficzkónak puska volt a hátán, s valamennyien mezítlábosak voltak, barnára lesültek és piszkosak. Ezenap ott maradtunk a táborunkban, hogy megszársítsuk a holminkat, és a láma mégegyszer bemázolta a fejemet le a nyakamig és benn a fülemben is. Közeledett a döntés! A veszedelem várása mindig sokkal rosszabb, mint maga a veszedelem.

Augusztus 4.-ikén megint találkoztunk vagy száz főnyi yakkaravánnal, de a fegyveres hajcsárok közönséges zarándokoknak néztek bennünket és nem törődtek velünk. Ezután elnyargaltunk több sátor mellett, s egy szoroson túl szanaszéjjel úgy álltak a sátrak, mint fekete pontok, egy helyütt negyven is volt egymás mellett. Im hát a Lasszába vezető nagy országút közepén voltam!

Másnap egy nyílt sík, völgyben tizenkét sátrat számláltunk össze, és mihelyt szürkült, három tibeti odajött hozzánk. A lámánk volt hármunk között az egyetlen, a ki értette a tibeti nyelvet és ő beszélt velök. De mikor aztán odajött hozzám, magánkívül volt az aggodalomtól: a három tibeti közül az egyik, egy főnök, közölte vele, hogy az északi yakvadászoktól azt az üzenetet kapták, hogy egy nagy európai karaván közeledik! Ennélfogva gyanakodott, hogy hármunk közül egyikünk fehér ember és erélyesen ránk parancsolt, hogy el ne mozduljunk a helyünkről.

Így tehát a tibetiek foglyai voltunk és nyugtalanul vártuk a következő reggelt, a mikor sorsunknak el kell dőlnie. A tibetiek tábori tüzeiről láttuk, hogy egész éjszaka őrizték a sátrunkat, attól félve, hogy el találunk illanni.

Másnap több csoport tibeti jött oda hozzánk, előkelő főnökök és közönséges nomádok, és ránk parancsoltak, hogy ha kedves az életünk, maradjunk itt, a míg a tartomány kormányzója meg nem érkezik. E közben megtettek minden tőlük telhetőt, hogy ránk ijesszenek; lovas csapatok ugrattak zárt sorban a sátrunk felé, mintha agyon akarnának taposni bennünket mindenestül. De nekünk eszünk ágában sem volt, hogy engedjük magunkat lepuffantani, mint a veszett kutyákat, hanem kéznél tartottuk töltött fegyvereinket. De mihelyt a lovasok elénk dobbantak, kardjukat és lándsájukat megforgatták a fejük fölött, vad üvöltést hallattak s azután gyorsan elkanyarodtak jobbra és balra. Ezt a harcziás mozdulatot többször megismételték.

A következő pár nap alatt békésebben viselkedtek, sőt végül egészen össze is barátkoztunk már a legtöbb szomszédunkkal.

Szakadatlanul ellátogattak hozzánk, tejet, vaját és zsírt ajándékoztak nekünk és esőben egészen nyugodtan bemásztak a sátrunkba, a hol nekünk magunknak is alig volt helyünk.

— A dalai láma azt parancsolta, hogy nem szabad bennünket bántaniok, — mesélték, és csakugyan mindennap lovas hírnököket láttunk ide-oda nyargalni a Lasszába és a kormányzó falújába vezető úton. Hogy a hét teherhordó és háta állatunk hová lett, azt nem tudtuk; de kijelentettük a tibetieknek, hogy ők felelősek az állatainkért, mert akaratunk ellenére tartóztattak itt vissza bennünket.

Augusztus 9.-ikén végre elevenség költözött a körünkbe. Nem messze tőlünk egész sátorfalu nőtt ki a földből, s néhány lovas kíséretében egy mongol tolmács állított be a sátrunkba, a ki a következőképpen szólott hozzánk:

— Kamba Bombo helytartó itt van és azt parancsolja nektek, hogy ma ebédre jöjjetek el hozzá a sátrába.

— Tiszteltetem Kamba Bombot, — feleltem én, — de mondd meg neki, hogy előbb látogatást kell tenni, ha vendégül hív az ember valakit.

— El kell jönnötök, — folytatta a tolmács, — egy sült birka van a sátor közepében és csészék pörkölt liszttel meg teával. Vár benneteket.

— Egy lépést sem teszünk innen a sátrunkból. Ha Kamba Bombo látni óhajt bennünket, fáradjon ide hozzánk.

— Ha nem jöttök el velem, akkor nem tudom, mit mondjak a helytartónak. Éjjel-nappal utazott, hogy beszélhessen veletek. Kérlek, jöjjetek velem.

— Ha Kamba Bombonak beszélnivalója van velünk, — fejeztem be a tárgyalást, — szívesen látjuk. Mi semmit sem akarunk tőle, békés zarándokok vagyunk és Lasszába akarunk utazni.

Két óra múlva hosszú fekete sorban lovagolva eljöttek hozzánk a tibetiek. Középuitt lovagolt a kormányzó nagy, fehér öszvéren. Kísérete hivatalnokokból, tisztekből és papokból állt, csupa piros és kék köpönyeges alakból, puskákkal, kardokkal és lándsákkal, s a fejükön turbánnal vagy világos kalappal. Ezüstveretű nyergekben ültek, s az egész csapat úgy festett, mintha ellenséges törzs ellen való hadbavonulásról volna szó.

Mikor megérkeztek, szőnyegetek és párnákat terítettek a földre, és Kamba Bombo leült. Odamentem hozzá és arra kértem, hogy

lépjen be rossz sátrunkba, a hol a díszhelyre ült le, egy kukoricazsákra. Vagy negyven esztendősen lehetett, kedélyes és ravasz képe volt, de sápadtnak és betegesnek tetszett. Mikor letette bő, piros köpenyét, és baslikját, rendkívül finom, sárga khinai selyemruhában állt előttünk és a csizmája zöld bársonyból volt.

Azután megkezdődött a társalgás, még pedig milyen társalgás! Mindegyikünk elkövetett minden tőle telhetőt, hogy a másikat agyonbeszélje. De a nóta vége mégis csak az a kijelentés volt, hogy akárhik vagyunk is, levágják a nyakunkat, ha csak egy lépést is teszünk még tovább Lassza e'é. Tiltakoztunk ugyan még aznap és másnap is ez ellen a végzés ellen, de mindhiába, engednünk kellett a túlnyomó erőnek.

— Úgy fél tőlem, — kérdeztem Kamba Bombótól, — hogy ekkora csapattal jön a sátramhoz?

— Nem, — felelte, — hanem tudom, hogy ön előkelő úr és parancsot kaptam Lasszából, hogy olyan tisztelettel fogadjam önt, mint országunk legfőbb hivatalnokát.

Így aztán félbeszakított lasszai zarándokútamról végtelen útakon Tibet földjén keresztül visszatértem megint a főhadiszállásomra. Kamba Bombóval nem találkoztam többé soha, de az enyéimet jó egészségben láttam viszont.

Mikor három év múlva az angolok indiai csapatokkal és gépfegyverekkel erőszakosan utat törtek maguknak Lasszába és közben sok ezer embert lelőttek, állítólag Kamba Bombo is az elesettek között volt. Nagyon sajnáltam. Bár keresztezte a terveimet, de udvarias és kedves volt hozzám, s csak a kötelességét teljesítette, a dalai láma parancsának megfelelően. Elválni is úgy váltunk e egymástól, mint a legjobb barátok; én khinai szövettel ajándékoztam meg őt, ő pedig kárpótlásul elloptott lovaimért két szép fehér lóval tisztelt meg. Ezen kívül ellátott bennünket eleséggel az egész útra visszafelé. A sok ezer ázsiai között, a kikkel érintkeztem, egyike volt a legderekabbaknak.

XXXV. FEJEZET.

SZELLŐS BÖRTÖN.

KUDARCZCZAL végződött lasszai zarándoklás után sem mondtam le a reményről, hogy eljutok még a tiltott városba és még egy kísérletet tettem most immár az egész karavánommal együtt. Heteken keresztül új útakon vonultam délfelé. Eleinte nem volt semmi baj; de egy szép napon néhány lovas mutatkozott, a hátán hosszú, fekete puskával. Eltűntek, de aztán nagyobb számmal újra megjelentek, és csakhamar nyüzsögtek körülöttünk mindenfelől a tibeti lovasok. Nem merészkedtek közel hozzánk, hanem csoportosan követtek, folyton figyelemmel kísérve bennünket. És végül egy édesvízi tó keleti partján belekerültünk menthetetlenül a csávába. Ötszáz lovas tibetiből álló sereg, két helytartó és több főnök vezetése alatt, valósággal hálóba kerített bennünket, úgy, hogy minden ellenállás esztelenség lett volna. Vérző szívvel bele kellett egyeznem abba, hogy országukat elhagyom megint az egyetlen úton, a melyet nyitva hagytak számunkra. Az út nyugat felé Ladakba vezetett, három hosszú hónapi vándorlás árán.

De milyen mulatságos látvány volt a tibetiek tábora! Fekete darócz sátraik hosszú sorban emelkedtek a tó partján, és a sátrak között füstölögtek a trágyatüzek, a melyek mellett sok katona táborozott szabad ég alatt. Az apró, inas és erős, barnára lesült és piszkos ficzkók, füsttől és koromtól fekete, rongyos bundáikban, a lappokra emlékeztetnek. Mindenik egyenes kardot visel hüvelyben az övében. A puskák a sátrak előtt a földön hevernek. A férfiak majd ide-oda suhannak, mint a manók a hegyek között, hogy rendben tartsák a lovakat, majd lábukat keresztbe rakva a tűz körül ülnek és sűrű, dús nedvű téгла-teájukat főzik, a melyet vajjal is keverni szoktak. Néhány csoport holmi koczkajátékot játszik csigolyákkal, más csoportok birokversenyt vagy játékokat rendeznek és fáradhatatlanul éneklik egyhangú dalaikat.

Az én sátraim a tibetiek sátrai között voltak. Hiszen foglyaik voltunk és éppenséggel nem volt szabad kedvünk szerint járnunk-kelnünk. De azért igen jó barátokká lettünk. Mindkét táborban kéznél voltak a puskák, de senki sem gondolt arra, hogy használja őket.

Az előttünk elterülő kék tónak nyugtalan tükre meredek, vad hegyek között nyugat felé húzódott, s jó darabra a parttól egy sziget volt benne, a melynek alakja nyereghez hasonlított, mert két hegyből állt és a két hegy között egy mélyedésből. Volt velem egy vitorlavászon csónak; egy teve czipelte a hátán végig a hosszú úton, s egy ízben tettem is már rajta egy viharos kirándulást a sziget-nyeregbe. Mielőtt mindörökre elbúcsúzom a tótól, legalább egyszer keresztül-kasul akartam járni az egész területét.

Mikor szeptember 21.-én pirkadt a reggel, élet és sürgés-forgás volt a táborban. Fegyvercsörgés és lódobogás közepett indulásra készültek a tibetiek, hogy két napi úton elkísérjenek bennünket nyugat felé egy pontig, a mely a hegyek mögött volt, a tó nyugati végében. Éjszaka öt fok volt a hideg és féségesebb, barátságosabb őszi reggelt elképzelni sem lehetett volna. A levegő tiszta és szélcsendes volt, s a tó gyönyörűen és csábítóan terült el előttem. Elhatároztam tehát, hogy keresztül evezek az egész tavon s azután újra csatlakozom a karavánhoz. Egy erős fiatal lop-nori evezősre bízam az evezést, míg én kormányoztam és a tó mélységét mértem. A kíséremnek Kucsuk volt a neve, s már többször járt velem vizen.

Mialatt a nyeregformájú sziget felé eveztünk, láttam, hogy karavánom, a melyet a tibetiek vezetnek, hosszú, feketepontos vonalban az északi part hegyei felé húzódik, s azután eltűnt a szemem elől. Egyedül maradtam Kucsukkal, de csakhamar szél kerekedett nyugatról és nemsokára heves vihar szakadt ránk. Vissza már nem fordulhattunk, mert a parton egyetlen élő lény sem volt már, a ki segítségünkre lehetett volna, ha a hullámtorlódás a partra vet bennünket. Előre hát a szél és a hullámok ellenében! A hullámok széthasadoztak a csónak elején, s azután, mint permeteg, felülről ránk omlottak. Teljesen át voltunk nedvesedve, mikor végül a sziget partja alatt találtunk védelmet a szél ellen. Itt a csónakot kikötöttük és partra szálltunk, hogy a holminkat megszársítsuk.

Azután körülsétáltunk önkénytelen kis börtönünkben. A nyugati partot féktelen viharzó dűhvel ostromolták a hullámok.

A messzelátómon kivehettem a tó északi partján néhány fekete nomádsátrat, de itt a szigeten nyoma sem volt élő lénynek. Csak télen jönnek ide a szelid yakok a jégen keresztül; a trágya, a mely itt maradt utánok, pompás tüzelőanyagul szolgált a számunkra.

Órákhosszat hiába vártunk a vihar elülésére.

— Mit gondolsz, Kucsuk, nem gyöngébb már egy kicsit a szél, mint az előbb volt?

— Nem, uram, a vihar erősödött.

— Három napra van eleségünk, úgy-e?

— Éppen három napra.

— És ha a vihar hat napig tart?

— Akkor szépen vagyunk!

— És ha a csónakunk elszabadulna, Kucsuk? Úgy-e jól kötötted?

— Jól, uram; nem szabadulhat el.

— Szép meglepetés volna, ha a szél kiragadná a tóra!

— Mi lesz akkor velünk, uram?

— Igazán nem tudom. A többiek olyan nyugodtan várnának ránk, mint mi itt ő rájuk. Végül visszanyargalnának a tóhoz, hogy meggyőződjenek róla, nem sodródott-e a partra hajótörésünknek valami jele. De sok időbe telhetnék, a míg a csónakot és még többbe, a míg bennünket megtalálnának. Eleségünk akkor már régen elfogyott volna. A nomádok nem segíthetnek rajtunk, még ha tudnák is, hogy itt vagyunk; hiszen nincsenek csónakjaik. Persze megpróbálnánk halászni; a mérőzsinór jó lenne horogzsinognek, s egy tű horognak, egy pár darab a juhczombból beválnék csaléteknek, s minden este nagy tüzet raknánk a dombon, a mely az északi part felől emelkedik. Erről megtudnák a nomádok, hogy emberek vannak itt, és közölnék a portyázóinkkal.

A nap végtelen hosszúra nyúlt. Végül kihúztuk a csónakot a szárazra és ferdén egy evezőnek támasztottuk, hogy védelmet adjon a szél ellen. Az evezőre ráakasztottuk még a daróczytakarómat is sátorszövet és nap ellen való tető gyanánt. Kucsuk csakhamar elaludt, én pedig elnyújtózva a vihart lestem, a mely a sziklák között nyögött.

Három órákor tüzet raktunk és teavizet forraltunk. Azután megfigyeltük az időjárást, de Kucsuk, valahányszor visszatért a sziget nyugati partjáról, mindig azt a hírt hozta, hogy a vihar erősödött. A nap leáldozott, és mély árnyékok nyúltak el a sziget

fölött. Távolságon keleten skarlátpirosan világolt még a hegység. Azután ez a fény is halványabb lett, s kékes hidegen és tisztán fölszállt az éj a keleti égboltozaton. Kopáran és pusztán terült el a part, a melyet még tegnap is úgy megvilágítottak a tábori tüzeink, hogy az ember szinte azt hitte, hogy valami kikötővárosnak a fényözönét látja. A félhold volt fogságunkban egyedüli lámpásunk.

Jól becsavartuk magunkat és lefeküdtünk csónakunk védelme alatt aludni. Az égbolt volt a tetőnk, s fölöttünk ide-oda kergetőztek a lég szellemei, panaszos dalaikat énekelve a sziklák között. Künn az elérhetetlen világűrben a csillagok tündököltek. A hullámtorlódás dörögve ostromolta a nyugati partot, s a szélelles oldalán is úgy kongott a hullámcsobogás, mint a fővenyhez csapkodott ércz. De lótolvajoktól vagy éppen rablóktól e helyütt nem volt mit tartanunk, még ha oly sűrűn ültek is a parcon, mint a sirályok. Itt most az egyszer alaposan kialudhattuk magunkat.

Sötét volt még, mikor fölkeltek és tüzet gyújtottunk, hogy dermedt tagjainkat melegessük a lángok mellett. Lassan világosodott keleten, a hol a hegygerinczek hollófeketén emelkedtek a magasba. Végül megjelent a nap vakító tűzgolyója. Megint elvándoroltunk a nyugati partra, de a vihar még mindig erősödött. Türelem, türelem! Ez volt a kérlelhetetlen parancs; úgyszólván oda voltunk lánczolta a kis sziklaszigethez.

Majd teát főztünk és megreggeliztünk. Azután órákhosszat ide-odajárkáltam a szigeten és térképet készítettem róla. Kucsuk egész rakás tüzelőanyagot gyűjtött, száraz fűcsomókat és trágyát, és a daróczytakarómat nagy kövekkel leszegezte, hogy a szél el ne fújja. Úgy éltünk, mint Robinson Cruzoé és Péntek; de a legnagyobb baj az volt, hogy eleségünk csakhamar fogytán lett. Hogy agyoncsapjam az időt, leültem egy sziklapárkányra a nyugati hullámtorlódás tajtékosa felé. Azután felmászottam az északi hegyre, hogy nézzem a napnyugtát, és végül újra éjszaka borult a szigetre. Mint kis ezüstcsónak, vitorlázott a hold gyorsan a széltepte sötét felhők között.

Egyenesen nyugatra kipéccéztem még egy másik kis szigetnek a helyét. Ha legalább annak a partjára eljuthatnánk, mielőtt lemegy a hold! Mert azután megint koromsötét lesz.

— Most elül a szél, uram, — szólott Kucsuk, egy újabb megfigyelő út után. És valóban, a szél gyorsan elült. Vízre toltuk tehát a csónakot, ráraktuk a holminkat, és nemsokára megint hallatszott az evezőcsapások szabályos pacskolása. De bármily

forrón kikiváncoltunk is börtönünkből, mégis csaknem fájt nekem, mikor a biztos partot eltűnni láttam az éjszakában. Két napot és egy fél éjszakát töltöttem el ezen a szigeten; mintha egy állomás lett volna életem útján, a hová soha többé nem fogok visszatérni.

Nemsokára utolsó tűzünknek a fényét eltakarta egy kinyúló szikla, a mely mint fekete kísértet emelkedett ki a habokból; mi pedig a másik sziget felé eveztünk. Lámpást gyújtottam, hogy leolvashassam az iránytűt, órát, hőmérőt és mérőzsinórt és hogy megtehessem a jegyzeteimet. A felhők, mint siető zarándokok, kelet felé rohantak, és a csónak ide-oda himbálódzott az elülő habbuczkák tintafekete gerincein, a melyek között nyugtalanul tánczolt a holdút ezüstje.

Így teltek az éjszaka órái, és azt hittük, hogy messze vagyunk még a szigettől, mikor ott voltunk már közvetlenül a partja előtt.

— Megállj! — kiáltottam az utolsó pillanatban, mielőtt a csónak megfeneklett. Azután kirakodtunk, kihúztuk a partra a csónakot és nyomban lefeküdtünk.

Reggel megint viharzott és megint várnunk kellett. Csak délután két órakor indulhattunk tovább. De az indulás percében újra vihar kerekedett. Csak egy órahosszáig tartott, azután gyorsan kieveztünk a tóra, hogy átkeljünk legnagyobb felületén, a nyugati részén. Odakünn voltunk már a nyílt tavon, mikor egyszerre csak fenyegető, aczélkék felhőfal emelkedett fel előttünk. A hegyek tetején esett és havazott már, de a tavon nyugalom volt még. Tibetben a leghevesebb viharoknak megvannak a maguk határozott, félreérthetetlen előjelei. Az égbolt a felhők alatt sötétsárga lesz, mintha pusztai tűzvész viszfényét tükröznék; ez a finom homok, a mely a földről a magasba örvénylik, mint a heves vihar heroldja.

— Legjobb volna, ha visszaeveznénk a szigetre, uram!

— Nem; az eleségünk elfogyott, és a várakozásba már belecsömörlöttem. Ide az eveződdel, és te is, Kucsuk, láss hozzá úgy a munkához, a hogy csak bírja a lapátod!

Jéghideg széllehellet erősebben homlokunkba nyomta a süvegünket. Egy újabb szélroham már tovább tartott, és végül ránk szakadt a fergeteg. A tó fölött a két part sziklái úgy összehúzódtak a szelet, hogy az ereje megkétszereződött. Úgy eveztünk, mint a gályarabok; az evezők recsegték, a csónak nyikorgott, és lapos vászonfeneke pattogott minden nekirohanó hullámtól. Csodálatos, hogy a csónak törzse nem repedt szét. A hullámok egyre magasabbak lettek és permetegükkel már-már megtöltötték a csónakot.

— Csak előre, Kucsuk, nincs veszély! Hiszen kéznél vannak a parafaládák, és közeledünk már a parthoz. Talán elérjük, mielőtt elsüllyed a csónak.

— Igen, még elérhetjük a legközelebbi földnyulványt, — óh, Allah!

A csónak félig tele volt már vízzel, mikor egy magas hullám-hegy söpörte végig a kormányoldal párkányát, azzal fenyegetve bennünket, hogy elmerít. Evezőmmel és karommal próbáltam megtörni az erejét. Valósággal fürdőkádban ültünk már, és a víz csordultig locsogott már a csónakban. Úgy dolgoztunk, hogy újjbütykeink egészen belefehéredtek.

— Mélyebbre merítsd, Kucsuk!

És csakugyan sikerült is a csónakkal belejutnunk a szél árnyékába, mielőtt a végzetes hullám felboríthatta volna. Az esti sötét-ségben szerencsésen partot értünk, a csónakot ferdén felállítottuk és kifeszítettük föléje tetőül a daróczytakarót. Azután tüzet raktunk, hogy ruhánkat megszáráítsuk, s miután megettük utolsó kenyérhéjunkat is, holtrafáradtan csakhamar álomba merültünk a zuhogó esőben és örültünk, hogy nem vagyunk már többé foglyok a Csargut-cso tónak kis sziklaszigetén.

Mikor végül betoppantunk a főhadiszállásra, a tibetiek nagyon megörültek és meglepődtek. Főnökeik attól féltek, hogy a csónakázás ürügy csak, és igazi szándékom az, hogy észrevétlenül kikössek a tó déli partján, vásároljak két nomádlovat, s azután Kucsukkal együtt a hegységen át Lasszába nyargaljak. De most megint közöttük voltam ime, s nem is tévesztettek többé szemük elől, csak három hónap múlva, Ladak határán.

XXXVI. FEJEZET.

A TASI LÁMA.

AGY HÁT VISSZAÉRKEZTÜNK megint a kis Lehbe, Ladak fővárosába, és láttuk megint a téli karavánokat, a melyek Keletturkesztánból jöttek a magas hegységen keresztül és Kasmirba vonultak áruikkal. Azután eltelt több esztendő, de 1906 augusztusában megint ott voltam Lehben, hogy még egyszer benyomuljak Tibetbe egy karavánnal: száz lóval és öszvérrel és huszonhét emberrel. Ezúttal a magas hegyeken keresztül haladtunk Észak Tibetben és nyolczvanegy napig nem láttunk idegen embert. De mikor aztán elkanyarodtunk jobbra és délibb vidékek felé közeledtünk, tibeti vadászokkal és nomádokkal találkoztunk, a kiktől juhokat és szelid yakokat vettem, mert teherhordó állataimnak a legnagyobb része elpusztult útközben. A ritka levegő és a gyér, rossz legelő, valamint a szél és a hideg ölte meg őket. A hőmérséklet leszállt 40 fok hidegre.

Félesztendei vándorlás után megérkeztünk a felső Brahmaputrához, a melynek zavaros árján a tibetiek, a kik egyébként sohasem járnak vizen, csónakokat tartanak, a melyeken azonban aligha látszik meg, hogy csónakok. Vékony, hajlékony léczváz fölé négy összevarrott yakbőrt feszítenek ki, s ezzel kész a csónak. De hordozható és könnyen úszik a vizen.

Mikor már csak egy napi járóföldre voltunk Sigaczétól, Tibet második városától, a karavánt a part mentén küldtem tova; én magam azonban két szolgával beültem egy ilyen csónakba, a melyet egy tibeti nagyon ügyesen kormányzott, és gyorsan megindultam lefelé a Brahmaputrán. Egész sereg más csónak tette elevenné a szép víziutat. Tele voltak a csónakok zarándokokkal, a kik a sigaczei nagy lámateplomot akarták meglátogatni. Két nap múlva legnagyobb ünnepüket, újév napját, ülték a lámaisták. Ilyenkor közel-távolból özönlének a zarándokok a szent városba. A nyakukban apró istenképeket vagy papírra írott és kis tokban őrzött csodatékony mondásokat viselnek, és sok zarándok apró imamalmokat forgat, a melyek tele vannak hosszú papírszeletekkel. A malom

forгатása eljuttatja a papiron levő imákat az istenek fülébe — ilyen kényelmes Tibetben az imádkozás! Közben nyugodtan cseveghet az ember utitársaival; csak forogjon a malom, akkor nincs mit aggódni földi és örök jólétünk miatt.

Sok zarándok, így az összes tibetiek, akár helyén való, akár nem, ezeket a szent szavakat mormolja: «*Om mane padme hum!*» Ez a négy szó a kulcsa minden hitnek és az üdvösségnek. A jelentése ez: «Óh, a drágakő a lotuszvirágban van, Amen!» A drágakő Buddha, és minden szobrán egyformán egy lótuзvirág pártájából látjuk őt kinőni. Mennél gyakrabban ismétli az ember ezt a négy szót, annál több reménye van a boldog létre, mikor halála után a lélek új hüvelybe költözik át.

Megérkeztünk Sigaczéba és egy kertben ütöttük fel sátrainkat, a város szélén. Talán azt kérdi valamelyik olvasóm, miért nem próbáltam meg ezúttal Lasszáig nyomulni, és a tibetiek, a kik legutolszor ötszáz főnyi sereget küldtek ki ellenem, miért nem akadályozták meg továbbutazásomat Sigacze felé? Nos, 1904-ben az angolok Indiából hadjáratot vezettek Lassza ellen, hogy megtanítsák becsületre a dalai lámát. Oly pontosan leírták a várost, hogy énnekem nem volt ott már semmi keresnivalóm s Lassza helyett inkább Sigaczéba mentem. És ez az utazásom oly gyorsan követte az angolok hadjáratát, hogy a tibetiek nem mertek elém akadályokat gördíteni.

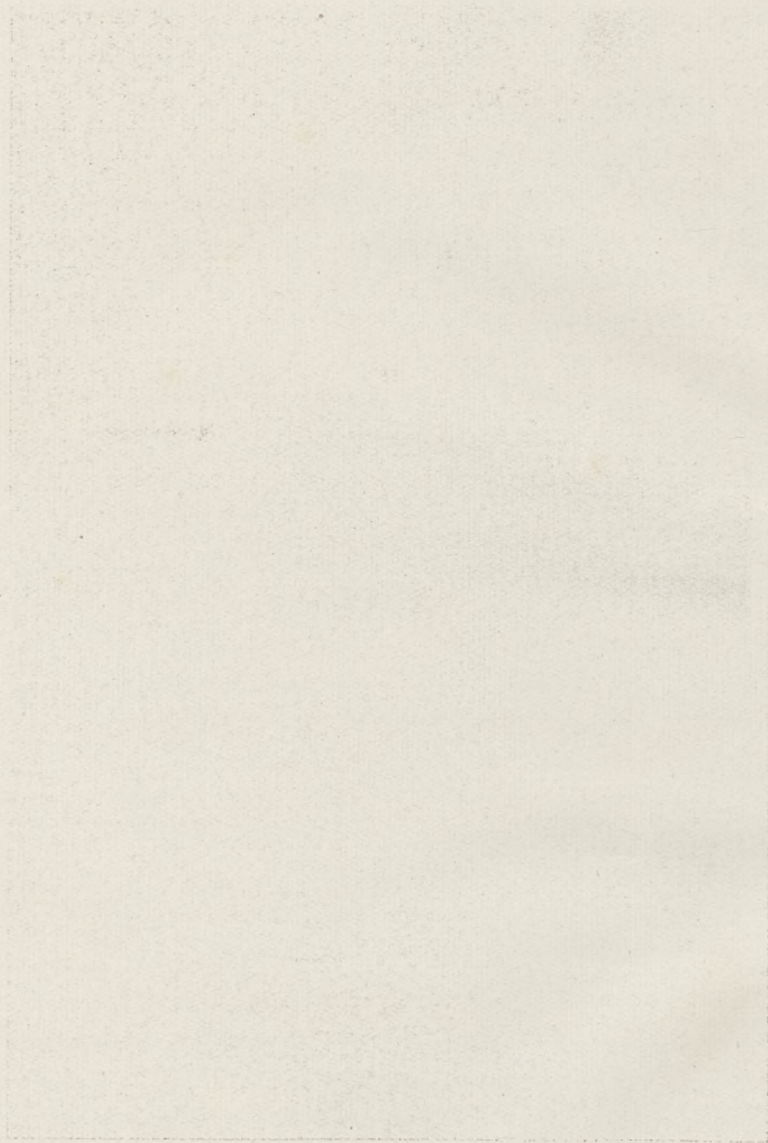
Sigacze városán kívül van a nagy Tasilunpo-templom, a melyben 3800 különböző rangú szerzetes lakik, egészen fiatal noviciusoktól kezdve fel megőszült bíbornokokig. Valamennyien csupasz fejjel és karral járnak, és ruhájuk egy pár hosszú, vörös szövetdarab, a melyet a derekukra kötnek. A legfőbb papnak tasi láma a neve; ugyanolyan magas a rangja és a méltósága, mint a dalai lámáé Lasszában. Messze földön híres a szentségéről és a tudományáról, és a zarándokok órákhosszat várakoznak, csak hogy egy szavával megáldja őket.

Ez a tasi láma akkor egy huszonhét esztendőс férfi volt, a ki már egész kisfiúkorában jutott a méltóságához. Meghítt az újév-napi nagy templomi ünnepre. A templomváros közepén hosszúkás udvar van, a melyet verandák, erkélyek és karzatok szegélyeznek. Köröskörül láthatók a szentélyek és sírkápolnák aranyozott réztetői, a melyekben elhunyt főpapok nyugszanak. Mindenütt sűrű embersokaság nyüzsög, és a közel-távolról érkezett vendégek mind ragyogó tarka ünneplőruhában vannak, a melyet ezüst lánczok,

Hedin Sven, I. 146. old.

A tasi láma.

korálok és türkiszek ékítenek. Egy erkély közepén van a tasi láma helye. Az egész erkély el van borítva sárga selyem drapériával és arany bojtokkal, de egy kis négyszögű hasadékon keresztül láthattam a szent férfiú arcát.

Az ünnep a templomi zenészek bevonulásával kezdődött az udvarba. Három méter hosszú rézharsonákkal jönnek, a melyek oly nehezek, hogy hangtölcsérük egy kórusbeli fiú vállán nyugszik. Tompa, elnyújtott harsonaszóval köszöntik a szerzetesek az újévet, úgy mint valaha Izrael papjai a jubileumi év kezdetét. Azután czimbalmok következnek, a melyek lassú, rezgő ütemben csengenek, és dobok, a melyek viszhangzanak a templomfalak között. A láрма fülsiketítő, de a nagy csönd után Tibet völgyeiben mégis ünnepien és fölemelően hangzott.

Mikor a zenekar helyet foglalt az udvar közepén, tánczó szerzetesek lépnek föl. Khinai selyemből való drága ruhát viselnek és a ruha ránczaiban hímzett aranszárkányok csillognak a napfényben. Arcukat álarcz fedi, a mely tátott torkú és hatalmas agyará fenevadakat ábrázol. És ezek a szerzetesek lassú körtánczot járnak, hogy elűzzék a gonosz szellemeket. Legalább az ájtatos hívőknek ez a meggyőződése.

Másnapra hivatalos voltam a tasi lámához. Kövezett, szűk utcákon át, magas kolostorfalak között, feljut az ember szűk, sötét folyosókon keresztül, falajtorjás lépcsőkön, végül a templomvárosnak legmagasabb emeleteire, a hol a főpap magánlakása van. Egy egyszerű teremben akadtam rá, a hol lábait keresztbe téve egy ablakfülkében ült és egy falrésen keresztül kitekintett a templomfödelekre, a magas hegyekre és a bűnös városra odalent a völgyben. Szakáltalan és rövidre nyírott barna haja van. A tekintete csodásan igézetes és lágy, csaknem szégyenlős. Felém nyujtotta mind a két kezét és felszólított, hogy üljek le melléje; azután több órahosszáig beszélgettünk Tibetről, Svédországról és a gyönyörű, nagy földről.

A tasi láma egyike azoknak a ritka embereknek, a kiket soha többé el nem felejtünk s a kikkel szeretnénk újra találkozni.

XXXVII. FEJEZET.

VADSZAMARAK ÉS YAKOK.

HA TIBETI UTAZÁSAIM közben megszámláltam volna mind a vadszamarakat, a melyekkel találkoztam, akkor sok-sok ezret számláltam volna össze. Fönt északon vagy a fensík szívében vagy délen alig telik el nap a nélkül, hogy ne pillantaná meg az ember ezeket a pompás, büszke állatokat, hol egyenkint, hol párosával, hol megint több száz főnyi ménesekben. A vadszamár latin neve *Equus kiang*. Ez a neve elárulja közeli rokonságát a lóval, kiangnak pedig a tibetiek nevezik. A vadszamár akkora, mint egy közép nagyságú öszvér, jól kifejlődött füle és finom hallása van, a farka bojtos, a bőre vörösbarna, a hasán és a lábain azonban fehér. Ha veszélyt szimatol, nagyot horkant, magasba emeli a fejét, a fülét hegyezi és felfujja az orrczimpáját. Inkább szamárhoz hasonlít tehát, mint lóhoz. De mikor ide-oda nyargal Tibet sós síkságain, a különbség a szelid és a vadszamár között nagyobbnak tetszik, mint a szamár és a ló között, és az én karavánon lovai és szamarai úgy festettek a sivatag kiangjai mellett, mint a szegénylegények.

A vadszamarak ékességei a csendes, pusztá Tibetnek és sok év óta barátaim. A karaván a lapos síkságon vándorol egy sós tó partján. Egyszerre csak porfelhőbe burkoltan egy vadszamárménés érkezik vágatva. Valamennyien egy vezető szamár nyomát követik; a ménnek a kanczák után, ezek a vezető szamár nyomában, és a csikók az anyjuk közelében tartózkodnak. Az éber, de vigyázatlan állatok megszimatozták ugyan a karavánt, de még sohasem láttak ilyesmit és nem tudják, milyen veszedelmes lehet, ha minden áron ki akarják elégíteni a kíváncsiságukat. Szép félkört írnak le felénk és megállnak az utunk mentén. Hébe-korba tüsszögnek, és a lábuk remeg az izomerőtől és a rugalmasságtól. Mikor a karaván közeledik, a ménés megfordul, megkerül bennünket hátulról és megint feltűnik a tulsó oldalon. És ez a mozdulat olyan zárt rendben ismétlődik, mintha a vadszamarak láthatatlan lovasokat

Hedin Sven, I. 215. old.

Író khinai.

Hedin Sven, I. 147. old.

Tánczó lámak.

10 181

hordanának a hátukon. Mintha kicsúfolnák fáradt lovainkat, a melyek alig bírják már egyik lábukat a másik elé rakni.

Vagy a síkságon táborozunk egy befagyott forrás mellett. A közelben egy kiangménes legel, s a míg a nap le nem nyugszik, játszadozva futkosnak az állatok ide-oda. De mihelyt besötétedik, nagy csomóba sereglenek össze a síkság közepén, a kanczák és a csikók középutt, a ménnek körülöttek. Öröket állítanak ki éjszakára a farkasok miatt. És kutyáink ugatnak, mikor a vadszamarak tüsszögnek az éjszaka csöndjében vagy a földet kapálják patáikkal.

A kozákjaim elfogtak egyszer két kis vadszamár csikót, a melyek nem ismerték még a veszélyeket. Ott álltak megkötve a sátrak között és nem is próbáltak elmenekülni. Mohón szürcsölték a vízzel hígított tejet, és azt reméltük, hogy kifejlődnek és éveken át kísérnek majd bennünket. De mikor láttam, mennyire híját érezték a szabadságnak, inkább vissza akartam adni őket a sivatagnak és édesanyjuk gondjának. De már késő volt; a két édesanyjának nem kellett többé, miután emberek kezei között voltak. Le kellett vágnunk őket, hogy megóvjuk őket a farkasoktól. Ilyen szigorú a vadon törvénye; egyetlen emberi érintés elég hozzá, hogy szabadsága varázsát megtörje.

«Ki ereszté szabadon a vadszamarat és oldozá meg a vad öszvér kötelékeit, a melynek a sivatagban adtam szülőházát és a sós pusztaságon rendelttem lakóhelyet?»

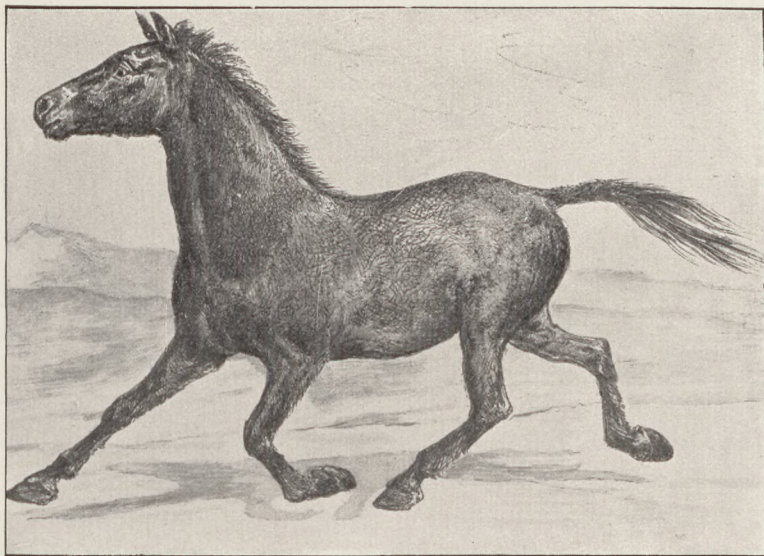
De nem búcsúzhatunk el Tibetből, hogy visszatérjünk Indiába, a nélkül, hogy futólag meg ne ismerkedjünk azzal a hatalmas marhafajtával, a mely vadon szaladgál Tibet legmagasabb hegysegeiben. Tibeti nyelven yak a neve, s ez a név átment a legtöbb európai nyelvbe is. Közeli rokona a szelid yaknak, de ennél nagyobb. A színe mindig hollófekete; csak ha megöregszik, akkor csillog néha szürkén a feje szőre. A szelid yak ellenben gyakran fehérbarna vagy foltos. Közös mindkettőjüknek a furcsa testformája és a nagy füle. Oldalról nézve, púposnak tetszik a yak; éppen a mellső lábai fölött legmagasabb a háta és onnan rézsut lapul le a farktöve felé; nyaka és nyakszirtje valamivel még mélyebbre süpped. Az állat rengétegen nehéz, erős és esetlen; durva szarvának a hegyei gyakran repedezettek s az állatok egymással vívott heves harczában elkoptatottak.

Minthogy a yak a fagypontra alatt 40 fok hidegben is megél, vastag bundára van szüksége és a bőre alatt védő szalonnarétegre

és ennek bővében is van úgy, hogy nincs a világon hideg, a mely árthatna neki. Mikor a lehellete úgy áramlik a czimpáiból, mint két gőzgomoly, akkor érzi magát a yak legjobban. Érdekes lábnyi hosszú gyapjúrojtkoszorúja, a mely oldalai alsó részét és mellső lábai felső részét borítja, oly buján, hogy a szőrösomók a földet érik. Mikor a yak kőkemény, megfagyott vagy törmelékkal borított földön fekszik, ez a sűrű rojt a párnája, a melyen puhán és melegen alszik.

Miből élnek ezek a húsos óriások, mikor errefelé voltaképpen semmi sem nő, és egy egész karaván tönkremehet abba, hogy nem talál legelőt? Hiszen gyakran napokig nem lát az ember egy fűszálat sem; csak 4500 méter magasságban talál az ember és itt is igen ritkán, apró, siralmas cserjéket, s hogy fákat lássunk, még 1000 méternél mélyebbre le kell mennünk a Brahmaputra völgyébe. És ezek a nagy állatok mégis odafönt kóborolnak a magasban és e mellett pompásan tenyésznek ott. Mohból és zuzmóból élnek, a melyet a nyelvökkel nyálnak föl, s a nyelvük olyan durva, mint a kartács, és kemény, éles szaruhorgokkal van ellátva. Ezzel hántják le azt a centiméter magas, bársonypuha fűvet is, a mely a magas alpesi patakok partszegélyein nő és oly rövid, hogy ló le nem legelhetné.

Egyszer több napra kirándultam a főhadiszállásomról és csak két emberemet vittem magammal. Az egyik a kettő közül afghán ember volt és Aldat volt a neve. Szenvedélyes yakvadász volt, s a zsákmányul ejtett bőröket keletturkesztáni kereskedőknek szokta eladni, a kik nyerget és csizmát csinálnak belőlük. A Montblanc csúcsánál 200 méterrel magasabban ütöttünk éjjeli tanyát s alig tettünk egy pár lépést, mindjárt akadozott a lélekzetünk és hevesebben dobogott a szívünk. Mihelyt elkészült a tanyánk, Aldat arra kért, hogy nézzem meg jól azt a nagy yakbikát, a mely a sátram fölött legel egy lejtőn, s minthogy megigérttem volt Aldatnak, hogy útközben szabad lesz vadásznia, s minthogy húsrá és zsírra szükségünk is volt, vele mentem. A bika még nem szimatolt meg bennünket. Szél mentén haladt és csak legelőjének a dús nedvű mohával törődött; az olvadt hó vize átszivárgott a kövek között, hideg volt, felhős és szeles — igazi yakidő. Hátán a puskájával, fölfelé mászott Aldat a hegyre egy barázdában, könyökén és lábujjai hegyén lopódzva előre, mint a vadászatra induló macska. Harmincz lépésnyire fekvé maradt egy alig észrevehető kőfal mögött. Feszülten figyeltem minden mozdulatára. Óvatosan meg-

Hedin Sven, I. 148. old.

Vadszamar.

Hedin Sven, I. 150. old.

A vad yak halála.

igazította a puskáját, megtámasztotta és célzott. A yak nem pilantott fel, semmi rosszat sem sejtett. Tizenöt esztendő óta kószált már e békés hegyekben a hóhatár közelében és e hosszú idő alatt valószínűleg sohasem találkozott még emberrel. Eldördült a lövés, és a durranás visszhangzott a sziklafalakon. A yak a magasba ugrott, úgy, hogy felvágódott körülötte a föld és a kő. Azután néhány bizonytalan lépést tett előre, megállt, támolygott, egyensúlyban akart maradni, elesett, fáradságosan megint felállt, de aztán nehezen és esetlenül elvágódott a földön és mozdulatlanul fekvé maradt. Aldat, a kezét sem mozdítva, mozdulatlanul fekvé maradt a puskája mögött, hogy föl ne ébressze a haldokló bika bosszúvágyát. De a yak halott volt s egy óra múlva le is volt már nyúzza és feldarabolva.

Ez szeptember 9.-ikén történt. 23.-ikán azonban sajátos menetet figyelhettek meg a távolból a yakbika rokonai. Néhány férfi hosszúkás tárgyat vitt egy sír szélére, a melyet az imént ástak; leeresztették a sírba, betakarták bundával és megtöltötték a sírt kővel és földdel. Az egyszerű sírdombba egy sátorléczet szúrtak bele s ennek a tetejére rákötötték a vad yak bozontos farkát. A sírdomb alatt maga Aldat szunnyadt, a bátor yakvadász.

XXXVIII. FEJEZET.

INDIA HASZNOS NÖVÉNYEI.

AZ INDUS legnagyobb mellékfolyójának, a Sadlecsnek, odafönn Tibetben vannak a forrásai. Ellenállhatatlan erővel tör keresztül a Himaláján, hogy lejusson a tengerhez, és völgye a mi számunkra is a legjobb út, hogy Tibet fensíkjairól leereszkedjünk Indiának izzó forróságú alföldjére. E közben egész sor különböző magassági övön haladunk keresztül, a melyek közül megannyinak megvannak a maga sajátos állatai és növényei. A tigris nem igen megy fel túlságosan magasra a Himalája déli lejtőin, de a havasi leopárd nem fél a hidegtől. A szelíd yak elpusztulna, ha sűrűbb légrétegekbe vinnék le; de a farkas, a róka előfordul Indiában épp úgy, mint Tibetben.

Még élesebbek a növényvilág határai. Az örök hó határa (3900 méter) alatt boglárka, kökörcsin, kajmacsór és kankalin virágzik, épp úgy, mint a mi magasabb szélességi fokaink alatt, megfelelő hőmérsékleti viszonyok között. 3600 méter magas az az erdőhatár, a melyen a nyirfa át nem lép, a hol azonban a jegenyefenyő még tenyészik. 3000 és 1800 méter között hatalmas erdei vesznek körül bennünket annak az elragadóan szép tűlevelű fának, a melyet Himalája-czédrusnak neveznek s a melynek híres rokonai élnek a Libanonon; libanoni czédrusfából épültek a hajók, a melyekkel a fönicziaiak uralkodtak a Földközi tenger kereskedelmén. 2100 méter magasságban a tölgyfa köszönt bennünket és a kúszórózsa illata örvendeztet meg. 1000 méternél mélyebben azonban egészen más világ tárul elénk, mert itt a határa a tropikus erdőnek, és nemsokára ákácok és pálmák, bambusznád és az indiai dsungel egész gazdagsága vesznek körül bennünket.

India növényvilága legközelebbi rokona a tropikus Afrika növényvilágának. A talaj, a melyet a monsunok esője vagy mesterséges öntözés termékenyít, dúsán táplálja a vad és a művelt növényeket egyaránt. Bár, különösen északnyugaton, nagy darab területek száraz sivatagok. De a többi vidéken annál bujább és sűrűbb a növényzet, úgy, hogy kábító illatok töltik be a levegőt, mint valami óriás üvegházban.

Itt tenyészik a banán ugorkaformájú gyümölcse, a mely sok millió ember tápláléka. Indiából és a Sunda szigetekről terjedt át ez a jótékony növény Afrikába és a Földközi tenger partjaira, sőt Mexikóba és Középamerikába is. Czukortartalmú és dúsnedvű, jóízű és illatos, fehér, kásás húsa felséges étel, a banán nagy leveleit pedig háztetők beborítására, napernyőkre és más hasznos dolgokra használják fel.

Milyen pompásan pihen az ember a forró időszakban a mangófa árnyékában! A fa 15 méter magas, és kékes-szürke, bőrszerű levelei alatt csodálatos a hűvösség. A mangogyümölcs húsa aranyárga és dúsnedvű, sok benne a cukor és a citromsav. De ha azt kérdezed tőlem, hogy *milyen* az íze, akkor nem tudom, mit feleljek, mert az íze semmiféle más gyümölcsre nem emlékeztet; de annyi bizonyos, hogy nagyon jóízű...

Kocsinkhinai hazájából terjedt el egész Indiában és onnan tovább a narancsfa és kisebb testvére, a mandarinfa, a melynek gyümölcsét ismeri minden olvasóm, épp úgy, mint a szőlőt, dinnyét, almát és körtét, diót és fügét, a melyekben és még sok más

egyébben is bővelkedik India. A füge zöld, mielőtt megéri, azután megsárgul, és fügefát találunk mindenütt, a hol elég nagy a meleg. Már az Ó- és az Új-szövetségben is szerepel, és egy fügefafa alatt öntött Buddha is világosságot vallásának a talányaiba. Ennek a fának ezért *Ficus religiosa* a neve. Nem kevésbé híres a buddhizmusban a lótuszvirág is (*Nymphaea stellaris*), a mely, mint a tavi rózsza, a vízen úszik. Jelképe a buddhista vallásnak, úgy, mint a kereszt a kereszténységnek.

Igen jelentékeny Indiában a rizstermelés, különösen az elő-indiai háromszög északkeleti sarkában, Bengáliában és Asszamban, továbbá a déli csúcán, Dekanban, és Birmában a hátsóindiai félszigeten. Búzát északnyugaton termelnek és gyapotot az ország belső részeiben. A gyapotcserjének nagy sárga virága van, és mikor a diónagyságú gyümölcstok felpattan, egész tömeg mag látszik, a mely puha gyapjas szőrrel van borítva; ez a szőr a gyapot. Mikor a letépett gyümölcstokok kiszáradnak a napon, a szőrt gépekkel leszedik a magokról, megtisztítják, zsákokba csomagolják és szétküldik az egész világ gyárvárosaiba, különösen Manchesterbe, Angliába. Indiában és Arábiában már kétszáz évvel ezelőtt is termesztették a gyapotcserjét. Görögországba Nagy Sándor vitte el, és ma már csaknem az egész világon vannak gyapotültetvények; de legfejlettebb a gyapottermelés Észak-Amerikában.

Rengetegmód fejlődött az utolsó pár évtizedben a kaucsuk- és a guttapercha-termelés. 1830-ban 230 tonna kaucsukot szállítottak Európába; 1896-ban 31,500 tonnára emelkedett a behozatal a kerékpár- és az automobilipar föllendülése következtében. Mikor a kereslet egyszerre igen nagyra nőtt, esztelenül kezdték kivagdalni a fákat, a melyeknek megkeményedett tejnedvét kaucsuknak nevezik; de most visszatértek megint észszerűbb módszerekhez. Indiában a mézgafa a legfontosabb kaucsuktermelő fafaj. A kergét keresztmetszésekkel látják el és a kifolyó tejnedvet felfogják; azután megfőzik, megkeverik, sajtolják, bádoglemezekre terítik, összegöngyölik és csomókban forgalomba hozzák.

Indiából kapunk továbbá egy csomó fűszert is: fahéjat, a fahéjfa ágainak kergét, borsot, a melyet Nagy Sándor hozott be először Európába, gyömbért, kardamomét és szezámfüvet, a melynek gyümölcséből finom táblaolajat sajtolnak. Továbbá terem itt tea, kávé, dohány és még egy fű, a mely áldás és átok egyszerre: a mák. Ha megkarczoljuk késsel éretlen magtokjait, fehér, tejes nedv szivárog ki belőle, a mely megbarnul és a levegőn meg-

keményedik. Ez az ópium. Az ópiumültetvények terméke Perzsiából és Indiából jórészt Khinába kerül. A khinai szenvedélyes ópiumszívó. Egy kis ópiumgolyót beletapasztanak az erre a célra szerkesztett pipának szűk fejébe s egy lámpa lángja fölé tartják. A füstöt két mély szívással belélelik, s az ópiumszívó már a második golyó után halálhoz hasonló álomba merül, a mely tele van álmokkal és gyönyörű látomásokkal. Elfelejtí gondjait és környezetét és rövid üdvösséget élvez. De mikor megint fölébred, a valóságot sokkal súlyosabbnak és komorabbnak látja, mint valaha, és szörnyen fáj a feje. A ki egyszer áldozatává lett ennek a bűnnek, az csak szanatóriumban menthető meg. Perzsiában az ópiumszívás gyalázat, s csak titkos barlangokban áldoznak neki. De Khinában férfiak és nők egész nyíltan szívják az ópiumot.

Ópiumból állította elő 1806-ban egy német gyógyszerész a morfiúmot, a melynek befecskendezésével helyi fájdalma csillapíthatók. Ebből is szenvedély fejlődött ki, és azok a boldogtalanok, a kik végül nem lehetnek már meg a morfiúmfecskendő nélkül, épp oly bizonyosan elvesztek, mint az iszákosok. Koporsó és szemfedő várja őket sokkal korábban, mint másokat.

Végtelen hosszú mezőkön termelik Indiában a cukornádat, a melynek nedvében 20% a cukor. India ősi nyelvén, a szanszkrit nyelvén, sakkara a neve, és az arabok, a kik elhozták a Földközi tenger partjaira, sukkarnak nevezték. Ez a neve csekély eltérésekkel Európa minden és Ázsia igen sok nyelvén is.

A pálmának is sok faja tenyészik Indiában, különösen a datolyapálma, a kókuszpálma és a szágópálma. Az utóbbinak a beléből szágókását állítanak elő; a szágópálma nevezetes növény, mert csak egyszer virágzik, legfőlebb húsz esztendő korában, és azután elhal. És a pálmákon kívül még számos más hasznos fafélének nyújt táplálékot India földje, így például, a szandálfának, a melynek fájából bútorokat készítenek, az ébenfának és a tékafának, a mely 40 méter magasra megnő és egész Keletindian és a Sunda szigeteken is nagy erdőket alkot. A fája kemény és erős, mint a tölgyé, és a szögek nem rozsdásodnak meg benne. Ezért nagyban használják hajóépítésre; a vasutak háló- és ebédlo-kocsijait is többnyire tékafából készítik. Néha a halálraitélt fának kivágása előtt már három évvel lehántják a kérgét; erre aztán kihál a gyökerén és könnyebb súlyúvá lesz, úgy hogy az elefántok fáradság nélkül elszállítják, s uszik a folyók vizén is, a melyeken letutajozzák.

Megemlékeztünk immár Indiának legalább a legfontosabb hasznos növényeiről. És ez a gazdag ország, a mely csaknem ötmillió négyzetkilométer terjedelmű, tehát kilencszer akkora, mint Németország, az angoloké; két ötödrésze Anglia protektorátusa alatt áll, a többi Birmával együtt az indiai császárság. Ceylon is angol koronataromány. Mióta Vasco de Gama 1498-ban föltedezte az Indiába vezető tengeri utat, Európa szorosabb összeköttetésbe lépett a távoli országgal. Száz év múlva megalapították a nagy angol kereskedelmi társaságot, a «Keletindiai Társaság»-ot; ez szilárdan megvetette a lábát Indiában s egyre nagyobb részét meghódította az országnak. Most már százötven év óta tökéletes urak ott az angolok, s a legcsodálatosabb az, hogy ezt az országot, a mely Khina után a föld legnagyobb birodalma, egy maroknyi angol kormányozza. A hadsereg angol részén kívül mindössze 76,000 angol ember él Indiában. Ez a csoda csak úgy lehetséges, hogy India fejedelmei és népei sokkal inkább gyűlölik egymást, mint közös urukat, az angol betolakodókat.

XXXIX. FEJEZET.

LE A GANGES FELÉ.

INDIÁNAK ez alföldje felé, a mely oly csodadús természeti kincseiben, most íme a Sadlecs völgyén keresztül közeledünk, a mely annál hatalmasabb lesz, mennél lejjebb ér. Kis ingó hidakon átnyargalunk számos mellékfolyón, a melyek vidám zuhatagokat alkotva tánczolnak keresztül a kőtömbökön, úgy, hogy messze döng a lár-májuk, és pezsgő vízük permeteggé porzik szét. Mind a Sadlecsbe sietnek, a mely végül rengetegmód megduzzad és vad erejében tiszteletet parancsolóan hömpölyög tova.

A levegő sűrűbb lesz és a lélekzés könnyebb benne. A fül-zúgás és a fejfájás megszűnik, és a hideg is csökkent. Már a kora reggeli órákban enyhe lég vesz körül bennünket, és nemsokára olyan napjaink lesznek, a mikor sóvárogva fogunk visszagondolni a tibeti fensík hűvösségére. Mikor több évvel ezelőtt ezen az úton

vonultam előre, az egyik kutyám, egy nagy bozontos tibeti eb, a mely nagyon szenvedett a növekvő melegség miatt, egyszerűen a faképnél hagyott és visszaszaladt Tibetbe. A tüdeje és minden szerve hozzáidomult a maga strukturájában a ritka levegőhöz, s nekem kénytelen-kelletlen meg kellett válnom tőle.

Az első város, a melybe érkezünk, Simla. Alig van 15,000 lakója, de azért egyike a világ legszebb és leghatalmasabb városainak, mert czédruerdejében egy várkastély emelkedik és ebben a várkastélyban egy császári trónus van. És a császár Anglia királya, a kinek hatalma Indiában az alkirályra van átruházva. Mikor a bénító nyári forróság kezdődik, az összes angolok, a kiket hivatásuk oda nem lánczol az Alföldhöz, fölvonulnak a hegyekbe, és a ki a Pendsabban lakik, az Simlába költözik. Az alkirály és a törzskara, a kormány, a hadsereg parancsnoksága, hivatalnokok és tisztek, mind felutaznak családjukkal együtt Simlába, s ott él az előkelő világ, szórakozva és ünnepeket ülve, egészen úgy, mint Londonban. Ilyenkor 30,000 főre emelkedik a lakósok száma.

Simla dombokon épült, a melyeket szédítő mélységek vesznek körül, és a házak, mint fecskefészkek, meredek lejtőkre tapadnak. Terraszszerűen egymás fölött vannak az utcák és köröskörül sűrű, sötét erdő van. De a czédrusok résein keresztül látszanak a távol délnyugaton a Pendsab síkságai és a Sadlecs kanyargó folyása, északról pedig ide világítanak a Himalája hegytömegei örök havukkal. Felséges lehet India fojtó levegője után megint fellelékezni itt Simlában; de talán még felségesebb, ha Tibet metsző hidegéből szabadulva, ott pihenhet az ember.

Simlából száz alagúton át és eszeveszett kanyargásokkal számtalan hídon keresztül és mély szakadékok mentén vezet le a vasút a Pendsabba, a hol az alföld perzselő heve vesz körül bennünket. Mit nem adna az ember csak egy gyöngye lehelletért is Tibet havas hegyeiről! De meg kell elégednünk azzal, hogy nyugodtan ülünk az áttört és folyton vízzel öblögetett ablak mellett s minden állomáson megiszunk egy nagy pohár limonádét, a melyben jégdarabok úszkálnak.

Csak futólag nézünk be Delhibe, a mely valaha nagy és híres város volt a Dsamna, a Ganges egyik mellékfolyója, mellett. Mikor az ország még mohammedán uralkodócsaládé volt, Delhi volt a birodalom fővárosa és a nagymogul székhelye. És számos büszke emlék őrizi még ennek a dinasztiának az emlékezetét, pompás

Hedin Sven, I. 151. old.

Szelid yak.

Hedin Sven, I. 156. old.

Simla, az alkirály palotájával.

épületek tiszta fehér márványból, a melyeknek falai és oszlopai értékes kövekkel, lapis lazulival és malachittal, nephrittel és acháttal vannak kirakva. Az egyik palotában ott állt hajdan a nagymogul trónusa, a pávatrónus. Vastag arany bádoggal borította és számos gyémánt ékítette; a hátán tündöklött a legnagyobb ismert smaragddarab, a Kohinur, a «fény hegye», a mely most az angol koronázási kincsek közé tartozik. Mikor 1729-ben Nadir sah perzsa király legyőzte a nagymogult, ennek milliárdokat érő kincse, köztük a pávatrónus is, a győző zsákmánya lett. A pávatrónus még ma is a perzsa sah birtokában van, hátán ott ragyognak még az arany pávák, de a nagy smaragd hiányzik róla a többi gyémánttal együtt; darabonként kitördelték belőle, mikor Nadir sah utódai pénzzavarban voltak.

Agra is, a mely távolabb van lefelé a Dsamna mentén, fővárosa volt ideiglenesen a nagymogulnak, s az egyik nagymogul olyan épületet emelt itt, a mely ma is egyik legszebb műemléke a földnek. Tads Mahal vagyis királyi palota a neve, és nem más, mint egy sírmecset, a melyet kedvencz felesége emlékére emeltetett a nagymogul, Dsahan sah, a ki szintén ott fekszik felesége oldalán a mecset kriptájában. Ez a hatalmas síremlék csupa nagy márványtömbből épült; huszonkét esztendeig dolgoztak rajta és negyven millió koronába került az építése.

Vörös homokkőből való pompás díszkapu vezet először is a kertbe, a mely a szentélyt körülveszi. Nagy tóban aranyhalak ficzkándoznak úszó lótuszvirágok között, köröskörül buja zöldben csupa éneklő madár és virgoncz mókusz. Jázmin- és rózsailat szálldos felénk; fiatal cziprusok törnek ég felé. A napfényben vakító fehéren, mintha nyáréji álom volna kővévált fehér felhőkből, lebeg egy terraszon a márvány Tads Mahal, ez a műremek, a melyet csak a szerelem varázsolhatott elő a földi rögből. A terrasz négy sarkán egy-egy magas, karcsú minaret emelkedik, szintén márványból, és a hatszögletű mecset kupolája hetvennégy méter magas. A mecset belsejében áttört márványkorlát mögött áll Dsahan sahnak és királynőjének, Mumtaznak, a síremléke. Mindkettőjüknek kőkoporsója a kriptában pihen.

Az épület négy homlokzata teljesen egyforma. De a zöld háttér és a váltakozó világítás folyton új hangulatokat ébreszt a szemlélőben. A napfényes mezők hófehérek, a könnyed árnyékok világoskékek. Itt-ott a lomboszat mintha viszfényt vetne a fehér márványra. Mikor a nap tüzes alkonyi pirban leáldozik, narancs-

színű csillogás borítja el az egész épületet, és Agrából senki se távozzék addig, a míg nem látta holdfény mellett a Tads Mahalt. Nedvesen és párásan, melegen és némán terül el előtte a kert; de a márványfalak megvilágítása most jéghideg, az árnyak hollófeketék, csak a kupola ragyog ezüstfehéren. Éjjeli pillangók libegnek a fák között, és a szúnyogok hangosan zümmögnek! A dsungel titokzatos hangjai szólalnak meg körülöttünk, és a Dsamná zavaros szürke vize halkán csobogva hömpölyög a szent Ganges felé.

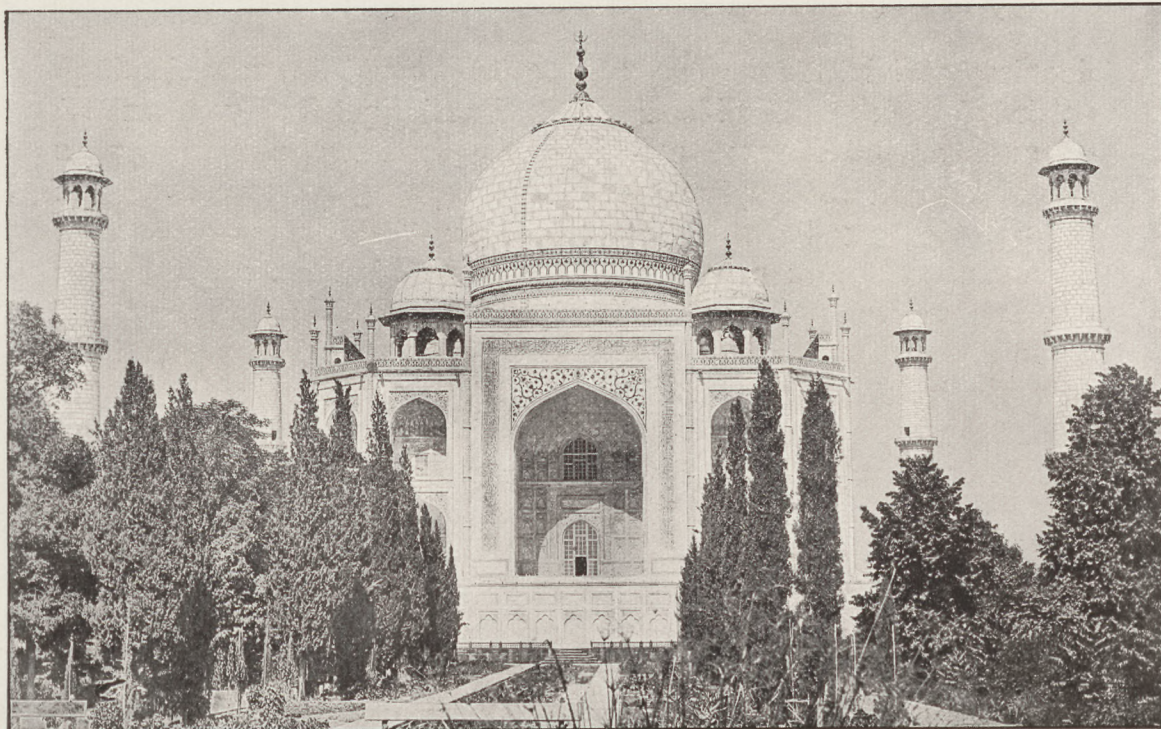
XL. FEJEZET.

EGY SZENT VÁROS.

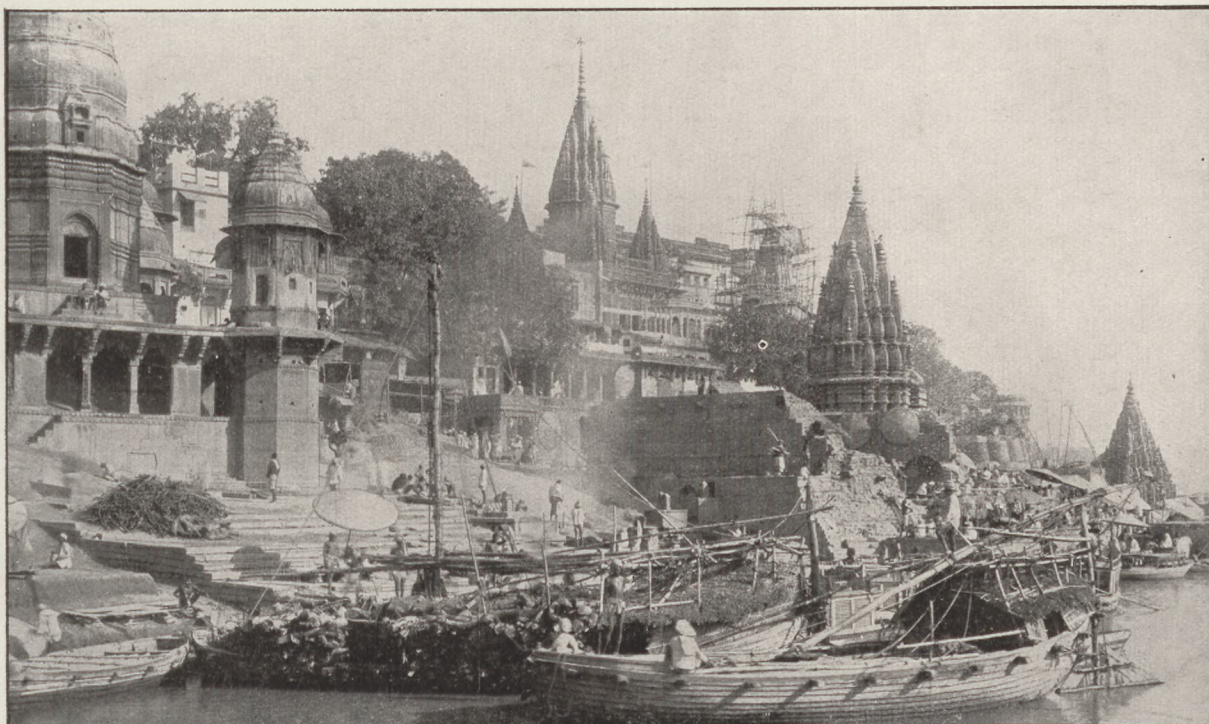
AGANGES FOLYAMVIDÉKE, a melyen keresztül tovább visz bennünket a vonat kelet felé, rendkívül termékeny, és száz millió ember, többnyire hindu, lakik rajta. Nyüzsögnek rajta a városok, a melyek közül több két-háromezer esztendő, és a falvak, a melyekben a benszülöttek élnek bambusznád- és szalmagyékény kunyhóikban. A hinduk búzát és rizst termelnek, és kiváló gyümölcstermelők. Apró, barna, igen csinos gyermekeik teljesen csupaszon játszanak a kunyhók előtt. Szánalomraméltó apró teremtések! Már kilencz éves korukban összeházasítják őket; de a fiatal házastársak külön élnek, a míg föl nem serdülnek, és a nászünneptől fogva az asszony láthatatlan az egész világ, még a rokonai számára is. Még szerencsétlenebb azonban az özvegy nő. Régebben férje holttestével együtt máglyahalált kellett hálnia; ezt a borzalmas szokást kiküszöbölték ugyan az angolok, de az özvegy sorsa azért még mindig elég súlyos. Utálattal kitérnek az útjából, s a ki reggel először özvegyasszonynyal találkozik, azt napközben bizonyára valami csapás fogja érni.

Benarez pályaudvarán megáll a vonat és könnyű tarkaruhás, turbános vagy kis kerek sipkás hinduk és mohammedánok nyüzsgő tömegén keresztül egy kocsi elvisz engem egy bungalowba, vagyis indiai fogadóba, a hol fürdővel frissítem fel magamat a forró utazásból.

Hedin Sven, I. 157. old.

A Tads Mahal Agrában.

Hedin Sven, I. 159. old.

Benarez.

Benarez a föld legszentebb városa. Sokkal előbb, mint állt Jeruzsálem és Róma, Mekka és Lassza, Benarez szülőföldje volt már az ősrégi indiai vallásnak, s még ma is ez a város a szive a brahmanizmusnak és a hinduizmusnak. Kétszáz milliónál több hindu van a világon, s valamennyiük legforróbb vágya Benarez. A betegek odavánszorognak, hogy a szent Ganges vizében megint meggyógyuljanak, az öregek, hogy itt haljanak meg; és a ki a távolban hal meg, Benarezbe küldeti a hamvait, hogy a szent folyó üdvözítő vizébe szórják bele. Benarezben prédikált Buddha is, Krisztus születése előtt 500 esztendővel, és az ő híveinek, a négyszáz millió buddhistának, szintén szent városa Benarez.

A város utczái borzasztó szűkek s fojtogató kigőzölgéssel és rothadó növényanyagok bűzével vannak tele. Jobbról és balról nyílt üzletek vannak, a hol csinos vázákat, csészéket és serlegeket árulnak sárgarézből és másféle fémekből, többnyire berakott lakk-munkával. A fényesre taposott kövezet kövei símák, mint a szappan, a szent tehenek trágyájától, a melyek félig csukott szemmel és a fülüket lógatva álmosan és lustán álldogálnak vagy lődörögnek s a szűk utcákat elzárják. Mindenfelé sárga körömvirág ragyog, mert jócselekedet számba megy ezzel etetni e négylábú szenteket.

Naphosszat bolyonghatsz Benarez utczáin és ülhetsz töprengve a város kétezer temploma előtt, tisztába épp oly kevésbé jössz bizonyára ennek a nevezetes vallásnak a talányával, mint én! Évmilliárdok és 330 millió isten, ki érti meg ezt! Olvashatod a védák 4000 esztendőös himnuszait és csodálhatod költészetüket, a mely a természetet és napot, esőt és tüzet, földet, szelet és hajnalt megénekeli. De a mi mélyértelmű töprengést találsz mindebben az örökkévalóságról, azt nem fogod megérteni soha, hacsak magad is hindu nem vagy.

A hinduknak három főistenük van: Brahma, a teremő, Visnu, a fentartó, és Siva, a romboló. Ebből a háromból vezetik le a többi sok millió istenséget; így pl. Kali istennő Sivának egy tulajdonságát jelenti csak. Ennek az istennőnek hajdanta gyermekeket áldoztak, most, miután az angolok ezt a durvaságot eltiltották, csak kecskéket áldoznak már. A hinduk vallásos tisztelete azonban nem csupán az istenekre szorítkozik. Csaknem az egész természet szent az ő számukra, mindenekelőtt az állatok: tehen és bika, majom és krokodil, kígyó és téknősbéka, sas, páva és galamb. Hazudni, lopni és gyilkolni szabad, de ha egy hindu húst eszik,

vagy véletlenül elnyel csak egyetlen szál tehénszört, a forró olaj poklára kárhozik el; minden hívő borzad tőle, de első sorban ő maga borzad önnönmagától. Ez a babona sok ezer év óta hú-sává és vérévé lett neki és ma is fennáll teljes erejében. Megölni egy tehenet itt, a hol a barom számára kórházakat is építenek, a leggonoszabb istentelenség. A nagy lázadásnak az angolok ellen, 1857-ben, részben az volt az oka, hogy egy újszerkezetű puskának a töltényeit — marhafaggyúval kenték be!

És e mellett a hindukat fehér urak kormányozzák, a kik ökröket vágnak le és megeszik a húsukat! Oly szokás ez, a mely nagyobb undort kelt bennük, mint az özvegyek elégetése vagy a Kali istennőnek hozott gyermekáldozatok. Ime, ilyen világok választják el a hinduk érzésmódját a mienkétől. Gyakran voltam hinduknak a vendége, a kik pompásan megvendégeltek, de velem együtt a világért sem ettek volna; hitetlennel együtt étkezni tisztátlanság náluk, és ha hinduk kerestek fel, céltalan lett volna étellel kínálni őket. Nagy ünnepi lakomákon, a melyeket az angol indiai alkirály rendezett Kalkuttában, láttam előkelő maharadsákat, aranyhímű, drágakövekkel telerakott öltözetekben; de ezek csak a lakoma legvége felé ültek le a helyükre és ételhez sohasem nyúltak. Ha egy-egy előkelő hindu mégis részt vett a lakomákon, ez bizonyára hitehagyott volt, a ki kivált a kasztjából.

Mióta Indiát, vagy perzsául Hindosztánt az északnyugatról benyomuló árják elfoglalták, tehát több mint 4000 esztendő óta, a hinduk kasztokra oszlanak, és a különbség az egyes kasztok között sokkal nagyobb, mint a mekkora lovag és paraszt között volt nálunk Európában a középkorban. Hajdan a brahminok vagy papok és a katonák voltak a két legelőkelőbb kaszt. Most ezernyi kaszt is van, mert minden foglalkozási ág külön kaszt; valamennyi ötvös például ugyanannak a kasztnak a tagja, valamennyi szandálkészítő egy másik kasztnak a tagja. És az egyik kaszt tagjai is tisztátalanokká válnak, ha a másik kaszt tagjaival étkeznek. Ha egy hindu távozik Indiából és a «fekete tenger»-en utazik keresztül, elveszíti a kasztjába való illetőségét; csak ha nagy összegeket fizet a brahminoknak, akkor nyerheti vissza meghatározott vezeklés után. Ilyen vezeklés például a tehénből eredő négy anyagnak elfogyasztása, a tejé, vajé és a trágyáé kétféle alakban, mert a tehén megtestesült istenség és szentebb minden embernél a — brahminokon kívül.

Ezért van az a tömeg szép, kövér tehén Benarez utczáin.

És nyüzsögnek itt a szent majmok is. Külön templomuk van, a mely Siva isten feleségének van szentelve, egy gonosz asszonynak, a kinek csak a rombolásban telik öröme, s a kit véres áldozatokkal kell kiengesztelni.

Mikor fölkerestem egy ízben ezt a majomtemplomot, a bejárásnál éppen egy kecske feláldozásával foglalatoskodtak. Két férfi nagy kosarakból árpát és diót árult és sürgősen azt tanácsolta nekem, hogy vigyek magammal egy teli zacskót, hogy ne lépjek üres kézzel a szent majmok elé. És alig léptem be az udvarba, rögtön körülvelt vagy ötven szürke majom; berregve, hápogva és nevetve a fogukat vicsorgatták és majd megpukkadtak a jóléttól és a jókedvtől. Mikor egy marék árpát nyújtottam feléjük, a hátsó lábukra álltak, az egyik fekete mancsukkal megfogták a kezemet és a másikkal kivettek belőle egy csomó árpaszemet. Egy másik marék árpa épp oly gyorsan eltűnt, mint az első, és így tovább, a míg a készletem el nem fogyott. Azután rám meresztették kerek barna szemüket, csattogtatták a fogaikat, csettintettek az ajkukkal, megvakarták a nyakukat vagy a hónuk alját és egy szempillantás alatt eltűntek, hogy a közeli fák ágain hintázzanak. A majomtemplom a szállásuk, a hol mindig van elegendő táplálékuk; de egyébként korlátlan a szabadságuk és közben-közben bekószálják az egész várost. «Majomszerű ügyességgel» futnak végig a háztetők szélén, másznak fel az erkélyekre és karzatokra, ugranak át az utcán, szökkennek föl a fák koronájára, a melyek egy-egy templom udvarára vetnek árnyékot, s a következő pillanatban megint magas pagodák oromzatain és tetőpárkányain telepsznek le. Egész pompásan beleillenek ők is a hinduk istenmondáiból festett és faragott jelenetek hátterébe!

XLI. FEJEZET.

A HIVŐK PARTJÁN.

ARMATESÉS és napkelte előtt, mikor az éjszakai homály éppen pirkadni kezd csak keleten, künn vagyok már Benarez kikötőpartján, kibérelek egy csónakot, a melyet négy férfi hajt evezőrudakkal, s beleülök egy fonott székbe a kajütfedélzeten. Lassan haladva a kőpart mentén, pompás kilátásom van erre a furcsa városra, a mely a Ganges balpartján terül el: hosszan elnyúlt tömege összezsúfolt épületeknek, házaknak, falaknak és erkélyeknek, közbül számtalan pagodával, magastornyú és túlsúfolt architektúrájú hindu templomokkal.

A 30 méter magas partról széles lépcsők vezetnek le a folyóhoz és kőgátak nyúlnak bele hidak gyanánt a vízbe. Közöttük faállványok vannak a víz tükre fölött, a melyeket szalmafedelek és nagy napernyők borítanak.

Itt gyülekeznek össze a hívők. A város belsejéből lejönnek a szent folyóhoz, hogy köszöntsék a fölkelő napot, barna, félmeztelen alakok, és könnyű ruhadarabjaik, gyakran csak egy ágyékkötő, rikító tarka színekben pompáznak. Rengeteg embersokaság sereglik össze a folyó mentén; a partnak azon a részén, a melyet végig láthatok, legalább ötvenezer ember nyüzsög.

Megállítom a csónakot, mert ez a látványosság ugyancsak ritka néznivaló. Az egyik kőgáton előrejön egy brahmin és leguggol. A feje símára van borotválva, csak a nyakszirtjén van még egy csomó haj. Kezével vizet merít a szent folyóból, felszürcsöli, kiöblögeti vele a száját és azután megint kipöki. Visnu lányához, Gangához, könyörög és arra kéri, vegye el tőle a bűn és a születés tisztátalanságát és védelmezze meg őt haláláig. Azután elkarattyolja Visnu huszonnégy nevét, feláll és elkiáltja a szent «Om» szót, a mely Brahma, Visnu és Siva nevét foglalja magában. Végül még a földhöz, léghez, naphoz, holdhoz és a csillagokhoz folyamodik és leönti vízzel a feje tetejét.

Most feltűnik a dsungel fölött a Ganges jobb partján a nap széle. Fölkeltét a sok ezer jámbor zarándok vízáldozattal köszönti.

Vizet fröcskendeznek kezükkel a levegőbe a nap felé és belegázolnak a lassan ereszkedő partfenéken a folyóba. A brahmin megint lekuporodott és most kezeivel és ujjával a legrejtelmesebb mozdulatokat csinálja. Majd végigsimítja a feje búbját, majd a szemepillájára, homlokára, orrára, fülére és a mellére teszi az ujjait, mindezt azért, hogy Visnu száznolcz különböző megnyilatkozását jelképesen ábrázolja. Ha csak egyet is elfelejt e számtalan kézmozdulat közül, akkor hiábavaló volt az egész istentisztelet, a mely egy-két órába telt. Ebéd után és este ismétlődik az egész hókuszpókusz. Időközben más vallásos kötelességei vannak a brahminnak a templomban.

Lassan tovább siklik megint a csónakom a Gangesen lefelé. Amott egy aggastyán hever, rongyokon elnyújtózva; oly sovány, hogy a bőre megfeszül a bordáin s éppen olyan barna, mint a többi hivő, de a szakála hófehér. Benarezbe vándorolt, hogy ott haljon meg a szent Ganges mellett, a mely Visnu lábából ered. Amott egy bélpoklos, egy középkorú férfi, a kinek életerejét sebei emésztik; a Gangesben keresi a gyógyulását, az élet forrásaiban. Emitt egy fiatal nő lépdél kecsesen a kőlépcsőn lefelé, a vizes korsót a fején hordva. Belegázol a folyóba, a míg a víz a csípőjéig nem ér; azután iszik a tenyeréből, vizet hint a nap felé, egy pár csöppet a hajára önt, megtölti a korsóját és lassan visszamegy, miközben a szent ár lecsurog piros fátyláról, a mely testét burkolja. Mások órákhosszat ülnek csoportosan a parton, azután ugyancsak együtt hazatérnek. A lét végtelen lánczában ez a rövid reggeli óra az örökkévalóság egy másodpercze csupán. És ez a sok ezer ember, a ki a szent habokból vett víz áldozásával hódol a napnak, egytől-egyig meg van győződve róla, hogy mindenkinek, a ki Benarezbe zárándokol és Benarez falai között hal meg, minden bűnei megbocsáttatnak. Benarezt látni és aztán meghalni! — ez elegendő.

Mint a buddhisták, a hinduk is hisznek a lélekvándorlásban. A hindu lelkének nyolcz milliónál több állati alakon kell keresztülvándorolnia s a későbbi létformákban kell a bűnöket levezekelnie, a melyeket korábban elkövetett. Ezért mutatják be az áldozatokat az isteneknek és a brahminoknak, hogy mennél előbb megváltassanak ebből az örökös vándorlásból és bemehessenek az istenek mennyországába...

Este, mikor a nap legforróbb órái elteltek már, lassan megint tovasiklom a város parti kőlépcsői mentén. Zavaros piszkosan és

szürkén hömpölyög most a szent folyó nesztelenül a medrében. Milyen tömeg piszkot és rothadást tartalmaz ez az üdvözítő víz! Egész halomnyi összetaposott, rossz szagú körömvirágot sodor lefelé, hulladékot, rongyot, forgácsot, buborékot és tajtékot.

Egy meredek utcából borzalmas zenekísérettel gyors ütemben gyászmenet közeledik a parthoz. Lármás dobpergés viszhangzik a pagodák falairól. A ravatalon fehér szemfödő alatt fekszik a halott, egyenesen kinyújtóztatva, barnán és soványan, és a halottégetők kasztjának tagjai ráhelyezik őt a parton rakott máglyára. Csakhamar szikrázik és pattog a máglya, és sűrű füstfelhők gomolyognak belőle fölfelé. Az égett hús szaga egészen hozzám nyomul, és megint továbbindítatom a csónakomat. De a tüzelőfát nem igen pazarolják a sírásók. Mikor a farakás leégett, a megszenesedett fekete test ott fekszik még az izzó hamuban, és ekkor aztán beledobják a folyóba.

A Gangesben istenek laknak, nemcsak láthatatlanok, a kik az áldást osztó vízzel életet és erőt csálnak ki a hinduk földjeiből, hanem láthatók is. Hiszen a hindu számára csaknem az egész természet istenségnek a megnyilatkozása, és istenség a krokodil is. Nem szabad őt zavarni vagy éppen megölni. Háborítatlanul kúszik fel a partra, éles fogú állkapcsai közé kap egy-egy apró, játszadozó gyermeket és eltűnik zsákmányával a folyamban. A szülők gyászolnak ugyan, de sohasem gondolnak bosszúra, hanem talán még nagyobb tisztelettel néznek most már a krokodilra, mint azelőtt.

«A földön nincs párja. Király a ragadozó állatok között.»

Régebben a Ganges mentén bedobták égetlenül is a halottakat a folyóba. Az ebből támadó pestisveszedelem következtében az angolok eltiltották ezt a szokást, de azért egyes távoli vidékeken állítólag most is űzik még. A halottakat egy kis tutajra rakják s rábízzák a Ganges habjaira, hogy vigye el őket magával lassan a csendes éjszakában. Egyszer láttam is ilyen halott zarándokot, a ki a folyó közepén fennakadt egy homokzátonyon. Észre sem vettem volna, ha a keselyűk gyásztorra nem gyülekeznek maradványainál...

A telihold árasztja el fényözönével a folyót és a dsungelt, és a májusi éjszaka mélységes mesehangulata borul a Ganges partjára. A víz halkan susog egy megfeneklett fatörzs körül, és a dsungel fekete búvóhelyein zörgés hallatszik. Egy párducz lopódzik vadászatra; sárga szemei izzanak, mint lámpák, a sűrűben.

A majmok felkúsztak a folyondárokra és nyugodtan alszanak a fák koronájában. Egy álmittas, álmaiból felriasztott papagály éles füttyét hallatja az erdőben, de senkisem törődik vele, még a párducz sem fordul meg. A vízben halk mozgás támad. Egy krokodil emeli ki belőle lassan a fejét és felkapaszkodik a fatörzsre. A holdfény ragyogva verődik vissza nedves hátpajzsairól. Feszülten figyel és zsákmányra les egy ideig. De csakhamar megint visszavonul, meghajlítja a farkát, mint valami aczélrugót, és eltűnik a mélyben.

Egyszerre csak oly hang reszketteti meg a levegőt, a mely rémületet kelt mindenfelé. Mint rekedt, panaszos dörgés görög végig a dsungelen. Felébredt a tigris és vérre szomjazik! A ki hallotta egyszer azt a halálos ítéletet, a mely a tigris figyelmeztető ordításában rejtőzik, soha életében el nem felejtí többé.

XLII. FEJEZET.

ÁZSIA VILÁGOSSÁGA.

HATODIK SZÁZADBAN Kr. sz. e. Kapilavastuban, 200 kilométernyire észak felé Benareztől, élt a sakyák árja törzse. E föld királyának volt egy Siddharta nevű fia, a ki emberfölötti testi és lelki tulajdonságokkal volt megáldva. Mikor a királyfi tizenhatsz esztendő lett, feleséget kellett magának választania és választásával a szép Jarodarat tüntette ki. De hogy a kezét megnyerje, népe legvitézebb és leg-erősebb hőseivel kellett versenyre szállnia.

Először is az íj mesterei léptek föl és eltalálták nyílvevőjükkal a célt, egy rézdobot. Siddharta megparancsolta, hogy a célt kétszer oly messzire állítsák föl; azután felkapott egy íjját, de az kettétört. Kihoztak azután az egyik templomból egy másikat, a mely oly kemény volt, hogy senkisem bírta megfeszíteni. Siddharta azonban könnyűszerrel megfeszítette; a nyílvevő nemcsak hogy átfúrta a dobát, hanem még tovább is repült egy jó darabon a síkság fölött.

Azután a kardpróba következett. A többi versenytárs egy csapással keresztülvágta egy erős fának a törzsét. Siddharta pengéje

azonban egyszerre keresztülvágott két egymás mellett álló törzset, oly élesen és oly villámgyorsan, hogy a fák nyugodtan állva maradtak a helyükön. A többiek ujjongtak már és kicsúfolták a királyfi tompa kardját. De erre gyöngé szellő érte a fák koronáját és mind a két fa ledőlt a földre.

A harmadik próba egy vad paripának a lenyűgözése volt, a melyet senki sem birt megülni. Siddharta kemény keze alatt azonban a paripa kezes és jámbor lett, mint a bárány.

A királyfi erre hazavezette feleségét pompás palotájába Kapi-lavastuba. De a király félt, hogy a gonoszság, szegénység és szerencsétlenség, a mely odakünn uralkodott a világban, a királyfi lelkét megzavarhatná, s ezért magas fallal építtette körül a palotát, a melynek kapuihoz őrköt állíttatott.

A királyfi ezután boldogan élt a várkastélyában. De egy nap vágy fogta el, hogy megtudja, mikép élnek az emberek künn a világban. A király meg is engedte neki, hogy elhagyhatja a palotáját, de megparancsolta, hogy a város öltön ünnepi díszet, s a szegényeket, betegeket és nyomorékokat szállítsák el a városból. A királyfi bikáktól vont kocsiján végighajtatott az utczákon. Egyszerre csak megpillantott egy görnyedt, elsorvadt aggastyánt, a ki így kiáltott rá: — Adj alamizsnát, mert holnap vagy holnapután meghalok! — és elébe nyujtotta a kezét. A királyfi azt kérdezte, hogy ez a csúf teremtés, a ki senki máshoz nem hasonlít, csak-ugyan ember-e?

— Az, — felelt a kocsisa; — minden ember megöregszik, gyöngé és nyomorult lesz, mint ez itt.

Siddharta erre szomorúan tépelődve hazatért.

Nemsokára arra kérte az atyját, engedje meg neki, hogy megnézhesse a várost hétköznapi ruhájában is. Kereskedőnek öltözve és ugyanannak a kocsisnak a kíséretében, gyalog járta be az utcákat. Mindenütt jólétet és iparkodást látott, de egyszerre csak felhangzott utjában a panaszos kiáltás:

— Szenvedek! Segítsetek hazáig, mielőtt meghalok!

Siddharta megállt és egy pestises beteget látott, a kinek a teste csupa kiütés volt s a ki mozdulni sem birt. A királyfi megkérdezte a kísérőjétől, mi ez, és hallotta, hogy egy beteg fekszik előtte.

— Megtámadhat a betegség minden embert?

— Igen, uram, úgy lopózik tova, mint a tigris a sűrűben, az ember nem tudja, mikor és miért, de megtámadhat mindannyiunkat.

— Sokáig élhet a boldogtalan ilyen nyomorúságban? És mi a vége?

— A halál!

— Mi a halál?

— Nézz oda! Amott egy gyászmenet közeledik. Az az ember a bambuszravatalon megszűnt élni. A kik mögötte jönnek, azok gyászoló hozzátartozói. Nézd, ráfektetik bent a parton egy farakásra és elégetik; nemsokára csak egy marék hamu marad meg belőle.

— Meg kell hálnia minden embernek?

— Meg, uram.

— Nekem is?

— Neked is.

Szomorúbban, mint valaha, Siddharta királyfi hazament, és lelkében megérett a vágy, hogy az embereket megváltsa a szenvedéstől, haláltól és szomorúságtól. Egy hang szólalt meg a lelkében:

— Válassz a királyi korona és a koldusbot között, a világi hatalom és a magános hazátlan ösvények között, a melyek az ember megmentéséhez vezetnek!

Hamar határozott. Halkan odaosont Jarodara fekvőhelyéhez és látta, hogy fiatal felesége újszülött fiával a karján, rózságyon nyugszik. Azután ott hagyott mindent, a mit szeretett; megparancsolta kísérlőjének, hogy nyergelje meg a lovát, és a rézkapuk felé lovagolt, a melyeknél három őr állt őr. Mákonyos szél fújt az örökre, mély álomba merültek, és a nehéz kapuk zajtalanul felpattantak a királyfi előtt.

Mikor messze járt már hazulról, kísérlőjét a királyi ékességű lovakkal visszaküldte, ruhát cserélt egy rongyos koldussal és egyedül ment tovább. És ekkor elébe toppant a gonosz szellem és uralommal kínálta meg őt a négy nagy világrész fölött, ha lemond a szándékáról. De a királyfi daczolt a kísértéssel és egy másik országba vándorolt. Itt letelepedett egy barlangban és megpróbálta meggyőzni róla a brahminokat, hogy Brahma nem lehet isten, mert ilyen rossz világot teremtett. De a brahminok bizalmatlanul fogadták őt, és a királyfi erre őt tanítványával visszavonult a magánosságba, hogy mély szemlélődésnek és önsanyargatásnak éljen.

De csakhamar átlátta, hogy a test megvetése és sanyargatása mitsem ér, mert hiszen a test mégis csak a lélek lakóhelye, és

megint elkezdett táplálkozni. Erre a tanítványai elhagyták, mert akkor a test sanyargatását tartották az üdvösséghez vezető egyedüli útnak. Siddharta most tehát egyedül maradt, s a szent fügefá alatt, a melyet ma is mutogatnak még Indiában, bölcsességre tett szert, megtalálta minden rejtélynek a nyitját és Buddhává lett.

Végül Benarezbe érkezett, itt visszaszerezte megint az első tanítványait, és most immár egyre jobban elterjedt a községe, a sárga koldulóbarátoknak a rendje. Az esős időszak alatt, júniustól októberig, Benarezben tanított; a szép évszak alatt faluról-falura vándorolt.

— A rosszat utáld, a jót cselekedd, a szívet tisztítsd meg: ez Buddhának a vallása, — így prédikált. Nyolczvan esztendőskorában halt meg, 480-ban Kr. sz. e. . . .

Buddha reformátor volt, a ki új életet akart önteni a hinduk vallásos hitébe. Sok rendtársa brahmin volt. Elvetette a Vedák könyveit, a test sanyargatását és a kasztrendszer, emberszeretetet prédikált és azt tanította, hogy a Nirvánába vezető út, a csend és a tökéletesség paradicsoma, nyitva áll mindenki számára. Iratokat nem hagyott hátra. De tanítását megőrizték emlékezetükben a tanítványai és később le is írták. Öt parancsa ez volt: Ne ölj, ne fajtalankodjál, ne lopj, ne hazudjál és ne igyál részegítő italokat.

Ma, 2500 évvel Buddha kora után, elterjedt a tana Kelet-ázsia rengeteg területein, egész Japánban, Khínában, Mongolországban, Tibetben, Hátsóindiában, Ceylonban és a Kaspi-tengertől északra elterülő földön. Buddhának eredetileg szép és mélyértelmű tanát azonban a legtöbb országban sok furcsasággal kezelték és ily módon megrontották. De számtalan a Buddha-szobor Kelet-ázsia templomaiban, és ősi mintaképük ezt a nevet nyerte: Ázsia világossága.

XLI. FEJEZET.

INDIA ELEFÁNTJAI.

MIKOR először utaztam Indiába, egy keletszibíriai orosz kozák volt a kísérő szolgám. Nem látott még soha életében elefántot, ennél fogva határtalan volt az álmélkodása, mikor egy indiai városban egész sor ilyen szürkefekete óriással találkoztunk.

— Uram, igazán élő állatok ezek? — kérdezte elképedve.

— Hogyne, hiszen látod, hogy járnak és engedelmeskednek a hajcsáraiknak.

— Azt hittem, hogy gőzgépek, a melyeket a belsejükben elhelyezett gép hoz mozgásba.

— Nem, nem; ezek elefántok, a melyek valaha vadon éltek az erdőkben, de elfogták és megszelídítették őket, s most pompásan beválnak háta és teherhordó állatoknak. Figyelj csak, megmutatom majd, hogy enni is tudnak.

A legközelebbi gyümölcsösnél vettem egy nyaláb czukornádat, s az egyik elefántnak odanyújtottam egy nádszálat. Lassan és kecsesen elvette a kezemből, keresztbe fogta a szájában, ormányával lehámozta róla az elszáradt leveleket és gyökérrostokat, s a többi jóízűen megette.

— Igen, — szólt most a kozákom eltűnődve, — igazi állatok; de ilyen csodát nem láttam még soha életemben...

A vad elefántoknak hazája India erdei, a hátsóindiai félsziget, Ceylon, Sumatra és Borneo. Csordákban élnek, harminczan, negyvenen együtt, és minden csorda külön állam. A feje egy kifejlődött, nagy, erős agyarájú hím, a melynek a többiek mind engedelmeskednek, s a melyhez csak a legnagyobb alázatossággal közelnek. De mikor az erdőben vándorolnak vagy menekülnek, akkor mindig egy nőstény a vezetőjük, s ő szabja meg a sebességüket, a szerint, hogy a kicsinyei hogyan tudnak már szaladni. A szaglász és a hallás oly finoman kifejlődött szervei az elefántnak, hogy az ellenséget már nagy távolságból megszimatolja, és teljesen célátalan fáradság volna, ha valaki szélmentéből akarna meglepni egy elefánt-

csordát. Mértföldekre meghallják törzsrokonaiknak a trombitálását és pontosan meg is értik, mert az elefántoknak különböző hangjaik vannak a jóérzés vagy a bosszúság, a figyelmeztetés vagy a csalogatás, a félelem vagy a düh kifejezésére. Ha támadásra keresztültörtetnek a cserjésen, akkor rikoltva harsog az ormányuk mint a trombita.

Az ormány a legérzékenyebb és leghasznosabb tagja az elefántnak. Rendkívül mozgékony és hajlékony, s 40.000 darab részint hosszúra nyújtott, részint gyűrűformájú izomból áll. Ezzel tépik le az ágakat a fáról, ügyesen lehántják a kérgüket, lapdává csavarják össze a leveleket és bedugják a szájukba. Mozdulataik lassúk és nehézkesek, és apró lúdszemeik nagyon kifejezéstelenek, mintha ügyet sem vetnének a környezetükre. A forró nappali órákban lehevernek vagy állva pihennek kerek, esetlen lábaikon. Napnyugta előtt a legközelebbi vízhez ügetnek, hogy igyanak. Ormányukba felszívják a vizet és azután a szájukba öntözik.

A vad elefántcsorda, ha megijed valamitől, gyorsan menekülésnek ered. Többnyire régi kitaposott ösvényeken jár a sűrűségben, de a mikor új ösvényt kell törni, akkor is sorjában mennek egymás után, ormányukat összegöngyölítve, és az első törik az utat. A legsűrűbb bambusznádbokor széttöredezik, mint az üveg, a súlyuk alatt, és oldalaik körül recsegnek a letörött ágak és a legázolt fatörzsek. A feketevörös kicsinyek az anyjuk négy lába között tartózkodnak, a mely gondosan ügyel, hogy rá ne lépjen a kicsinyére. Rohanó folyamok nem gátolják az elefántokat; nyugodtan belemennek a vízbe, és ha elvész lábaik alól a talaj, akkor úsznak; az egész csorda lefelé sodortatja magát az árral, de eközben egyenletesen közeledik a túlsó part felé. Mellük körül úgy zubog a víz, mint a gőzhajó előtt. Az újszülött kicsinyeket az anyjuk támogatja úzás közben az ormányával; a nagyobbak anyjuknak a hátára kapaszkodnak. Mihelyt megint földet érnek az állatok, fekete, púpformájú hátuk kiemelkedik a vízből, s azután lassan tovább ügetnek új erdei sűrűségekben keresztül.

Ha lakott vidékekre kerülnek, vagy tisztásokra az erdőkben, a hol a hinduk földjei vannak, akkor a benszülötteknek gyakran igen bajos lerázni a nyakukról az állatokat. Mert a megművelt föld a kedvencz legelőjük, és az ültetvények körül, a melyeket gyakran fölkeresnek elefántcsordák, állandóan örök állnak, a kik dobszóval lármát csapnak, kiáltoznak és tombolnak, és ha ez nem használ, nagy rakás bambusznádat meggyujtanak, hogy az állatokat elkergessék. Néha azonban ismerik már az elefántok ezt a fogást, és nem

zavartatják meg magukat. Máskülönben azonban kedélyes, békés, és félénk állatok, és gyorsan elillannak, mihelyt veszedelmet szimatolnak. Az emberre nézve ezért nem is igen veszedelmesek, de az ember a leggonoszabb ellenségük.

Indiában elfogják a vad elefántokat, hogy megszelidítsék és idomítsák őket. Rendszerint szelid elefántokat használnak, hogy egyáltalában megközelíthessék a vadakat. Ügyes vadászok elbujnak tőlük telhetően szelid állataiknak a hátán, és nekihajtják őket vad rokonaik csordájának. Mihelyt egy felnőtt hím elszakad a csordájától, a vadászok minden oldalról megtámadják, foglalkoztatják és ijesztgetik, hogy el ne menekülhessen a társaival és kifáradjon. Kétszer huszonnégy órába is beletelhet, a míg úgy elbágyad, hogy, nem törődve további sorsával, kénytelen leheverni. A hinduk erre gyorsan lecsúsznak szelid állataikról, bőrszíjakba szorítják a kifáradt elefánt hátsó lábait és odakötik egy közeli fához.

Ceylon szigetén vannak rendkívül ügyes vadászok is, a kik kettesben és szelid elefántok segítségével nélkül keresik fel a zsákmányukat. Erdőn, sűrűn keresztül követik a megtalált csapást, pontosan megismerik minden nyomnak a korát, az arra járt elefántok számát és vándorlásuk sebességét. Az úton a legkisebb jel, a melyet idegen sohasem venne észre, felvilágosítást nyújt nekik és a mikor utólérik a csordát, nesztelenül követik, mint az árnyék; oly óvatosan és lágyan osonnak tova az erdei ösvényeken, mint a leopárd, zörgő levélhez sohasem érnek, reccsenő gallyra sohasem lépnek, úgy hogy az elefántoknak finom szaglásuk és éles hallásuk daczára sincs sejtelmük sem a közellétükről. Az erdő mélyén, a hol az elefántok csak lassan haladhatnak előre, közel férköznek hozzájuk, ökörbőrszíjból való hurkot vetnek áldozatuk hátsó lábaira és a hurkot a kellő pillanatban megrántják. Ha az elefánt észreveszi a veszélyt és vad trombitálás közben támadásra készül, az üldözők, mint az erdei egerek, elosonnak a sűrűbe, de csakhamar megint ott teremnek, hogy a hurkokat egyre jobban megerősítsék, a míg végül az elefánt fogolylyá lesz.

Indiában egész elefántcsordákat is elfognak egyszerre, és ez a vadászat a legnagyobb és legcsodálatosabb vadászat, a mely egyáltalában elképzelhető. Több száz gyakorlott benszülöttet használnak fel hozzá és a hány szelid elefántot csak lehet. Mihelyt megtalálják az erdőben azt a helyet, a hol a talán száz állatból álló csorda tartózkodik, több kilométernyi területű őrszemlánczot vonnak köréje, s a mily gyorsan és nesztelenül csak lehet, bambusznád

kerítést emelnek. Vagy tíz nap múlva az elefántok nyugtalankodni kezdenek és megpróbálnak keresztültörni, de akárhová fordulnak, mindenütt lármával és kiabálással, vaklövésekkel és körbeforgatott üszkös fáklyákkal fogadják őket. Végül beletörődnek sorsukba, és a kör közepén maradnak, a hol legkevésbé háborgatják őket.

Közben négy méter magas czölöpökből és karókból erős kerítéssel körülszigtek egy tisztást, a melynek legfőlebb 50 méter az átmérője. Négy méter széles bejárását nagy lecsapódó ajtóval egy pillanat alatt el lehet zárni, és az ajtófélfákból két hosszú palánkerítés indul ki, a melyek kifelé egyre jobban távolodnak egymástól. A hajtók nagy köre most egyre jobban közeledik a csordához és nagy lármával és kiáltozással belekergeti a csordát ebbe a széles, de egyre szűkülő utczába, s az elefántok, minthogy másfelé nem találnak szabad utat, berohannak a szilárdan elkerített helyre; az ajtó lecsapódik mögöttük, és mind bent vannak a kelepczében. Megpróbálnak ugyan keresztültörni a kerítésen, de ez nagyon erős, és a hajtók kívülről mindig visszariasztják őket.

Most negyvennyolcz óra hosszáig békében hagyják az állatokat, és csak azután kezdődik a vadászat legveszedelmesebb és legnehezebb része. A legtapasztaltabb és legügyesebb vadászok jól idomított szelid elefántokon benyargalnak az elkerített helyre; ügyesek, mint a macskák, és minden bátorságuk mellett is nagyon óvatosak. A szelid elefántok el vannak látva kötelekkel, a melyekbe a lovas belekapaszkodhat, és ha megtámadják, le is csúszhat rajtuk. Az elefántokat a lovas egy kis vasösztökével igazgatja előre vagy hátra, jobbra vagy balra. Így közeledik a lovas az egyik vad elefánthoz. Ha ez támad, akkor ott van nyomban a második szelid elefánt is, a mely hosszú agyaraival megdolgozza a vadat. A kellő pillanatban a lovas hurkot vet áldozatának a fejére; a szelid elefánt segít ormányával jól elhelyezni a hurkot, a melynek másik végét egy fa törzsére csomózzák. Azután leszáll a lovas a földre, s második és harmadik hurkot vet az elefánt hátsó lábaira. Így aztán ártalmatlanná válik és hiába tépi és rángatja a köteleit. Más lovasok ekközben szintén békóba verték vad rokonait.

Azután a foglyokat egymás után kivezetik az elkerített helyről és az erdőben fákhöz kötik. Itt először hosszabb ideig hozzá kell szokniok az emberek és a szelid elefántok társaságához, s csak ha teljesen megszűnt már a félelmük és a vadságuk, akkor vezetik be őket a falvakba, a hol idomítják őket, hogy uruk szolgálatában dolgozzanak.

Szép látvány elnézni a szelid elefántokat munkájuk közben. Építőfát és árucsomagokat szállítanak az országutakon, és hasznos segítőtársak mindenütt, a hol nagy erőre van szükség, békében és háborúban egyaránt.

A legrégibb ókorban egy-egy indiai hadsereg négy részből állt: elefántok, hadszekerek, lovasság és gyalogság. Európai harczosok a harczmezőn először Kr. e. 331-ben találkoztak elefántokkal, mikor Nagy Sándor Arbela mellett legyőzte Dárius királyt; és a mikor a maczedon király átkelt az Induson, 327-ben a Hydaspes partján kemény harczot kellett megvívnia Porus király hadi elefántjaival, a melyek biztos fedezetül szolgáltak az ellenséges gyalogságnak. De a maczedónok feltalálták magukat; dárdáikkal és csatábárdjaikkal az elefántok ormányára és sarkaira czéloztak, s az elefántok fájdalmukban úgy megdühödtek, hogy válogatás nélkül összetapostak mindent, de legfőképpen magának Porusnak az embereit, a kik be voltak ékelve az elefántok közé és nem menekülhettek. Mikor Sándor mesébe illő győzelmei után visszatért Babylonba, bevonulásának egy sor indiai elefánttal adott különös fényt. Mérhetetlen hatalom jelképeihez hasonlatosan, később megkötve ott álltak mindig a király sátra és trónusa körül, s mikor Nagy Sándor meghalt, részt vettek a gyászmenetben az elefántok is, arany lánczokkal és indiai szövetekkel dúsan teleaggatva. A díszkocsit, a melyen Sándor kőkoporsóját Egyiptomba szállították, indiai elefántok képmásaival ékesítették.

A hinduk mythologiájában is jelentős szerepe van az elefántnak. A hinduk elképzelése szerint a világ nyolcz nagy elefántnak a hátán nyugszik, a melyek az ég nyolcz tája felé vannak fordulva. Indrát, a levegő és a vihar istenét, elefánton nyargalva ábrázolják, és Ganesnak, a bölcsesség és tudomány istenének, elefántfeje van.

1398-ban Sánta Timur, a nagy tatár király, átkelt a Hindu-kuson és megütközött Delhi előtt Hindosztán királyával. Ennek százhusz, pánczélinges elefántja is volt a hadseregében, a melyeknek agyaraira kardok és mérgezett dárdák voltak erősítve; a hátukon tornyokat czipeltek, tele íjjasokkal. De Timur vad bölénycsordákat kergetett ellenök, a szarvukon égő fáklyákkal, úgy hogy az elefántok megijedtek, megfordultak és az indiai csapatokat összezavarták. Mikor Timur hazatért, kilenczvenöt elefántot magával vitt, s ezek czipelték a téglát pompás sírmecsetjének az építéséhez, a melynek dinnyealakú kupolája még ma is kiemelkedik Samarkand városa fölé Turkesztánban.

Dsahangir nagymogulnak nem kevesebb mint 12.000 elefántja volt, és mikor Nadir sah 1729-ben Delhit és a pávatrónust elfoglalta, hadseregének 2000 elefánt ellen kellett küzdenie. A zsákmányolt kincseket 10.000 tevén, 7000 lovon és 500 elefánton szállította haza Perzsiába, s tizenkét elefántot ajándékuul küldött Konstantinápolyba a szultánnak.

Így vonul végig az elefánt a világtörténelmen, és részt vesz az emberiség harcaiban és munkájában egyaránt. A mi napjainkban az elefántokat főképpen arra használják fel, hogy emeljék velök az indiai fejedelmi udvarok és a nemzeti ünnepek fényét. India maharadsáinak mindig van jól felszerelt elefánt-istállójuk tigrisvadászatra és lovaglásra. Ünnepi alkalmakkor sohasem hiányozhatnak ezek a díszállatok, és öreg, jól idomított elefántokat, a melyek előkelő királyi módon viselkednek, igen drágán vásárolnak.

Többször volt rá alkalmam, hogy mint indiai fejedelmek vendége, kirándulásokat tehessek elefántjaiknak a hátán. Létra segítségével mászik fel az ember a hátukra, a hol kényelmes nyeret talál, a mely csaknem karos székhöz hasonlít, és támlával, zsámolylyal és nagy mennyezettel van ellátva. De lovagoltam már elefántháton nyereg nélkül is, a mikor nem volt alattam semmi egyéb, csak egy vastag piros daróczgyékény, aranszegélyes és aranybojtos, és holmi fogóféle a megkapaszkodáshoz. A vezető a hátsz elefánt nyakán ül és vasösztökével igazgatja az állatot, tetszése szerint.

Mikor indiai fejedelmek, vagy maga az indiai alkirály tigrisvadászatra mennek, mindig nagyszámú elefántot is visznek magukkal. Ezek nagy körben állnak fel a dsungel körül, a hol a tigris lappang, és egyre jobban közelednek a középpont felé, a melyet végül, mint vastag fal, állnak körül. Ha sikerül a tigrisnek kimenekülnie valami résen a körből, akkor nem ritkán széttépi egyik-másik hajtót, a ki gyalog szalad. De az elefánt lovasának ritkán árthat, és jobban is szeret a földre lapulva menekülni, mikor minden oldalról hajszoják. Ha végül rákényszerítették arra, hogy elhagyja a sűrűséget, akkor a vadászok jól célzott lövései leterítik.

Mikor Anglia legutóbb elhunyt királyát 1903-ban India császárává koronázták, Delhiben nagy ünnepségek voltak, a melyeknek előkészítésén több esztendeig dolgoztak. A számos indiai fejedelem valósággal versenyre kelt egymással a pompa és gazdagság kifejtésében. Delhi előtt új ünnepi várost emeltek drága, óriási

lakósátrakból, utcákkal és piacokkal, hogy egy pár nap mulva megint eltűnjék minden a föld színéről, s a koronázási ünnep napján a világ egyik legragyogóbb menete vonult végig Delhi utcáin. Elöl lovagolt a connaughti herczeg, mint királyi bátyjának a képviselője, a ki személyesen nem volt jelen, és Lord Curzon alkirály, tündöklő fiatal feleségével, magas elefántokon; a nyereg arany templomhoz hasonlított királyi trónussal, s utánok következtek India összes kormányzó fejedelmei és maharadsái drága aranybrokát ruhákban, tele drágakövekkel. A méltósággal teljes nagy elefántok, a melyek fenséges uraikat sok százezer főnyi hindu és mohammedán sokaságán vitték keresztül s a nézők tömegeinek feje fölött és a lándsák erdőségén keresztül nagy vándorló óriásoknak tetszetek, nagyban emelték a menet imponáló nagyszerűségét. A testük csaknem eltűnt a drága, aranynyal és selyemmel rakott, tarkahímű selyemtakarók alatt, s mindenfelülről arany lánczok és bojtok himbálództak rajtuk; háromcsücskű kendők lógtak le a homlokukról aranyozott vagy fémpikkelyes hüvelylyel bevont agyaraikra. India kincseivel megrakottan, aranynyal és gyémánttal, benarezi selyemtakarókkal és igazgyönggyel Bahrein meg Ceylon partmellékeiről, olyan méltóságosan lépdeltek, mintha tudnák, mennyire nélkülözhetetlenek, mikor arról van szó, hogy felejtethetetlen hatást kell gyakorolni India népeire...

A vad elefánt állítólag százötven esztendeig él, a szelid ritkán él tovább nyolczvan esztendőnél. Minthogy csak nagyon ritkán találunk elefántcsontvázakat, a singhalok azt hiszik, hogy az elefántok eltemetik a halottaikat. Némely vidéken halhatatlanoknak is tartják őket. A vén elefánt azonban, mikor halálát érzi közeledni, valószínűleg fölkeres az erdő legmélyén vagy valami láp szélén egy nehezen hozzáférhető helyet, a hol bizonyos benne, hogy zavartalanul válhat meg az élettől.

A ki látta Indiában a szelid elefántokat, föltétlenül megszerette őket és megcsodálta kötelességtudásukat, jólelkűségüket és türelmüket. Mikor nem dolgoznak, ki vannak czövekelve az udvaron vagy a parkban sűrű lombos fák alatt; az öreik tisztogatják, etetik és reggel és este elvezetik őket az itatóhoz. Az egyik hátsó lábukon vaskarika van s ezt láncz fűzi hozzá egy czölöphöz; a tömör czölöp egészen fényes, mert az elefánt évtizedek óta ehhez szokta hozzádörzsölni vastag bőrét, s köröskörül mély barázdát taposott ki a földben. Mostani öre talán unokája annak az embernek, a ki hajdanában elrabolta a szabadságát, vagy pedig öreg ember, a ki már

az unokáinak magyarázza, hogyan kell bánni szelíd elefántokkal. Nemzedékeket látott az ilyen elefánt eltűnni már. Vajjon emlékszik-e még arra az időre, mikor korlátlan szabadsággal vándorolt csordájával a nagy sötét erdőkben, és daczosan letaposta a bambusznádat, a mely útját állta? Most engedelmesen szót fogad annak a barna embernek, a kinek mellkasát egyetlen rúgással szétzúzhatná. Figyel-e még vajjon szabad atyafiainak a csalogató hívásaira, mikor fölemelt ormánynyal trombitálva rohannak tova a dsungelben? Most fogoly, és más foglyok vannak körülötte. Talán még mindig visszakivánczik az erdőbe és a szabadságba: talán még mindig azt reméli, hogy egyszer majd még szabad törzsrokonai társaságában megint szabadon köszönheti a napot, mikor fölkel India nagy birodalma fölé.

XLIV. FEJEZET.

A DSUNGELEK KIRÁLYA.

KALKUTTAI ÁLLATKERTBEN egy hatalmas király tigris jár fel s alá hosszú, nesztelen léptekkel. A bőre vörösbarna, az oldalán sötétcsikos és a hasán fehér. A mozdulatai bámulatosan lágyak és hajlékonyak, valósággal arra valók, hogy az állat lopódzva támadjon és ugorjék. A falaknál gyorsan és kecsesen megfordul, hébe-hóba simán, mint az angolna, felugrik a belső falnál elhelyezett deszkára és besiklik a barlangjába. De csakhamar megint itt van, leugrik a ketrecz fenekére s előlről kezdi járkálását fel és alá. A ketrecze előtt rajtam kívül néhány rézbarna hindu és két amerikai fehér miss áll, kezökben Bædekerrel. De a tigris nem törődik velünk. Sárga szeme, a melyben emésztő tűz lobog, a fejünk fölött kitekint a park pálmáira és mangófáira.

— Csak ott lennék, — gondolja, — milyen könnyen tovalopóznám az éjszaka homályában vissza a Gangesdelta dsungeljeibe!

A ketreczre illesztett porcellán táblának ez a felirása:

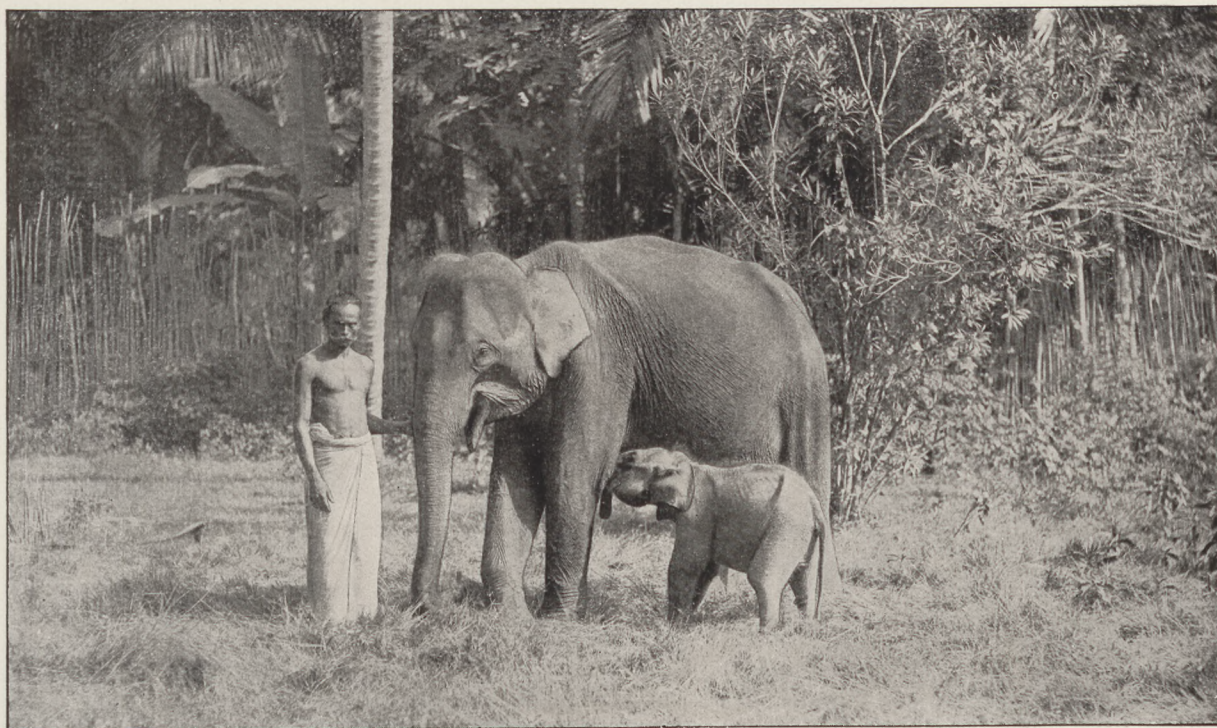
«Az emberölő. Ez a tigris negyven embert széttépett».

Végül azonban hálóba vagy gödörbe hullt, s a dsungelek királya most íme éltetőfogytaig fogoly...

Hedin Sven, I. 170. old.

Ceyloni elefántok.

Hedin Sven, I. 176. old.

Ceylon szigeti nőstényelefánt a kicsinyével.

A vadászási módja és az izlése szerint háromfajta tigris különböztetünk meg: az egyik a dsungelekben és erdőkben vadból él, a másik szelíd barmot keres zsákmányul és a harmadik csak emberhússal lakik jól. Ez az utolsó fajta meglehetősen ritka. A tigris általában gyáva állat; a hogy tőle félnek a dsungelek állatai, úgy fél ő az embertől.

Legelterjedtebb az a tigris, a mely a dsungelekben vaddisznóra, szarvasra és antilópra vadászik; de beéri apróbb állatokkal is és szükség esetén hosszú ideig tűri az éhséget is. A vén tigrisek nehézkesebbek és csupa kényelemből szelíd barmokra vadásznak. Némely vidékeken a baromlő tigris minden ötödik nap elrabol egy tehenet vagy egy fiatal marhát, s ennél fogva természetesen nagy kárt okoz. Elég erős hozzá, hogy egy 180 kilogramm súlyú állatot több száz lépésnyire elcipeljen a sűrű cserjésben, és az étvágyát csak mintegy 30 kilogrammnyi hús csillapítja. A tigris, mikor egy darab marhát ragadt el, zsákmányát bevonszolja a leg-sűrűbb nádasba és teleeszi magát. Lakoma közben szívesen iszik egyszer vizet is és ha jól lakott, még egyszer elmegy a vízhez, úgyszólván a száját kiöblíteni. Azután elbújik egy sokkal távolabbi mély és magános sűrűbe. Itt leheveredik az oldalára, kinyújtja mind a négy lábát és alszik naphosszat, de nem oly mélyen, hogy a leghalkabb reccsenésre a bokrok között vagy a nádasban a fülét ne hegyezné. A hallása hihetetlenül éles; több méter távolságból meghallja a bogarat mászni a bambuszlevélen és tisztán megismer minden távoli és közeli hangot a dsungelben. Biztos búvóhelyről lesi a barom lépését és a juhok legelését és hallja messze távolban a pásztor énekét.

Másnap éjjel visszatér ugyanarra a nyomra, hogy elvigye a lakoma maradványát; mindig meglévő pásztorösvényeket használ. Ezt a szokását ismerik a vadászok és ha lehetőleg veszedelem nélkül akarnak a tigrishez férközni, nagy vascsapdát helyeznek el az útjába, a mely úgy van szerkesztve, hogy hegyes vasfogai a mancsai fölött csapnak össze, mihelyt a tigris belelép a vasgyűrűbe.

Ha kialudta magát a tigris, fölemelkedik, meggörbíti a hátát és a farkát, mint a macska, nyújtózkodik, úgy, hogy mellső mancsainak a karmai belevájódnak a földbe és tágra nyitott torokkal és a nyelvét mereven előrenyújtva ásítzik. Mikor nagyot lélekzik, tompa ordításnak hangzik az erdőben. Lerázza a földet, megtisztogatja magát a nyelvével és megnyalogatja durva, kemény bajuszszálait. Azután lassan és óvatosan elindul a sűrűn keresztül, tágra nyitva a szemét, a mely a sötétben úgy ragyog, mint a zöld

límpás. A nádszálak eltöredeznek a mancsai alatt. Az egyik fán éjjeli bagoly huhog fölötte; egy róka hallja, hogy jön a tigris és nyomban megáll, úgy, hogy az egyik mellső mancsa még föl is van emelve.

Végül künn van a tigris a sűrűből és tovaoson a fák alatt. Néha figyelve megáll és oly halkán lélekzik, hogy az ember akkor sem hallaná, ha fülét a tigris orrára fektetné. Azután rátér az ösvényre, a mely tegnapi zsákmánya maradékához vezet. De ezúttal a halál torkába vezeti a tigrist. Bal mellső talpával belelép a tigris a csapda gyűrűjébe, a vasfogak összezsapódnak és a mancsa fölött csontig hatolnak a húzába. Ijedtében, és fájdalmában dühödten, mint az aczélrugó, felpattan a fenevad a magasba, de a talpát nem húzhatja maga után. Erre összekuporodik, mert közeli cselt gyanít. Sokszor látta sötét bűvőhelyéről a cserjésben a pásztorokat, a mint nyájaikkal tova vándoroltak és tudja, hogy ellenégei. Most rá fognak rontani. Ha meg akarja menteni az életét, akkorinnen szabadulnia kell. A vér lecsurog a mancsáról; összeszedi minden erejét, a vasfogak nem eresztik el, de az egész csapdát magával vonszolhatja. Hátrál és maga után húzza a csapdát. A mancsa hideg lesz, a vér lassabban csurog belőle és a tigris lenyalja a nyelvével. Egyre mélyebben bemászik a sűrűbe és ott fekszik nyögve és nyöszörögve, mikor fölkel a nap.

Most már tudja a vadász, hogy a tigris megrekedt valahol, de még nem meri nyomon követni. Az állat mindenesetre a halál áldozata; éhen kell vesznie, mert a vas megakadályozza a zsákmány keresésében. A vastőr nyoma elég világos, és a vadász csak napok múlva közeledik óvatosan, felhúzott puskával és lóháton, hogy menekülhessen, ha a fenevad ugrásra gyűjti össze utolsó erejét. Mikor a vadász közeledik, a kimerült tigris föláll; eltátott torka körül eltorzulnak a bőre és izmai, szeme zölden tündöklök a gyűlölettől és a tigris fenyegetőzve prüsszög, mert tudja, hogy ütött az utolsó órája. Azután eldördülnek, viszhangot verve föl az erdőben, a lövések, és a tigris, halálosan találva, összerogy a vastőr fölött...

Belsőázsiában, a hol a Lop-nor és a Tarim mellett gyakran akadtam tigris-nyomra, nem oly veszedelmes a tigris az emberre nézve, mint Indiában, a hol egy-egy tigris, néha mértföldnyi körületben, halált és rémületet terjeszt. A kifejlődött tigris — orrától farka végéig — három méter hosszú. Az emberölő tigris rendesen nőstény; talán a véletlen vezette rá őt egyszer erre az

Hedin Sven, I. 184. old.

Indiai kígyóbűvölők.

Hedin Sven, I. 177. old.

*Tigrispár.
(Japán selyemfestmény nyomán.)*

izlésre, vagy talán, a mikor kölykei voltak, a melyeket nem szívesen hagyott egyedül, kényelmesebb volt neki pásztorokat, favágókat, falusi levélhordókat, stb. megrohanni, de még inkább gyermekeket és asszonyokat, mert ezek fegyvertelenül és csaknem csupaszon járnak és a bőrük is lágyabb. A tigris, mikor embert támad meg, torkába vágja a szemfogait, a mancsaival elfordítja a fejét és így eltöri a gerincoszlopát. Ugrás közben rövid, tompa, köhögésszerű hangot hallat, a mely a védtelen áldozat ereiben megdermeszti a vért. Néhány évtizeddel ezelőtt leterítették egy nőstény tigrist, a mely 132 embert, férfit, nőt és gyermeket, falt föl; egy másik 127 embert marcangolt össze. 1886-ban Indiában csaknem 1000 emberáldozata volt ennek a legvadabb és legvérszomjasabb ragadozónak, és az emberek 1400 tigrist öltek meg. Egész falvakat ott hagynak az emberek, mikor a környéken egy emberölő tigris telepedett meg, a mely meghatározott időközökben jelentkezik az újabb áldozatért. Utakat és ösvényeket elzárnak egy-egy ilyen fenevad miatt, s csak erősen felfegyverkezve és nagy számmal mernek bemenni az emberek az erdőbe. Az ilyen falvak lakossága állandóan halálos aggodalomban gyötrődik. Ha egy magányos vadász hirtelen megpillantja a fűszálak között a lesben álló csíkos szörnyetget, nem ér rá többé puskáját fölemelni és célózni. Éppen ezért jobb szeretik a tigrist elefánthátról vadászni, mert így jobban áttekinthető a sűrűség; nagy elővigyázattal járnak el és egész sereg embert és kutyát visznek a vadászatra. Jó segítségei a vadásznak a varjúk és az apróbb madarak, a melyek ijedt kiáltozással figyelmeztetik az embert a szörnyeteg közellétére. A legjobb kémek azonban a majmok, mert ezek tombolnak, kiáltoznak és rázzák az ágakat, mikor tigris oson tova a fájuk alatt.

A legmerészebb tigrisvadász, a kivel életemben találkoztam, Gerard angol tábornok volt Indiában. Kétcsövű fegyverével egészen egyedül bemerészkedett a dsungelekbe és a tigrisvadászat volt a legkedvesebb sportja; úgy beszélt róla, mintha ez volna a világon a legegyszerűbb dolog. Nagy utazásokat tett, hogy leterítsen a golyójával egy-egy ilyen ragadozót, a mely valamelyik falunak a népét nyugtalanította. A tigrist a saját búvóhelyein szokta fölkeresni és ha úgy került, négykézláb kúszott keresztül a bozóton. Mikor leukshadt a tigris és ugrásra készült, a tábornok akkor célzott hihetetlen hidegvérrel a fenevad szívébe és sohasem hibázta el a célt, bárha mindig megvolt a második, tartalék golyója is. E vakmerő és veszedelmes vadászatain egymaga 216 tigrist ölt meg.

Természetesen sokkal biztosabb a vadász dolga, ha csellel él. Ilyen vadászatot leírt egyszer előttem egy angol ember. Korán reggel egy tigris elragadott egy tehenet, de nem ért rá jóllakni belőle, s miután zsákmányát elrejtette a bozótban, fölkereste a búvóhelyét, hogy nappal aludjék. Bizonyos volt ennél fogva, hogy a legközelebbi éjszaka vissza fog térni. A vadász tehát a döglött tehen közelében karóhoz kötött egy ökröt, s elrejtőzött a karó fölé boruló fának az ágai között, három méternyi magasságban a föld színe fölött.

Délután öt órakor helyezkedett el; a nap leáldozott, alkonyat lett és elkövetkezett az éjszaka is. De a hold világított egy kicsit. Mély csend volt mindenütt, az ökör állva aludt, és a vadász némán várt a búvóhelyén.

Egyszerre csak tompa, rekedt hang hallatszott a távolból; azután megint csend lett. Az ökör csakhamar szörnyen nyugtalanodni kezdett, s a vadász is alig mert lélekzeni, mert megpillantotta már a ragadozót; ott ült alig néhány lépésnyire és merően az ökörré bámult, a mely annyira visszahúzódott előle, a mennyire a kötél engedte. Több perczig oly mozdulatlanul ült a helyén a tigris, mintha valami cselet szimatolna. Oly halotti csönd volt, hogy a tigris bizonyosan hallotta a vadász és az ökör szívedobogását. Egy levél se mozdult, a hold tisztán világított, de az indiai éjszaka fojtó párázata ránehezedett a föld színére. A vadászon lázas izgalom vett erőt.

Végre felemelkedik a tigris és észrevétlenül, a mint jött, megindul az ökör felé. Minthogy áldozata meg van kötve, nem ugrik rá. Egy lábnyira van már csak tőle, a vadász ekkor felemeli kétsövű puskáját és célóz. A csöppnyi nesz elég ahhoz, hogy a tigris gyanut fogjon; mintha villamos ütés érte volna, lekushad, feltekint a fára és nyomban el is tűnt volna a bozótban, ha a vadász első golyója le nem teríti. A megmentett ökör azonban örült tánczra kerekedett örömében a karó körül és minden fordulónál átugrott az élettelen rabló teste fölött.

A benszülöttek puska nélkül is merik hajszozni a tigrist. Két méter hosszú bambuszdárdákkal indulnak el, a melyek kétélű pengében végződnek. Nagy számmal bekerítik a tigrist és körülállják a sűrűséget, a melybe beleszorították. A keskeny nyílt utakon hálót feszítenek ki; a tigris menekülni próbálva erre is, arra is, belegabalyodik a hálókba. Erre oda sietnek hozzá a benszülöttek és szívébe döfik a dárdáikat.

Északkeleti Ázsiában a benszülöttek ki sem merik mondani a tigris nevét, mert a tigris vallásos tiszteletüknek a tárgya: ha valaki a tigrisről beszél, azt hiszik, a tigris meghallja és nyomban ott terem. Nyomára az erdőben áldozati ajándékokat raknak. A ki megöl egy tigrist, az, — mondják a tunguzok, — tigris karmai között fog meghalni. Siamban és Koreában megeszik a husát, hogy ily módon részesedjenek vad erejében. Fejedelmek és gazdag emberek Jáva szigetén viadalokat szoktak rendezni bivalybika és tigris között; látványosságokat, a melyek nem kevésbbé durvák, mint a spanyolországi bikaviadalok. A két állatot összecsukják egy nagy ketreczbe, s az egyiküknek ott kell hagynia a fogát. Megesik azonban, hogy a két ellenfél, mikor a tigris belekapott már a bivaly fülébe, vagy nyakába, a bika pedig lerázta megint az ellenfelét és felöklelte, belefárad a küzdelembe és abbahagyja, mintha hallgáton megállapodtak volna, hogy nem uszították többé egymás ellen magukat durva emberek által. . .

Emlékezzünk még meg e helyütt egy különös fajta tigrisről, a mely Tibetben otthonos. Már Marco Polo, a középkor leghíresebb utazója, beszél arról a tömeg ragadozó állatról, tigrisről és medvéről, a mely elárasztotta az országot, mikor a mongolok elpusztították, s a mely ellen csak hatalmas bambusznád-tüzekkel lehet védekezni. A bambusznádszálak, — így meséli, — olyan rettenetes ropogással pukkantak szét, hogy a ragadozó állatok rémülten menekültek és maguk az emberek is elájultak. A derék Marco Polo ezt 630 évvel ezelőtt egy kicsit eltúlozhatta, s ma már egyáltalában nem nagyon gyakori Tibetben a ragadozó. Sokkal félelmetesebbek ott azok a tigrisek, a melyeket a tibetiek fehérre meszelt kőházaik bejárásaira festenek, hogy a gonosz szellemeket elriaszszák. Szörnyű karmaik vannak, és a torkukat úgy eltátják, hogy egy ökröt szöröstül-bőröstül elnyelhetnének; és e mellett kaszáslábúak és általában olyan furák, hogy gyakran szinte azt képzeltem, hogy egy jó európai torzképrajzoló rándult ki egyszer titokban Tibetbe.

XLV. FEJEZET.

KIGYÓK ÉS KIGYÓBŰVÖLŐK.

ALKUTTÁBÓL délnyugatfelé visz bennünket a vonat keresztül az indiai félszigeten. De mielőtt eljutnánk Bombayba, félbeszakítjuk az utazásunkat Haidarabadban. E város közelében lakik egy régi jó barátom, egy angol ezredes, szellős verandákkal körülvett házban, buja parknak a közepén. Este megkérdezi tőlem, vajjon a házban akarok-e aludni, vagy inkább egy deszkapadlós sátorban a parkban, s a mikor az utóbbit választom, arra kér, hogy lefekvés előtt nézzem meg alaposan, nem surrant-e be a sátorba egy kobra, vagy nem göngyölödött-e össze éppen az ágyamban, mert a parkban sok a szemüveges kigyó és az ember nem járhat el elég óvatosan.

A kobra vagy szemüveges kigyó India legmérgeesebb kigyója. Elég gyakori ott mindenütt; valamint Hátsóindiában, Délkhínában, a Sundaszigeteken és Ceylon szigetén. Majd kékesbe játszó sárgás, majd barna és a hasán piszkos fehér és másfélméter hosszú. Ha ingerlik, teste elejét fölemeli, mintha hattyúnyaka volna és úgy kiterjeszti hat mellső bordapárját, hogy a feje alatt ernyőszerű duzzadás támad; ennek hátsó részén sárga rajz mutatkozik, a mely pápaszemre emlékeztet. Teste többi része össze van göngyölve és kellő támaszul szolgál neki, mikor felső testét ide-oda himbálja és arra készül, hogy villámgyorsan megmarjon valamit mérgeivel.

A kobra mindenütt meghúzódik, a hol védett üreget talál, régi falban, kö- és farakásban, fagyökerek között, vagy odvas fatörzsekben és nem kerüli az emberi lakásokat sem. Gyakran láthatjuk álmosan és mozdulatlanul heverni, összegöngyölödve a barlangja előtt. Ha közeledünk, akkor nesztelenül és gyorsan becsúszik a barlangjába; ha megtámadják, akkor olyan fegyverrel védekezik, a mely épp oly veszedelmes, mint a töltött revolver. Nappali, vagy inkább alkonyati kigyó, de a nap hevét és a forróságot kerüli és csak napnyugta után megy a dsungelek sűrű bozótjában vadászatra, gyikokra, békákra, madarakra, egerekre és más apró álla-

tokra. Felmászik a fákra és átúszik nagy patakokon is. Még a part mentén horgonyzó hajó sem biztos előle, kiúszik és a horgonylánczon felmászik rá. A nőstény húsz hosszúkás tojást rak, akkorákat, mint a galambtojás, de lágyhéjuakat. A hím és a nőstény állítólag nagyon ragaszkodik egymáshoz; ha valamelyiküket megölik, a másik csakhamar mutatkozni fog ugyanazon a helyen.

A hinduk a szemüveges kigyóban istent látnak; sokan éppen ezért a világot sem ölnék meg. Ha bekúszik a kigyó egy kunyhóba, akkor a gazda tejet tesz elébe és minden módon védelmezi a kigyót, mert a hol szívesen látják, oda — így mondják — szerencsét és jólétet hoz. A kigyó ilyenkor gyakran csaknem szelíd lesz és ha észreveszi, hogy békében hagyják, akkor ő sem bántja a kunyhó gazdáját. De ha mégis megöli marásával a kunyhó valamelyik lakóját, akkor elfogják, messzire elviszik és megint szabadon bocsátják. Mert ha megölik, akkor meghal az is, a kit megmart. Az a kigyóbűvölő, a ki megöl egy kobrát, örökre elveszíti hatalmát a kigyók fölött. Így aztán érthető, hogy ez a csúszómászó, mértéken túl elszaporodik. Indiában körülbelül 20,000 ember hal meg évente kigyómarás következtében.

A kobra mérge mirigyekben gyülemlik meg és a méregfogakon keresztül nyomul ki, mihelyt ezek behatolnak az ember, vagy az állat bőrébe. Hatása rettenetes. Ha a marás nagyobb véredényt ért, akkor a gyors halál elkerülhetetlen. Máskülönben csak órák mulva hal meg a megmart lény; de ha nyomban orvosi kezelés alá kerül, akkor megmenthető. A marás hatása gyöngébb, ha a kigyó nem sokkal előbb már megmart valamit; a második áldozat talán csak súlyosan megbetegszik, a harmadikra pedig már alig hat a méreg. Mert a méregmirigyek tartalma lassan kimerül, de aztán igen gyorsan pótlódik megint. A kit megmar a kobra, az jéghideg lesz és az élet minden jelét elveszíti; a lélekezése és az érverése észrevehetetlen, a látása, érzékenysége és a nyelőképessége megszűnik. Ha szakszerű segítség van kéznél, a mi India dsungeljeiben természetesen ritka eset, akkor a beteg körülbelül még tíz napig igen bágyadt marad; csak azután következik be a lassú javulás. Ha negyvennyolcz óráig úgy fekszik, mint a halott, a nélkül azonban, hogy meghalna, akkor remélhető, hogy a test legyőzi a méreg hatását.

Indiában a legfurcsább emberek közé tartoznak a kigyóbűvölők, és még mindig nem tudjuk igazában, hogy mit tartunk felőlük. Némelyik olyan, mintha maga is félne a kigyóktól, a melyeket

bemutat, mások ellenben leírhatatlan halálmegvetéssel bánnak ezekkel az állatokkal. Az óvatosak kihúzzák a kigyók méregfogait, mások nyugodtan meghagyják, s ez esetben az ügyességen és gyorsaságon múlik, hogy a kigyó marása elől kitérjenek. De elég gyakran megölik a bűvölőt saját kigyói.

Régebben azt hitték, hogy a kigyóbűvölő fuvolájának altató hangjaival csalja ki a kigyót bűvőhelyéről s azután arra bírja, hogy úgy tánczoljon, a hogy ő fuvolázik. A valóságban azonban sokkal egyszerűbb az eljárás. Mikor a kigyó fölegyenesedik és felső testét ide-oda ringatja, a bűvölő egy kemény tárgyat, például egy tégladarabot, tart oda neki. A kigyó beleharap, de csak saját magának okoz ájdalmat. Ha ezt többször megismételte, végül abbahagyja a harapást. A bűvölő most már végighúzhatja a kezét a kigyó feje fölött, a nélkül, hogy a kigyó megharapná. De az ingerült állat még mindig védekező helyzetben marad és ide-oda himbálja a felső testét. Ez úgy fest, mintha a fuvola hangjaira tánczolna.

Vannak azonban rettenhetetlen kigyóbűvölők is, a kik zenével és kézmozdulatokkal mintha bizonyos uralmat gyakorolnának a kobra fölött, mintha úgyszólván hipnótikus álomba kényszerítenék a kigyót. A bűvölő letelepszik egy udvarban, a hol a kíváncsiak kellő távolságban köréje sereglenek. A kerek, lapos kosarat a szemüveges kigyóval a földre helyezi és leveszi a kosár tetejét. Azután ingerli a kigyót, a míg föl nem emeli a felső testét és ki nem feszíti a pápaszemes ernyőjét. Az egyik keze szakadatlanul a fuvolán játszik, a másik kezével altató mozdulatokat végez, a míg a kigyó lassan le nem csendesedik. Ekkor aztán végighúzhatja arcát a kigyó feje fölött és ajkát rányomhatja a kigyó homlokpajzsaira. De hirtelen villámgyorsan oldalt ugrik, mert a kigyó megint fölébred dermedtségéből. A legkisebb izomfeszítés, sőt már a kobra szemkifejezése is elég hozzá, hogy a bűvölő megismerje, mikor itt a veszedelmes pillanat. Egy pillanatig sem veheti le a szemét a kigyóról, és ez is szakadatlanul rámeresztli a szemét; mintha párbaj volna, a melynél az ellenfél minden rohama halált oszthat, ha a kellő perczen el nem hárítják. Egyes kigyóbűvölők állítólag épp oly könnyen elbánnak a csak imént fogott kigyóval, mint a már megszeliidített. Természetesen nagy bátorságot és állandó lélekjelenlétet kíván ez a játék.

Nagyon csodálják a kigyóbűvölők ügyességét a kobra elfogásánál is. De ez csak szemfényvesztés, a melynél minden az ujjak készségén és a gyorsaságon múlik. A bűvölő csupasz balkezevel

megragadja a kigyó farkát; a jobb kezét villámgyorsan felcsúsztatja a kigyó testén, s hüvelyk- és mutatóujja között szilárdan fogja immár a kigyót, mint a csavar. A fogás ebben valószínűleg az, hogy balkezevel megfosztja a kigyót szilárd támaszától és hullámos mozgásokat ír le, a melyek a kigyó mozgásait ellensúlyozzák. A kigyóbűvölők mindig kettesével vagy még többed magukkal járnak vadászatra. Az egyik a gyógyszereket viszi a marás ellen. A megmart tagot a seb fölött lekötik és a mérget kiszívják a sebből. Azután mandulanagyságú kis fekete követ tesznek a sebre; ez is vért szív fel s felszív valamicskét a méregből is. Odatapad a sebhez és csak akkor válik le róla, mikor már elvégezte a dolgát.

Érdekes látvány a kigyó és a mungó küzdelme. A mungó kis ragadozó állat, a macskafélék családjából, és a kobrának halálos ellensége. Alig van akkora, mint a macska, és a teste hosszan elnyúlt. Ilyen páros viaskodást láttam is egyszer egy indiai városban. Az az ember, a ki a két állatot magával hozta, először egy kis bevételről biztosította magát, mert a párbajba az egyik állatának bele kellett pusztulnia. Alig mászott ki a kigyó a kosarából, a mungó már is nekiment; s azután megkezdődött a harcz, a melyben a két ellenfél oly gyorsan csavargózkodott és ugrándozott, hogy szabad szemmel alig lehetett követni a mozdulataikat. A kobra a mely nagyon jól tudta, hogy élet-halálharczról van szó, egy pillanatra sem tévesztette szem elől ellenfelét, a mungo pedig ropant ügyesen tért ki mindig a kigyó támadásai elől. A kigyó végül, a mennyire csak telt tőle, oldalt hajlott és át akarta lendíteni a fejét a másik oldalra; a mungo nyomban észrevette a kedvező pillanatot és megkapta hátulról a kigyó nyakát. A kigyó forgott és tekergőzött; de a mungo nem eresztette el, s végül csak két vékony izomroston himbálódzott már a kigyó feje...

A kobrán kívül ott él Keletázsia erdőségeiben az óriás- vagy Python kigyó is. Világos, vagy vörösesbarna, a hasán fehér és a hátán feketén foltos. A legnagyobb fajta megnő nyolcz méter hosszúra is. Csak a legnagyobb példányok tudnak egyszerre elnyelni egy szarvasborjút; rendszerint beérik kisebb emlősökkel, vagy madarakkal. Állítólag az is megesett már, hogy ilyen csúszó-mászó elnyelt egy gyermeket. De általában a Python-kigyó nem támad meg embert, ha csak a saját bőréről nincs szó. A felnőtt férfi minden körülmények között veszve van vele szemben, óriási izomereje van, az izmait olyan sokáig megfeszítheti, a meddig a

kedve tartja, és addig el nem bocsátja az áldozatát, a míg az meg nem szűnt lélekzeni.

Órákhosszat fekszik összegöngyölödve egy mangófa ágain és figyeli a leereszkedő madarakat, vagy a földön fekszik és zsákmányra les. Ha távolabbról megpillantott egy nyulacskát, nem téveszti többé szem elől; lassú, lágy mozdulatokkal kigöngyöli magát és előre mászik, bordáit a földre támasztva. A nyelve könnyedén és mozgékonyan kinyúlik a szájából. Az áldozat megigézve ül a helyén és a kigyóra mered. Mihelyt elég közel ért az áldozatához, villámgyorsan előrelöki a fejét, kitátja a torkát, körülgyűrűzi a zsákmányt, s a következő pillanatban testének két kanyarodásával meg is fojtja már. Mihelyt a zsákmány halott, a kigyó megint összegöngyölödik és végigtapogatja az állatot a nyelvével, mintha azt próbálná ki, hogy hol foghat bele legjobban az elnyelésébe. Azután eltátja az állkapcsait, a hogy csak birja, és befelé álló fogaival beleszorítja a zsákmányt a gyomrába. Az alsó állkapcsát annyira eltátja, hogy egész zacskónak tetszik. A nyálmirigyek a legnagyobb tevékenységet fejtik ki, hogy a zsákmány bőrét vagy tollait simán csúszóvá tegyék. Legnehezebb elnyelni az emlősök váll-lapoczkáit és a madarak szárnyait. De végül lecsúszik az egész állat és látszik a kigyó testén, a mint a zsákmány lejut lassan a gyomorba.

Óriáskigyó van a legtöbb európai állatseregletben. A fogságban csendesen viselkedik és tápláléka megemésztéséhez nyáron egy hétre, télen egy hónapra vagy még több időre van szüksége. De dús lakom aután három álló hónapig is meg tud lenni újabb enni-való nélkül.

XLVI. FEJEZET.

GŐZHAJÓÚT AZ INDIAI OCZEÁNON.

BOMBAY gyöngyszem a föld városai között és Indiának a kulcsa. Itt köt ki az ember, ha gőzhajón Európából a Suez-csatornán keresztül Indiába utazik és innen robog tovább vonaton. A kikötőben számtalan hajó van mindig; kirakodnak vagy berakodnak, mert Bombay gazdag kereskedő város és 300,000 főnyi a lakossága.

Itt találkozunk utoljára a különböző népek és vallások tagjaival, a melyekkel eddigi utazásunk közben az ország belsejében megismerkedtünk, sőt találkozunk ezeken kívül még másokkal is. Viszontláthatjuk itt még a szemüveges és az óriás kigyót is — de üveg alatt. Bombayban él egy hajdanta nagy és hatalmas népnek az utolsó töredéke is. 6—700 évvel Kr. sz. e. élt egy Zoroaster nevű bölcs és megalapította azt a vallást, a mely elterjedt egész Perzsiában és a Perzsiával határos országokban, s a melynek jegyében Xerxes beláthatatlan hadait Görögország ellen vezette. Mikor Kr. sz. u. 650-ben az izlam harczias hittérítői elárasztották Perzsiát, Zoroaster hivei közül sok ezren Indiába menekültek. És ez a néptöredék ma is él még Bombayban parzi néven. Ők Bombaynak az urai és mint eszes szorgalmas és dús kalmárok, ők irányítják Bombay egész kereskedelmét.

A parzik vallásába beletartozik a tűz, a víz és a föld határtalan tisztelete. Hogy a földet sirokkal el ne tisztátalanítsák, vagy a tüzet halottégetéssel meg ne gyalázzák, sajátos temetkezési módjuk van a parziknak. Egy félszigeten, a mely messze belenyúlik a tengerbe, egy magas dombon alacsony, kerek tornyok emelkednek, a «hallgatás tornyai». E tornyokba teszik le a holttestet meztelenül és kóporsó nélkül, és pár percz múlva csak a csontváza van meg a halottnak, mert a közeli fákon nagy keselyűk fészkelnek és ezek alapos munkát végeznek. De a «hallgatás tornyai»-t körülvevő park ciprusai és gyönyörű lombos fái között a halottak hozzátartozói zavartalanul áldozhatnak szomorúságuknak. És pompásabb fekvése temetőhelynek nem is lehetne: nyugaton és

délen a végtelen tenger terül el, viharzó, monsun-korbácsolta habjaival, északon és keleten pedig Bombay van, az Indiai oczeán királynője.

1908 október 14-ike van, délelőtt 11 óra, s két óra múlva elindul a «Delhi» gőzös Bombayból a legszélső keletre. 151 méter hosszú a hajó, 8000 tonna tartalmú, s utasokat és terhét szállít Shanghaiba. A hajó egy nagy és gazdag társaságé, a Peninsular and Oriental társaságé, a mely több, mint hat millió korona évi járulékot kap az angol postaigazgatóságtól; ennek fejében széthordja a postát Ázsia és Ausztrália partjaira. Angliából a Suez csatornáig a személyszállítás, onnan tovább keletfelé azonban a teherszállítás a főjövedelmi forrása. Minden hajó 48,000 koronát fizet azért, hogy átkelhessen a Suez-csatornán, de ez még mindig olcsóbb, mint hogyha úgy, mint régen, körül kellene hajóznia egész Afrikát.

Mielőtt a födélzetre megyünk, orvosi vizsgálatnak kell alávetnünk magunkat, mert Bombay egyik főfészke a pestisnek. Azután eloldják az erős hajóköteleket, és a csavarok forogni kezdenek; egy órába telik, a mig a hajószörnyeteg lassan kimozdul a kikötő kőgátjai közül, de aztán lassan tovasiklik a gőzös a tengeröblön a különböző lobogójú számtalan hajó között, s a hátunk mögött marad Bombay, házaival, templomaival, kéményeivel és sűrű árbocz-erdejével.

A «Delhi» legfölső fedélzetére csak a hajóstiszteknek szabad fölmenniök; itt van a kormánykerekes és az iránytűs hajószoba és mögötte a kapitány szobája. A középső fedélzet, a melynek védő födele van a nap ellen, az utasok rendelkezésére áll. Hogy tíz kilométeres gyalogsétát tegyünk reggel, hetvenszer kell ezt a födélzetet körüljárunk. Tágas felületén az angolok krikettet játszanak, s hogy a lapdák le ne repüljenek a hajóról, hálók vannak kifeszítve. Egy pompás szalonban íróasztalok és pamlagok vannak, sőt van egy zongora is, és a hátsó födélzet felé van a dohányzószoba, a hol ebéd után kávézik az ember. A legalsó födélzeten vannak a hálófülkék, a melyekben oly nagy a hőség, hogy még lepellel sem kell takarózni bennök.

Mikor reggel fölbredek, megnyomok egy villamos gombot. Megjelenik egy angol pinczér, behívja a fekete borbélyomat és közben egy nagy porcellánkádban sósvízből fürdőt készít a számomra; fürdő után édesvíz-zuhanyt használ az ember, s azután megkapja az első reggelijét: teát, kis kalácsokat és banánt. A második reggeli közös a nagy ebédlőben, a mely egy lépcsővel még

Hedin Sven, I. 186. old.

Óriás kígyó.

Hedin Sven, I. 188. old.

Angol óceánjáró gőzös.

mélyebben van. S itt gyűlnek össze este félnyolczkor az utasok ebédre is, a melyet portugálok készítenek és szolgálnak fel: egy keverékfaj a portugál Goa-birtokból, India nyugati partmellékén.

Lassan eltávolodtunk India partjától. A nap gyorsan lemerül a tengerbe, az alkony rövid, és nemsokára csak a gözös hullámai ragyognak fehéren a villamos fényben, a mely a hajóról áramlik le a tengerre. Itt-ott apró fénypontok villognak odakünn a sötétségben; gözösök, a melyek szintén Bombayból jönnek vagy oda tartanak. Másnap elmarad a hátunk mögött Goa és jobbra tőlünk a Lakkadiva szigetszoport. A partot még mindig látjuk és előttünk homok- és kavicsöv húzódik tova, a mely fölött hatalmasan torlódva hömpölyögnek a hullámok. Az ég világoskék, könnyű felhők lebegnek a part fölött, s egy teherhajónak a vitorlái úgy csillognak, mint valami óriás hattyúnak a szárnyai. Este kilencz órakor a színek gyönyörű játékát láthatjuk: vakító kékesfehér fényben, mintha a villám vízfénye lenne a felhőkben, úgy világítanak a gözös hullámai, mintha tiszta higanyon haladnánk keresztül, s mikor ez a fény sápadtabb lesz és végül egészen kialszik, a hold feszíti ki csillámló ezüst hidját a tenger fölé. Az éjszaka csendes, csak a gépek egyhangú, tompa zubogása hallatszik, s még egy órakor is fönjárok a földélzeten, hogy élvezzem a hűs éjszakai levegőt. Milyen felséges érzése ez a szabadságnak, ha az ember olyan sokáig bolyongott Ázsia nagy sivatagaiban!

Október 17.-én elhaladunk India déli csúcsa, a Komorin-fok mellett. Ha innen délfelé haladnánk tovább, másfél nap múlva eljutnánk az egyenlítőhöz, s a déli félgömb hatalmas víz-sivatagai terülnének el előttünk. Ha még tovább haladnánk ebben az irányban, elérnénk végül két kis, magányos sziklaszigetet, a melyeknek kopár partjait az Indiai-oczeán viharjai korbácsolják: Új-Amsterdam és Szt.-Pál szigetét. De aztán a délsarkvidéknek az a része, a mely II. Vilmos nevét viseli, határt szabna további utunknak.

E helyett most délkelet felé fordulunk, és déltájban lassan kiemelkedik előttünk a szemhatáron a tengerből Ceylon szigete. Már messziről világít a tajtékzó hullámtorlódás fehér vonala, a mely különösen nyáron nagyszerű, mert akkor fúj ott hónapokon át szakadatlanul az a heves szél, a melyet délnyugati monsunnak neveznek. Áldás ez egész Indiára nézve, mert ez csalja ki a földből a gabonát és a rizst, a melyből háromszáz millió ember él.

Gözkürtők, vitorlák és árbócok erdeje mögött ázsiai és európai házak hatalmas sora lesz láthatóvá. Colombo ez, Ceylon

fővárosa és egyik főkikötője valamennyi hajónak, a mely Európa és a távol Kelet között közlekedik. Evezős csónakok jönnek elénk a kikötőből és hajónk köteleit hatalmas úszóbójákra erősítik. Singhálok és hinduk suhannak fel a «Delhi» lépcsőin és rárohannak az utasok podgyászára; rózsaszínű, vagy fehér ruhadarab van csak az ágyékukra csavarva, s kendő vagy fésű van a fejükön. Egy sajka partra szállít bennünket. Az utczákon rézbarna emberek, bérkocsik, közúti vasutak, egyfogatúak és kis kétfogatú «riksá»-k nyüzsögnek, a melyeket félmeztelen férfiak húznak. Egész erdőnyi karcsú kókuszpálma között a benszülöttek kunyhói váltakoznak európai hivatalnokok és kereskedők házaival.

Másnap horgonyt vet a «Moldavia» gőzös a «Delhi» mellett; utasokat és csomagokat hoz Angliából, s a «Delhi»-nek kell továbbbszállítania Keletáziába, míg a «Moldavia» elindul kéthetes útjára Ausztrália felé. Az új utasok többnyire hivatalnokok és tisztetek, a kik családjukkal együtt odahaza voltak szabadságon és most megint visszatérnek lakóhelyükre, avagy kereskedők és kénjutazók is. Volt köztük egy svéd mérnök is, a ki Siamban telefonösszeköttetéseket akart berendezni, és egy csinos fiatal lány is, a ki Hongkongba utazott, a hol a vőlegénye élt s a hol az esküvőjük lesz.

Miután minden rendben van, a «Moldavia» zenekara rázendít egy indulóra, s a legénység hurrázása közben kisiklik a «Delhi» gőzös megint a nyílt tengerre, a hol a hetven új utas közül több hölgy nem sokára eltűnik a fülkéjében, bár a hajó alig himbálódzik a hullámbuczkák között. Este Ceylon déli hegyfokánál elkanyarodunk kelet felé, s olyan irányba csapunk, a melyet meg is tartunk Sumatra északi fokáig. Addig 1650 kilométernyi út van még előttünk, tehát hatvan órányi utazás.

XLVII. FEJEZET.

AUSZTRÁLIÁN KERESZTÜL.

MIALATT a «Delhi» nyugodtan folytatja útját, képzeletben elkísérjük a «Moldavia» gőzöst útján Ausztráliába, az öt világrész közül a legkisebbe, a mely a Sundaszigetektől és az egyenlítőől délre elválasztja egymástól az Indiai és a Csendes óceán víz-sivatagait.

Ausztrália belsejében és nyugati vidékein vannak területek, a hol nem járt még európai ember: hatalmas homoksivatagok, ropant szárazak, mert a délkeleti passzátszelek esője keleten hull le a hegylánczokra, és ott vannak ennél fogva a folyók is. Ötven esztendővel ezelőtt még sokkal kevesebbet tudtunk Ausztrália belsejéről, mint ma, és nagy díjat tűztek ki annak a bátor embernek a számára, a ki elsőül vándorolja keresztül Ausztráliát az egyik tengertől a másikig.

Erre aztán egy nagy expedíció létesült. A délausztráliai Viktória gyarmat szerelte föl és nagy pénzösszegeket ajándékoztak rá. Az expedíció vezetőjévé Burke Róbertet szemelték ki, egy épp oly merész, mint derék férfit; de Burke hijával volt a hidegvérnek és a nyugodt, biztos itéletnek, tehát két oly tulajdonságnak, a melyek nélkül ismeretlen kopár földeken keresztül senkisem vezethet karavánokat. Északnyugatindiából hozattak két tuczat tevét hajcsárokkal és egy évre ellátták magukat élelmiszerrel; és a felszerelés minden részlete olyan jó volt, a hogy csak pénzen megszerezhető volt. Így felszerelve, meg lehetett volna hódítani egész Ausztráliát lépésről-lépésre, s mikor a társaság útra kelt Melbourneból, Viktória fővárosából, talpon volt az egész város. Ha sokan azért siettek is csak oda, hogy megnézzék a tevéket, mert ilyen állatokat még sohasem láttak itt, a legtöbbben mégis azt remélték, hogy az expedíció diadalt fog aratni a földrajzi kutatás szolgálatában.

Burke nem volt egyedül. Körülbelül tizenöt európai volt vele. Több ezek közül tudós volt; az volt a feladatuk, hogy megvizsgálják az ország növényvilágát, furcsa erszényes állatcsaládjait,

alapkőségének a mivoltát, az éghajlatát stb. Az egyik tudósnek Wills volt a neve. Voltak közöttük szolgák is, a kiknek a lovakról és a szállításról kellett gondoskodniok.

A karaván 1860 augusztus 20.-án indult el. Ez volt az első hiba, mert éppen akkor kezdődik a tavasz és a szárazság. De azért rettenhetetlenül neki vágtak az útnak, átkeltek a Murrayn, Ausztrália legnagyobb folyóján és megérkeztek mellékfolyójához, a Darlinghoz. Ott állandó tábort ütöttek és a karaván nagyobb része ott maradt. Burke, Wills és hat más európai öt lóval és tizenhat tevével tovább vonult északnyugat felé és húsz nap múlva eljutottak a Cooper folyóhoz, a mely az Eyre-tóba ömlik.

Itt megint állandó tábort ütöttek, több kirándulást tettek a környéken és követet küldtek a Darlinghoz, hogy az ott maradtakat gyorsan hozza el magával. De a követ bizonyára sok időt elvesztegetett útközben, mert egyik hét eltelt a másik után, a nélkül, hogy a többiek megérkeztek volna, s mikor semmi hírt sem hallottak róluk, Burke elhatározta, hogy csupán három kísérel, Wilsszel és két szolgával, Kinggel és Grayvel, továbbá hat tevével, két lóval és két hónapra való eleséggel tovább megy egyenesen észak felé és keresztülhatol a világrészen Queensland partmellékére a Carpentaria öbölben. A többi négy embernek lovaikkal és tevéikkel ott kellett egy helyben várakozniok Burke visszaérkezéséig s csak a legnagyobb szükség esetén volt szabad helyükből elmozdulniok.

Minden jól indult, de a föld csúf és unalmas volt, a természet egyenetlen és elvadult. A mig a Cooper-folyó homokos medre mentén vonultak tovább, addig bőven akadtak víztócsákra. Árnyékban 36 fok volt a meleg és mikor egyszer éjszaka leszált 23 fokra, az utazók alaposan fáztak is.

Azután egyik folyómedertől a másikig vonultak, és a rövid folyókban, a melyekben csak az esőzés idején van víz, találtak még rendszerint tócsákat az áthatatlan sűrűségek árnyékában, a melyeket a fűfa, puszpáng és a mézgafa vagy eukalyptus alkotott. De ez az utóbbi fa nem tartozott ahhoz a fajhoz, a melyhez a világhírű kék mézgafa, a mely a Viktória-gyarmatban és Taszániában fordul elő. Lázcillapítónak tartják, mert ingoványokat és egészségtelen mocsarakat kiszárít és oly gyorsan nő, hogy hét esztendő múlva már húsz méter magas. De az óriás mézgafa még nevezetesebb, mert száz húsz méter magasra megnő és egy harmadik eukalyptusfaj állítólag százötven méterre is meg szokott nőni.

Kopár síkokon, homokbuczkás öveken és agyagos részeken is, a melyek a szárazság következtében megrepedtek, át kellett kelnie az expedíciónak, és ilyenkor bőrtömlőiket vízzel telten kellett magukkal vinniök. Néha vadgalambcsapatokat láttak észak felé repülni és ilyenkor szentül azt hitték, hogy csakhamar vízre bukkannak, ha a galambok irányát követik. Némely helyen oly erős eső volt, hogy egy kevés fű is kisarjadt az eső nyomán; másutt azonban a sósceserjék lelógatták az ágaikat a szárazság mián.

Csalóka légtükröződések félrevezették az utazókat. Egyszer dühöngő vihar is tombolt az erdőben és a bozótban. Az állatvilág szegény volt; az expedíció szűkszavú följegyzései a következő állatokat említik névszerint: vadgalamb, vad récze és vadlúd, pelikán, túzok, egész tömeg gázlómadár, papagáj, kigyó, hal és patkány. De a kéngurut, ezt a furcsa ugráló és szökdelő állatot, a mely kicsinyeit hét hónapig bőrszerényben a hasán magával hordozza, s a mely épp oly sajátos állata Ausztráliának, mint a láma Dél-amerikának, sehol sem pillantották meg. Nem említik a följegyzések a dingót sem, a vad ausztráliai kutyát, a juhnyájak rémét.

Látták azonban az expedíció tagjai az ausztrál-négereket a kik pajzsos, dárdával és bumeranggal voltak felruházva s egyéb semmivel. Ezek a meztelen, alacsony színvonalon álló vadak üveggyöngyökért, posztódarabokért és más csekélységekért halakat adtak nekik néha cserében. Majmok módjára a fákon mászkáltak, mikor az erdő állataira vadásztak; de mikor megpillantották a tevéket, rendszerint nyomban futásnak eredtek. Sohasem láttak még efféle kéngurukat, a melyeknek elől-hátul egyforma hosszú lábaik voltak, s ráadásul még pupjuk is volt.

Az angolok, miután átvonultak egy dombos vidéken, nem voltak már mesze a tengerparttól. Az utolsó táborhelyről Burke és Wills gyalog indultak tovább mocsarakon és erdőkön keresztül, a melyek főként pálmákból és mangófákból álltak, de a Carpentaria-öböl vizét mégsem láthatták meg. Az erdő elfödte előlük, és lapos talaja lehetetlenné tette, hogy odajussanak, bár egészen közel voltak már hozzá.

Burke elérte célját, keresztül vándorolta Ausztráliát. De hőstette mégsem járt haszonnal, vagy örömmel, legkevésbé ő reá magára nézve!

A visszatérés egész lánczolatává lett a csapásoknak; a legszomorúbb utazás volt, a melyre ötödik világrészünkben csak valaha is vállalkoztak. Az indulást dél felé villámlás, dörgés és felhőszá-

kadás ünnepelte. A villámok oly sűrűn czikkáztak, hogy a pálmák és mézgafák az éjszakában oly világosan látszottak, mintha fényes nappal lett volna. A talaj egyetlen nagy ingoványnyá változott át. Hogy a tevéket kiméljék, egyetlen sátrat sem hoztak volt magukkal. Mindenük átnedvesedett, a test kigőzölgése akadályokba ütközött, úgy, hogy bágyadtság járt a nyomában. És a mikor megszűnt az eső, rájuk szakadt megint a szárazság oly fojtó hőséggel, hogy úgy vágyódtak mindig az éjszaka, mint a legjobb barátjuk után.

Egy elcsigázott lovat elhagytak. Azután megöltek a vándorok egy nyolcz láb hosszú kigyót, és a vadak példájára, megették a húsát; de belebetegedtek. Mikor egy ízben egy völgytorok barlangjában táboroztak, megint felhőszakadás támadt, a mely megtöltötte az egész völgyet, s nemcsak a táborukat, hanem őket magukat is azzal fenyegette, hogy elsodorja. Moszkitók gyötörték őket túlságosan, és néha naphosszat várakozniok kellett, mert az esőzés iszappá változtatta a talajt.

Gray szolgájukat, mikor fogytán lévő eleségükből tejet lopott, megverték. Egy tevét le kellett vágniok, hogy húsuk legyen. Egy nyomorult lónak ugyanez lett a vége. Víz volt bőségesen. Gray megbetegedett és meghalt.

Április 21.-én a három férfi távolról megpillantotta az állandó táborhelyet, a hol társaiknak, a parancs szerint, meg kellett várniok visszatérésüket. Burke a távolból már látni is vélte őket! Hogy vágyódtak oda! Hiszen ott volt minden, a mire szükségük lett volna, és ott megmenekülnek az éhhaláltól, a mely négyük közül egyiküket már elragadta.

De a tábor üres volt! Egy teremtetett lelket sem láttak. Az egyik fa törzsébe a következő szavak voltak bevésvé: *«Ássatok. Április 21.»* Ásni kezdtek a fa tövében és egy levelet találtak, a melyből megtudták, hogy társaik ugyanaznap távoztak el onnan, alig pár órával ő előttük! Szerencsére, találtak ott liszt, czukor és szárított húskészletet is, a mely elég volt az angol állomásig való útra. De hol voltak a ruhadarabok, hogy kicserélhessék azt a pár rongy darabot, a mely alig függött már össze a testükön? Négyhónapi szakadatlan menetelés és állandó nélkülözések után mindnyájan úgy ki voltak merülve, hogy minden lépés megerőltetés volt rájuk nézve, s most azért érkeztek meg csak az állandó táborhelyre, hogy ott megtudják, hogy társaik ugyanaznap elvonultak onnan és kötelességüket megszegték! Kegyetlenebbül nem is bánhatott volna már velök a végzet...

Burke megkérdezte Willstől és Kingtől mit gondolnak, utólérhetik-e még társaikat? De mindketten tagadóan feleltek. Utolsó két tevéjük teljesen erőtlen volt már, míg a többiek tevéi, mint a levélből értesültek róla, még jó erőben voltak. Okos ember mindenesetre megpróbálta volna utólérni őket, vagy legalább is a nyomukat követte volna. De Burke nyugatibb utat választott, mert ezt jobbnak és biztosabbnak vélte, s mert ezen a délausztráliai Adelaide városába akart eljutni. Ez az út a «Kétségbeesés hegye» mellett vezet el. Baljóslatú név!

Eleinte nem volt semmi baj; volt még lisztjük és rizsük és kaptak a benszülöttektől halat és «nardó»-t, holmi örölt lóheremagvat, sőt patkányokat is, a melyeket szőröstül-bőröstül megsütöttek izzó parázson és a melyek elég jól ízlettek. Az egyik tevé kidőlt, a másik nemsokára vonakodott tovább haladni. A húsból magukkal vitték útravalóul. De az eleségük csakkamar elfogyott, s a mi még nagyobb baj volt, a «Kétségbeesés hegye» felé teljesen híjával voltak már a víznek is.

Elhatározták hát, hogy megfordulnak és visszatérnek megint az elhagyott táborhelyre. Visszafelé odáig halon tengődtek, a mit hében-korban a benszülöttektől kaptak. Egyebük nem volt ezen kívül, csak nardomagvuk, a melyet a lóhere-földeken szedtek. Az éhségtől és a kimerültségtől félholtan érték el megint az állandó táborhelyet.

Elkövetkezett június vége, a téli időszak közepe, és az éjszákák hidegek voltak. Elhatározták, hogy Burke és King elmennek benszülötteket keresni. Wills képtelen volt elkísérni őket, de kapott egy kis víz- és magkészletet.

Miután két napig ide-oda vándorogtak, Burke sem bírta tovább. King lelőtt egy varjút; ezt megették, de Burke ereje teljesen kimerült. Egy este így szólt a szolgájához:

Remélem, hogy velem marad, a míg egészen meg nem halok... Azután hagyjon itt temetetlenül.

Másnap reggelre meghalt...

King erre visszasietett Willshez, de ez is halott volt. Az utolsó pár szó, a melyet négy nappal előbb írt a naplójába ez volt:

— Legfőlebb négy-öt napig élhetek, ha meleg lesz. Érverés 48, nagyon gyöngé.

Mikor az utazók semmi hírt sem hallattak magukról, mindenki a legrosszabbtól kezdett tartani. Melbourneból, Adelaidéból és Brisbaneből külön expedíciókat küldtek ki, és Sidneyben meg

más városokban is nagyon nyugtalankodtak Burke sorsa miatt. Végül ráakadtak Kingre, a ki megnyerte volt a benszülöttek bizalmát, két hónap óta közöttük élt és elfogadta az ő életmódjukat. Alig lehetett rá ismerni; félig örült volt, de a gondos ápolás következtében, a melyben részesítették, hamar összeszedte magát. A két halottat eltemették, Burket az angol lobogóba burkoltan. Később Melbournebe szállították a hamvaikat, a hol szép emléket emeltek a sirjuk fölé. Ez az emlék úgyszólván minden, a mi megmaradt abból az expedícióból, a mely oly rózsás reményekkel indult el útjára és a «Kétségbeesés hegye» mellett hajótörést szenvedett.

XLVIII. FEJEZET.

A SUNDA-SZIGETEK.

OKTÓBER 21.-én reggel minden messzelátó kelet felé irányul. Két kis meredek sziget merül föl a tengerből hullámtorlódások fehér koszorújában, s mögöttük több más sziget is látható, a melyeknek erdőségei a forró égöv örök nyarában zöldelnek. Csakhamar igazi sziklatenger közepén haladunk.

Ázsia a föld legnagyobb szárazföldje. Szomszédjaival, Európával, Afrikával és Ausztráliával, többé-kevésbbé összefügg és a keleti félgömb szárazföldtömegét alkotja, míg Amerika a nyugati félgömbhöz tartozik. Európa oly szorosan összefügg Ázsiával, hogy úgyszólván Ázsia egyik félszigetének tekinthető. Afrikát Ázsiával az a 110 kilométer széles földszoros köti össze, a melyet 1869 óta a Suez-csatorna vág keresztül. Ausztrália ellenben, mint hatalmas sziget, szabadon terül el délkeleten; Ázsiával csupán azoknak a nagyobb szigeteknek és számtalan apró szigetnek két sorozata fűzi össze, a melyek a két világrész között emelkednek ki a tengerből. A nyugati szigetláncz a Sunda-szigetek, a keleti a Fülöp-szigetek és Újguinea. Sumatra úgyszólván első kompja a hatalmas hídnak, a mely Hátsóindia legdélibb csücskétől, a Maláj félszigettől, délkelet felé húzódik tova. A következő komp Jáva, s utána következik távolabb kelet felé egy sor közép nagyságú sziget. E hídtól

északra terül el még a két másik nagy Sunda-sziget: Borneo és Celebes.

E szigetek állat- és növényvilága rengeteg gazdag. Az erdőkben elefántok, szarvorrúak és tapírok élnek, a sűrűben tigrisek és párduczok leselkednek s az őserdők mélyében a legkülönbözőbb fajta majmok tanyáznak. Legnagyobb közöttük az orangután; megnő másfélméter magasra is, nagyon erős, vad és veszedelmes és csaknem állandóan fákon él. A Sunda-szigeteken czukornádat, kávé, teát, rizst és dohányt termelnek; itt tenyésznek a fűszerek és kókuszpálmák és az a fa, a melynek kérgéből készül a lázcsillapító khinin. És erre a szerre legnagyobb szükség van a Sunda-szigeteken, mert a mélyenfekvő partvidékeken mindenütt dühöng a láz. De ha fölmegy az ember a hegyvidékre, 1200—1500 méter magasra a tenger színe fölé a hegyek közé, a melyek a szigetek belsejét borítják, akkor ott egészen jó és egészséges éghajlatot talál.

Sumatrán és Borneón vonul keresztül az egyenlítő, s ezért e szigetekeken örökös a nyár, és esős, nedves a meleg. Más évszak nincs is itt, csak az esőzés és a szárazság évszaka, és a Sunda-szigetek a föld esőben legdúsabb vidékeihez tartoznak. A népesség maláj. Pogányok, de a partok mentén elterjedt a mohammedánizmus is. A vad törzsek a szigetek belsejében vakon hisznek a szellemekben; felfogásuk szerint minden élettelen tárgyban szellemek laknak, és a halottak lelkei részt vesznek az élők örömeiben és fájdalmaiban. Vannak itt még törzsek, a melyek emberáldozatokkal engesztelik ki a szellemeket.

Sumatra, a melynek partmelléke most a jobb oldalon marad el a hátunk mögött, akkora, mint Svédország, de csak egyharmadrésznyi a népessége. Borneo, a mely Újguinea után a föld legnagyobb szigete, akkora, mint az egész Skandináv-félsziget. Jáva, a mely a föld legszebb és legdúsabb területei közé tartozik, csak negyedakkora, mint Svédország, de népessége csaknem ötszörannyi. A Sunda-szigetek Hollandia birtokai; csak Borneo északnyugati része Angliáé.

A tengerszorosban Sumatra és Jáva között van egy egészen kis tűzhányó-sziget, Krakatau, a mely 1883 nyarán a történeti idők egyik legszörnyűbb természeti eseményének a színhelye volt. A szigetet, a mely lakatlan volt, csak néha keresték fel sumatrai halászok. De ha laktak volna is rajta, akkor sem mesélhette volna el egyik lakója sem, mi történt a szigeten. Mert még két másik,

néhány mértföldnyire elterülő szigeten is elpusztult az egész népesség az utolsó emberig. Augusztus 26.-án kezdődött a tűzhányó kitörése, és oly hamutömegek hullottak alá, hogy nem egy hajó földézetén, a mely meglehetősen távolságban haladt el a sziget mellett, méter magasan állt a hamuréteg. Villámlott és dörgött, a tenger felkavarodott, és számos hajó meg naszád elsülyedt vagy partra vetődött. Másnap összeomlott a sziget, és elnyelte a tenger; csak egy pár részlete látható még. És ez az összeomlás olyan buktató hullámot vert föl, a mely 30 méter magasan elárasztotta Sumatra és Jáva szomszédos partmellékeit, városokat és falvakat elsöpört, erdőket és vasútvonalakat megsemmisített és Afrika és Amerika partjáig is továbbgörgött. Pontosan ki lehetett számítani, milyen sebességgel görgött tova a tenger fölött. A vulkán kitörésének morajlását Ceylon szigetén és Ausztráliában, sőt 3400 kilométernyi távolságban is lehetett hallani; hallható lett volna tehát egész Európában, sőt valamivel még távolabb is, ha Bécsben morajlott volna. A hamu, a melyet a vulkán kihányt, akkora területet elborított, mint az egész skandináv félsziget, és a katasztrófának 40,000 ember áldozata volt.

XLIX. FEJEZET.

SINGAPOREON ÁT A DÉLKHINAI TENGERBE.

«DELHI» egyenesen Penang felé tart, a mely a Maláj-félsziget partmellékének egyik városa. Néhány czápa követ bennünket egy darabon a hajó baloldalán s reszketünk arra a gondolatra, mi történnék azzal, a kit éppen most érne az a szerencsétlenség, hogy lezuhan a hajóról. A czápa nyomban a hátára feküdnék, villámgyorsan felrugtatna a tenger felszíne alá, zsákmányát alulról megragadná és fogaival, a melyek élesek, mint a kés, középen kettéharapná. Annál ártalmatlanabbak a repülő halak, a melyek mindenféle nagy rajokban játszadoznak; kiugranak a vízből és repülnek egy darabon szárny módjára kifeszített úszószárnyaik segítségével.

Feltűnik a föld, és a levélírók sietnek rendbehozni a postájuk-

kat. Besiklunk egy pompás tengerszorosba, a vasmacskák csörögve ereszkednek a fenékre Penang előtt, és egész raj csónak nyüzsög körülöttünk, hogy az utasokat átszállítsa Singaporeba. A kapitány gondoskodik automobilról, s vele meg egy másik utassal fölkeresem a fűvészkertet. A főút, a maga nagy házaival, szállóival, bankjaival, klubhelyiségeivel és kávéházaival, szakasztott olyan, mint Ázsia délkeleti partjának valamennyi kikötővárosában. A kis, együlékes riksákat itt mindig egy khinai húzza, bő kék zubbonyban, mezítláb és hegyes szalmakalappal a fején. Zúgva rohanunk a kitűnő utakon a pálmák között a fűvészkertbe, a mely valóban nagyszerű. Indiából, a Sunda-szigetektől és Ausztráliából vannak benne fák és növények, és minden angol és latin felírás van. A fákon fürgén és ügyesen majmok mászkálnak vagy ülnek és himbálódznak az ágakon s nagy zuhatagok buknak alá tajtékozva a meredek sziklafalokról, a melyek a sűrű, buja növényzetet körülszegik.

Mihelyt besötétedik, erős zápor lep meg bennünket, s egypár percz múlva vízben úszik minden út. Az eső oly sűrű fonalakban szakad, mint a réten a fűszálak, s bőrig ázva érkezünk vissza a hajónkhoz. Testemre tapadó ruhámban gyorsan felmászom a kötélhágcsón, hogy a fülkémbe jótékony fürdőt vegyek és tetőtől talpig száraz ruhába öltözzem. Azután összegyűlünk megint az ebédlőasztal körül ebédre, a hol a kapitány a házigazda, és a hol vidám társalgás fejlődik ki.

Közben a gőzös megint kizakatoz az éjszakába, és az eső kopogva paskolja fedélzeteit és oldalait. Singapore harmincz órányira van még, és a hajó a szárazföld partja mentén halad. Egészen váratlanul egy világítótorony bukkan fel a sötétben, néhány mértföldnyire a parttól. Itt egyetlen őr lakik, a ki minden második hónapban szabadságra megy, hogy szomorú, magános életét elviselhesse. Egész éjszaka esik, és nappal éppenséggel nem elviselhetetlen a hőség, bárha az egyenlítő közelében úszunk a habokon. Másnap éjjel elmarad mögöttünk Malakka városa; egész sor parti világító-torony csillámlik a sötétségben, és más gőzösök lámpásai úgy tündökölnék, mint megannyi piros és zöld szem.

Október 24.-én horgonyt vet a gőzös Singaporeban. A város fővárosa a Maláj-félsziget eme részének, a mely angol uralom alatt áll s a melynek 200,000 lakosa van, a kik közül a legtöbb khinai, a többiek malájok, hinduk és európaiak. Minden hajó, a mely a távol keletre megy vagy onnan jön, kiköt Singaporeban s itt van

a Sunda-szigetek kereskedelmének főpiacza is. A föld legdúsabb ónbányái a Maláj-félszigeten vannak. Singapore egy szélességi foknyira van csak észak felé az egyenlítőtől, és a téli, és nyári hőmérséklet között két fok csak a különbség; de esni csaknem minden nap esik itt.

Mikor a «Delhi» délután folytatja az útját, egész raj könnyű kis csónak veszi körül, a melyeknek evezősei csupasz, rézbarna maláji fiúk; a ficzkók úgy úsznak, mint a hal, úgy víz alá merülnek, mint a vidra, hihetetlenül hajlékonyak és csónakjaikat épp oly kecsesen, mint ügyesen hajtják. Felnyujtják felénk a kezüket — mi megértjük ezt a jelet s ledobunk egy ezüstpénzdarabot a tiszta zöld vízbe. Zsupsz! a fiúk fejest ugranak utána s lemerülnek a víz fenekére és a mikor megint felbukkannak, a szerencsés megtaláló mutatja az elcsípett pénzdarabot. A csónakok ekközben magukra maradtak s a tengerszoros erős áramlása Singapore és a szigetek között elsodorta őket. De a fiúk nyomban utánuk úsznak s nagyon ügyesen felkapaszkodnak rájuk, úgy, hogy egyetlen csónak sem borul fel. Újabb pénzdarabokat dobnak le a hajóról s a kis hydrioták fáradhatatlanul versenyeznek, hogy lehetőleg az előtt kapják el a pénzt, mielőtt feneket ér. Mikor a «Delhi» gyorsabban kezd haladni, belekapaszkodnak az oldalaiba; de mikor nagyon gyorsul a haladása, egymásután eleresztik a hajót és keresetükkel, a melyet búvárkodásukkal szereztek, boldogan visszatérnek a kikötőbe.

A nap éppen leáldozik Singapore háztömegei, tornyai és kéményei mögött. Egy világító torony csillámló fénye viaskodik a tűnő napvilággal és végül győztes marad. Egész tömeg barnavitorlás dsonke siklik tova lassan a fényes, tükörsíma vízen. Sötéten és élesen emelkedik ki Singapore körrajza a nyugati égboltozat hűnyó fényéből; a szoros kiszélesedik; de a míg tart az esti szürkület, látszanak a föld és a szigetek. Azután elkanyarodunk északkeletre, távolodunk az egyenlítőtől és befordulunk a Khinai tengerre. Megkerültük Ázsia szárazföldjének a legdélibb csúcsát.

Két nap múlva a hátunk mögött van már Kocsinkhina, Saigon és a Mekongdelta, s mihelyt október 27.-én érintkezésbe jutunk az északkeletről jövő tengerárammal, a mely Anam partjai mentén húzódik tova, a hőmérséklet néhány fokkal csökken; frissebb és kellemesebb lesz az időjárás. Éppen megkezdődött az északkeleti monsum időszaka, s mennél fölebb jutunk északra, annál hevesebben fúj velünk szembe. Most két út között választhatunk:

vagy a nyílt tengeren maradunk, a hol a szél és a tenger hullámzása ellenünk van, vagy a part mentén haladunk tovább, a hol az imént említett tengeráram épp oly erősen akadályozza haladásunkat. Akárhogy döntsünk is, a hajó sebessége mindig veszít egy pár csomónyt. Kapitányunk a partmenti útra tökélt el magát.

A hátsóindiai félsziget keleti része négy franczia gyarmat: Kambodsa, Kocsinkhina, Anam és Tongking. Hanoiban, Tongking fővárosában, van egész Indokhina főkormányzójának a székhelye. Délen a legfontosabb város Saigon a Mekong deltavidékén, a melyet évről-évre növel az a hatalmas iszaptömeg, a melyet a nagy folyó magával sodor. A hátsóindiai félszigetnek csaknem egyharmadát siami királyság foglalja el, a mely a Mekong és a Saluen folyók alsó folyása között terül el; mind a két folyó Kelettibetben ered. Siamnak mindössze hét millió, különböző néphez tartozó lakosa van: siámiak, khinaiak, malájok és laosnépek. Siam királya egyeduralkodó; az övé minden telek és föld s ő dönt alattvalói élete és halála fölött. Fővárosa Bangkok; félmillió lakosa van és számos csatorna metszi keresztül; e csatornákon él a lakosság nagy része úszó házakban. Bangkokban sok híres és pompás pagoda vagy templom van Buddha-szobrokkal, a melyek közül egypár tiszta arany. Siamban hamisíttatlanul megmaradt a buddhista tan; a fehér elefánt szent állat, és Siam lobogóján fehér elefánt van piros mezőben. A siamiak mongol eredetűek; közép nagyságúak, erőteljes testalkatúak; sárgásbarna színűek és igen tehetségesek, de lusták. Az éneket, zenét és játékot nagyon szeretik, és furcsa szokásaik közül kiemeljük azt, hogy a fogaikat feketére festik.

L. FEJEZET.

HONGKONG.

OKTÓBER 29.-én elhaladunk a hongkongi sziklatenger első szigetei és szirtjei mellett. Rendkívül szép és igézetes ez a kikötőbejárás, és Svédország sziklatengereire emlékeztet. Az északkeleti monsun derekasan fúj; a sós tajték bugyborékolva forr a hajó orra körül, és mint finom, csillámló permeteg hull alá a födélzetre. De a tenger hullámzása alig érezhető, mert a sok sziget megtöri és megfékezi a hullámok erejét. Déltájban benn vagyunk a Hongkong-sziget tágas, pompás kikötőjében, a melynek a vize oly sekély, hogy a csavarok kalapácsai feltúrják a szürkésbarna fenékiszapot. Egész raj kis gőzbárka siet elénk, mialatt számos hajó között lassan a kikötőhely és a bóják felé haladunk. A világ összes kereskedelmi hatalmának zászlóit lengeti itt a szél; az angol, khinai, japán, amerikai és német lobogók rikítóan elütnek egymástól.

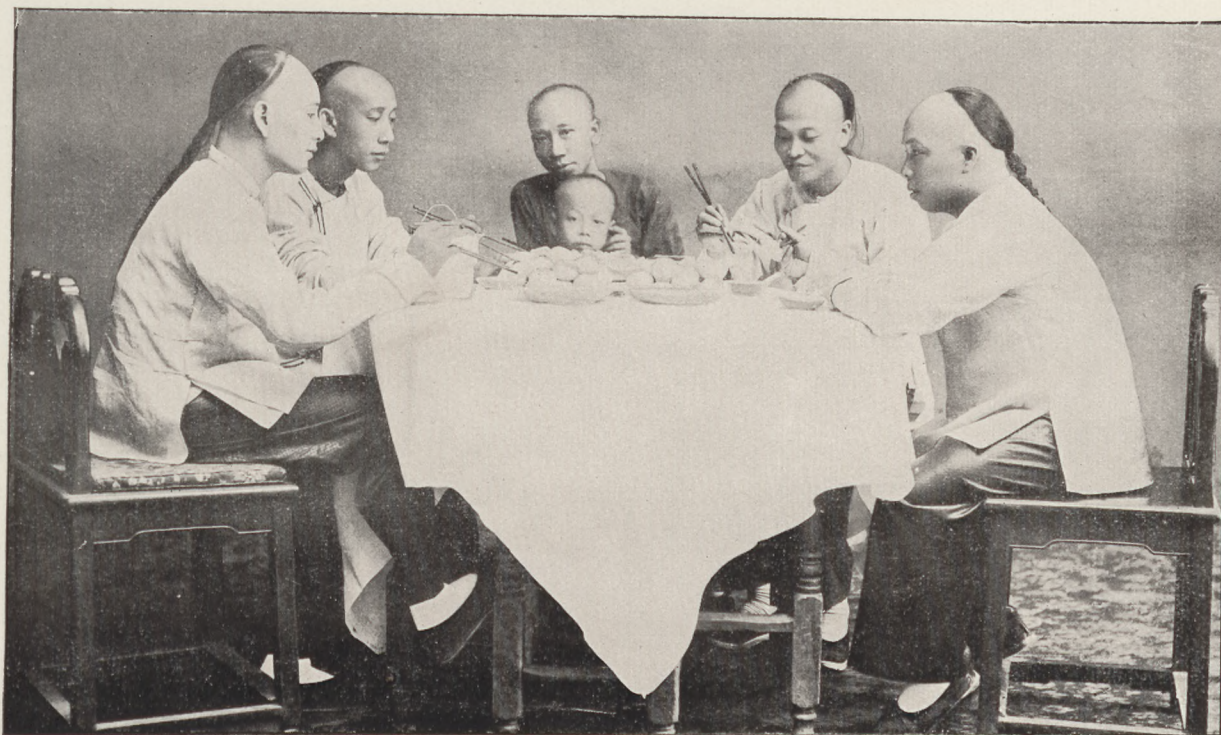
Minden szálló kiküldi a maga gőzdereglyéjét új vendégekért. Először is azonban, miután a vasmacska szilárdan belefúródott a fenékbe, átrakják az európai póstát, nagy tömeg lepecsételt zsákot, a postahivatal dereglyéibe. A «Delhi» egynémely utasát rokonok és barátok viszik magukkal.

Engem akkor egy angol kapitány várt, a kit Sir Frederick Lugard kormányzó küldött el értem, hogy üdvözljön és meghívjon a kormányzó vendégeül. Pompás fehér sajka, a melynek farán a brit lobogó egyik csücskével a vízbe merült, vitt el bennünket néhány percz alatt Viktoria városának a kikötőpartjára. Viktoria Hongkong fővárosa, és itt él csaknem fele a 440,000 főnyi szigetlakónak, a kik közül a legtöbb khinai. Hongkong 1842 óta brit koronagyarmat, és kikötőjének hajóforgalma nem kisebb a világ egyetlen más kikötőjének a forgalmánál sem, sőt Londonét, Hamburgét és Newyorkét felül is múlja. Rendes hajóközlekedés köti össze Hongkongot a világ számos kikötővárosával és negyvenöt nap alatt eljuthat innen az ember kitűnő német gőzösökön Hamburgba. Hongkong hajóforgalma

Hedin Sven, I. 197. old.

Orangutánok.

Hedin Sven, I. 203. old.

Khinai ebéd.

rengeteg nagy s az angolok keleti hajóhadának is van itt állomása, kitűnő műrévekkel és kőpartokkal, szénraktárakkal és kasszárnyákkal. Sok hatalomnak van konzulja is Hongkongban, hogy országaik érdekeit megvédjék. Csak egypár órát kell itt eltölteni, hogy tisztában legyen az ember ennek a szigetnek a jelentőségével s megcsodálja Anglia hatalmát és vállalkozási kedvét. Gibraltár, Aden, Colombo, Singapore és Hongkong, a távol Keletre vezető tengeri út valamennyi legfontosabb pontja, az angolok kezében van, a kik háború idején erős flottájukkal más hatalmak hajói előtt elzárhatják erre az utat.

A rakodóparton gyaloghintó várakozott rám, napellenzővel és két hosszú keresztrúddal. Nagyon előkelően volt felszerelve, pirosra és fehérre mázolva, s oldalait Nagybritannia császári koronája ékesítette. Négy khinai vitte a hintót, piros ruhában, a mellükön arany koronával. Egyenletesen lépdelve vittek végig Viktoria városának kanyargós, meredek, de tiszta és csinos utczáin, s én úgy himbálóztam a székekben, mintha teveháton ültem volna. Nem-sokára kinyílt egy buja kertbe vezető rácsos ajtó, és a «kormány-épület» lépcsőjén a kormányzó fogadott. Este ebéd volt, és ebéd után valamennyi vendéget, hölgyet és urat, gyaloghintókban, a melyeket khinaiak kísértek rúdlámpásokkal, egy nyílt térre vitték, a hol egy angol ezred tartotta víg búcsúestjét. Letelt itt a két-esztendei szolgálati ideje s most Singaporeba vonult, a hol még szintén két évet kellett töltenie. Egy magaslatról szabad kilátásunk nyílt a rétre, a melyen a katonák, kezükben egy-egy papírlámpással, gyűrűző tűzkigyókat és mindenféle más figurát mutattak be.

Másnap erős khinai hordárim kivittek a «hegyi kunyhó»-ba, a kormányzó nyári lakásába, a mely 500 méternyire van a tenger színe fölött s a hol ennél fogva hűvösebb volt, mint odalenn a városban. A kilátás onnan felülről páratlan. Dél felé akadálytalanul szárnyal a tekintet szigeteken és szirteken keresztül ki a nagy, nyílt tengerre és a khinai csónakokra, a melyeknek barna vitorlái, mikor a heves szél duzzasztja őket, hatalmas denevér szárnyaira emlékeztetnek.

A szomszédságban tiszta, kis angol templom állt, s itt találtam váratlanul a «Delhi» kapitányát és több utitársamat, a kik mind igen komolyan és ünnepélyesen festettek. A templom oltárát pálmák ékesítették, és tropikus virágok terjesztettek mámorító illatot.

— Nem jön még? — ezt kérdezték; mindenki lefelé nézett az úton s csakhamar egy csapat gyaloghintó mutatkozott egy for-

dulónál. Fehér selyemruhában, hajában fátyollal és kezében fehér lilomcsokorral megérkezett az, a kire vártak, a fiatal hölgy, a ki Colomboból együtt utazott velünk. Megszerette őt az egész hajótársaság, a nevetése oly tisztán és gyermeketegen csengett az indiai hullámok fölött, és «a távol Kelet királynőjének» szoktuk őt nevezni. Most ülte menyegzőjét egy előttünk ismeretlen úrral, és szinte úgy éreztük, hogy most, a mikor ő már nem lesz ott, üres és sívár lesz a «Delhi» födélzete.

Mennyi mindenféle titkot tudna mesélni nem egy hajónak a födélzete, a mely fehér férfiakat és nőket szállít ide-oda Ázsia sárga és rézbarna partjai mentén! Csaknem minden utazás közben lejátszódik a hajón egy-egy kis regény. Egyszer, így mesélte a kapitány, Angliából Colomboba utazott, s volt az utasok között egy fiatal hölgy, a kinek Colomboban a jegyesével kellett volna találkoznia. De útközben beleszeretett másvalakibe, s mikor megérkeztek, a kapitánynak jutott osztályrészéül az a szomorú kötelesség, hogy közölje a régi vőlegénnyel, hogy jegyese a hajón más vőlegényt talált magának. De a távol Kelet királynője hűsége maradt a vőlegényéhez az egész utazás alatt.

LI. FEJEZET.

SZEMBE AZ ÉSZAKKELETI MONSUNNAL.

HONGKONGTÓL százötven kilométernyire nyugat felé fekszik Kanton, Khina második legnagyobb városa, közel két folyó torkolatához, a melyek nyílt utat alkotnak befelé az ország belsejébe. Kanton éppen ezért Sanghai után a legfontosabb kereskedelmi város. Kantonból szállítják ki a híres khinai selyemszövetek legnagyobb mennyiségét, és a selyemszövés, a porcellánipar és a papirgyártás is igen jelentékenyen fejlett Kantonban. Kanton egyike Khina harmincz-hét szerződéses kikötőjének, vagyis azoknak a kikötőknek, a melyek külföldiek számára is nyitva vannak. 900,000 lakosa van, fővárosa Khina tizennyolcz tartománya közül a legdélibbnek, és egy alkirálynak a székhelye. Utczái oly keskenyek, hogy kocsik

nem járhatnak rajtok, s a lakosság nagy része csónakházakban él, a melyek levert czölöpökön állnak a folyóban. 2000 kilométer hosszú vasútvonal köti össze Kantont Pekinggel, a khinai birodalom fővárosával.

Khina partmelléke mentén halad immár a «Delhi», és október utolsó napján odakünn vagyunk az északkeleti monsun pályáján. A tenger hánykolódik, minthogy azonban szembe haladunk a hullámzással, a hajó nem nagyon bukál. De a szél oly erős, hogy nem maradhat meg az ember a födélzeten, és ez a szabályos szél itt egy félesztendeig fúj. Üvölt és nyög a hajó körül, leszedjük az összes sátoztetőket, hogy darabokra ne rongyolódjanak, s mennél fölebb jutunk északra, annál hűvösebb lesz; ha az ember ott akar állni egy ideig a hullámok finom permetegében, hogy elnézze a fehértajtékos zöld hullámokat, a melyek tompa morajlással torlódnak felénk, akkor felöltőre van szüksége. És e nagy hullámzás közepette is kimerészkednek egészen idáig a khinai halászbárkák, és a legénységük mesés biztossággal és ügyességgel dolgozik e kis csónakokban a hálóival.

Most keletre terül el tőlünk a nagy Formosa szigete, a melyet Japán tizenhat esztendővel ezelőtt meghódított. Ez a határa a Délkhinai- és a Keletkhinai-tengernek, a mely távolabb északon átolvad a Sárga-tengerbe. Most pedig vegyük szemügyre a térképen az ívformájú szigetcsoportokat, a melyek a szárazföld előtt terülnek el. Nem úgy lógnak-e ott, mint nyáron a lombfüzerek az udvarház ajtaja előtt? A Sunda-szigetek, a Fülöp-szigetek, a Liu-Kiu-szigetek, a japán szigetek, a Kurilok és az Aleutok. Minden egyes ilyen ívformájú szigetcsoport egy-egy hullámtörő a Csendes óceán felé és valamennyi egy-egy belső tengert szegélyez. A két legdélibb belső tengerrel már megismerkedtünk; az északiak a Japáni tenger, az Ochotski tenger és a Bering tenger.

Az északkeleti monsun most oly erős, hogy félig viharnak is beillik. Magával húzza-vonja a vizet és éjjel-nappal ugyanabba az irányba sodorja maga előtt délnyugat felé. Ily módon erős áramlás támad a víz felszínén, és az áramlás ereje folytán három-négy csomónyit veszít hajónk a sebességéből. Ha még a dagály is hozzájárul és egy irányban halad a tengerárammal, akkor a felszín vizének délnyugati mozgása oly gyors, mint egy rendes, malomhajtó pataké.

A partmellék hegyeivel és szigeteivel hol távolodik, hol közeledik; néha messzelátón is csak a világító tornyokat láthatjuk, a melyek apró szigetekeken megelőzik a partot. Mert a khinai part-

mellék nagyon veszedelmes vízi út, tele van sziklaszigetekkel, víz-alatti szirtekkel és zátonyokkal.

Július közepétől szeptember közepéig pusztító forgószelek, úgynevezett tájfúnok, járják Hongkongot és a környékét. Az ilyen forgószél szédítő gyorsasággal forog és magába szív mindent, a mivel találkozik; rendszerint odakünn támad a Csendes óceánon, de csak lassan közeledik, óránként 13 kilométernyi sebességgel, a szárazföld felé. A viharjelző állomások tehát a Fülöp-szigeteken és más szigeteken, a melyek a tájfúnok pályájába esnek, idejekorán értesíthetik táviratok útján a khinai partmelléket a tájfún érkezéséről. Ilyenkor pl. Hongkong kikötőjében fekete, háromszögletes lobogókat vonnak fel nagy árboczokra, a melyek messze ellátszanak, és mindenki tudja, hogy ez mit jelent. A khinai dsonkék nyomban a szárazföld felé sietnek, hogy a magas partok mentén keressenek védelmet, a többi hajó pedig megerősíti a kötélzetét. Egyébként gyakran nagyon könnyű kitérni a tájfún elől, mert a tájfúnoknak szigorúan határolt kerülete van, és a hajó, ha nagy sebességgel halad, menekülhet előle; de nyílt víztükörre van ehhez szüksége, hogy bele ne tévedjen a khinai partmellék sziklatengerébe. A felhők csavaros mozdulatai és a légsúlymérő erős ingadozása is jelzi a forgószelek közeledését. 1906 szeptemberében — mesélte a kapitány — a «Delhi»-t oly hirtelen érte utól egy tájfún, hogy a szükséges óvintézkedéseket sem értek rá megtenni. A hajó akkor építőfát szállított a födélzetén, s a nehéz gerendákat úgy lefújta a szél a hajóról, mint a forgácsot és papirost. A felső fedélzeten kívül lógó nehéz mentőcsónakok körben forogtak és összetörték felülről az egész napellenző födelet. Az utasok nyugvószékei úgy kirepültek a tengerbe, mint a tollú. Nagy veszedelem a tenger hullámozása is; a szél gyorsan változik, a hullámokat különböző oldalról felkorbácsolja egyszerre, úgy, hogy dühös nagy hullámhegyek képződnek, a melyek végigsöpörhetik az egész hajót. Hongkongba való megérkezésem előtt két hónappal a szigetet pusztító tájfún látogatta meg, a mely a kormányzó kertjében vastag fákat kettétört, s egy téglából épült kaszárnyát is kidöntött. De mikor, úgy mint most októberben is, szabályosan fúj az északkeleti monsun, akkor a tájfúnok megszűnnek.

A hajón gyakran lassan telik az idő s az ember úgy szórakozik, a hogy tud: olvasással, társalgással, fel s alá járkálással és «lánczjáték»-kal. Két tábor alakul, két-két úrból, s 12 méternyire állnak fel egymástól. Minden tábor előtt krétával nagy kört

vonnak a födélzet deszkáira s a feladat az, hogy egy gyűrűformájú kemény kötélcsutakot úgy dobjanak el, hogy ott maradjon a körön belül. A nehézség az, hogy a kötélgyűrű továbbgurulását a födélzeten megakadályozzák; de a játéknak az a főelőnye, hogy mozogni kell annak, a ki játszsza.

November 2.-ika van. Éjszaka patakzott az eső, s az új nap felhős, szeles és nedves. Földet nem látunk, de sárgásbarna, édes vízben haladunk. Itt torkollik a tengerbe a Kék folyó és édes vize eloszlik a tenger nehezebb sós vize fölött. Révkalauz száll fel a hajóra, hogy a veszedelmes hajózható vízben a folyón fölfelé kalauzoljon bennünket; sok révkalauz svéd és norvég, s valósággal miniszteri fizetésük van. Egy óra múlva sík földet látunk jobbról is, balról is. az iszapszigeteket a Kék folyó torkolatában.

LII. FEJEZET.

SANGHAI.

NAGY ÓCZEÁNJÁRÓK nem mehetnek föl Sanghaiig, mert ez a város a Kék folyónak egy kis mellékfolyója mellett terül el. Búcsúzunk hát a «Delhi»-től, a mely itt vet horgonyt utóljára, s kisebb gőzösökön utazunk fölfelé a folyón. Nemsokára megelevenednek a sík partok, a házak egyre sűrűbben állnak egymás mellett, gyárak bukkannak fel közöttük s jobbról-balról khinai hajók horgonyoznak, köztük két komikus hadihajó is fából, rég eltűnt kornak a maradványai; elől-hátul magasra épültek és árboczaikon ott lebeg a kék sárkány sárga mezőben.

Kibontakozik előttünk Sanghai pompás kikötőpartja gyönyörű, magas házaival. De ez nem is Khina, ez egy darab Európa, a fehérek városa a sárgák országában, a dús, hatalmas Sanghai a 12,000 európaival, a khinai város mellett, a melyben 650,000 ember lakik.

Mikor 1909 novemberében Sanghaiban partra szálltam, automobil vitt a főkonzul lakására, a hol este csupa svéd ember gyűlt össze lakomára. Másnap, november 3.-án, két fontos születésnap

volt egyszerre, a khinai özvegy császárnée és a japáni császáré, két oly uralkodóé, a ki kivált erejével és okosságával, és halhatatlanná tette a nevét a legszélső Keleten. A japán főkonzulnál nagy fogadónap volt s a sanghaji kormányzó fényes ebédet adott. Ritkamód váltakozó benyomások kergetőztek és töltötték ki az óráit annak a rövid időnek, a melyet Khina legnagyobb kikötő- és kereskedelmi városában töltöttem. Európai utcákból, villamos világítással és közúti vasúttal, templomokkal, nagy kereskedésekkel, klubhelyiségekkel és középületekkel, korszerű hajóműhelyekkel és műrévekkel — egy pár perc alatt eljut az ember a khinai városba, a hamisíttatlan Ázsiába. Sárga emberek nyüzsögnek itt kék kabátban és apró sárgarézgombos fekete mellényben, fehér harisnyában és hajlíthatatlan vastag talpú fekete cipőben, a fejük tetején piros gombos kis fekete sapkával és a nyakukba lógó hosszú varkocscsal. Nyílt üzleteikben hosszú vékony pipából füstölnek a kereskedők, a vevőket várva, és a teaházakban páratlan a lárma és tolongás. Állandó sietés, örökös jövés-menés, szakadatlan cseréje a pénznek és az árunak.

Mialatt Sanghaiban voltam, megkértek, hogy látogassak meg egy khinai főiskolát s egyszerre csak egy nagy teremben kétszáz khinai hallgatóval kerültem szembe.

— Mi ez? — kérdeztem riadtan az amerikai doktortól, a ki odavezetett.

— Kérem, mondjon el valamit az ifjaknak uti élményeiből!

S mielőtt észrevettem volna, már is egy kathedrán álltam s a sárga hallgató seregnek, a mely némán figyelt rám, arról meséltem, hogy milyen szerencsétlenül vonultam keresztül a Taklamakan sivatagon. Mikor befejeztem előadásomat, körülfogtak a hallgatók minden oldalról és kezett szorítanom valamenyiükkel. Különös véletlen volt azonban, hogy a teremben volt olyan valaki is, a ki ismerte Kasim szolgámat, azt, a kinek a sivatagban a csizmámban vittem vizet. Hori buddhista pap azzal a megbízással érkezett Japánból Sanghaiba, hogy kíséren el a Kelet híres szigetországába. Két esztendővel ezelőtt Keletturkesztánban járt és a Khotan-darja medrét végigutazta. És útjában az én régi Kasimom kísérte, a ki megmutatta Horinak azt a helyet, a hol ráakadtam az áldásos vízre. Így tehát Kasim üdvözetét éppen akkor kaptam meg, a mikor a khinai hallgatóknak közös kalandjainkról meséltem!

LIII. FEJEZET.

MISSZIÓK ÉS VALLÁSOK KHINÁBAN.

SANGHAITÓL tíz kilométernyire nyugat felé van a XVII. században alapított Sikavai jezsuitakolostor épülettömbje, és egyik utitársam a «Delhi»-ről, Róbert atya, egy katolikus pap, a kinek egyházkerületébe tartozott Hongkong és Sanghai s a ki nagyon művelt ember volt és kitünően értett a régi khinai porcellánhoz, arra bírt, hogy látogassam meg ezt a hittérítőállomást. A székesegyházak, kápolnák, fiú- és leányiskolák, a nagy meteorológiai obszervatórium, a hol mindennap térképet dolgoznak ki az időjárásról és az állattani múzeum megtekintése több órába telt. Minden intézet élén egy tisztes páter áll; de a leányosztályokat apácák és laikus testvérek vezetik. A gyermekek francziául tanulnak és a katolikus misére járnak. Vannak khinaiak, a kik már sok nemzedék óta katolikusok s Üdvözlégyüket és Miatyánkjukat a legmélyebb áhítattal imádkozzák el. 1.150,000 khinai katolikus, 150,000 protestáns. A hittérítők szívük vágyát és az Üdvözítő parancsát követik: «Menjetek szét az egész világba és tanítsatok minden pogányokat!» Türelmesen és kötelességtudóan dolgoznak feladatukon és nem riadnak vissza a legnagyobb veszedelmektől sem. Csak az a kár, hogy országuk meghasonlott. A katolikusok és a protestánsok nem szívelhetik egymást. A khinai számára a «Tien», az ég, egyjelentésű a legfőbb lénnyel. Khinai nyelven a jezsuiták Istent «az ég urá»-nak nevezik, az angol hittérítők a «legfőbb vezető»-nek és az amerikai baptisták az «igazi szellem»-nek. A keresztény vallási közösségek czivódásai megzavarják a khinaiakat, a kik nem tudják, hogy voltaképpen mit is higyenek.

A khinaiak saját vallása különböző tanok vagy inkább bölcs szabályok keveréke. Khinának több bölcse volt, mint bármely más országnak. A legelőkelőbb Konfuczius, Sokrates és Buddha kortársa; 300 ódából álló könyvet írt és «A gondolat tisztaságá»-nak nevezte el. Tizenkét apostol gyűlt köréje és 3000 főnyi tanítványa volt.

«Cselekedjél mindenkivel, a hogy tőle várod, hogy veled cselekedjék», — ez volt az egyik parancsa, és törvényei a khinaiakat a világ legudvariasabb népévé fejlesztették. Tapintatosak és szeretetreméltók egymással való társalgásukban épp úgy, mint a mikor idegenekkel érintkeznek.

Mikor egy ízben megkérdezték Konfucziustól, hogyan tehetett szert oly sok téren oly nagy ismeretekre, így felelt:

— Mert szegénynek születtem és tanulnom kellett.

A gazdagságban szerencsétlenséget látott, a tudásban hatalmat. A khinaiak rendkívül tisztelik az emléket, de nem tartják őt istennek, hanem csak minden idők legnagyobb bölcsének.

A konfuczianizmus mellett elterjedt Khinában a taoizmus is, de ennek felséges tanítása szemfényvesztéssé és babonává süllyedt alá. Időszámításunk kezdetén behatolt Khinába a buddhizmus is és most ez uralkodik csaknem az egész országban. De a khinaiak vallási képzeiteiben nincs igazi világosság. A taoista reggeli ájtatosságát buddhista templomban végezheti és este belemerülhet Konfuczius irataiba. Sokan tehát egyformán nagyra becsülik mind a három tant.

De az összes khinaiaknak, úgy Konfuczius, mint Tao és Buddha híveinek, vallásos öntudatában van egy közös alapvonás: az elődök szellemeinek tisztelete, az ősök kultusza. A legegyszerűbb házban is van oltár az elhunytak tiszteletére, de ezekkel szemben csak a legnagyobb tiszteletet érzik; s a sírok nyugalma semmi körülmények között sem szabad megzavarni. A XVII. században hatvanegy évig uralkodott Khinában Khang-Hi, a khinaiak egyik legnagyobb uralkodója. Unokája, Khién-lung, örökölte összes nagy tulajdonságait s mikor már ő is hatvanegy esztendeig uralkodott Khinában, lemondott a trónról, pusztán nagyatyja szelleme iránt való tiszteletből, mert nem akart önála hosszabb ideig uralkodni.

Az ősök e kultuszának egyik következése az, hogy Khina rengeteg nagy területeit sírok foglalják el. Kublai khán, mongol császár, a ki a XIII. század végén uralkodott, nagy forrongást támasztott, mikor megparancsolta, hogy a régi temetőket szántsák fel és alakítsák át szántóföldekké, és a temetőknek ez a szentsége főakadálya még ma is a vasútépítésnek. A vasútvonalnak vagy meg kell kerülnie a szent temetőt, vagy hídon kell fölötte elhaladnia. A khinai császár azért utazik csak Mukdenbe, hogy ősei sírjainál áldozatot mutasson be; mert itt Mukdenben van eltemetve Khang-hi és Khién-lung, és ezeknek dinasztiája, a mandsu császárak családja, uralkodik még ma is Khinában.

A katolikus hittérítők nem küzdenek Khinában az ősök e kultusza ellen; az evangélikusok összeférhetetlennek tartják a kereszténységgel. De ez a kegyelet veleszületik a khinaival és nemzedékről nemzedékre átöröklődik. Valamint egyazon raj méhei összefüggének egymással, egyik réteg a másik alatt, épp úgy egyek a mai khinaiak is elődeikkel; sőt mi több, inkább érzik összefüggésüket a multtal, mint a jelennel. Az ősök kultusza helyettesíti náluk a hazaszeretetet. Szereti ugyan a khinai a maga szűkebb szülőföldjét, de hogy az ország egyéb részeiben mi történik, azzal nem törődik. Kanton lakócai nem háborodnak fel azon, ha az oroszok elveszik Mandsuországot, a japánok pedig Koreát, csak kantont hagyják békességben. Más vallásúakkal szemben a khinai nagyon türelmes és egyáltalán nem veszi zokon, ha az ember nyíltan kételyét fejezi ki a khinai saját hitével szemben.

A khinaiak igazi vallása az ősök kultusza. E mellett babonás félelemmel viseltetnek a szellemek iránt és az istenekhez menekülnek, a kiktől segítséget remélnék. Egyszer fölkerestem Észak-khinában egy templomot, a hol egy egész terem szabadon álló, festett agyagszobrokkal volt tele, a melyek azt ábrázolták, milyen gyötrelmek várják a bűnöst a halottak országában. A házasságtörő nőt középen kettéfűrészelték itt, a tolvajnak levágták mind a két kezét, a rágalmazónak szájából kitepték a nyelvét s egy másik bűnösnek izzó vasat fűrtak a szemébe, míg a szomszédja eltorzult arczczal nézte a saját beleit, a melyeket a halottak birodalmának napszámosai kiteptek felmetszett hasüregéből. A szobrok természetes nagyságúak voltak és szörnyű borzalmasak. A terem egyik sarkában több nagy koporsó volt. Az egyikre a földel nem volt szilárdan ráhelyezve s egy halott látszott a koporsóban, a ki a fogát vicsorította. Mikor megkérdeztem, miért vannak itt a koporsók, ezt a választ kaptam:

— A gyötrelmek ideje a tisztító tűzben annál rövidebb lesz az elhunyt számára, mennél tovább ott maradhat a halál birodalmának templomtermében.

A khinaiak valóban nagyon babonásak. Ha valaki lázbeteg és félrebeszél, akkor hozzátartozói azt hiszik, hogy a lelke eltévedt s azon a helyen, a hol a beteg elvesztette az öntudatát, körülhordozzák a ruháját — hogy az eltévedt lelket rávezessék megint a helyes nyomra! És éjszaka fölmennek a háztetőre és égő lámpással integetnek, hogy a lélek megint hazataláljon!

LIV. FEJEZET.

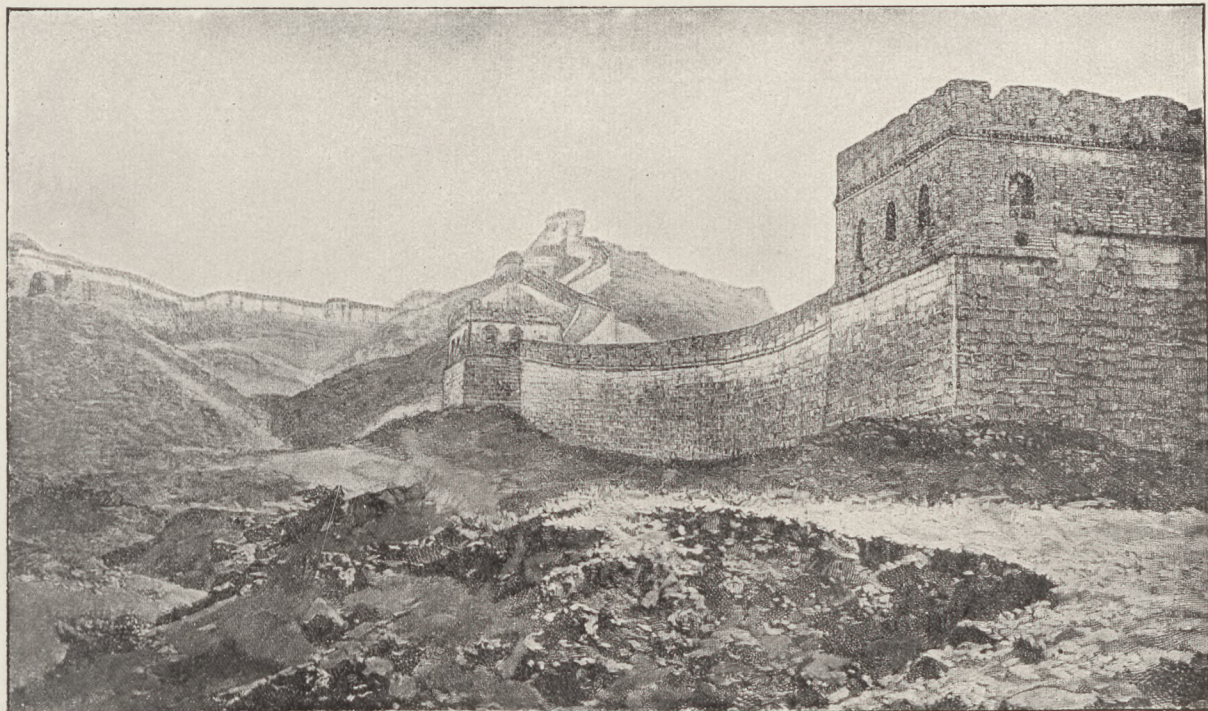
A KÖZÉPSŐ BIRODALOM.

KHINAI KISDIÁK legelőször azt tanulja meg, hogy az ég kerek és a föld négyszögletes, hogy Khina a föld közepén terül el s ezért a középső birodalom a neve. A többi ország mind Khina körül terül el s Khinának a vazallusa.

A császár «az ég fia» és kezében egyesíti a legfőbb szellemi és világi hatalmat. Mikor trónra lép, uralkodása idejének határozott nevet ad s ez lesz az ő neve is. Utódját ő maga jelöli ki fiai közül. Ha gyermektelen, akkor egyik legközelebbi rokonát választja ki, de örökbe fogadja jövő utódját, hogy ez később a kellő áldozatokkal tisztelje szellemét és elődeinek a szellemeit. A sárga ruha és az ötujjú sárkány a császári ház jelképei. A császár égi magasságban áll népe fölött s a halandókat, a kiknek szabad vele beszélniök, könnyű összeszámlálni. Néhány évvel ezelőtt az európai követek Pekingben kivívták maguknak azt a jogot, hogy minden újév napján láthassák a császárt; megengedték nekik, de a császárnak egy szava sem volt hozzájuk. Ellenben a nagy Khang-hi császár több jezsuitát odavett az udvarába, a kik parancsára kitűnő térképét készítették el a középső birodalomnak.

Khina a föld legrégibb, legnépesebb és legváltozhatatlanabb országa. Mikor Ninive és Babylon virágzott, Khinának fejlett civilizációja volt már, a mely négyezer esztendőn keresztül ugyanaz maradt. Ninivének és Babylonnak romjai vannak már csak, de Khina még most sem adja jelét az életuntságnak. Nyugatázsia nagy temetőhöz hasonlít, tele régmúlt korok számtalan sírkövével. Pusztító néparadatok vándoroltak rajta keresztül; fajok és birodalmak harczoltak ott egymás ellen és váltották fel egymást. De Khina területe zárt helyzeténél és népe irtózásánál fogva minden érintkezéstől az idegenekkel, még ma is ugyanaz, mint régen volt és a hagyományoknak, valamint az elődök emlékének bálványozása az új nemzedékeket hasonlítóakká teszi a megelőzőekhez.

Hedin Sven, I. 213. old.

A khinai nagy fal.

Hedin Sven, I. 213. old.

Kapu a khinai nagy falban.

A huszonkét évszázad alatt, a mely Khina történetében Krisztus születését megelőzte, egymásután három császári nemzetség uralkodott Khinában. Harmadfélszáz évvel a mi időszámításunk előtt egy hatalmas, előrelátó császár megépíttette a nagy falat, a leg-hatalmasabb építményt, a melyet emberi kezek valaha emeltek. A fal 2450 kilométer hosszú, 16 méter magas és alapján 8 méter, a tetején pedig csak 5 méter vastag. Meghatározott távolságokban tornyok vannak rajta s itt-ott kapui vannak. Kőből, téglából és fából épült. Különösen a birodalom nyugati részében ma már helyenként nagyon rozoga, sőt néhol már csak a romjai vannak meg. Egyébként azonban áll még a fal s én magam is nagy darabokon végighaladtam mellette és többször átmentem szép kapuin is.

Miért is építették vajjon ezt a falat? A khinai békeszerető nép. Hogy békességben élhessen és betolakodók ne zavarhassák, falakkal veszi körül magát a khinai. Khina 1553 városának is erős körfalai vannak kőből és az a nagy császár Kr. sz. e. a harmadik században azt gondolta, hogy legegyszerűbb lesz, ha mindjárt az egész birodalmat körülépítteti ilyen fallal. Főleg északról fenyegette veszedelem a birodalmat. Ott keleti török, tatár és mongol nomádok laktak. vad. vitéz és harcias lovasnépek. Ezek számára áthághatatlan akadály volt a khinai fal és ennek folytán végzetessé vált Európa sorsára nézve is. Azok a lovas hordák, mikor látták, hogy a déli útjuk Khina felé el van zárva, nyugatnak fordultak és a negyedik században a hunnok a szövetséges alánokkal Európa rengeteg területeit előzönlötték.

De örök időkre még sem védhette meg Khinát a nagy fal. 1280-ban Dsingis khán unokája, Kublai khán, Marco Polo barátja és jótévője, meghódította az országot. Ő is nagy építőmester volt. Ő vágatta a császárcsatornát Peking és Hang-csu között, mindjárt délnyugatra Sanghaitól, hogy a déli tartományok rizstermése javára válják az ország északi részeinek is. Régebben a partmellék mentén dsonkákön szállították a rizst és ekközben sokat kellett szenvedniök japán kalózoktól; most a dsonkák az új csatornán baj nélkül bevezethettek az ország belsejébe. A Császár-csatorna 1350 kilométer hosszú, átmetszi a Sárga és a Kék folyót és még ma is használható; egyik emléke a százéves mongol uralomnak.

1644-ben foglalta el Khinát a még ma is uralkodó mandsu dinasztia. Éppen száz évvel előbb foglalták el a portugálok Macaot, Hongkong közelében. Azóta és különösen az utolsó évtize-

dek alatt, az európaiak egyre jobban benyomultak a khinai területre. A francia birtokok a hátsóindiai félszigeten egykor szintén khinai védelem alatt állottak. A nagyhatalmak uraivá lettek Khina legjobb kikötőinek. Két ízben, másodszor a boxerlázadás alkalmával, elfoglalták Pekinget és császári palotáját is elpusztították az egyesült európai csapatok. Érthető, ha a khinaiak szívük mélyéből gyűlölik az európaiakat s csak az időt várják, a mikor üt majd a bosszú órája . . .

A középső birodalom az igazi Khina, de az «ég fia» még négy nagy hűbérországon is uralkodik. Ezek: Keletturkesztán, Mongolország, Mandsuorszag és Tibet. Az egész khinai birodalomnak a területe hússzor akkora, a népessége pedig hatodfélszer annyi, mint Németországé. Mert Khinában 330 millió ember lakik; tehát a földön minden negyedik vagy ötödik ember khinai.

Az ország helyzeténél fogva az éghajlata pompás és nagyon egészséges. A hőmérséklet különbsége nagy a nyár és a tél között. Délen csaknem tropikus a hőség, északon, Peking körül, télen dermesztő a hideg. A föld rendkívül termékeny; teát, rizst, köleskását, tengerit, zabot, árpát, babot, borsót, főzeléket és sok más egyebet termelnek. A déli tartományokban tele vannak a mezők czukornáddal és gyapotcserjével, s mindenfelé dús vizű folyók hömpölyögnek végig az országon. a melyek a szántóföldek öntözésére és az árúk szállítására szolgálnak. Khina legnagyobb része hegyes vidék. Nyugaton a magas hegységek a tibeti hegylánczok folytatásai. Kelet felé laposodik a vidék. A tenger mellékén az alföldek terülnek el. A tizenhatsz tartomány közül hat a tenger mellett terül el, a melynek partján sok a kitűnő kikötő.

A középső birodalom ennél fogva boldog és a természettől mindenképpen megáldott ország. A hegyekben kimeríthetetlen gazdagságú kőszénrétegek szunnyadnak és Khinának nagyobb kőszéntelepei vannak, mint földünk bármely más országának. Biztosítva van ezért Khina jövője is, és Khina valamikor túlszárnyalhatja a fejlődés terén még Amerikát is.

Ismeretes, hogy az erősen tagozott partmellékű országok mindig korán indultak nagy fejlődésnek. Görögország az ókorban a tudomány és művészet bölcsője volt; és Európa ma ezért uralkodik az egész földön. Mert ilyen partmellékeknek a népe másoknál korábban és könnyebben jut érintkezésbe szomszédjaival és a kereskedelmi forgalom útján hasznára fordíthatja azok termelvényeit és találmányait is. De mint annyi más téren, Khina ebben is ki-

vétel. A khinaiak sohasem használták fel ilyen módon partmellé-
küket. Ellenkezőleg, gondosan kerültek minden érintkezést idegen
népekkel. Ennélfogva fejlődésük a maguk határain belül rendkívül
sajátos és egységes lett; nem hasonlít semmi máshoz és mégis
rendkívül előkelő és fejlett.

A khinaiaknak már Kr. sz. e. kétezer évvel volt írásuk. Később
feltalálták a szőr-ecsetet, a melyet még ma is használnak, s a fekete
tus előállítása az ő titkuk. A tust eldörgölik, az ecsetet belemárt-
ják és írásközben függőlegesen tartják. Száz évvel Kr. sz. után
papírt is gyártottak már Khinában. Egy ősrégi városban a Lop-
nor tava mellett, a hol most vad tevék kószálnak, egész gyűjte-
mény khinai levelet és iratot találtam papírra írva, a mely 265
óta el volt ásva a sivatagban. Mert valamennyi levél keltezve volt.
Már 600 évvel Kr. sz. után feltalálták a khinaiak a könyvnyom-
tatást: Európában Gutenberg csak 850 évvel később találta fel.
Kr. sz. e. ezeregyszáz évvel megvolt már Khinának a delejtűje és
iránytűket is készítettek s a lőport is jóval előbb ismerték, mint
az európaiak. 3000 évvel ezelőtt mesterei voltak már a bronz-
öntésnek; Khina belsejében ma is talál még az ember szebbnél-
szebb tárgyakat nehéz, sötét bronzból, kerek csészéket, a melyek
lábakon állnak s oroszlánokkal és sárkányokkal vannak díszítve,
vázákat, tálakat, edényeket és kannákat, a melyek mind a leg-
apróbb részletekig finoman és nagy művészettel vannak kidol-
gozva. A porcellánipar legjobban Khang-hi és Khien-lung csá-
szárok uralma alatt virágzott. Akkoriban olyan tökéletes, olyan
csodás színösszetételű és mázú vázákat, csészéket és tálakat ké-
szítettek, hogy manapság maguk a khinaiak sem képesek a pár-
jukat előállítani. Abból az időből való porcellán ma már nagyon
ritka és rendkívül nagy ára van. Japánban láttam egy kis zöld
khinai csészét, a mely három lábon nyugodott és a melynek
födele is volt; körülbelül 25,000 korona volt az ára. Ha a leg-
szebb porcellánt, a melyet manapság elő tudunk állítani, össze-
hasonlítjuk Khang-hi idejéből való vázakkal, el kell ismernünk,
hogy a mi porcellánunk amahhoz képest tisztára szemét. Akár-
milyen szép, nem is fogható hozzá az «ó-khinai»-hoz.

A khinai művészetet, akár festészet legyen, akár lakkmunka,
szövés vagy bármi más, mindig valamelyes ízlés és tökéletesség
jellemezi. Ősidők óta rendkívül nagy volt Európában a khinai
selyemszövetnek a kereslete. Mindaz, a mit a khinaiak készítenek,
jó, tartós és ízléses. Építészetük épp oly előkelő és jellegzetes,

mint minden egyébük. Milyen szomorúan esetlenek és unalmasok a mi ötemeletes téglaházaink, ha összehasonlítjuk őket a khinaiak villáival, vagy éppen palotáival és templomaival, a melyeknek vájt tetőit nagy és kis sárkányok díszítik, a melyek eltátják a torkukat és előrenyújtják a karmaikat. Khina hazája a keletázsiai művészetnek; onnan vándorol ez Japánba és Koreába...

A khinai nyelv épp oly furcsa, mint minden egyéb ebben a nagy birodalomban; úgy, mint a tibeti nyelv, az indokhinai nyelvtörzshöz tartozik. A khinai nyelvben minden szó egytagú és változhatatlan. A hol mi azt mondjuk: «megyek, ment, menni fog» stb., ott a khinai mindig ezt mondja csak: «menni». A szó igazi értelme vagy a szórendből, vagy határozott segédszavakból derül ki. Így például ezt mondják: «én holnap menni», vagy «ön tegnap menni», a mikor a jövő és a mult időt a «holnap» és a «tegnap» szavak jelzik. Egyetlen szó, pl. «li», egész tömeg különböző értelmű szót jelenthet, a hangsúly és a kiejtés, a mondatban elfoglalt helye és a megelőző vagy rákövetkező szavak szerint. A nyelv egész csomó különböző tájszólásra szakad; legelőkelőbb a mandarinok vagy a művelt osztályok tájszólása. Minden szónak külön írásjele van, úgy hogy a khinai nyelvnek ennél fogva 24,000 különböző írásjele van; csak minden huszadik férfi és minden századik nő tud olvasni és írni.

A khinai irodalom rendkívül dús tartalmú, sőt úgyszólván kimeríthetetlen. Mikor az északi vikingek még rabolni jártak a tengerre vagy rúnásköveiket emelgették, Khinában már földrajzi kézikönyvet adtak ki; «Valamennyi tartomány leírása» volt a címe és sok térkép is volt benne. A khinai krónikákból megismerhetjük Khina történetét visszafelé négyezer esztendeig s a legnevezetesebb ezekben az évkönyvekben az, hogy a legnagyobb pontosság és megbízhatóság jellemzi őket; minden elképzelhető dolgot elmondanak bennük, még a legjelentéktelenebb eseményeket is. A khinai könyvek nagyon olcsók s a ki tud olvasni, könnyen szerézhet magának meglehetősen nagy könyvtárat. A khinai könyvek mennyiségéről fogalmat nyújt Khien-lung császár könyvtára: csak a jegyzéke 122 kötet!

LV. FEJEZET.

AZ ÚJ KHINA.

KÖZÉPSŐ BIRODALOMBAN még ma is vannak oly szokások és bűnök, a melyeket egy új kor rendjének kell kiirtani. Legnagyobb baj az ópiumszívás, a mely körülbelül 150 millió khinai embert mérgez meg. Ezer éve szokás továbbá az a szörnyűség is, hogy kis lányok lábait erőszakosan, erős kötéssel, megakadályozzák természetes növésükben és apró csonkokká változtatják át. A khinai nők czipője ennél fogva olyan, mintha babaczipő volna. Ez a lábszorítás állandó fájdalmat okoz a növekedés közben, de azért egy lány sem akarja abbahagyni a lábfűzést, mert ha nincs kis lába, akkor nem kap férjet.

Barbár szokás, a mely most már tűnőben van, az is, hogy szegényemberek, a kiknek nincs módjuk hozzá, hogy gyermekeiket fölneveljék, az újszülötteket kiteszik. Egyszer láttam, hogy egy ilyen szegény teremtes holtteste ott feküdt az árokban egy város falán kívül. Pedig a khinaiak a legnagyobb szeretettel bánnak gyermekeikkel. Pao-toban Északkhinában egy svéd hittérítőnél laktam, a ki egyszer megmentett egy éppen kitett kis gyermeket. A felesége a leggyöngédebben gondozta, s a gyermek egy pár év múlva csinos, kedves teremtes lett. És ekkor megjelentek a szülők könyörögve, hogy adják vissza nekik a gyermeküket; ez a kérésük természetesen szívesen teljesült...

A büntetések, a melyeket a gonosztévőkön végrehajtanak, a mi fogalmaink szerint embertelenek. Keletturkesztánban a khinai hivatalnokok lápos ezüst tűket szorítottattak be a vádlott körmei alá, hogy vallomást csikarjanak ki belőle. Rendes büntetés a nagy, négyszögletes nyakörv, a mely lakatra jár. Kerek nyílásába belefér a bűnös feje, a ki vállán czipeli a nehéz fatömböt. Így járkal szabadon, de természetesen semmit sem csinálhat a nagy tuskó miatt.

A házasság a khinaiaknál becsületesen megtartott és tisztességes intézmény; a nő csaknem egyenjogú társa férjének s épp úgy, mint ez, a törvény védelme alatt áll. A felsőbbiséget mélyen

tiszteli a khinai, pedig a mandarinok úgy kínozzák és hajszojják, hogy Európában e miatt már régen véres forradalmak támadtak volna. Hogy Khinában nem így van, azt a sok ezeréves megszokás teszi. A khinaiak nem morognak, türelmesek, szorgalmasak és beérik azzal, a mi az élet fentartásához elegendő; többet enné nem is kívánnak. 1897-ben hallottam Északkhinában olyan házas emberekről, a kiknek 25 korona volt csak az évi bérük! Minden bizonynyal a rizsből éltek, a melyet a munkaadó ajándékozott nekik: de akkor sem érti meg az ember, hogyan vergődhettek keresztül az esztendőn. És az ilyen munkások mégsem panaszkodnak soha. Vidámak, barátságosak és udvariasak, holott talán olyan teakereskedőnél dolgoznak, a ki többszörös milliomos. A munkát, mint munkát és az emberi erőt tehát nagyon alacsonyan értékelik. Az árukat sok száz mértföldnyire emberháton szállítják. Északkhinában használnak erre öszvéreket, tevéket és kétkerekű targonczákat s, de egyébként az utcák és az utak oly keskenyek és oly rosszak, hogy csak gyalogosok járhatnak rajtok. A folyók mellett és a tenger mellékén vízi-utakon szállítják az árukat.

Khinának minden barátja örül annak a fénysugárnak, a mely az utolsó években földerengett e csodálatos ország és iparkodó, derék népe fölött. A khinaiak ellenállását azonban bizony csak erőszakosan lehetett megtörni. Vasút, telefon, drótnélküli távíró nem igen tesz különösebb hatást a khinaira; a vasutat fölöslegesnek tartja, mert hiszen a járásra lába van az embernek, az utazásra pedig ott vannak a folyók; a telefon és a távíró épp úgy szükségtelen, hiszen küldhet az ember gyorspóstát. Hogy ez mérhetetlenül tovább tart, azzal Khinában nem törődnek. Itt soha sem sürgős semmi; ha minden szép lassan, egyenletesen folyik, akkor nincsenek zavarok sem. Az egyik vidéken, a hol éppen egy új távíróvonalat helyeztek üzembe, a khinai szolgáim azt magyarázták nekem, hogy a papiros, a mire rá van írva a távirat, kétségbeesett gyorsasággal szalad a távírósodronyokban a rendeltetési helye felé s hogy a póznák elszigetelői kis házikók, a melyekben esős időben megszállhat a papiros!

Körülbelül 30 évvel ezelőtt az angolok Sanghaiból próbaképpen építettek egy kis, 20 kilométer hosszú vasútvonalat. Mikor elkészült a vasútvonal, a khinai kormány megvásárolta; de nem azért, hogy használja, hanem hogy szétrombolja! A talpfákat és a síneket felszakgatták s a kocsikkal és a gőzgépekkel együtt a tengerbe

dobták. Most már mindenesetre bele kellett törődniök a khinaiaknak sorsukba, a melyet az európaiak rájuk mértek. Több vasútvonal szeli át az országot, másokat pedig mostanában építenek vagy terveznek. Sőt maguk a khinaiak is építenek már maguknak vasutakat. Peking és Kanton között átvezet a vonal mind a két nagy folyón s a vasúti híd a Sárga-folyó fölött kilenczedfél kilométer hosszú, tehát a világ leghosszabb vasúti hídja folyón keresztül.

Khinának ezt az «ébredését» haladó érzelmű férfiak vezetik, a kik európai javításokat akarnak meghonosítani, hogy használjanak az országnak. A tapasztalás megtanította őket rá, hogy Európával szemben védtelenek, és tudják, hogy a nagyhatalmak már Khina felosztásáról is tanácskoztak. Tudják, hogy nem akadályozhatják meg a fehéreket, hogy hatalmukba ne kerítsék éppen azokat a kikötőket, a melyekre a foguk vászik. 1894-ben háborúra került a sor Khina és Japán között, és Khina teljes vereséget szenvedett, mert a védekezése rosszul volt szervezve. Akkor elfoglalták a japánok Formosa szigetét és Port-Ar hurt. Később Oroszország a távol Kelet felé nyújtózkodott, rákényszerítette a japánokat arra, hogy engedjék át neki Port-Arthurt, vasutakat építtetett Mandsuországban és Koreát akarta elfoglalni. Oroszországgal szemben épp oly tehetetlen volt Khina, mint Japánnal szemben...

Ezeket a leczkéket drágán kellett megfizetniök a khinaiaknak. Most már tudják, hogy hadsereg, flotta és erődök nélkül pusztulás és feldarabolás a sorsa minden országnak, és végül felébredtek immár régi tévedéseikből. Ma már egyre növekvő hajóhada van Khinának és több mint százezer főnyi hadserege, a legújabb fegyverekkel felszerelve és japán tisztek vezetése alatt.

Fiatal khinaiak Európába és Amerikába utaznak s tízezerszám tanulnak Japán főiskolaiban. Khina is alapított sok egyetemet európai mintára s vannak ujságjai is, a melyek megbeszélnek a napi kérdéseket. Lelke mélyén bizonyára a legtöbb khinai ezt gondolja: «Tanuljuk meg alaposan az európaiak haditudományát, mert csak saját fegyvereikkel védekezhethetünk ellenök!»

1916-ban életbe fog lépni az ópium-tilalom is. A khinai, ez az erőteljes, szívós és jól megtermett emberfaj, akkor majd még erősebb és egészségesebb lesz. Meg fogják majd védeni országukat idegen betolakodók és hódítók ellen. Az európaiak most sárkányfogakat vetnek el a középső birodalomban. De egyszer föl-emelkedik majd a sárkány és karmait nevelőinek a mellébe vágja. Vannak Európában, a kik a «sárga veszedelem»-ről beszélnek.

Új népvándorlástól félnek Kelet felől, mérhetetlen khinai és japán csapatoktól, a melyek elárasztják majd Európát és elragadják a fehérektől az uralmat a föld felett. De ilyen szomorú vége aligha lesz a dolognak. Csak annyit reméljünk, hogy a khinaiak meg fogják tudni védelmezni azt, a mi örökségük és tulajdonuk. Négyezeréves örökségük!

LVI. FEJEZET.

A KÉK FOLYÓ.

KÉK FOLYÓ, a Mekong és a Saluen, Kelettibetben ered és ott párhuzamosan haladó mély, völgyeket szel át, a melyek mind déli irányba húzódnak. De míg a Mekong és a Saluen dél felé folyik, a míg a tengerhez nem ér, addig a Kék folyó Nyugatkhinában hirtelen elkanyarodik kelet felé és a birodalmat középütt két részre osztja.

Csak az európaiak nevezik Khina legnagyobb folyóját a «Kék folyó»-nak. A khinaiak maguk a Nagy vagy a Hosszú folyónak hívják, vagy egészen fönt nyugaton, az Aranyfövenyes folyónak. A világon csak három hosszabb folyó van: a Nilus, a Mississippi és az Amazon. Az Ob és a Jenissei éppen akkorák, mint a Kék folyó, vagyis 5200 kilométer hosszúak. És a Kék folyó átlag 244-szer több vizet hord medrében, mint a Thames, a melynek partján terül el London.

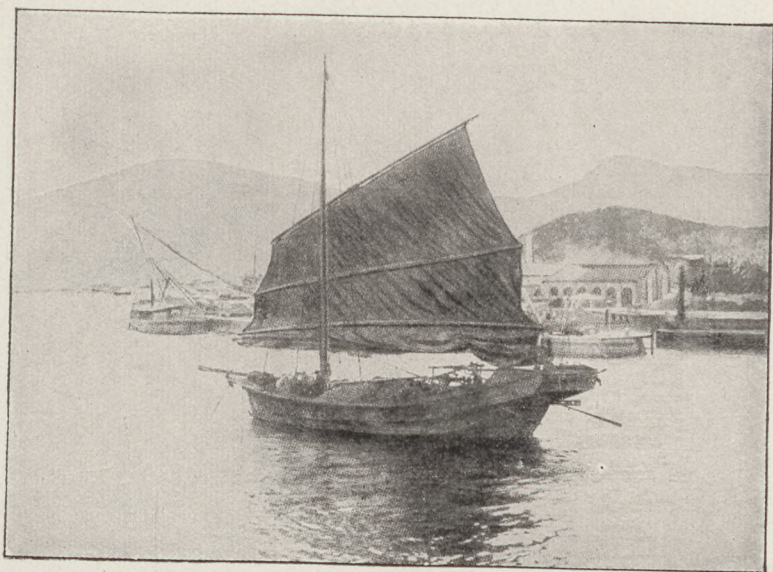
Egy tekintetben az első helyen áll a Kék folyó a világ összes folyói között. Folyamvidéken ugyanis nem kevesebb, mint 180 millió ember lakik, így bizony a föld népességének egy nyolczad-része ennek az egy folyónak a vidékén lakik. A két folyammenti tartomány, Hupe és Hunan, alkirályának több alattvalója van, mint Európában bármely országnak, Oroszországon kívül. Khina legnyugatibb tartományának, Sze-csuánnak, a melyen szintén keresztül folyik a Kék folyó, akkora a területe és a népessége, mint Franciaországé. Ilyen hasonlatokhoz mérve Európa ugyancsak összezugorodik!

A Kék folyó mellett egész sor híres régi város van. Csunking fővárosa Sze-csuán tartománynak, és Csunkingig járnak a folyón

Hedin Sven, I. 217. old.

Nyakörves khinaiak.

Hedin Sven, I. 221. old.

Khinai dsonka.

fölfelé európai folyami gőzösök. Han-Keou Belsőkhinának legnagyobb kereskedő városa. Nanking, a torkolat közelében, hajdanta fővárosa volt a kkinai birodalomnak. Han-keoutól délnyugatra a Kék folyó déli partján egy nagy tó van. Tó khinai nyelven «hu», a «king» császárvárost jelent, «pe» északot és «nan» delet. Peking jelentése tehát: az «északi császárváros» és Nankingé: a «déli császárváros». Hupe jelentése: «a tótól északra» és Hunan jelentése: «a tótól délre».

A tótól délre elterülő Hunan tartomány egyik legérdekesebb tartománya egész Khinának. Lakói erős, független emberek és a legjobb katonák; de sokkal hevesebb ellenségei az idegeneknek, mint más khinaiak. Hunan fővárosa, Csang-sa, ősidőktől fogva egyik fészke volt az idegengyűlöletnek és a forradalmi mozgalmaknak az idegenek ellen.

Han-keouig fölmennek a folyón a legnagyobb óceánjáró gőzösök is. Sze-csuan fővárosáig csak kisebb gőzhajók járnak. Gonosz versenytársai ezek a dsonkáknak, a melyek tíz meg tízezerszámra bonyolítják le az áru- és személyforgalmat a nagy folyón időtlen idők óta. Sokféle dsonka van; vannak nagyok és kicsinyek, vannak olyanok, a melyeknek építési módja a folyó alsó, nyugodtabb részeihez alkalmazkodott, másoké ellenben a folyó zuhogóihoz Hupeban és Sze-csuánban. De mind szép és czélszerű alkotmány, ékességei a nagyszerűen szép, állandóan változó tájképnek, a melynek közepében vágott medret magának a nagy folyam. Festő-ember itt nyugodtan eltölthetné egész életét, úgy, hogy egy nap sem volna híjával a motívumoknak és folyton dolgozhatna.

Némely vidékeken cziprusfát használnak a dsonkák építéséhez, más vidékeken vékony tölgyfadeszkákat. Ezt azért teszik, hogy a csónakot rugalmassá és hajlékonynyá tegyék és csökkentsék azt a koczkázatot, hogy a folyam zuhogóiban léket kapjon. Veszedelemesebb helyeken révkalauzokat fogadnak a csónakra. És mégis kiszámították, hogy minden tizedik dsonka megfeneklik és minden huszadik teljesen roncsos lesz. Han-keouból Csunkingig 35 napig tart az út, de vissza csak kilencz napig, mert lefelé az áramlás sodorja a csónakot. Lefelé legveszedelmesebb a folyón a hajózás; ezenközben van a legtöbb hajótörés.

Minden nagy dsonkának van egy kis «szerkocsija», a mely mindig kéznél van, hogy az árut és az utasokat a partra szállítsa. A nagy dsonka 32 méter hosszú; a hátsó része magas és itt van

rajta hajószoba féle is, a melyet fonott szalma- vagy fűgyékény főd. A folyón fölfelé haladó dsonka harmadfél tonna terhet szállít, a lefelé haladó hat tonnát. Az alkotmányt evezőkkel igazgatják, a melyek közül egy pár akkora, hogy nyolcz ember kell a kezeléséhez. Többnyire akkor használják ezeket, mikor az árral haladnak, hogy a kormányul szolgáló nagy evező irányíthassa a csónakot. A dsonkának van árbocza és vitorlája is, a melyet csak akkor használnak, mikor fölfelé haladnak a folyón és kedvező a szél. Mihelyt lefelé indulnak, a vitorlát bevonják. Egyébként a csónak rekeszes, vagyis van neki valamiféle vízhatlan burkolata, hogy ne süljedjen el nyomban, ha léket kap. Ennek következtében gyakran még a parton meg lehet fenekleni vele, mielőtt vízzel megtelik.

Hogyan lehetséges már most ilyen nagy és súlyosan meg-
rakott csónakkal az erős, ragadó áramlás ellenében a folyón fölfelé haladni? Mert világos, hogy a hajó még kedvező szélben is megint lefelé fog táncolni, mint a dióhéj, a folyó zuhogóiban. Hogy ezt megakadályozzák, bambuszrostból fonott, 100 méter hosszú kötelet erősítenek a dsonka orrára, és ennél a kötélnél fogva vontatja a dsonkát fölfelé a folyón mintegy hatvan ember, a kik egy sorban szaladnak előre a part mentén. A part azonban rendszerint nagyon meredek, a sziklák csaknem függőlegesen emelkednek ki a folyóból. Majomügyességgel osonnak tova az emberek a keskeny sziklaösvényeken és az életveszedelmes szirt-párkányok körül. Ekközben énekelnek, hogy megkönnyítsék a munkájukat. A felügyelők a nyomukban járnak és kiáltozással meg veréssel sarkalják őket; de nem verik őket erősen és mindig csak egy bambuszcsomóval, a mely inkább csak zajt, mint fájdalmat okoz.

Ilyen módon vontatják fölfelé a folyón a dsonkát a part mentén. Gyakran a szirti ösvényről nem látni sem a csónakot, sem a folyót. A dsonka vezetője több dob segítségével érintkezik a vontató emberekkel. Azonkívül hat ember mindig résen áll külön is, hogy a kötelet elszabadítsák, ha esetleg fennakad egy kiugró szikladarabon. Néhányan, a kik teljesen csupaszok, elvégzik ugyanezt a szolgálatot lenn a vízben.

A sziklákon a folyó mentén rovátkák és barázdák vannak, a melyeket a kötelek dörzsöltek beléjük. De ez a szállító mód sok ezer év óta szokásos már itt. A dsonka fedélzetén mindig körülbelül húsz főnyi legénység marad a kormányzásra és hogy a

dsonkát hosszú rudakkal távoltartsák a parttól, vagy vontatás közben segítsék az áramlás ellen.

Ezek az emberek úgy dolgoznak, mint a gályarabok. A munkájuk életveszélyes. Alattok a meredek sziklafalak és az örvénylő folyó. Hétről-hétre meggörnyedve lihegnek a kötél súlya alatt. Az egész testük csupa kisebesedett hely a dörzsöléstől, és alig kezdenek gyógyulni a sebhelyeik, már újra kidörzsölődnek. Különösen a vállukon látszik a kötélhúzás nyoma. Nehéz az életük és mégis elégedettek. Úgy bánnak velök, mint a kutyákkal, és mégis énekelnek. És mennyi a bérök ezért a harminczöt napig tartó utazásért fölfelé a folyón? Nos, négy korona, napjában háromszor rizs és az egész idő alatt háromszor szalonna is! Lefelé, a mikor sokkal könnyebb a munkájuk és az utazás negyedannyi ideig tart csak, egy koronát kapnak. Tízórai napi munkáért tehát tizenkét fillér a bérök! És mégis tréfálnak és nevetgélnek.

Februárban legalacsonyabb a víz és ilyenkor tiszta is. Városok és falvak 50 méter magasan vannak a folyó tükre fölött. Falaik, lépcsőik, kapuik és pagodáik rendszerint a völgynyílások lapos háromszögeiben emelkednek. A dombok és a völgyek minden kis darabkája erdős terület vagy szántóföld. Tavasszal elkezdi a víz emelkedni, és nyáron csokoládébarna vagy szürkéspiszkos, rengeteg, megduzzadt víztömeg. Egynémely helyen, a hol a völgy megszűkül, teljes 30 méterrel magasabb lehet a víz, mint februárban. Ilyenkor veszedelmes a hajózás a folyón, mert a víz eltakarja a zátonyokat, sziklatömböket és szirteket, s forgatagok és örvények támadnak. Az áramlás óránként 10 kilométer sebességgel ragadja magával lefelé a dsonkát.

A falvak és városok alatt seregesen várnak az ilyen dsonkák munkára. Minden egyes sziklának, minden fordulónak megvan a maga külön neve: «sárga macska», «alvó disznó», «kettős sárkány» stb. Kalózokban sincs hiány. Rablófészkeik a hegyek között vannak s onnan rohanják meg a dsonkákat az alkalmas pontokon. Ezért néha a kiugró sziklafalakon nagy betűs felírásokat láthatunk. «A víziút nem biztos», vagy «Kis dsonkák vessenek horgonyt idejében». Ilyen módon figyelmeztetik a dsonkatulajdonosokat a veszedelemre.

A dsonkatulajdonos keresete valószínűleg nem igen nagy. Örülhet, ha kár nélkül érkezik meg a dsonkájával, miután megtette az utat oda-vissza, Han-keouba, a hol nyomban új terhet vesz fel és megint útra kel. Jó szemmel semmiesetre sem látja a

nagy orosz hajókat, a melyeket Han-keouban megraknak teával. Han-keou Khina legnagyobb teakikötője, és Khina a hazája a teacserjének. A teát csak 250 év óta ismerik Európában; most, épp oly általánosan iszszák itt is, mint a föld sok más részén. Sőt Angliában és Oroszországban nemzeti itallá is vált. Az oroszok régebben a karavánutakon szállították teájukat Mongolországon és Szibirián keresztül; mostanában csökken Khina teakivitele s India és Ceylon túlszárnyalta e téren a középső birodalmat.

LVII. FEJEZET.

MONGOLORSZÁG.

DÉL FELŐL Khina és észak felől Kelet-szibiria között terül el Belső-ázsia rengeteg területe, a melynek Mongolország a neve. A khinaiak «Füvesország»-nak nevezik. De ennek az országnak is igen nagy része vizetlen sivatagok, a hol a futóhomok magas buczkákká gyülemlik föl s a hol a karavánutak és kútjaik igen messze esnek egymástól. Azt a sivatagövet, a mely földünk egyik legnagyobb sivatagrésze, a mongolok Gobi-nak nevezik; ez az ő nyelvükön sivatagot jelent. A khinaiak Samo-nak nevezik, a mi magyarul homoksivatagnak felel meg.

Említettem már, hogy Mongolország khinai uralom alatt áll és hogy a mongolok szellemi feje, pápája, a dalai láma. Van egész tömeg lámakolostoruk is és évenként nagy számmal zarándokolnak Lasszába. A férfinépeség bámulatosan nagy része szenteli magát a kolostori életnek és belép a szerzetes rendekbe. A khinaiak örülnek ennek, mert a békés kolostori élet a hajdanta oly harcias és vad mongolhordákkal elfelejteti saját erejüket; az istentisztelet a Buddha-szobor előtt a templomok termeiben más irányokba tereli gondolataikat. Nem gondolnak többé arra, hogy népük valaha egész Ázsiát és fél Európát a jogara alá hajtotta s hogy elődeik, «az arany horda», 700 év előtt átkelt a Kaukázuson, adófizetőjévé tette egész Oroszországot és megrémítette az egész távolabbi Nyugatot. És elfelejtették azt is, hogy elődeik meghódí-

tották az egész középső birodalmat és a sárga földön kiásták a Császár-csatornát, a melyen ma is járnak még a khinaiak dsonkái. Az őrjöngő fegyvercsörgésnek, a melyre remegve figyelt valaha a világ, manapság már a visszhangja sincs meg. A kardok belerozdásodtak a hüvelyükbe és a mongol fejedelmek, a kiket Khina vazallusainak vagy adózó fejedelmeinek nevez, ott élnek békésen a pusztaságokon sátraikban a maguk nyolcz lobogójával.

A mongolok nomádok. Nagy juh- és kecskenyájaik vannak és juhhúson, tejen, vajon és sajton élnek. Háziállataik közé tartozik a kétpúpú teve és egy kis fajta, szívós, erőscsontú ló is. Az életük szakadatlan vándorlás. Nyájaikkal egyik pusztaságról a másikra vonulnak. Mikor az egyik vidéken a szárazság megakadályozta a fű növést, vagy a mikor minden füvet lelegeltek már ott az állatok, a mongolok felkerekednek, rárakják tevéikre sátraikat és egyéb ingóságukat és jobb legelőhelyeket keresnek föl. A mongolok sátra üvegburához hasonlít az alakjára nézve; a váza erős, szilárd léczrács, a melyet fekete darócztakaróval húznak be, úgy, mint a khinaiak. A hasonló természeti és életkörülmények különböző népeknél a föld különböző részein ugyanazt az életmódot és ugyanazokat a szokásokat vonják maguk után.

A mongol jólelkű, szeretetreméltó nép. Nagy területük határszélein ismerkedtem meg velök s egyszer keresztül is utaztam az országukon. Pekingből indultam és egyenesen északnyugat felé haladtam; először a mongol fensík keleti határhegyein, azután az egész Mongolországon keresztül s végül Keletszibiriának azon a részén át, a hol a Baikál-tó terül el közép-magasságú hegyek között. 1897 márczius végén és április elején utaztam így. Akkoriban a szibirii vasút csak Kanskig volt kiépítve, egy kis városkáig keletre a Jenisseitől. Ez volt életemben a leghosszabb kocs útam, mert Peking 3000 kilométernyire van Kansktól s útközben csak egy napot pihentem, még pedig Irkuczkban, Keletszibiria fővárosában.

3000 kilométernyi út pusztákon és sivatagokon keresztül, behavazott, erdős hegyeken és befagyott völgyeken át! Hogy kaptogtak a lovak patái a keményre fagyott földön és hányat fordultak kocsimnak a kerekei!

Pekingben elláttam magamat mindennel, a mire szükségem volt utazásom közben az orosz határ felé. Először is egy khinai útlevéllal, a mely feljogosított arra, hogy a mongolokat és lovaikat használhassam és ha a kedvem úgy tartotta, sátraikban tölthessem

el az éjszakát. Továbbá eleséggel: konzervekkel, kenyérrel, teával, cukorral és más fontos mindenfélével. Az orosz követség két kozákot adott mellém fegyveres kíséretül; szegény ficzkók, a kiknek ezt az egész hosszú utat vágatva kellett megtenniök! De meg voltak elégedve és örültek, mikor szolgálatuk letelte után Pekingből visszatérhettek szibíriai hazájukba.

Mongolországban nem a szokott módon kocsizik az ember. A bakon nincs kocsisa, nem ül kényelmesen hátradőlve rúgós, négykerekű hintóban és nem jártatja tekintetét félig álmodozva a szemhatár peremén. Minderről szó sincsen! Nincsenek itt sem kiépített utak, sem postaállomások. De azért szüntelenül váltogatni kell a lovakat. A friss lovakat a mongolok sátorfalvaiban kapja az ember. De a mongolok nomádok és falvaik is folyton ide-oda vándorolnak. Először is azt kell hát tudni, hogy a falvak éppen akkor hol vannak s azután előre értésükre kell adni az embereknek, hogy ennyi meg ennyi lovat készen kell tartaniok. Éppen ezért lovas futárokat küldünk előre és a friss lovak mindig pontosan helyben várnak. De csak a mongolok tudják, hol vannak éppen akkor a szomszédos falvak, és minden faluból elvisz magával az ember égynéhány mongol kíséret. És éppen azért, mert itt a falvak is vándorolnak, az ember mindig egyikből a másikba siet egyenesen. Nem maradhatunk meg tehát itt soha határozott úton, hanem keresztül kell vágnunk sivatagon, pusztaságon, és rendszerint halvány nyomát sem látjuk sehol régi kerékvágásoknak.

A kocsi nagyon egyszerű alkotmány. Túlságosan is egyszerű. Észreveszi ezt az utas, mikor még el sem hagyta az első postaállomást. Fakordé két közepes nagyságú keréken, egészen be van fődve, fölül alagútszerűen kigömbölyödik, és kék posztóval van behúzva. Az első keresztoldalán egy kis ablakon és a két oldalablakon szabadon kitekinthet az utas a pusztára. Az ablaküveg a fődél fölé borított posztóba van erősítve s ennél fogva nem repedhet meg a rázódás közben. A kocsinak nincsenek rúgói. Feneke közvetlenül a kerekék tengelyén nyugszik. Ülése sincs. Az ember belerak annyi párnát, bundát és daróczytakarót, a meny-nyihez hozzájuthat, és erre ül, hogy egészen kocsonyává ne puhítsa a rázódás. Csak annyi hely van a kocsiban, hogy a lábunkat kinyújthatjuk benne. És a hely mindig csak egy személynek való.

Közönséges khinai fajta szekér ez tehát villás rúddal, a melybe egy lovat vagy öszvért fognak be. Khinában a kocsis az egyik villaágon ül vagy a kocsi mellett szalad. Útitáskámat a villaágak

Hedin Sven, I. 226. old.

Kétkerekű mongol kordé.

Hedin Sven, I. 226. old.

Mongol delizsáncz.

aljára szíjaztam rá. Nagy podgyászomat teveháton küldtem el és egy fél évvel később, mint én, meg is érkezett Stockholmba.

A befogás talán a legkülönösebb. Mindegyik villaág legvégére rá van erősítve egy durva kötélkarika. A két karikán keresztültoznak egy keresztfát. Két lovas mongol a keresztfa két végét térdére fekteti a nyeregben. A villaágak között nem szalad itt semmiféle igás állat. A keresztfa végeire hosszú kötelek vannak ráerősítve. Két másik lovas ezeket a köteleket kétszer a derekára csavarja. Lovaglóostora van valamennyiüknek s mikor minden kész az indulásra, a négy lovas megindul vágztatva a pusztaságban, a kocsit maga után húzva.

Két oldalt húsz más mongol nyargal, a kiket félig elnyelnek a fölvert porfelhők. Egyszerre csak kettő közülök hátulról oda nyargal a két lovas mellé, a kiknek térdén nyugszik a keresztfa. A két új ló magától lehajtja a fejét és a fa alá dugja, a mely rácsúszik a lovasok térdére, míg a két régi lovas megállítja a lovát és vár, a míg a kocsi tovább nem gördül. A kocsi szakadatlanul ugyanazzal a dühöngő gyorsasággal rohan tovább. Csak az a csodálatos, hogy milyen könnyen és ügyesen végzik mindezt, és ha az ember véletlenül nem kukucskál ki éppen akkor a kocsi elülső ablakán, észre sem veszi ezt a gyakorta ismétlődő lóváltást.

Ugyanígy felváltják minduntalan a két első lovast és lovaikat is, mialatt a kocsi folyton örületesen tovább robog. Ha valamelyik lovas elfárad, odavágtat melléje egy új lovas és saját derekára csavarja a vontatókötelet.

Két-három óra múlva megpillant az ember maga előtt a pusztában egy több sátorból álló falút. Itt már készen vár bennünket mintegy harmincz ló a gazdájukkal együtt, a kiket a futár már előtte való nap értesített. Mikor megérkezünk a faluba, a kocsi zökkenve megáll s a villakarok végei lefelé hajlanak. Az egyik kozák érdeklődik, ki akar-e szállni az ember, akar-e pihenni az egyik sátorban, enni vagy teát inni, vagy inkább nyomban tovább akar-e indulni. De én éjszakára ott szoktam maradni a mongoloknál, hogy ez az örületes kocsizás teljesen agyon ne nyomorítson. Minden állomáson egy rubelt kapnak a mongolok, a kik addig kísérték. Mindig fényes ezüstrubellal kell itt fizetni, mert a mongolok nem fogadnak el sem papírpénzt, sem aprópénzt. Az ezüstrubeleket ugyanis asszonyaik ékszerül használják.

Napkelte előtt indulunk mindig tovább a végeláthatatlan pusztaságon. Kisebb vízmosásoktól vagy barázdáktól egyáltalán

nem riadnak vissza a lovasok, csak a mikor mély árkok szelik keresztben az utat, akkor mérséklék a sebességüket. Gyakran azonban nem érnek már rá kikerülni egy-egy kőtömböt vagy árkot s a mikor aztán keresztülrobognak rajta a kerekek s a kocsi nagyot zökken, az ember a kocsi tetejéig dobódik és ide-oda hengeredik a bundái és párnái között.

Északmongolországban magas hó volt és itt teveháton nyargaló lovasok vontatták a kocsimat. Olyan törődött és nyomorult voltam már, hogy szinte kellemes pihenőnek tekintettem, mikor most lassúbb léptekkel haladtunk tova a puha hóban.

LVIII. FEJEZET.

DSINGIZ KHÁN.

1162-ben született Mongolországban a vad lovashordáknak az a főnöke, a kinek Dsingiz khán volt a neve. Leigázta az összes szomszéd törzseket s a ki mongol csak volt a világon, mind az ő zászlója alá gyülekezett. Mennél nagyobbra nőtt a hatalma, annál nagyobb területeket akart meghódítani s nem elégedett meg addig, a míg csaknem egész Ázsián nem uralkodott a jogarával. A jeligéje ez volt: «Egy Isten van az égben és egy nagy Khán a földön». Nem érte be akkora birodalommal, mint a minő Nagy Sándoré vagy Caesaré volt, hanem uralkodni akart az egész ismert földön s ezt a czélt tűzve ki maga elé, lovashadseregével ide-oda száguldott a nagy világrész egyik országából a másikba. Mindenütt siralom és jajveszékelés maradt utána, feldúlt vagy elhamvasztott városok. Ő volt a legnagyobb és egyúttal a legvadabb hódító, a kit ismer a világtörténet. Mikor hatalma csúcspontján állt, számtalan nép adózott neki, a hátsóindiai félszigettől Novgorodig, Japántól Sziléziáig. Udvarában megjelentek a francia királyok, a török szultán, az orosz nagyfejedelmek, a kalifák és a pápák követei abból az időből. Soha sem előbb, sem azóta ember föl nem kavarta még annyira a halandókat s nem kényszerített rá akaratuk ellenére oly sok különböző népet az egymással való érintkezésre. Dsingiz khán az emberi nemnek több, mint a felén

uralkodott és parancsolt s még ma is él az ijedelem a nevétől sok országban, a melyet feldúlt és elpusztított.

Mikor meghalt, Dsingiz khán 65 éves volt s mérhetetlen birodalmát négy fiára hagyta örökségül. Közülök az egyik atyja volt Kublai khánnak, a ki 1280-ban meghódította Khinát s a középső birodalomban a mongol császári dinasztia megalapítójává lett. Udvara még fényesebb volt, mint a nagyatyjáé, s pontos leírásunk is van a nagy khánról és birodalmáról, a melyet az a férfi írt, a kiről most fogok beszélni.

LIX. FEJEZET.

MARCO POLO.

1260-ban két velencei kereskedő volt Konstantinápolyban: Nicolo és Maffeo Polo. Forró vágyuk, hogy új kereskedelmi összeköttetéseket létesítsenek Ázsiával, a Krim félszigetre csábította őket és onnan, a Volgán át, először Bukharába s azután Kublai nagykhán udvarába. Akkoriban katolikus hittérítők utazásai révén homályosan tudtak valamit az emberek a távol Keleten elterülő nagy civilizált birodalomról.

A nagykhán, a ki még sohasem látott európaiakat, megörült a velenceieknek, barátságosan fogadta őket és jelentést tétetett magának velök arról a sok csodálatos dologról, a mi saját hazájukban látható. Azután elhatározta, hogy levelet küld velök a pápának, a kit arra kért, hogy küldjön száz tanult, tudós hittérítőt a Keletre. Arra akarja felhasználni őket, hogy a puszták vad törzseit műveltté és felvilágosulttá tegye.

Kilenczesztendei távollét után visszatért a két kereskedő Velenczébe. A pápa meghalt és két esztendeig hiába vártak utódjának a megválasztására. Minthogy azonban nem akarták, hogy a nagykhán hűtleneknek tartsa őket, elhatározták, hogy elmennek megint a távol Keletre és erre az útra magukkal vitték Nicolo fiát, a tizenötévestendős Marco Polot is.

Három utazónk Syrián keresztül Mossulba ment, Ninive romjainak a tőszomszédságába s onnan Bagdadba és Hormusba, a

mely utóbbi a Perzsa öblöt az Arab tengerrel összekötő keskeny tengersizoros partján terül el. Azután észak felé utaztak keresztül egész Perzsián és Északafganisztánon, fel az Amu-darján a Pamir-fensíkra és oly utakat használtak, a melyek utánok hatszáz esztendeig várhattak újabb európai utazókra. Yarkandon, Khotánon és a Lop-noron át (csupa olyan hely és vidék ez, a melyet már ismerünk) és a Gobi-sivatagon keresztül vezetett útjuk tovább Khina felé.

1275-ben, több esztendei utazás után, eljutottak végül a nagykhán udvarába, Keletmongolországban. Az uralkodónak nagyon megtetszett Marco Polo s örömmel hallotta, hogy az ifjú megtanult több keleti nyelvet írni, olvasni és beszélni. Azt gondolta, hogy ilyen derék, tudós ember hasznára lehet neki és szolgálatába fogadta őt. Az első megbízás, a melyet a fiatal Polo kapott, az volt, hogy hivatalosan utazzék el Észak- és Nyugatkhinába. Polo észrevette, hogy Kublai khán szereti a távoli országokról szóló érdekes, furcsa történeteket, ezért gondosan megjegyzett emlékezetében mindent, a mit látott és átélt, hogy azután elmesélhesse a császárnak. Így aztán a nagykhán egyre jobban megkegyelte őt, kiküldte újabb hivatalos utazásokra, a melyek során eljutott Indiába és Tibet határára is, három esztendeig kormányzó is volt egy nagy városban és foglalkoztatta őt a nagykhán odahaza Pekingben, a fővárosban is.

Marco Polo elmondja a többi közt azt is, hogyan utazott a császár ide-oda vadászatra. Gyaloghintóban ül, a mely tetős kis szobához hasonlít s a melyet négy elefánt visz. A gyaloghintó külsejét kovácsolt aranylemezek borítják, a belseje tigrisbőrrel van kirakva. Mellette ül tizenkét legjobb vadász-sólyma, s a gyaloghintó mellett nyargal kíséretének több úri tagja. Közben-közben felkiált közülük az egyik:

— Felség, nézze csak a darvakat!

A császár erre nyomban kinyitja gyaloghintójának a tetejét s egyik solymát kiszabadítja a szárnyas vadra. Nagy kedve telik ebben a szórakozásban. Azután a táborba vonul, a mely tizezer sátorból áll. Saját fogadásátra akkora, hogy ezer ember kényelmesen elfér benne; egy második sátorban titkos tanácskozások vannak és egy harmadikban alszik a császár. A sátrakat három rúd tartja; kívülről tigrisbőrökkel, belülről hermelin- és czobolyprémmel vannak bevonva. Marco Polo hangoztatja, hogy ezek a sátrak oly finoman és drágán vannak ékesítve, hogy nem minden király tudná megadni az árukat.

Csak a legelőkelőbb nemeseknek szabad a császárt az asztalnál kiszolgálni. E közben a szájuk és az orruk arannyal hímzett selyem kendőkkel van bekötve, hogy lehelletük ne szennyezze be a tálakat és serlegeket, a miket felséges uruknak nyújtanak. És valahányszor iszik a császár, nagy zenekar játszik, és valamennyi jelenlévő térdre hull.

A kereskedők, a kik a fővárosba érkeznek és különösen azok, a kik arannyal és ezüsttel, drágakövekkel és gyöngyökkel kereskednek, kincseiket egyedül a császárnak adhatják el. És Marco Polo egészen természetesnek találja, hogy Kublai khánnak több kincse van, mint a világ összes királyainak, mert mindig papírpénzzel fizet, a melyet tetszése szerint állíttat elő. Khinában akkoriban papírpénz volt már forgalomban.

Igy élt Marco Polo, az atyja és nagybátyja, sok hosszú esztendeig a középső birodalomban s okosságukkal és szorgalmukkal nagy vagyont szereztek maguknak. De védelmezőjük, a császár, öreg volt és attól féltek, hogy halála után változik a helyzetük. Visszakíváncsoztak Velenczébe is, de valahányszor elutazásukat szóba hozták, Kublai khán arra kérte őket, hogy maradjanak ott még egy ideig.

Közben azonban történt valami, a mi lehetővé tette elutazásukat. Akkor Perzsia is mongol uralom alatt állt és fejedelme vagy khánja közeli rokona volt Kublai khánnak. A perzsa khán elvesztette a kedvencz feleségét és teljesíteni akarta feleségének halálos ágyán kifejezett azt a kívánságát, hogy a saját törzséből való herczegnőt vegyen feleségül. Követeket küldött tehát ebben a dologban Kublai khánhoz. A követeket szívesen fogadták és a perzsa khán számára kiválasztottak egy szép, fiatal herczegkisasszonyt. Minthogy azonban azt hitték, hogy a szárazföldi utazás Pekingből Tebrisbe, a mi körülbelül 7000 kilométer távolság volt, túlságos nehezére esnék ilyen fiatal leánykának, elhatározták, hogy vizen térnek vissza Perzsiába.

A követek őszintén becsülni tanulták a három velenceit és össze is barátkoztak velök. Arra kérték hát Kublai khánt, engedje meg, hogy magukkal vihessék őket, mert mind a három ügyes tengerjáró, és Marco Polo, a ki nemrég Indiában volt, mindenféle értékes útbaigazítással szolgálhat a tengeren való odautazásra vonatkozóan. Sok kérés után Kublai khán végül beleegyezett ebbe s bőkezűen felszerelte mindennel az egész társaságot. 1292-ben vitorláztak el a khinai partmellékről déli irányban.

Utazás közben sokat kellett küzdeniök mindenféle kellemetlen-

séggel, viharokkal, hajótöréssel és lázbetegségekkel. Sumatra szigetének és Indiának a partjain sokáig kellett késniök, a legénység nagy része áldozatul esett a betegségeknek, és meghalt kettő a követek közül is, de a fiatal herczegkisasszony és velencei lovagjai baj nélkül megérkeztek Perzsiába. A khán időközben meghalt és a királykisasszornynak be kellett érnie az elhunyt khán unokaöccsével. Nagyon elszomorodott, mikor a három Polo elbúcsúzott tőle, hogy Tebrisen, Trapezunton, a Boszporuson és Konstantinápolyon át hazatérjen. Mikor 1295-ben megérkeztek Velenczébe, huszonnégy esztendeje voltak már távol hazulról!

Rokonaik és barátaik Velenczében régen halottaknak tartották őket. Ők maguk csaknem teljesen elfelejtették az anyanyelvüket és egyszerű, meglehetősen kopott keleti ruhában jelentek meg szülővárosukban. Legelső dolguk az volt, hogy fölkeresték régi szülői házukat és bekopogtak az ajtaján. De rokonaik nem ismertek rájuk, kalandos meséjüket nem akarták elhinni és tovább küldték őket.

A három Polo erre egy másik házba költözött és rokonságát meghívta egy nagyszerű lakomára. Mikor a vendégek leültek a terített asztalhoz és kezdődnie kellett az evésnek, belépett a három házigazda hosszú, drága, sötétvörös selyemruhában. És mikor körülszolgálták a kézmosásra a vizet, ruhát váltottak és finom szövésű ázsiai köpönyegbe burkolóztak. A selyemruhákat pedig darabokra vagdalták és szétosztották a szolgák között. Azután drága bársonyruhában jelentek meg és a szőtt köpönyegeket szintén átengedték a szolgáknak. És végül ugyanez történt a bársonyruhákkal is.

A vendégek ámulva nézték, a mit láttak. De mikor az asztalt elszedték és a szolgák visszavonultak, fölállt Marco Polo és behozta a rongyos, kopott kaftánokat, a miket akkor viseltek, mikor rokonaik nem akarták ismerni őket. Éles késekkel elkezdtek fölfejtetni e ruhadarabok varrásait s e közben egész rakás drágakő hullt az asztalra, rubinok, szafirok, karbunkulusok, gyémántok és smaragdok. Mert a mikor Kublai khán beleegyezett elutazásukba, minden vagyonukat drágakövekre cserélték át, mert ilyen hosszú útra nem vihettek súlyos arany terheket magukkal. A drágaköveket úgy bevarrták ruhájukba, hogy senki sem vett észre semmit rajtok.

Mikor a vendégek ott látták az asztalon heverni a sok kincset, csodálkozásuk határtalan volt. És most immár el kellett fogadniok, hogy ez a három úr valóban a Polo-család három elveszett tagja. A legnagyobb mértékben tisztelték és becsülték is.

őket. Mikor az esetnek híre terjedt Velenczében, a derék polgárok csapatosan a Polo-ház elé vonultak; mind meg akarták ölelni a messzeföldet bejártakat, üdvözölni akarták őket hazájukban és hódolni akartak nekik.

«Naponta jöttek fiatal urak, hogy meglátogassák a mindig udvarias és barátságos Polo urat s kérdezzessék Khináról és a nagykhánról, és ő mindig oly szeretetreméltó szívességgel felelt, hogy mindenki adósának érezte magát.»

De mikor a nagykhán mérhetetlen gazdagságáról beszélt és a mikor a Kelet országaiban felhalmozott más kincsekről szólott, szakadatlanul milliókkal dobálódzott s földiei éppen ezért elnevezték őt Marco Millioni úrnak.

A három nagy kereskedő-köztársaság, Velence, Génua és Piza között állandó volt az irigykedés és a versengés. 1298-ban a génuaiak hatalmas flottát szereltek föl, a mely Velence birtokait feldúlta a dalmát partvidéken az Adriai-tenger mentén. Itt akadtak össze Velence hajóhadával, a melynek egyik gályáján Marco Polo volt a parancsnok. Heves harcz után a génuaiak győztek; foglyul ejtettek hétezer velenceit, azután hazavitorláztak Velenczébe s ott a lakosság nagy örömjongása közben vonultak be a városba. A foglyokat lánczra verve börtönbe vetették. A foglyok egyike volt Marco Polo is.

A fogságban volt Marco Polonak egy osztályosa a balsorsban, Rusticiano pizai irnok. Ő volt az, a ki Marco Polo tollbamondása nyomán följegyezte a velencei nevezetes élményeit Ázsiában. Van okunk hát rá, hogy örvendjünk az említett csatának és a génuaiak diadalának. Mert különben Marco Polo nevét talán nem is ismerte volna az utókor.

Egy esztendő mulva kicserélték a foglyokat. Marco Polo megint visszatért Velenczébe, ott megnősült és három lánya született házasságából. 1324-ben meghalt és a velencei Lőrincz-templomban temették el.

Halálos ágyán intették, hogy vonja vissza kalandos meséjét. Nem hittek szavai igazságában, és még a XIX. század elején is voltak tudósok, a kik azt állították, hogy az egész ügyesen összeháklolt koholmány. De azért a börtönben följegyzett elbeszélés számtalan másolatban elterjedt. A nagy Kolumbusz Kristóf, a ki 1492-ben fölfedezte Amerikát, támaszt talált benne ahhoz a meggyőződéséhez, hogy ha az ember szakadatlanul nyugat felé vitorlázik, végül el kell jutnia Indiába.

Marco Polo könyvében mindenesetre találunk egy pár furesa helyet. A sötétség országáról beszél északon és szigetekről az Északi-tengerben, a melyek oly messze vannak északon, hogy a sarkcsillagot is a hátunk mögött hagyjuk, mikor odáig megyünk! Sok minden pedig nincs a könyvben, a minek voltaképpen benne kellene lennie. Így például egy szóval sem említi a nagy khinai falat, pedig ennek kapuin többször keresztülvonult oda is, vissza is.

De azért könyve mégis kincsháza a földrajzi tudásnak és legtöbb fölfedezése és adata egy félezreddel később igaznak bizonyult. Élete meséhez hasonlított, és Marco Polo minden idők fölfedezői sorában az egyik első, igen előkelő helyet foglalja el. Ezért illeti meg őt hely ebben a könyvben is.

LX. FEJEZET.

NIPPON, A FÖLKELO NAP ORSZÁGA.

ARCO POLO volt az első európai, a ki Japánt a nyugaton megismertette. Csipangunak nevezi és azt mondja róla, hogy gazdag nagy sziget a Khinától keletre elterülő tengerben. A khinaiak ezért nevezték «a fölkelő nap országá»-nak, és Nipponnak, a hogy maguk a japánok nevezik szigeteiket, ugyanaz a költői jelentése, a mely a Csendes-óceán habjaiból fölkelő napra emlékeztet. Japán lobogója vörös nap fehér mezőben; de mikor a lobogó odafönt leng a hadihajók árboczain, a napkorongnak tizenhat piros sugara van.

A japánok 1908-ban meghíttak, hogy látogassam meg szigeteiket, még pedig hogy úgy vizen, mint szárazon legyek a vendégük. 1908 november 6.-án tehát fölültem Sanghaiban a hatalmas gőzösre, a mely Japánba indult. A «Tenjo Maru»-nak hat födélzete van, és az ember azt hiszi, hogy egy többemeletes házban van, mikor az alsó födélzetről fölmegy a szobájába. Egész sor pompásan bútorozott szobát bocsátottak a rendelkezésemre és olyan fényűzően utaztam, mintha amerikai milliomos lettem volna. A szalonomban volt íróasztal, pamlag, több fekvőszék és szekrény. A hálófülkében felségesen kényelmes ágy volt ragyogó fémből,

vastag, selyemfüggönynyel, a fürdőszobában porcellán fürdőkád. A falakon és a mennyezeten villamos lámpák, a padlón vastag szőnyegek s minden fogó és veret ezüstből volt. Csak egy gombot kellett megnyomnom, rögtön megjelent egy jól megtermett hallgatag khinai, feketébe és fehérbe öltözötten, hátára lógó varkocscsal, és udvariasan a parancsom után tudakozódott.

Az én fülkéim a kormányoldal felől voltak felülről a második födélzeten és öt kerek ablakon nézhettem ki a napban csillogó tengerre. Itt védve voltam a szél ellen, mert az északkeleti monsun a hajó oldalát érte és most novemberben jó hideg is volt. A tenger nagyon hánykolódott, de a gőzösünk oly óriás alkotmány volt, hogy a hullámozást alig lehetett érezni. A «Tenjo Maru» rendes járatokat végez a Csendes óceánon keresztül San-Franciscóba. Útközben kiköt a hajó az óceán északi felének közepén elterülő Sandwich-szigeteken és Japánon túl átszeli a gőzös azt a hatalmas tengeráramot, a melynek Kurosivo vagy a «fekete só» a neve. Az egyenlítőtől északra fekvő vidékekről jön és észak felé megy, miközben 22 fok meleg, és 400 méter mély vizével oly kedveskedve érinti Japán partmellékét, mint a hogy a Golfáram hízelegve öblögeti Norvégia partjait. Japánon túl nagyon mély a tenger; a mérőn lesülyed ott 8500 méternyire, sőt még mélyebbre is...

Sanghaitól a Khinai keleti tengeren Nagasaki, a mely jelentékeny város, Kiusiun, a négy nagy japán sziget közül a legdélibben, 830 kilométerre van. Már a tenger közepén kaptam egy drótnélküli táviratot Kiotóból és az egész úton Yokohamáig a hajó szakadatlanul érintkezett a szárazfölddel. Nagasakiban ámulva látja az idegen a nagyszerű hajógyárakat és műréveket; ezek a legnagyobbak egész Ázsiában; a «Tenjo Maru» és egy pár épp oly nagy hajó is jórészt Nagasakiban épült. Igazán bajos elhinni, hogy csak negyven esztendő telt el azóta, mióta a japánok hozzáláttak ahhoz, hogy Európa kultúráját és a Nyugat találmányait elsajátítsák. Sok tekintetben felül is múlták már tanítómestereiket!

Egy napig időztünk Nagasakiban, azután tovább haladtunk észak felé, megkerülve Kiusiut, a Simonoseki mellett húzódó szép, keskeny tengerszoros felé, a mely egy belső tengerbe vezet. Sajnos, koromsötét volt már, mikor elhaladtunk Togo tengernagy hajóhada mellett. Japán 200 modern hadihajója közül nyolczvanöttel éppen hajórajgyakorlatot tartott. Kapcsolatban volt ezzel a szárazföldi hadsereg gyakorlatozása is. Japán a világ ötödik tengeri hatalma s csak Anglia, Németország, Amerika és Franciaország

múlja fölül. Tizenhárom csatahajója van és még kettőt épített. Egész sor hadihajóját az oroszoktól foglalta el, kijavította és japán névre keresztelte meg.

A szárazföldi hadsereg béke idején 250.000 ember és 11.000 tisztt. Háború idején, mikor behívják az összes tartaléksapatokat — és talpra állítják a honvédséget is — a haderő talán másfél millió főnyi. Évente 120.000 ujonczot soroznak be tényleges szolgálatra. A japánok nem riadnak vissza semmi áldozattól, mikor hazájuk védelméről van szó. Nálok Nippon szeretete — vallás.

Japán területe egy ötöddel kisebb Németországnál, de népessége csak egy nyolczaddal kevesebb. De ha hozzászámítjuk a szárazföldön nemrég meghódított részeket, Koreát és Kvantungot is, akkor hozzá kell adnunk még 200.000 négyzetkilométert és Japán népességét 63 millióra kell becsülnünk! Ez az új Japán tehát egy ötöddel nagyobb, mint Németország, és másfél millióval több a lakosa.

LXI. FEJEZET.

KOBE.

MIKOR AZ EMBER, úgy, mint én 1909 november 9.-én, maga mögött hagyta a Simonoseki tengerszorost és behajózott a belső tengerbe, a mely Hondo, Kiusiu és Sikoku között terül el, akkor nem igen időzik többé a fülkéjében, hanem odafönn marad szépen a födélzeten, egyik kezében a térképpel, a másikban a messzelátóval, hogy teljes egészében élvezze köröskörül a nagyszerű, szakadatlanul változó tájat. A sötét szigetek között és a nyílt mezőkön a tiszta, zöld, sós tengervíz, a mely fölött úgy nyüzsögnek a hullámok fehér habtaréjai, mint a libanyáj, s a melyet duzzadó vitorlájú csinos kis halászcsónakok szántanak keresztül-kasul és mindehhez keretül a számtalan sziget, nagyok, kicsik, erdősek, csupaszok, de rendszerint meredeken lejtősödők a part felé, a hol a habtorlás egyhangúan és tompán mormolja örök énekét. A szél fűtyülve fúj a «Tenjo Maru» legfelső födélzete fölött, a levegő friss és tiszta, a

nap világos és derült s a tenger és a partmellék felől sós hab és fenyőlevelek illatát érezzük.

Alkonyatkor horgonyt vetett a «Tenjo Maru» Kobe révében, a hol huszonnégy óráig kellett maradnia, hogy teherszállítmányokat vegyen föl, és egy dereglye elvitt engem az élénk, serény kereskedővárosba. Egy tuczat udvarias, szeretetreméltó japán fogadott már a kikötőhidon, hogy megmutogassák a város nevezetességeit. De közben beesteledett már és japán barátaim elvezettek egy szállóba, a melynek födele alatt kellett első éjszakámat eltöltenem Nippon földjén. A bejárás előtt a gazda fogadott bennünket olyan öltözetben, a mely női szoknyához és rövid bőujjas vékony köpenyhez hasonlított. Két kis cselédleány lehúzta a cipőmet és papucsba bujtatta a lábamat. Azután fölmentünk egy keskeny falépcsőn és végig egy folyosón, a melynek fapadlója fényesre volt csiszolva. Egy tolóajtó előtt otthagytam a papucsomat és harisnyában léptem be az ajtón. Tisztaság az első parancs a japáni házban és hallatlan volna, ha ott valaki ugyanabban a lábbeliben akarna belépni a szobájába, a mely épp az imént még az utcák porával és szennyével érintkezett.

Egész sor apró szoba állt a rendelkezésemre, igazi babaszobák, oly kicsi, finom és csinos volt minden. Az egyes helyiségeket papírfalak vagy egész vékony, borított fafalak választották el, a melyeket részben úgy szét lehetett tolni, hogy a szobák érintkeztek egymással. A falon pajzsok lógtak emléksorokkal és magvas, szellemes szavakkal, a melyek ugyanazokkal a furcsa írásjelekkel voltak írva, mint a khinaiak írása. Az egyik falon egy «kakemono» lógott, egy hosszúkás papírszelet, a melyen vízfestéses virágok voltak, s egy kis, faragott faszámolyon e festmény alatt egy törpe fa állt, a mely alig volt egy rőf magas. Cseresznyefa volt, a melynek mesterségesen megakadályozták a növést; de igazi, élőfa volt, mely talán húsz éve ott állt már és minden tekintetben hasonlított a rendes cseresznyefához. Csak oly kicsiny volt, mintha a liliputik országából való lett volna.

A padlókat rizsszalma-gyékények borították, három méter hosszúak és egy méter szélesek és fekete szegéllyel körülvarrottak. Ha házat építenek Japánban, a szobák padlófelületét mindig gyékények szerint számítják; hatgyékényes vagy nyolczgyékényes szobáról beszélnek tehát például. Gyakran oly kicsinyek a szobák, hogy három vagy már két gyékény is elég a padló beborítására.

Keresztbe tett lábakkal vagy a sarkunkon guggolva, leteleped-

tünk én meg a kísérőim a kis, négyszögletes vánkosoakra, az egyedüli bútordarabokra, s egy fiatal leány lépett be harisnyában, hogy a közepén szénszerpenyőt helyezzen el. Másfajta szobafűtést nem ismernek itt. A szénszerpenyő olyan, mint egy virágcserep vastag fémből; jórészt finom, fehér hamuval töltik meg. A cseléd a hamuból kúpot formált, a Fujijama csúcsához hasonlatosat, és izzó fa-széndarabokkal rakta körül az oldalait. Csipővas helyett két keskeny vasrudat használt munkaközben.

Miután csevegtünk és megteáztunk, elérkezett az ideje a lefekvésnek. Ágyhelyek nincsenek Japánban, az ágyat egyszerűen a padló gyékényein vetik meg. A vendéget elhalmozzák itt figyelemmel és kedveskedéssel, megkímélik minden fáradságtól és teljesül minden kívánsága, jóformán mielőtt kimondaná. De azért nagyon elképedtem, mikor két fiatal japán nő minden teketória nélkül elkezdett vetkőztetni s azután rám húztak egy megtűzdelt bő hálókabátot ropogós selyemből s munkájukat elvégezvén, nesztelenül eltűntek egy tolóajtón. S éppen ilyen nesztelenül megjelentek megint másnap reggel, hogy meleg vízzel megmossanak, felöltöztessenek és miután szalonképessé tettek, bevezessenek a szomszédszobába, a hol vártak már a barátaim.

Minden kiszolgálás és felszolgálás a nők dolga itt. Hazájuk tetszetős, ízléses és tarka, testhezálló ruháit viselik; a nyak szabadon marad, a vállukon kendő van elől egymásra hulló végekkel, széles szövetöv tapad a derekukra, hátul nagy, párnaszerű rozetával. A hajuk hollófekete, fényes és simára fésült és csokrokban feltűzött, a melyek mintha ébenfából volnának faragva. A japán nők mindig tiszták, finomak és csinosak, és hiába keresnénk csak egy porszemet is selyem szegélyükön. Ha néha nem vihognának magukban, azt hinné az ember, hogy viaszfigurák vagy porcellánbábuk. Tipegő léptekkel járnak a gyékényeken, udvariasak, kedvesek és nagyon bájosak. Egyébként úgy is bánnak velök, mint a királykisasszonyokkal, a legnagyobb tapintattal és a legnagyobb kimélettel; ezt kívánja az ország szokása; a nők pedig lelkiismeretesen elvégzik a dolgukat s e mellett mindig jókedvűek, elégedettek és nyájasak.

Leültünk megint a párnáinkra, hogy reggelizzünk. A szolgálok apró, piroslakkos asztalokat hoztak be, nem nagyobbakat és nem magasabbakat egy zsámolynál. Minden vendégnek külön asztala volt és minden asztalon öt csésze, csészealj és tálacska volt porcellánból és lakkmunkából, egytől-egyig csészealjhoz hasonló

Hedin Sven, I. 238. old.

Teázó japán nők.

Hedin Sven, I. 239. old.

Japán jinziki.

fedővel letakarva. Volt többféleképen elkészített nyers és főtt hal, tojáslepény, makaróni, rákleves spárgával és más mindenféle nyálanság. Mikor megízleltem az öt első fogást, új asztalt hoztak be új étkekkel. Nagy lakomán ötször-hatszor változik az ilyen kis «csodaasztal», mielőtt véget ér az ebéd.

Japánban két fa vagy elefántcsont pálczikával esznek az emberek, a melyek nem nagyobbak egy tollszárnál; világos, gyöngyteát isznak cukor és tejszín nélkül és az ételt holmi gyöngé rizspálinkával, a melynek saki a neve, könnyebben emészthetővé teszik. Mihelyt feltálalnak egy csésze gőzölgő, egyszerűen vízben megfőtt rizskását, vége az étkezésnek. Mielőtt távoznánk, kézmosó csészéket hordanak körül.

Kobe város utczái nincsenek kikövezve és oly keskenyek, hogy nagy, esetlen kocsiknak nem valók. Ilyen kocsikat nem is lát az ember, csak elvétele; csupán teherszállításra használatosak. «Jinzikis»-ekben járunk, finom, csinos, kétkerekű kocsikban, a melyeket egy gombakalapos, mezitláb ember húz futva. Kobe város egy pár csészeje közül az egyik ott várakozott reggel a szállóm előtt s mikor elhajtattunk, a gazda és a szolgálók kikísértek bennünket az utcára és derékszög alakban hajbókolnak előttünk.

Az országút a part mentén nyugat felé egész sor eleven, szorgalmas falun vezetett keresztül, nyílt teaházak és apró falusi üzletek, kényelmes tiszta faházak, templomok, mezők és kertek mellett. Minden kicsiny és kecses és rendkívül gondosan ápolt volt. Mindegyik paraszt szeretettel és gondnal műveli a szántóját és számtalan kis földesgazda aratásából támad Japán gazdagsága. Gyorsan nem haladhattunk a keskeny úton, mert minduntalan találkoztak velünk kétkerekű kocsik és szállítószekerek, hordárok és vándorok. Gyakran halálosan aggódtam a gyöngéd, elragadóan szép, apró gyermekek miatt, a kik gondtalanul ott játszadoztak az úton. A japánok szeretik a gyermekeiket és megható gyöngédséggel bánnak velök. Sohasem kiáltanak rá gyermekre barátságtalanul vagy éppen haragosan, és ezek a gyermekek kicsikoruktól fogva udvariasak és tapintatosak is. Évezredek óta benne van a vérükben, hogy másokat épp úgy kell kímélniök, mint saját magukat, és aznapról fogva, a mikor először kezdenek tipegni apró, vastag, görbe lábacskaikon, tudják, hogy csak illedelmes, udvarias viselkedéssel érdemelhetik ki mások becsülését. Gyakran látni az utcán két 4—5 esztendő kis tacsót, a mint udvariasan meghajolnak egymás előtt, mielőtt megszólítják egymást, és a mikor

elválnak, akkor épp oly udvariasan hajbókolnak egymás előtt búcsúzól. Japánban nincs csöcselék és nincsenek utczagyerköczök. A japán nép csupa «gentleman».

A «tánczosnők partján» megálltunk egy kicsit az öreg tűlevelű fák alatt. Itt fürdenek az emberek nyáron, míg a fák között a gyermekek játszanak. De most novemberben inkább hideg volt itt, mint meleg, és innen visszatértünk megint Kobeba. Útközben fölkerestem még egy shintotemplomot; egy hős emlékére épült, a ki 600 év előtt csatában esett el itt ezen a tájon. A templom udvarán egy Port-Arthurban elfoglalt nagy orosz ágyú volt és egy része a Mikasa csatahajó lelőtt árboczának. Japán barátaim biztosítottak róla, hogy Togo tengernagynak halála után bizonyára éppen ilyen emléktemplomot fognak emelni.

Kr. sz. u. a VII. században vezették be Japánba a buddhizmust, és az ország lakosságának több, mint fele ma is buddhista. Alig egy harmadrész híve a shintoizmusnak. Ez a tan nagyon régi; minden természeti erőt isteni tiszteletben részesít és a napot imádja, mint a legelőkelőbb istenséget. A napistentől származik a császári ház, és a császárra szintén csaknem vallásos tisztelettel tekintenek föl. Elhunyt hősök emlékét is tisztelik, úgy, mintha haláluk után istenné változtak volna át, s az ősök szellemeit épp úgy tisztelik, mint Khinában. Az utolsó években a kereszténység meglehetősen elterjedt Japánban, s van ott már sok keresztény templom is.

LXII. FEJEZET.

A FUJIJAMA.

EGY SVÉD földimnek, a ki már ötvenkét esztendeje Kobeban lakik, és szeretetreméltó családjának a kíséretében, ez nap este megint kieveztem a dereglyén a «Tenjo Maru»-ra. November 11.-ike volt! Gyorsan teltek a napok és a fölkelő nap országában még rövidebbeknek rémlettek, mint másutt. Éjszaka kizakatolt a gőzös a Csendes óceánra és Hondo partmellékétől messzire eltávolodva, északkelet felé haladt. Az égbolt borús volt, és a végtelen víz-sivatag egyenletes, aczélszürke színekben játszott. A tenger szem-

Hedin Sven, I. 240. old.

Japán pagoda.

Hedin Sven, I. 240. old.

Japáni Buddha-szobor.

határa minden oldalon komor és szürke volt, amott délen, a hol folyton egyenesen haladva Újguineába és Ausztráliába jut az ember és itt keleten, a hol egyre tovább haladva eljutnánk végül Kalifornia partjaira. A Földközi-tenger országai a Nyugaton ugyanazokon a szélességi fokokon terülnek el, mint Japán. De Japán a monsunoknak, vagyis bizonyos évszakok időszaki szeleinek az uralma alatt áll; nyáron a tenger felől jönnek és esőt hoznak, míg a tél meglehetősen száraz, mert a szél ekkor az ellenkező irányból fúj. Általában azonban Japán hidegebb, mint a Földközi tenger országai s déli és északi részei között is nagy az éghajlati különbség. Yesson, az északi szigeten, hét álló hónapig tart a tél.

Délben az egyik japáni barátom arra kért, hogy tartsak szemlét a tengeren, mert most fog felmerülni északkeleten a Fujijama. A partból még semmi sem látszott, de a hegy havas csúcsa halványfehéren ott lebegett már a tenger fölött. Egyenesen a Fujijama felé haladtunk, s a pompás hegy minden negyedóra elteltével egyre tisztábban látszott. Feltűnt most a part is, mint sötétebb vonal, a hegyből azonban csak a csúcs látszott érdekesen szabályos, lapos kúpjával, a mely a tetején mintha le volna metszve. Itt a krátergyűrű széle, mert a Fujijama tűzhányó, a mely azonban az utolsó kétszáz év alatt pihent.

Egyre élesebben kiváltak a szakadékok hómezői, de még mindig csak a csúcs látszott; úgy lebegett a felhők között, mint az álomkép, s mikor horgonyt vetettünk a part előtt, a teteje magasan fölénk emelkedett. Most közvetlen közelében voltunk a hegynek és én nem birtam elfordítani róla a tekintetemet, különösen akkor nem, mikor az alkonyi nap biborban ragyogtatta a hegy hómezőit.

A Fujijama Japán legmagasabb hegye. A szunnyadó tűzhányó krátergyűrűje 3778 méternyire van a Csendes óceán tükre fölött. A Fujijama szent hegy is. A hegyre vezető utat templomok és szentélyek szegélyezik és igen sokan vannak, a kik nyáron, mikor a hó megolvad rajta, fölzarándokolnak a csúcsára. A japánok büszkesége és legszebb tájrészlete. Ősidők óta állandóan megénekelték a költők, és mindenfajta művész számtalanszor ábrázolta is. Mi mindenféle tárgyon nincs is rajta a Fujijama kúpja! Ezüst- vagy aranyfestékekkel a híres lakkozott szekrényeken és a rendkívül csinos, ezüsből vagy bronzból készült szelenczéken, az értékes kettős vázákon és csészéken, tálalóasztalokakon és tálakon, falellenzőkön és legyezőkön, mindenben, de mindenben — mindig

ugyanaz a hegy a lemetszett csúcsával. És a festőnek gyönyörűsége telhetik benne, hogy a fehér kúphoz mindig új meg új előteret eszeljen ki. Láttam egyszer egy könyvet a Fujijama száz képével és minden kép másképp mutatta be a szent hegyet. Majd a japán czédrusok ágai között, majd a fák magas törzsei között, majd a koronájuk alatt látszott a hegy. Itt tajtékzó zuhatag vagy csendes tó fölött, a melynek vizében a hegy orma tükröződik; ott ingó híd vagy serény falu fölött, egy csoport játszó gyermek fölött vagy a halászcsonakok árbóczai közt. Láttam egy templom nyitott főbejárásán keresztül vagy Tokio valamelyik utcájának a meghosszabbításában, sőt egy rizsföld érő kalászhai és egy tánczosnő magasra emelt legyezői között is.

A Fujijama jelképe mindannak, a minek Nippon a neve. A csúcsa Japán szigetein az első pont, a mely napköltekor elfogja a kelő nap sugarait. Ha a fiatal japán évekig tanulmányozta Európa művészetét és azután visszatér hazájába, hogy népét oktassa, utazása utolsó napján sóvárogva lesi a hajó födélzetén a Fujijamát. Sápadt, sárgásbarna arczczal, rövidre nyírt fekete hajjal és sötét, ferdemetszésű szemmel, európai öltözetben és kezeit a nadrágja zsebébe dugva, órákhosszat északkeletre bámul a kis japán. Végül meglátja a szent hegyet, és egyre magasabban és tisztábban kiemelkedik az orma. A japán nem fintorítja el az arczát; nem mosolyog és a szeme nem lábad könnybe. De lelke megtelik boldogsággal és büszkeséggel, hogy a Fujijamához és a fölkelő nap országához tartozik, a hol a sírokban ősei szunnyadoznak.

Hedin Sven, I. 241. old.

A Fujijama.

Hedin Sven, I. 243. old.

Parkbejáró Tokióban.

LXIII. FEJEZET.

YOKOHAMA ÉS TOKIO.

RITKA HIDEGEN és sápadtan rajzolódott a szent hegy a sötétké égre, mikor a holdfényes éjszakában megint a nyílt tenger felé haladtam. Utolsó éjszakám volt utamon Kelet felé, utolsó éjszakája egy hosszú tengeri utazásnak, a mely Bombayban kezdődött meg. Jobb oldalt elmaradt mögöttünk az Oshima vagy «a nagy sziget», egy még működő tűzhányó, a melynek lapos csúcsa fölött ritkás gőzfelhőcskék lebegtek, mert Japánban van Vulcanusnak, a romboló tűz és a földalatti erők istenének egyik fő székhelye. Van itt vagy száz kialudt és húsz egynéhány még működő vulkán és az országot állandóan érik földrengések is. Átlag 1200 földrengést számítanak évente, a melyek közül a legtöbb mindenesetre teljesen jelentéktelen. De időnkint a pusztító földrengések sok ezernyi áldozatot követelnek és ha a földrengés a tenger fenekén van, akkor a tenger színén buktató hullámok képződnek, a melyek egész városokat és falvakat elsöpörnek. A földrengés miatt a japánok fából és egészen alacsonyra építik a házaikat.

Reggel besiklott a «Tenjo Maru» a nagy tengeröbölbe, a melynek partján terül el Yokohama és Tokio. Számos japán jelent meg a fogadásomra, és a svéd követ elvezetett khinai stílusban épült palotájába. Fából faragott piros tetők fölött ott lobogott a sárgakék zászló.

Yokohama fontos kereskedelmi város, a melyet egész csomó gőzhajóárat érint négy világrészből. Akkora, mint Stockholm, és 800 európai, kereskedő, konzul és hittérítő, lakik benne állandóan. A követségek és főkonzulságok Tokióban vannak, a birodalom fővárosában, a melynek két millió lakosa van. A legtöbb ember csinos faházakban lakik apró kerttel a ház előtt és mögött; de Tokióban van sok palota is gyönyörű parkok közepén, a melyek az izléses elrendezés szempontjából igazi műalkotások. Az utcák lármájából és porából ide menekül az ember ezekbe a békés ker-

tekbe, a hol apró csatornák és patakok csobognak szürke kötömbök között és a fák koronája boltozatos hidak fölé hajlik.

Tokio tele van a régi és az új Japán nevezetességeivel. Van mindenféle múzeuma, képtárai, iskolái és egyeteme, a melynek természettudományi intézeteit európai mintára rendezték be. Van geológiai intézet is, a mely elkészítette az egész ország geológiai térképeit, különösen megvizsgált minden jelenséget, a mely összefügg a tűzhányókkal és a földrengésekkel. A tudományos kutatás terén a japánok csaknem versenyeznek az európaiakkal. A hadtudomány terén azonban talán felül is múlják már a fehér nemzeteket. Napjaink ipari találmányait már mind javukra fordították és kereskedelmük kezdi kiszorítani a nyugati versenytársakat. Így például, nem régen néhány japán mérnök Yönköpingben tartózkodott, hogy a svéd gyújtó előállítását tanulmányozza. Most már ők maguk gyártják a biztosító gyújtójukat s nemcsak Japán látják el vele, hanem csaknem az egész Keletet. Kobéban egész hegyekbe rakva álltak a faládák, a melyekben kénes gyufaskatulyák voltak s a melyek arra vártak, hogy Khinába és Koreába szállítsák őket. Így vagyunk velök más tereken is. A japánok beutazzák Európát és éles eszükkel tanulmányozzák ott a vízforgattyúk, a vasutak, telefonok stb. előállítását. Nemsokára nem fognak többé rászorulni Európára s maguk készíthetnek majd mindent, a mire szükségük van.

LXIV. FEJEZET.

A JAPÁNI CSÁSZÁR.

CSÁSZÁRI HÁZ jelképe a krizanthémum. Melegházakban és a szabadban tenyésztik számtalan színben és formában; ősszel virágzik, és ekkor az egész országban krizanthémum-ünnepeket ülnek. Kobéban meglátogattam egy krizanthémumkiállítást egy közparkban, a hol nyolczszáz virág is volt egyetlen törzsön. Egyes cserjéket oltással, aczéldróttal és széles fadarabokkal úgy kezelték, hogy kibontott vitorlájú hajóhoz, madárhoz, őzhez, kerékpárhoz vagy gőzgéphez hasonlítottak; sőt a színházban előadtak egy egész darabot, a hol az összes szereplők eleven krizanthémumcserjék voltak.

Hedin Sven, I. 244. old.

Japán krizanthémum.

A japán császár palotáját Tokióban fal és árok veszi körül. Egyik szép nagy parkjában, a melyben csatornák, tavak és hidak vannak, krizanthémum-ünnepet ültek, a melyre meghívtak európaiakat is. Urak és hölgyek elegáns utcza ruhában gyülekeztek és ide-oda sétáltak a parkban, a melynek útjait a juharfák őszi-piros koronái árnyékkolták be. A császár éppen flottaszemlén volt Togo hajóin, de az udvarnagyk jelentették, hogy a császárné részt fog venni az ünnepen. A vendégek sorfalat álltak és ő fel-sege megjelent, még pedig gyalog, két herczeggel, hét herczeg-kisasszonnyal együtt és nagy kísérettel. A császárné kicsike, hatvanesztendős úrhölgy, sárga, mozdulatlan arczczal. De a herczeg-kisasszonyok bájosak voltak rózsás arczocskájukkal és vidám sötét szemükkel. De nagyon csalódtam, mikor láttam, hogy a «kimono»-t, jól álló nemzeti viseletüket, letették és más ruhákba öltözködtek; a párizsi kalapok és napernyők sehogysem illettek hozzá a feltűnően kecses alakokhoz, és a tűzvörös jávorfák és duzzadó rózsaszínű és ibolyaszín krizanthémumok háttérén szívesebben látná az ember a «kimono»-t.

Pár nap mulva hazatért útjából a császár és kihallgatáson fogadta a svéd követet velem együttesen. Homályos szobákon és termeken vonultunk keresztül, szőnyeges faburkolatú padlón végig, Japán első művészeinek négyszögletű falfestményei között, művésziesen faragott mennyezetek alatt és csodálatos porcellán- és bronzvázák között. Azután hosszú folyosón végig egy kisebb szobába vezettek be bennünket. Itt várt ránk a császár. Mucsuhito a neve s alattvalóival ellentétben magas férfi; egy fejjel kimagaslik a népe fölé. Ötvennyolcz esztendő és bár a haja, hegyes szakáll és bajusza még koromfekete, ő maga még idősebbnek tetszik, mert az arcza csupa ráncz és szürkésárga, mint a pergament. A hangja lágy, dallamos és behizelgő, és kérdései, a melyeket hozzánk intézett, élesek és okosak voltak s arra vallottak, hogy a császár tájékozott a nyugati világrész dolgaiban.

Mucsuhito 1867-ben lett császár. Uralkodása idejét «Merji»-nek, vagyis «a felvilágosult uralkodás»-nak hívják, és az ő uralkodása alatt Japán elsőrangú nagyhatalommá lett. Országának e nagy átalakulása mögött ott áll maga a császár is — nagy mértékben — az eszességével és éles tekintetével.

Régebben sok apró fejedelemségre darabolódott az ország; megannyit egy «daimio», vagyis hűbérúr kormányozta; és ezek az urak gyakran harczoltak egymás ellen, bár valamennyien a

«sogun»-nak, vagyis az egész ország uralkodójának felsősége alatt állottak. A «samurai»-kkal együttesen alkották a «daimió»-k a hűbéres nemességet. Nem csodálatos, hogy a japánok még alig negyven évvel ezelőtt is nyíllal és ijjal, karddal és dárdával háborúskodtak!? Mikor a samuraik hadba vonultak, elég nehéz fegyverzetet öltöttek magukra, kar- és lábvértekekkel, sisakkal és rostélylyal. Ügyes nyilazók voltak és nagy kardjukat két kézzel forgatták. Ha a samurai vezekelni akart valamiért, vagy helyre akarta állítani a saját vagy a családja becsületét, akkor «harakiri»-t, vagyis öngyilkosságot követett el és éles késsel felmetszette a hasát.

De azután betört Japánba egy csapással az új idő. 1872-ben behozták az általános hadkötelezettséget s francia és német tisztekkel rendeztették a hadügyet. Japán most már oly erős, hogy a világ egyetlen hatalmának sincs kedve megmérkőzni vele.

LXV. FEJEZET.

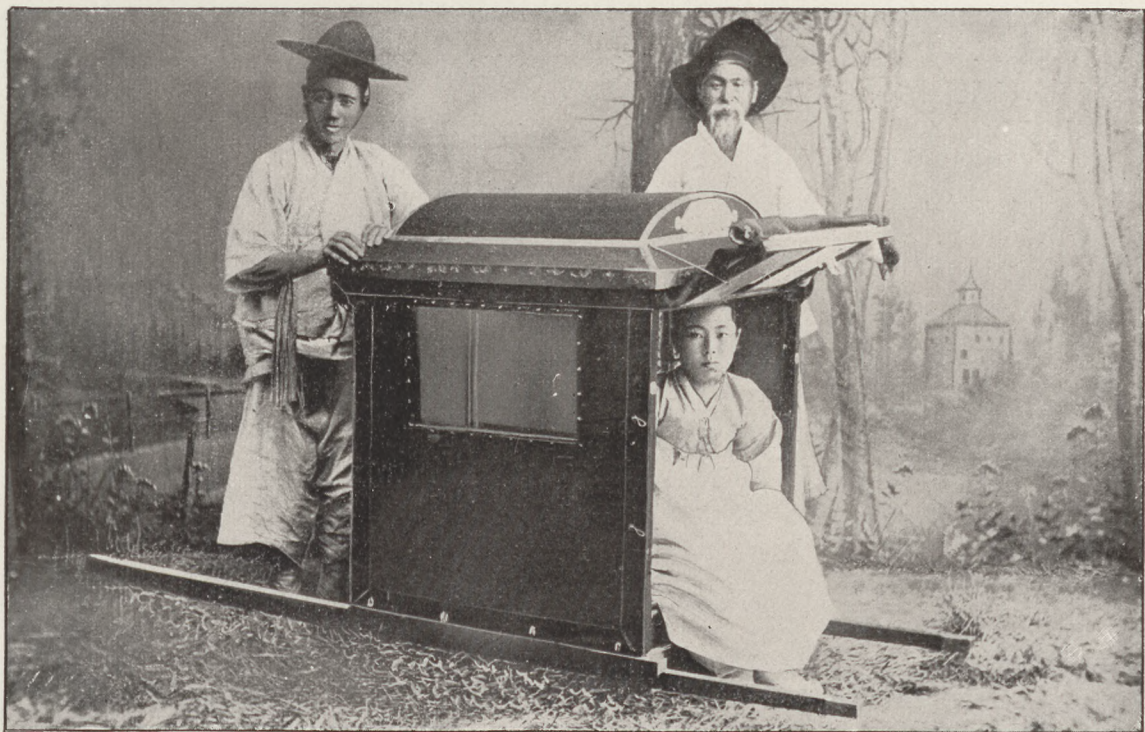
JAPÁN IFJÚSÁGA.

KÖBORLÁSAIMBAN a fölkelő nap országában mindig japánok kísérték, a kik mindent megmutattak és megmagyaráztak nekem. Kiotóban bevezettek egyszer egy felsőbb fiú- és leányiskolába s ott meghallgattam különböző osztályokban a földrajz, számtan, angol, rajz és kézimunka tanítását. Mikor beléptünk, felállt az egész osztály s egy kis fiú vagy kis lány elénk lépett és így szólt:

— Örülünk, hogy üdvözölhetjük, és reméljük, hogy jó emléket visz magával hazájába az iskolánkról.

Azután én feleltem: Örülök, hogy megismerhetem a japán gyermekeket és remélem, hogy szorgalmas munkájuk révén az iskolában derék polgáraivá lesznek a hatalmas birodalomnak, a melynek fiai és leányai.

Azután körüljártam az osztályban és megsimogattam a hajukat, mialatt pajkosan egymásra kukucskáltak és padjaikon magukban vihánczoltak. Végül összegyűlt az iskola 450 tanulója a tágas

Hedin Sven, I. 250. old.

Söuli gyaloghintó.

Hedin Sven, I. 246. old.

Japán diákok.

udvarra, ott osztályonként sorakoztak, s a mikor végigmentem soraik előtt, hangosan «banczájt» vagy hurrát kiáltottak. Emlékl magammal kellett vinnem kezügyességüknek egy pár apró bizony-ságát és Japánnak két térképét, a melyeket ők maguk rajzoltak s a melyek saját diákéveimre emlékeztettek. Azután hatalmas csoportképet vettek föl mindannyiunkról; a képen két kis lányka az ölemben ül, egy tucsat fiú ül vagy fekszik előttem s egész virágos-kertre való üde ifjúság van körülöttem . . .

És azután a levelek, a miket ezek a gyermekek írtak nekem! Naponta egész csomót kaptam és képtelenség lett volna valamen-nyire válaszolnom. Hosszú puha papírszeletekre voltak írva tussal és ecsettel s a tartalmuk oly mulatságos volt, hogy majd meg-pukkadtt az ember nevéttében. Az állandó kérdések ezek voltak: «Milyen idős? Hogy tetszik önnek Japán? Szivesek önhöz a japá-nok? Japánnak melyik vidéke tetszik önnek legjobban? Volt már Nikkóban? Mikor jön el megint Japánba? Küld nekem svéd képes-lapot, ha odahaza lesz? . . .» Más gyermekek a foglalkozásukról és jövő terveikről írtak és ezek a tervek rendszerint nagyon nagy-szerűek voltak.

Máskor — Tokioban — arra kértek, hogy tartsak előadást a tanulóknak. Egy emelvényen álltam az egyetem parkjában, körü-löttem négyezer tanuló. Nem volt könnyű mindannyiukkal meg-értetnem magamat, mert az utczákon jinzikisek zörögtek és a csótisztítók gőz-sípjai hangzottak mindenfelől, de mit bántam volna, ha ebben a pillanatban megszakadnak is a hangszalagjaim, szem-ben azzal az óriási lelkesedéssel, a mely a tanulók harsogó ban-czáj kiáltásaiban körülöttem viharzott! Micsoda forrongó élet, mi-lyen éberség és frissesség ebben a fiatalságban! Mikor lementem hozzájuk, hogy a legelől állókkal kezdet szorítsak, odanyomultak hoz-zám valamennyien és össze is nyomtak volna talán, ha egy pár erős ficzkó bástya gyanánt körül nem fog. Nagynehezen elértem a kocsimhoz, de ezt is körülsereglették. A lovak megriadtak és gyeplőszáron kellett vezetni őket. A bejáró előtt svéd és japán lobogók, a sárga kereszt és a piros nap alatt, csaknem elakadtunk a tolongásban. Messze ki az utczára a koci után vonultak a tanulók és minduntalan azt kiáltották: «Banczáj, banczáj!»

Gyakran láttam egy-egy utczát, a mely tarka selyempapirból való apró zászlókkal és lámpásokkal volt diszítve ünnepiesen. Mikor megkérdeztem, esküvő vagy más efféle ünnep van-e itt, mintha önként értődnek, így feleltek:

— Nem, két ujonczot ünnepelnek a szállásunkon, a kik ma lépnek be a hadseregbe.

A rokonaik és barátaik már most a búcsúnál úgy ünneplik őket, mint hősokeket, és az ujonczok büszkén vallják legnagyobb tisztességüknek, hogy ők is elődjeik Nipponának áldozhatják fel erejüket. Ezért énekeket zengedeznek, mikor kivonulnak, és este égő papírlámpásokkal, nappal pedig zászlókkal és lobogókkal diszítik fel az utcákat. Épp ezért győz Japán, mikor ellenségek fenyegetik. Ebben a csodálatos országban minden fiú, minden ifjú, minden férfi teljesíti a kötelességét. A napszámos hűségesen elvégzi a munkáját, és a katona nem tagadja meg az engedelmes-séget, mikor a háború hazája védelmére szólítja.

LXVI. FEJEZET.

KOREA.

GYÖNYÖRŰ NAP VOLT, mikor Simonoseki elragadóan szép tengerszorosán, a japán Boszporuson, keresztül kivitorláztam Korea útjára, hogy tizenkét óra múlva megérkezsem Fu-san kikötővárosba, Korea félszigetének a déli partmellékén. Fele úton, mint hatalmas delfinek, emelkedtek ki a vízből a Csuzima-szigetek. Ez a színhelye 1905 május 27.-ikének, a mikor Togo tengernagy e szigetek mellett megsemmisítette Rozsesztvenszkij orosz tengernagy hajóraját. Csaknem kellemetlen érzéssel ringatóztam e csendes vízi sírok fölött és szinte hallottam még a dörgő lövegek visszhangjának rezgését a hullámok fölött.

— Amott volt a csata, — szólt a kapitány, rámutatva egy pontra a vízben, és utunk csaknem a fölött a hely fölött vezetett el, a hol az orosz zászlóshajó elsülyedt a habokban.

Az orosz flotta körülhajózta egész Ázsiát és Formosa szigétől keletre a koreai tengerszoros felé közeledett. Azt remélte, hogy veszedelem nélkül elérheti Vladivosztokot, a japán tenger orosz oldalán és május 27.-ikén csatarendben közeledett a Csuzima-szigetekhez. De Korea déli partmellékén ott várt lesben Togo.

tengernagy a japán flottával. Egy térképen beosztotta négyzetekre az egész tengersizort és folyton torpedónaszádokat portyáztatott, a melyek dróttalan távíró útján érintkezhetek a zászlóshajóval. És ime átserczent a szikra a levegőn és jelentette, hogy az orosz flotta feltűnt, még pedig a 203. számú négyzeten. Ez szerencsés előjel volt, mert Port-Arthur várának a sorsa, a khinai szárazföld partmellékén, úgy dőlt el, hogy a japánok elfoglaltak egy erődöt, a melynek neve «a 203 méteres domb» volt. 1905 január 1.-je óta Port-Arthur a japánok kezében volt. A kapott hírre Togo hatalmas hajóival és hatvan torpedóval megtámadta az orosz flottát és egy óra múlva már el is dőlt az ütközet. Az oroszok elvesztettek harminc négy hajót és tízezer embert, a zászlóshajó elsüllyedt, de a súlyosan megsebesült orosz tengernagyot a japánok megmentették. Így aztán a japánok a tenger uraivá lettek és akadálytalanul szállíthattak csapatokat, eleséget és hadiszereket a szárazföldre, a hol Mandsuországban javában dühöngött még a háború Oroszországgal.

Fu-sanból a vonat észak felé keresztül robogott velem Korea félszigetén. Csak ritkán vonja magára itt a figyelmet egy-egy tűlevelű erdő; egyébként fátlan az ország. A lejtőkön gyakran számtalan kis domb húzódik végig: koreai sírok ezek. Mindenütt láthatók a nyomai annak, hogy Japán békés úton elfoglalta Koreát. A pályaudvarokon japán őrök, rendőrök, katonák és hivatalnokok álltak, és utitársaim elmondták, hogy 200,000 japán lakik Koreában. De ezek a bevándorlók csak egy ideig laknak az idegenben. Egy japán mezőgazda eladja például a birtoka felét Japánban és a vételáron akkora művelésre alkalmas területet vásárol a koreai félszigeten, a mely legalább háromszor-négyszer akkora, mint odahaza az egész birtoka és legalább éppen olyan termékeny talajú. Gazdálkodik rajta néhány esztendőig, azután a nyereséggel visszatér hazájába. Japán halászok is érkeznek évenként Korea partjaira és zsákmányukkal megint hazatérnek. Így árasztják el a félszigetet minden oldalról japánok. A hadsereg japán, az északi határ mentén japán erődöket építenek, a kormány és a hivatalnoki kar japán, és Korea nemsokára a fölkelő nap országának egy darabja lesz csak.

Miután hátam mögött volt a hegyláncz, a mely északról délre végighúzódik egész Koreán, mintha a hátgerincze volna, közeledett Söul, a főváros, a melynek 200,000 lakosa közül körülbelül az ötödrész japán. Kopár sziklák között egy völgyben szürke és

fehér házak tömkelege látszik hasábos tetőkkel, a melyek szürke öblös cseréppel vannak födve. A japán városrészben épp úgy lüktet az élet, mint magában Japánban. A nyílt üzletek előtt ott lógnak este a színes papírlámpások s az adás-vevés vígan folyik. A koreai negyed utczái szűkebbek és néptelenebbek, csak a szélesebb főutakon zörögnek a közúti kocsijai a tarka ázsiai élet közepett. Nagy ökröskaravánok tüzelőfát vonszolnak, nehéz tárgoncák mindenféle árút szállítanak befelé, férfiak faléczállványon feltűnően nehéz terheket czipelnek a hátukon és fehérruhás nők suhannak tova előttünk, fátyollal fejükhöz tapadó, simára fésült hajukon. Férfiak és fiúk lobogókkal vonulnak körül, a melyeken piros és fehér koreai írásjelek vannak; ezek hirdetések. Előttük zenekar halad s dobok és fuvolák rémes lármája harsog az utcán.

Legbüszkébb emlékem Söulból az az ebéd egy japán tábornoknál, a hol tigrishússal vendégelték meg. Nem ízlett rosszul, egy kissé friss disznósonkára emlékeztetett és pompásan volt elkészítve. De azért ezentúl is megleszek majd tigrishús nélkül. Az ilyen szégyenletesen elfogyasztott dsungelmacska nagy károkat okozott a környéken és felfalt egy öregasszonyt is; a tábornok parancsára a csendőrök vadászatot rendeztek a fenevadra és a szó szoros értelmében golyókkal spékeltén szolgáltatták be őt. Hogy a koreaiak fel ne lázadjanak a japánok ellen, lövőfegyvert nem szabad viselniök; ennek következtében az utóbbi időben a tigrisek egyre vakmerőbbek lettek és a mikor ott időztem Söulban, egy ilyen szörnyeteg egészen fesztelenül sétára indult egy parkban.

Koreának tíz millió lakosa van, és a félsziget félakkora, mint Japán, a melynek most az uralma alatt áll. Korea sorsával a legszorosabban összefügg Ito herczegnek a neve. Mikor ott jártam Söulban, ő volt ott még a főkormányzó; ő a megteremtője Japán mostani tartományának, Koreának. 1908 december 15.-ikén este egy rosszul világított teremben együtt ültem élénken beszélgetve néhány japán barátommal. A szűk utca odakünn sötét és csendes volt; dermesztő volt a hideg és a csillagok tündököltek. Egyszerre csak lódobogást hallottunk a keményre fagyott földön. Két fáklya, a melyet lovas heroldok vittek, vöröses-sárga, libegő fényt vetett az üzletekre és házhomlokzatokra és a lovas-szakaszra is, a mely a heroldokat nyomon követte. Csaknem sötétben gördült utánok egy kis fekete kocsi, a melyet két ló húzott, s még néhány lovas volt a menet vége. Egy percz mulva már megint

eltűnt a csapat és elhangzott a lódobogás. A csukott kocsiban Ito herczeg volt, a ki hivatalos útról tért vissza. A társalgásunk elnémult, japán barátaim elkomolyodtak és önkénytelenül felálltak. Egy Cæsar vonult el előttünk röptében!

A következő napokban többször találkoztam vele személyesen is és elmondta nekem csodás élettörténetét. Ifjúságában egy «daimio» alatt állt, de 1863-ban ő és négy más messzepillantó japán elhatározta, hogy Európába utazik és tanulmányozza a Nyugat kultúráját. Akkor az ország elhagyását halállal büntették, úgy, hogy az öt jóbarátnak valósággal szöknie kellett hazulról. Elszegődtek matrózokul egy angol hajóra és elvitorláztak Nagasakiból. Angliában megteltek nyugati eszmékkel és büszke álmokat szőttek Japán jövődjéről. Egyszerre csak elhatolt hozzájuk a hazájukban támadt új mozgolódásoknak gyöngye visszhangja s az első kapható hajóval megindultak Kelet felé. Meleg napokon és enyhe éjszakákon körülvitorlázták a Jóreménység fokát, mert akkor még nem volt Suez-csatorna s a földélzeten ülve Japán jövőjéről és a veszedelmekről beszélgettek, a melyek Japánt Nyugatról fenyegetik. Meg akarták menteni hazájukat, szakítani akartak a múlttal, ellenállhatatlan fegyvereket akartak adni népök kezébe. És átalakították Japánt európai mintára, s mikor Oroszország előrenyomult a Sárga tenger partjára, megtörtént a döntés: Oroszországot viasszaszorították Ázsiába és Japán szabadsága meg volt mentve.

Alig egy évvel az én látogatásom után Ito Karbinba utazott Mandsuországba. Éppen kilépett a vasuti kocsiból és kísérei között a perronon állt, mikor eldőrdült három revolverlövés, és Ito holtan rogyott össze.

Ito élete mondához hasonlít. Hazáját diadalra vezérelte és felejthetetlen szolgálatokat tett neki. A légiók elvesztését a csatamezőn kiheverhette Japán, de mikor híre érkezett, hogy Nippon elveszítette legnagyobb fiát, mélységes gyászba borult Japán. És mégis büszkék lehettek a japánok halálára is, mert ott esett el az őrhelyén. Mikor halotti porait hazájába szállították, útja győzelmes hadvezér diadalmenetéhez hasonlított. Templomot fognak emelni az emlékezetére s késő századok múlva is dalolni fognak dicsőséges életéről fiatal énekesek a hárfa hangjai mellett.

LXVII. FEJEZET.

MANDSUORSZÁG.

OREA ÉS MANDSUORSZÁG között a Yaluk a határ, a melyen egy hideg téli éjszaka khinai szánkón kelttem át, hogy eljussak An-tungba a Yaluk északi partjára, ebbe a városba, a melynek 5000 japán és 40,000 khinai lakosa van. Csak az imént képződött vékony jégkéreg a folyó egyik partjától a másikig, és ez volt az egyetlen híd. A szán terhe alatt hullámvonalakban hajladozott a jég, de mielőtt beszakadt volna, a szán, a melyet egy khinai lökdösött előre hosszú rúddal, átrepült már a tulsó partra.

An-tungból egy japán társaságában mulatságos kis vasuti utazást tettem meg. Mukden csak 320 kilométernyire van; de azért két egész napba telik az odautazás. Ezt a keskenyvágányú vonalat a japán-orosz háború ideje alatt építették, hogy eleséget és hadiszereket szállítsanak rajta a japáni határra. A legkülönösebb görbületekkel halad hegynek föl és hegynek le, és alig van vonat, a mely kaland nélkül érkezik meg a rendeltetése helyére. Az an-tungi japán konzul nyolcz utazása közben nem kevesebb, mint négy vasuti szerencsétlenséget élt át, és éppen két nappal előbb gurult le a vonat egy szakadékba egy tábornokkal és a kíséretével. De most parancsot kapott a gépész, hogy a legnagyobb óvatossággal haladjon, és nem is esett semmi bajunk az egész útvonalon.

A vasuti kocsik alig félakkorák, mint egy közuti kocsi, s a bundái és takarói között fagyoskodva. ide-oda rázódik és lökődik az ember egész álló nap. Két hosszúkás fémszekrény, a mely tele van izzó szénnel, gondoskodik róla, hogy az utasok lábai el ne fagyjanak. Egy kis állomáson egy teljes órahosszáig áll a vonat, mintha a mozdornak előbb ki kellene fújnia magát, mielőtt felkapaszkodik a most következő meredek hegyoldalakra. De mikor aztán megint lefelé haladunk, a vonat mozgása — úgy látszik — csúfot űz a nehézség minden törvényéből, és csaknem érthetetlen volt, hogy nem rohant bele valamelyik szakadékba. Valahányszor fékezett a mozdonyvezető, olyat zökkent a vonat, hogy az ember csaknem nekivágódott fejjel az elülső kocsifalnak.

Mandsuországnak ez a része hegyes. A völgyek mélyén majorságok és mezők vannak, s a csavargó utakon mandsuk járnak hosszú, kék kabátban és fekete mellényben; némelyek lovagnak, mások kétkerekű kordét hajtanak, a melyet egy ló és két öszvér húz. Be volt fagyva minden vízfolyás, de hó nem volt sehol. Feleúton megszálltunk éjszakára s másnap hajnalban folytattuk utunkat. Egy pár khinai kereskedő érkezett tipegve, a kiket szolgálók papirlámpásokkal kísérték, s egy csapat japán katona is utazott a vonatomon. Vastag sárga kabátjuk volt magas gallérral, baslikjuk, piros vállhajtókájuk és piros szegélyű sapkájuk. Oldalfegyverük és puskájuk volt. Az alacsony, inas legények bőrrel borított darócscsizmájukban nagyon tiszták és jókedvűek voltak.

1909 karácsony estéjén érkeztem meg Mukdenbe, Mandsuorszag fővárosába, a hol a japán konzulnál laktam. De este egyedül ültem a kandallóm előtt, csakhogy a fáradtság hamarosan végét vetette magános töprengésemnek. Mikor megérkeztem Mukdenbe, karácsonyi üdvözlő táviratot küldtem haza, s másnap reggelre megkaptam rá a választ is már; egy sokat jelentő szó volt: Banczáj!

Mandsuorszag Khinának egyik hűbéres országa. Az oroszok vasutat építettek az országon keresztül Port-Arthur váráig, a melyet Japántól békés megegyezés alapján elragadtak. De a háború alatt a japánok megint visszafoglalták az erődöt, miután mindkét részről a vitézség csudáit művelték, és a portsmouthi béke 1905 szeptemberében a japánoknak ítélte oda Port-Arthurt, a kik megkapták azonkívül a szomszédos Dalny kikötővárost is a környékével együtt, a nagy Sachalin sziget déli felét, az uralmat Korea fölött és a délmandsuországi vasutat. Oroszország tehát, akarata ellenére, a japánok számára építette ezt a vasutat.

Mukden mellett vívták meg ennek a háborúnak a legvéresebb, sőt az egész világtörténelemnek egyik legnagyobb csatáját. 850,000 ember küzdött itt 2500 ágyúval egymás ellen, és 120,000 halott maradt a csatamezőn. Húsz napba telt, a míg az oroszok, a kiket a japánok körülfogták, megkezdték a visszavonulásukat. A japánok ekkor urai voltak Mandsuországnak, a melyet azonban a békekötés után vissza kellett adniok megint Khinának.

Mukden utcáin tarka és lebilincselő az élet. A magas termetű mandsu férfiak erőteljesek és öntudatosak. A nők csak ritkán láthatók házon kívül; magas kontyba kötve viselik a hajukat a fejük búbján és ellentétben a khinai nőkkel, a lábukat nem

csonkítják meg. A benszülöttek tömegében sok khinait látunk, kereskedőket, tiszteket és katonákat fényesgombos tiszta ruhában, japánokat és mongolokat és néha egy-egy európaít is. A szélesebb utakon vígan csönget a lóvasút. A házak csinosak és szilárdan épültek s tarkára festett faragványok, sárkányok, papírlámpások, hirdetések és piros táblákon fekete khinai felírások borítják őket. Az üzletek az utca felé nyíltak, és a homlokzat faoszlopai között asztalokon fekszenek az áruk. A négy égtáj felé pompás városkapui vannak Mukdennek előkelő khinai építéstílusban. De a város körül sírokkal teli kopár pusztaság terül el.

Pei-lingben, az «északi sír»-ban, pihen a mandsu-dinasztia első khinai császára s mellette fia, a nagy Khang-hi, a ki hatvanegy évig uralkodott a középső birodalomban. Pei-ling több templomszerű épületből áll. Először is egy csarnokba lép be az ember, a melyben egy hatalmas köteknősbéka van, rajta kőtábla khinai és mongol felírásokkal a halott császár dicsőítésére. Mélyen a csendes parkban van a sír maga: hatalmas kőóriás, vajt földel. Külön pavillonban szokta a khinai császár ájtatosságát végezni, mielőtt ősei sírjait fölkeresi. A tűlevelű fák alatt kőlovak, elefántok és tevék bámulnak egymásra és a látogatóra.

A «keleti sír»-ban Tai-csu császár nyugszik, a nagy ősapa, a ki csaknem háromszáz évvel ezelőtt lerakta a «Hvang-cse» sárga templom alapkövét. Ez a templom Mandsuország legnagyobb láma-temploma és apátja elhízott vastag mongol volt, a ki bár vendéglátó és udvarias volt, de egy kissé fenhordta az orrát. De mindjárt sokkal közlékenyebb lett, mikor megtudta, hogy ötven napig vendége voltam a tasi lámának.

Mukdenből egy kis kirándulást csináltam délnyugati irányban és japán tisztek vezetésével megsejmeltem Port-Arthur félelmes erődítéseit, a melyek körül oly sok vitéz fiatal harczos lelte korai sírját. Az oroszok pompás kőházaiban most japán tisztek laknak. Egyébként minden változatlanul megmaradt: ott állnak még az orosz bútorok, orosz képek lógnak a falakon és itt-ott lát az ember még egy-egy szamovárt is.

Port-Arthurtól másfél órányira van Dalny, a mely most a japánok kezében fontos kereskedővárossá fejlődött. Az odavaló templomban: «The Church of Christ in Japan», egy vasárnap, még hozzá karácsony harmadnapján, előadást kellett tartanom Tibetről. Éppen ezért a tibetiek vallásáról beszéltem és alig fejeztem be az előadásomat, megszólalt az orgona a délutáni istentiszteletre.

LXVIII. FEJEZET.

A TRANS-SZIBIRIAI VASÚT.

DECZEMBER 28.-án ültem a vonatra Dalnyban és megkezdtem vasúti utazásomat, a mely megszakítás nélkül tizenegy napig és tizenegy éjszakáig tartott. Tizenkét órányira van Mukden, azután valamivel kevesebbre az utolsó japán állomás. A legközelebbi pályaudvaron orosz ember már a felügyelő, s a japán kalauzok helyét oroszok foglalják el. Délután megállunk a szomorúhírű Kharbinban a Sungari, a hatalmas Amur egyik mellékfolyója partján. Ide vonultak vissza az oroszok vereségeik után, és a kharbini perronon gyilkolták meg Ito herceget. Kharbinban átszáll az ember és két óra hosszáig vár a nemzetközi expresszvonatra, a mely hetenkint kétszer indul Vladivosztkból Moszkvába.

Csakhamar berendezkedem a szakaszomban, és Kharbinból megindul a súlyos vonat, a mely alatt reng az egész föld, útjára, ki a hideg, néma téli éjszakába. Igen, ez az éjszaka, a mely december 30.-ikára következett, hideg volt! A hőmérő 36 fok Celsiuszt mutatott és a földet vastag fehér hótakaró borította. Mandsuria állomáson, a mely a határállomás Mandsuországnak és Szibíriának, Khina és Oroszország között, két óra hosszáig állt a vonat, hogy az orosz vasúti hivatalnokok átvizsgálhassák a podgyászt! Itt másfél órával hátrább igazítja az ember az óráját; ennyi az idő különbség Kharbin és Irkutsk között. Most naponta egy órát nyerünk, mert hiszen keletről nyugatra haladunk, a nappal egy irányban. Ha a vonat oly gyorsan haladna, mint a nap, akkor állandóan napvilágban volnánk. De elmarad a nap szekere mögött, s csak egy órát nyerünk minden huszonnégy órában.

A transz-szibíriai vasút a föld leghosszabb vasútja; Dalnytól Moszkváig 8700 kilométer. Éppen az orosz-japán háború idejére készült el, minthogy azonban csak egy sín párja volt, az oroszok csak rendkívüli erőfeszítéssel szállíthattak csapatokat és hadiszereket a mandsuországi csatamezőkre. Most egy másik sín párat is építenek, hogy háború esetén könnyebben működhessenek és hogy

eleget tehessenek a növekvő kereskedelmi forgalomnak is. Ennek a vasútnak köszönhetjük, hogy most tizenhat nap alatt eljuthatunk Stockholmból Sanghaiba; a tengeri út Délázsia körül harmadfél-szer oly hosszú ideig tart; de ha áthajózunk az Atlanti óceánon, azután vasúton keresztülrobogunk Kanadán és végül átkelünk megint hajón a Csendes óceánon, akkor huszonnyolcz nap alatt eljuthatunk Stockholmból Sanghaiba.

Az év utolsó napján a terület hegyessé lett; mert Kelet-szibíria hegyvidék, míg Nyugat-szibíria sík és lapos. A Jablonoi hegységen keresztül utaztam át Transbaikáliát, a mely Oroszországtól számítva a Baikál-tavon túl, tehát a tó keleti oldalán terül el. Itt laknak a burjetek, ez a mongol nép, télen fa kunyhókban, elkerített helyen a házi állatok védelmére, nyáron sátrakban. A hegyoldalakon itt-ott egy kis erdő látszik, a melynek fakoronáira vastag hóréteg borul.

Az orosz gyorsvonatokon Szibirián keresztül van egy templom is; a vonatnak egy egész kocsija templomnak van berendezve. Díszes oltárok vannak benne, és a sarkokban viaszgyertyák égnek a szentek képei előtt. Vasár- és ünnepnapokon, a melyekkel az orosz esztendő tele van, a templomkocsiba gyülekeznek az utasok, és egy görögkatholikus pap, karénekesek közepett, teljes díszben misét mond.

Újév reggelén a vonat a Baikál-tó déli partja mentén robogott tova, s most elragadó tájkép bontakozott ki a szemünk előtt. A keleti part hófödte hegyei tisztán és élesen kiváltak a tiszta reggeli levegőben, s nyugat felé gyönyörű napfényben ragyogott a hegység. Itt-ott északi fenyőerdők borítják a lejtőket. A vasút közvetlenül a tó partján vezet, néha alig két méternyire a víztől. A transz-szibíriai vasútnak ez a része volt a legnehezebb és a legköltségesebb és ez a rész készült is el a legutoljára. Mialatt épült, a forgalmat a vasút két végpontja között a tavon kompokkal bo nyolították le. A pálya ide-oda kanyarog a földnyelvek és öblök körül és szűk folyosókon keresztül, a hol az állva maradt szikla-oszlopokra egész hegyboltozatok támaszkodnak. Néha csaknem úgy vagyunk, mintha a sziklákba robbantott padon haladnánk tovább meredek szakadékok fölött, a melyek csaknem merőlegesen nyúlnak le a tóhoz. Számptalan az alagút, a melynek végén mindig rászabadul a tekintet a hegyvidékes tópartra.

A Baikál-tó vagy a «Gazdag-tó» a Kaspi-tenger és az Aral-tó után Ázsiának nagyságra harmadik belső tava. A föld édesvíz tavai

közül csak a kanadai tavak múlják fölül, és magassága 470 méter a tenger színe fölött. A vize világos zöld, édes és kristálytisza, s nagyon haldús; öt különböző lazaczfajta is van benne. Él itt egy fókafajta is, mint a hogy a Baikál-tó állatformái közül sok rokona a sós tenger állatainak. A Baikál-tó a föld legmélyebb tava; 1521 méter mélységet mértek meg eddig benne. Különböző gőzhajójáratok keresztezik, és télen szánok közvetítik az összeköttetést a partjai között. De csak január elején kezd befagyni, és jégtakarója rendszeren április közepéig marad meg. Most ujév napján szabad volt még a tónak egész déli része, bár éjszaka 30—35 fok volt a hideg!

LXIX. FEJEZET.

SZIBIRIÁN KERESZTÜL.

IRKUTSKBAN, a mely Szibiriának legnagyobb városa, 80,000 lakossal, át kellett szállnom és egy óra hosszáig várakoznom kellett. Irkutsk az Angara folyó partján van, a mely a Baikál-tóból ered és azokból a folyókból táplálkozik, a melyek a Baikál-tóba ömlenek. Ezek között legnagyobb a Selenga. Bár az Angara ötször akkora, mint a Jenissei, mégis ez utóbbinak a mellékfolyója. A Jenissei maga khínai területen ered és észak felé keresztül folyik egész Szibirián, hogy aztán az Északi Jeges-tengerbe szakadjon. Egész tömeg nagy mellékfolyója van, a melyek többnyire keletről jönnek. A partjai erdők, és a folyó már Minusinsktól kezdve hajózható. A Jenissei áthömpölyög a Jenisseisk kormányzóságon és folyamvidéke ötször akkora, mint Németország.

A Lena, ez a nagy folyó, a mely Kelet-szibirián folyik keresztül a Baikál-tótól északkeletre, nem sokkal kisebb, mint a Jenissei. Ott terül el Jakutsk városa, a hol a tél hidege leszáll 63 fokra és a nyár melege fölszáll 35 fokra. De Jakutsktól északra a Jana folyó mellett van Versojansk, a mely a föld leghidegebb pontja, a föld hidegsarka.

Szibíria területe huszonöt-ször akkora, mint Németország, de ezen a rengeteg területen csak hét millió ember lakik. Hatvan

százalékuk orosz és húsz százalékuk kirgiz. A többi burjet, jakut, tunguz, mandsu, szamojed, osztják, tatár, csukcs és még mások.

A népesség nem kis része fegyenczekből kerül ki, a kiket Szibíriába száműznek, s a kiknek kemény sorsa az, hogy itt szigorú felügyelet alatt az aranybányákban kell dolgozniok. A számukat körülbelül 150,000 főre becsülik. Mielőtt elkészült a vasút, gyalog kellett a végtelen hosszú utat megjárniok. Naponta, akár esett, akár nap sütött, akár vihar volt, akár hófúvás, 15 versztet (orosz mérföldet) kellett megtenniök a szörnyű, sötét és hideg Szibíriában. Elöttük és utánok kozákok nyargaltak, a kik nem engedték megpihenni őket, mikor lánczra verve vonszolták tagjaikat az utak iszapján és szennyén keresztül. Gyakran nők és gyermekek is követték őket önként, hogy megosszák a bányákban kényszermunkára ítélt férjek és apák sorsát.

Most ebben is sok változott. A kényszermunka bizonynyal még most is épp oly kemény, de az odautazás sokkal kevésbé terhes. Most vasuton szállítják a szerencsétleneket rácsos ablakú külön rabkocsikban. Néha ezeket a keréken gördülő börtönöket ott látja állni az ember valamelyik pályaudvarnak a melléksínpárján. Sápadt asszonyok tekintenek ki a rácson és közönyösen nézik, mi történik a perronon. Egyszer láttam, hogy egy ember, a ki valaha talán maga is fogoly volt s a büntetését már elszenvedte, oda-lopózott egyik rabkocsi rácsához, mindenfelé óvatosan körülnézett, s mikor meggyőződött róla, hogy zsandárok nem figyelik, benyújtott a kocsiba a rács rúdjai között egy üveg vodkát, holmi pálinkafélét. Azután megint eltűnt a vonatok között.

A Lena folyó körül a jakutok laknak, egy török-tatár nép, törzs. Mindössze 230,000 jakut van, a kik névleg keresztények és földműveléssel meg kereskedéssel foglalkoznak. A Jenisseitől keletre élnek a tunguzok, egy kis nép, a mely állandóan megtelepedett tunguzokra, ló-, kutya- és iramszarvas-tunguzokra oszlik, a házi állatok szerint, a melyek életmódjukat tekintve rájuk nézve a legfontosabbak. Nyugatszibíriában, Tomsk és Tobolsk kormányzó-ságban laknak az osztjákok, egy kis finn néptörzs, 26,000 főnyi, a mely nagyon fogyóban van; szegény halászok, vadászok és iramszarvas-nomádok. Tőlök északra, Nyugatszibíria északi részében és az északkeleti Európában laknak a szamojédok; törzsük, a mely ural-altai eredetű, számra nézve még kisebb, mint az előbbieik; iramszarvastenyésztésből és halászatból élnek.

Mind e szibíriai törzsek és még mások is samanisták. Papjaikról, a samanokról nevezik így őket. Az élők és rég elhunyt elődeik szoros kapcsolatában hisznek. Nagyon félnek a halottaktól és mindent elkövetnek, hogy szellemeiket áldozati adományokkal kiengeszteljék és megkérleljék. Ez a dolguk sok bűbájossággal és szemfényvesztéssel a samanoknak, a kik egyúttal orvosok is. Ha valaki meghalt, akkor a halott szellemét a sátorból ki kell űzni. Elhívják a samánt; furcsa, drága ruhában jelenik meg és vallásos rajongással tánczba kezd, a mely végül örvénygéssé fajul. Ide-oda inog, támolyog, nyög és szinte esztét veszti. Miután elég sokáig örvénygött, előveszi a varázsdobját, a melynek tompa hangjai megnyugtadják őt és visszavezetik a valóságba. És mikor bemutatta eképpen minden művészetét, a szellemén úrrá lett.

Fehér mezőkön keresztül, dombokon és völgyeken át vezet tovább a vaspálya Irkutsk kormányzóságban északnyugat felé. Krasznójarsk mellett csaknem egy kilométer hosszú, pompás hídon átrobog a Jenissein. Nyáron a folyón fölfelé hajózhat az ember Minusinszig, a mely Délszibíria aranyban és ércben gazdag, termékeny vidékén fekszik. Szibíria általában gazdag ország. Arany, ezüst és réz, vas, ólom, grafit és kőszén szunnyad sok más értékes ásvánnyal és kőszéggel együtt a hegységeiben, és kitűnő szántóföldje nagy fejlődéssel biztatja a jövőben. A legtöbb művelhető földje a vasutak és a szállításra használható folyók közelében terül el. Mert egész Szibíria víziutaknak a hálózata. Az Ob egyik mellékfolyójából csatornákon keresztül átjuthat az ember a gőzhajón a Jenisseibe és onnan a Lenába. Ennek a csatornarendszernek a középpontja Omsk, Szibíria második városa, 70,000 lakossal. Több, mint 10,000 kilométernyi folyóhosszúság hajózható nagy gőzösökkel és csaknem 50,000 kilométer apróbbakkal. Nyugatszibíriában, Tomsk és Omsk körül, a mezőgazdaság hozadéka évről-évre emelkedik és határozottan meg lehet jósolni, hogy ezek a vidékek valamikor a mainál kétszerte sűrűbb népességet elfognak tartani s e mellett nagymennyiségű gabonát fognak exportálni is. Mindenesetre ahhoz is kell valami, hogy ez a végtelen hosszú vasútvonal meg hozza a kamatját; harmadfél milliárd koronánál többbe került.

Toms mögött kőkoczkákból és kőrészekből épült hatalmas szép hídon kelünk át az Obon. Az Ob Ázsia legnagyobb folyója. Olyan hosszú, mint a Jenissei és a Kék folyó, tehát 5200 kilométer, de a folyamvidéke sokkal nagyobb, mint a másik kettőé.

A folyó Tomsk és Tobolsk kormányzóságba tartozik. Ott, a hol balról magába fogadja hatalmas mellékfolyóját az Irtyst, három kilométernél is szélesebb, de torkolatánál, az Északi Jeges-tenger Ob-öblében, húsz kilométer a szélessége! Az Irtysnek is van balról egy nagy mellékfolyója, a Tobol; a hol a kettő egyesül, ott van Tobolsk városa.

Egyik nap a másik után telt, egyik éjszaka a másik után kelt föl keserves hidegen keletről. A föld nyilt, lapos, egyhangú és fehér a szemhatárig. Semmi sem zavarja itt az örök egyformaságot.

A kocsimnak csupa kettős ablaka volt ugyan, de az ablakok mindig annyira be voltak fagyva, hogy a tájból úgyszólván semmit sem lát az ember és szakadatlanul szakaszának a szemközti falát bámulhatja, vagy könyvet olvashat. Az ablakok szilárdan be vannak srófolva és nem bocsáthatók le, s minthogy a kocsikat jól fűtik, a hőség gyakran szinte elviselhetetlen; minden állomáson kiszáll az ember, hogy 20—30 fok hidegben is járjon egyet a perronon. Parasztok és falusiak szoktak itt gyülekezni, hogy megnézzék a nagy vonatot és tovább robogó utasait. Mindig elbeszélgettem velök egy kicsit. Megkérdezték tőlem, hogy hova való vagyok és honnan jövök és ha ezt feleltem: «Japánból, Port Arthurból és Mukdenből», akkor elkomolyodtak és szomorúan bólintottak a fejükkel. Azután azt kérdezték, hogy milyen világ van most a nagy vár erősítései és falai között, és hogy Mandsuországnak fővárosa körül vannak-e még nyomai a rettenetes csatamezőnek, a hol testvéreik tizezerszám hullottak le, mint érett kalászkok, a halál kaszája alatt.

Beszélgetés közben megszólalt rendszerint a pályaudvar harangja először, másodszor és harmadszor, felharsant a jelzőfütyty, felelt rá a mozdony gőz-sípja, és a vonat tovább robogott ki a végeláthatatlan síkságra. De aztán örül az ember, hogy megint bent ülhet a szakaszában s egy gőzölgő szamovár tartalmával felmelegítheti magát.

Igy haladtunk végig lépésről-lépésre egész Szibírián, ezen a hatalmas országon, a melyet délen az Altai-, a Saisan-, a Jablonoi- és Stanovoi-hegyek és északon az Északi Jeges-tenger határol. Észak-szibíria rengeteg területeit foglalja el a tundra, mohhal benőtt mocsaras pusztaságok szegényes állatvilággal, a melyek télen kőkeményre fagnak, nyáron azonban a felületükön fölengednek és veszedelmes ingoványokat alkotnak.

Északszibíria örökké fagyott földjén s különösen az egykori árterületeken teljes, friss mammutpéldányokat találtak. A mammut kihalt elefántfaj, a mely a diluviális korszakban el volt terjedve egész Északázsiában, Európában és Északamerikában; nagyobb volt, mint mai elefántjaink és négy méter hosszú agyarái voltak, a hideg éghajlathoz alkalmazkodott vastag bundája, s a nyakán és a nyakszirtjein elég dús sörénye. Hogy a történelem előtti ember kortársa volt a mammutnak, kitetszik ennek az állatnak ősrégi kezdetleges ábrázolásaiból.

Vörösfenyő, jegenye és fenyő, nyirfa és fűzfa alkotja Szibíriának az erdeit. A vörösfenyő csak a hidegsark körül nő. Jegesmedve, havasi róka, rozomák, vándor egér, havasi nyúl és iramszarvas a hideg észak állatai. Az ország középső részeiben van szarvas, őz, vaddisznó, hód, farkas és hiúz. Távol hátul keleten, a nagy Amur folyó mellett, a mely az Amurtartomány és Mandsuország határa, akad tigris és párducz is, épp úgy, mint a partmelléki Ussuri-tartományban a Japán-tenger mellett. A legértékesebb állatok, a melyeknek préme szintén Szibíria kincsei közé tartozik, a czoboly, a hermelin és a szürke mókus. A délnyugati részekben, az átmeneti vidéken Középázsia pusztaságai felé, vannak gazellák és antilópok, sőt vadszamarak is.

Lassan hozzászokik az ember az örökös éjjel-nappali zakatoláshoz és rázódáshoz, úgy, hogy nem is törődik már vele. Szibíria hidege szárazföldi. Nincs itt a közelben sehol tenger, a mely nem hül le olyan könnyedén és enyhébb éghajlattal ajándékozta meg a partmelléket. Egyik nap dühöngő hófergetegbe jutott bele a vonat; ilyenkor fűtyül és bömböl a vihar a kocsik körül és az ember hallja, hogy a fürgeteges hó hogyan dörzsöli az ablaktáblákat. Hamarább sötétedik, és sötétebb is lesz ilyenkor, mint máskor.

Végül, január 5.-ikén, az Uralhegységbe érkeztem, s a vonat ott kigyózott tova ennek dombjai és völgyei között. Slatanst állomás közelében egy gránitoszlop emelkedik — itt a határ Ázsia és Európa között!

De mielőtt elhagyjuk Szibíriát, emlékezzünk meg még két eseményről. Időzzünk egy pillanatig a szlávok előnyomulásánál Kelet felé az utolsó négyszáz év alatt. A XVI. század elején orosz kereskedők árútelepeket kezdtek berendezni a Kama, a Volga e nagy mellékfolyója mellett, s a szamojédoktól és osztjákoktól állatbőröket vásároltak. Ugyan e század második felében Jermák 800 ko-

zakkal Nyugatszibiriába vonult és elfoglalta ezt a földet a tatároktól. A kozákokat nyomon követték a kereskedők. Gerendaházakat és templomokat építettek az erdőkben, lassan-lassan az Altai-hegységbe és a Jenisseiig nyomultak előre és sok ezer czobolybőrt, hermelin-, mókus- és rókabőrt szállítottak Oroszországba. Azután a XVII. század harminczas éveiben egyre előbbre tolták a kozákok és a telepések előőrseit, a míg el nem jutottak Jakutskba és az Ochotski-tengerig, az Amurhoz és a Csendes óceánhoz, a czár pedig követeket küldött Khina császárához. Kiachta és Peking között élénk forgalmú kereskedelmi utat építettek, Pekingben külön karavánszerájaik voltak az oroszoknak, a hol teát és selyemszöveteket raktároztak be szállításra és volt saját görögkatholikus templomuk is. Kétszáz esztendeig vonultak tevekaravánok ide-oda Kiachta és Peking között.

De új idő köszöntött Szibiriára. A nagy vasút kifeszítette sineit az erdőkön keresztül. Hiszen a vasúti talpfák ott gyökereztek már az erdőben, csak ki kellett vágni a fákat, vagy a szomszédságból kellett a fát télen szánkón elhozni. A többi gördülő anyagot és a sineket a pályához egyre tovább tolták előre kelet felé. Khinával kötött szerződés megengedte az oroszoknak, hogy a vasútvonalat keresztül vezessék Mandsúországon Vladivosztok felé a Nagy Péter-öböl partjáig. De ez a kikötő télen befagy. Bár jég-törők szabadon tarthatják, Oroszország mégis jégmentes kikötő után sóvárgott a Csendes óceán partmellékén. Meg is szerezte ezt aznap, mikor Port Arthur birtokát kierőszakolta. Kharbinból szárnyvasút ágazott ki a híres erődig, és az erődöt magát a következő pár év alatt kitűnő védelmi állapotba helyezték. Oroszország ezzel elérte a célját. Mérhetetlen szemhatár nyílt előtte mindenfelé, Korea meghódítása, a kereskedelem Khina és Japán felé, sőt talán az uralom is az egész Csendes óceánon. De erre az eseményre Japán szótlanul és türelmesen készült előre az évek során. A fölkelő nap országa nem volt hajlandó tűrni, hogy Oroszország súlya megfojtsa. Így került a sor a döntő küzdelemre, és Oroszország büszke tervei dugába dőltek, mikor az orosz katonák lerakták a fegyvert Port Arthur meghódítói előtt.

LXX. FEJEZET.

A VÉGA UTAZÁSA.

ZIBIRIÁHOZ és különösen az Északi Jeges-tenger mel-
léki partvidékéhez az újabb kornak egy dicsőséges
emléke fűződik. Azzal a szándékkal, hogy kereske-
delmi utat nyit Nyugatsibíriába és vissza, a svéd
Nordenskiöld Erik Adolf már két expedíciót vezetett a Jenissei-
hez és 1878-ban előterjesztette tervét az északkeleti átjáró létesíté-
sére. Így nevezték az évszázadok óta kutatott és forrón óhajtott
tengeri utat Keletázsiába. Nem kevesebbről volt tehát szó, mint
Ázsia és Európa körülhajózásáról, oly vállalkozásról, a mely nem
sikerült soha, sem azelőtt, sem később. Az erre a célra kiválaszt-
ott hajó a czethalász «Véga» volt. Louis Palander hadnagyban
oly hajóskapitánya akadt Nordenskiöldnek, a ki rátermett a leg-
nehezebb helyzetekre; a tudományos kutatást és gyűjtést egy csa-
pat jelentékeny bűvár vállalta magára. A legénység a svéd királyi
flotta tizenhét matrózából állt. Eleséget két évre valót vittek ma-
gukkal, és az utazás egyik része alatt néhány kisebb, szénnel ra-
kott hajó kísérte a «Véga»-t.

1878 júniusában indult el a «Véga» Karlskronából és Tromsø
felé haladt, azután megkerülte Európa legészakibb hegyfokát, az
Északi fokot, s tovább haladt a Jegestenger partja mentén Orosz-
ország mellett és el a Pecsora folyó torkolata előtt, a mely sűrű
erdős partjairól nevezetes. A Kari tengeren, a szibíriai partmellék
és az elnyúlt kettős Novaja-Semlja sziget között haladtak tovább
keleti irányban a Jenissei torkolata felé.

Az év kedvező volt, zajló jég nem gátolta a hajók útját és
már augusztus 19.-én megérkeztek a Cseljuskin fokhoz, az óvilág
legészakibb csúcspontjához, a melyet a zászlók felvonásával és sor-
tüzekkel üdvözöltek. Onnan a Lena torkolata felé haladtak tovább.
Itt nagy óvatosságra volt szükség, mert a hajózható víz nagyon
sekély volt, és néha olyan víztükrön siklott tova a «Véga», a mely
a térképeken «föld»-nek volt jelezve.

Eddigélé minden rendben folyt, és a svéd expedíciónak nem kellett viszontagságokkal küzködnie. Nordenskiöld a következő számításra építette a tervét. Tudta, hogy a szibíriai óriás folyók nyaranta rengeteg mennyiségű meleg vizet visznek a partmellékre, a mely víz délibb vidékről jön és fent úszik a sós tengervíz tetején, mert édes víz. A szibíriai partok mentén tehát felületi áramlás képződik, a mely nyaranta nyitva tartja és jégmentesen a hajózható vizet. Nordenskiöld azt remélte, hogy ebben a jégmentes partmenti csatornában teheti meg az egész utat, s mielőtt eltelik a nyár és az ősz, megérkezhetik a Csendes óceánba. Számítása helyesnek is bizonyult.

A Lenától keletre csak kis folyók ömlenek a tengerbe és Nordenskiöld éppen azért attól félt, hogy útjának utolsó szakasza lesz a legnehezebb, mert ott nem számíthatott többé nyílt vízre a partok mentén. Augusztus 28.-ikán feltűnt az Újszibíriai szigetcsoport legnagyobb szigete. A tenger elsekélyesedett és úszó jégiszap akadályozta meg a «Véga» teljes erővel való haladását. Később azonban megint javult a helyzet; nyílt vízbe értek és szeptember 1.-én délben $+5.6$ fok volt a hőmérséklet.

Már a rákövetkező napokban átcsapott az időjárás északi szélre, hidegre, hóra és zajló jégre. Az éjszakákon, a melyek most hosszabbak és sötétebbek lettek, egy helyben kellett maradniok. A tenger kezdett befagyni és szeptember 12.-én oly vastag jégbe jutott bele a «Véga», hogy több napig nem mozdulhatott tovább; azután óvatosan tovább haladt a part mentén és eközben olyan közel jutott a szárazföldhöz, hogy csak egy lábnyi víz volt a hajó töve alatt. Mindazáltal lassan, de biztosan közeledtek a céljuk felé; a Keleti-fok Ázsia legkeletibb hegyfoka a Bering-szoros mellett, a mely kivezet a Csendes óceánba, nem volt már messze.

Deczember 27.-én horgonyt vetett a «Véga» a Koljicsin-öböl keleti oldalán. Az éjszaka hideg és szélcsendes volt és a tenger befagyott. Mikor másnap reggel utat akartak törni maguknak a zajló jégen keresztül, ez az újonnan képződött jég folytán úgy össze volt fagyva, hogy megint várniok kellett. Déli szél nyomban feltörte volna megint a jeget és megnyitotta volna az utat a part mentén; de déli szél nem támadt és a jég egyre vastagabb lett. Alig 200 kilométernyire a Csendes óceántól, telelésre kellett készülniök. Ha a «Véga» egy pár órával előbb jut el a Koljicsin-öbölbe, akkor még elérhette volna a Bering-szorosot.

A partról másfél kilométernyire fagyott be a hajó, a hol

védetlenül ki volt szolgáltatva az északi viharoknak. És itt veszteglett 294 napig, és a mi sarkutazóink alaposan megismerkedtek az északsarki tél hidegével és sötétségével. Tőlük telhetően berendezkedtek. Megfigyelték állandóan az időjárást és a szelet, a befagyott tengert s állat- és növényéletét, s a part mellékén ráakadtak néhány csukcs falura, a melynek félvad lakóival élénken érintkeztek. 1879 július 20.-án széttörte a «Véga» bilincseit és oromárboczán a lobogóival megkerülte a Keletifokot, hogy aztán Kamcsatka és a Kuril-szigetcsoport körül elhaladva Yokohamába menjen. Onnan Hongkongon, Singaporeon és Ceylonon át, keresztül a Suez-csatornán és a Földközi tengeren vezetett vissza az út Európába.

1880 április 24.-ike! Soha sem fogom ezt az estét elfelejteni. A stockholmi kikötőre nedves esőköd borult, de az egész város ragyogó fényözönben úszott, a kikötőben minden ház és a várkastély is ki volt világítva. A «Véga» oly feketén, mint valami kísértet-hajó az éjszakában lassan besiklott a Norrström habjain a kikötőbe, a hol a rakodópartokon összesereglett embertömegek sokezer hangú örömujjongása üdvözölte. Nagy tettet vittek végbe a kutatás szolgáltatában, és az egész világ Svédországra irányította tekintetét.

LXXI. FEJEZET.

A VOLGA ÉS MOSZKVA.

AZSIA ÉS EURÓPA határáról Ufán keresztül visz bennünket a vonat nyugatra Samara felé. Az Ural dombjai egyre alacsonyabbak lesznek, és a föld megint ellaposodik. A hó mindenütt összefüggő takaró, a hideg metsző, és a síneket úgy bevonta a jég, hogy a mozdony kerekei gyakran megcsúsznak, úgy, hogy lassítani kell a sebességet. Az utakon a parasztok járnak-kelnek majorságok és egyházas községek között szénával, tűzifával és élelmiszerrel megrakott szánakon...

Sysran mellett másfél kilométer hosszú hídon átkelünk a Volgán. Itt vagyunk Európa legnagyobb folyójánál, a hatalmas Vol-

gánál, a mely 3700 kilométer hosszú és csak 340 kilométernyi távolságban ered a finn tengeröböltől, a Valdai magaslaton, 229 méternyire a tenger színe fölött. Végighömpölyög egész Oroszországon és húsz kormányzósághoz tartozik. A jobb partja magas és meredek, a bal lapályos. Torkolata a Kaspi tengerben igen terjedelmes deltát alkot . . .

Ha az ember Sysránnál átmegy a Volga hosszú hídján, és a levegő nem egészen tiszta, azt hiszi, hogy tavat lát maga előtt, mert a tulsó jobbpart nem látható. De még lejjebb, a hol a folyónak utolsó éles görbülete van, hogy a Kaspi tenger felé forduljon, szélessége csaknem tíz kilométer! Itt laposak a partjai és végláthatatlan puszták terülnek el körülötte mindenfelé.

A Volgának csaknem egész folyása hajózható és negyven, szintén hajózható mellékfolyója van. Körülbelül öt hónapig van befagyva a folyó, és mikor a jég tavasszal mennydörgésszerű ropogással megtörik, a zajló jég gyakran nagyon pusztítja a partokat. Gőzösök, vitorlás hajók, bárkák és tutajok tömegesen járnak fel s alá a lassan hömpölygő folyamon, és a forgalmat lebonyolító személyszállító gőzösök az amerikai folyójáró hajók mintájára épültek. A ki nyáron utazott a Volgán, sokat mesél a folyó nagy bájáról, a kedélyes életről a hajón és a természetesen egyhangú, de mégis érdekes partokról, a partok városairól és falvairól és a szántóföldekkel és mezőkkel körülvett számtalan majorságról. Hála a Volgának és csatornáinak, a Keleti tengerből gőzhajón eljuthatunk a Kaspi tengerbe, sőt, a Kaspi tengerből is a Volgán fölfelé be a Dvinába és a Fehér tengerbe. De a Volga nemcsak igen fontos kereskedelmi és forgalmi út, hanem kimeríthetetlen a halgazdagsága is. A tok- és sőreghalászatból igen nagy vagyonokat szereztek már.

A vonat, miután lassan és nehezen átzakatolt a Volga hídján, nyugatészaknyugati irányban halad tovább, a szent Oroszország voltaképpen szíve felé. A meddig csak ellát a szem, termékeny mezők alszanak a téli hótakaró alatt. Több városon keresztül haladunk, és a nappal, 1909 január 7.-ike, már a végére hajlik. A jeges sínek miatt a vonat nagyon késik. De azért közeledünk Oroszország régi fővárosához. A kalauz szakasról szakaszra jár és közli az utasokkal, hogy egy óra múlva Moszkvában vagyunk. Ládákba és utitáskákba csomagolja kiki a holmiját s a bundákat és daróczytakarókat összeszűjazza.

Milyen izgalom vett rajtam erőt! Két legjobb barátom Stock-

holmból Moszkvába utazott, hogy itt fogadjanak már. Csak egy félóra volt még előttem, de három év és három hónap volt mögöttem! Elbúcsúztam utitársaimtól a legtávolabbi Keletről, s az utolsó percekben az ablakban álltam és néztem, hogy a világosság hogyan kiszűrődik a téli estébe...

Gyakran jártam Moszkvában és mindig örültem, mikor ezt a várost viszont láttam. Mintaképe a régi, hamisíttatlan Oroszországnak, tisztességes, egyszerű és ósdi erkölcsök és szokások otthona, hűségé és becsületességé és gyermeketegen tisztaszívű hité az ország vallásában, a görög-katholikus tanban. Zegzugos, csavargós és rosszul kövezett utcáin tatár, perzsa és kaukázusi típusok hemzsegnek polgárok és parasztok között, azok között az elpusztíthatatlan orosz parasztok között, a kiknek oly rossz dolguk van és a kiknek rabszolgamódra kell nyúzniook magukat, a kik szombaton mindig nagyon mélyen pillantanak a kancsó fenekére, de mindig elégedettek, jólelkűek és jókedvűek. Nézd meg csak azokat a magastermetű lelkészeket sűrű szakállal és lebegő hajjal, hosszú, barna ruhájukban, a fejükön fekete papi süveggel! És ezeket a szerzeteseket és apáczákat! Nagyon is megszokott alakok itt, mert Moszkvában 450 templom és egész tömeg kolostor van...

A kis Moszkvának, a mely a Volga egyik mellékfolyójába, az Okába szakad, mindkét partján emelkedik a város, a melyben egy milliónál több ember él. A Kreml a legrégibb rész és Moszkvának a szíve. Falai a XV. század utolsó éveiben épültek. Húsz méter magas, csorbázattal ellátott, s tizenennyolcz tornya és öt kapuja van. Két kilométer kerületű szabálytalan ötszögén belül templomok, paloták, muzeumok és más középületek vannak. Ott emelkedik égnek Iván Velikinek az ötemeletes, 82 méter magas harangtornya. Legfelső emeletéről uralkodik az ember az egész szemhatáron és egész Moszkva városa közvetlenül az ember alatt terül el. Láthatjuk, hogy az utcák, mint a kerék küllői, a Kremlből indulnak szét mindenfelé s később azután körutak szelik át ezeket a küllőket. Az utcák között, mint magaslatok húzódnak tova az esetlen kőházak tömegei s e háztengerből hagymaformájú kupolák emelkednek ki zöld tetővel és aranyos görög keresztekkel. A városon keresztül éles S-formájú ívben kígyózik a Moszkva és a Kremlnek tornyokkal díszített falai ott tükröződnek a vízében. A nagy város szélei felé egyre gyérekbbek lesznek a házak, és végül beleolvadnak a környék falvaiba.

Most, a mikor minden hó alatt van, nem látszanak az országutak, de helyüket fekete pontocskák jelzik, a parasztok és a fuvarosok, a kik szánkóikon a falvakból a városba vagy innen visszafelé igyekeznek.

Az Iván-Veliki torony harangszobáiban harminczhárom különböző nagyságú harang lóg. Tövében hever a lezuhant «cár-harang», a melynek 201,000 kilogramm a súlya és 20 méter a kerülete. Zuhanás közben letört a szélének egy darabja; ennél fogva többé nem használható, de mint ékesség, ott áll egy talapzaton.

A Kreml falain belül van a Mária-mennybemenetelének székesegyháza is. 42 méter magas kupola koronázza s mind a négy sarkán több apróbb kupola van. A Kreml közepén nemcsak Moszkvának, hanem egész Oroszországnak is az igazi szíve. Mert benne koronázzák meg az orosz czárokat, mialatt Iván-Veliki harangjai dörögve harsognak a város fölött. A székesegyház belsejének hatása leírhatatlan. A fény, a mely a magas keskeny ablakokon beszűrődik, már magában sem elegendő a templom megvilágítására és tompítják még szentképes és keresztes aranyos zászlók is. A templom belseje túl van halmozva egész tömeg valóságos tárgygyal és színaranyból való szentek-szobrával, a melyen csak az arcz és a kéz van festve. A szobrok előtt viaszgyertyák égnek, a melyeknek füstje fölfelé száll a boltozott ív felé és szürkékék köd gyanánt lebegi körül a templomi zászlókat . . .

Az igazhivő oroszoknak csaknem szent helyük a Kreml. Ugyanolyan tisztelettel zárandokolnak el templomaiba és kolostoraiba, mint a tibetiek a Buddha-szentélyekbe.

«Moszkvát csak a Kreml és a Kremlt csak a menny múlja felül», — ezt szokták mondani . . .

Moszkva történetében talán egy esztendő sem oly világhíres, mint az 1812. év. Napoleon és «a nagy hadsereg» ekkor foglalta el a várost, az orosz sereg zsákmányul hagyta nekik és a polgárok otthagyták házaikat. Szeptember 14.-ikén vonult be a városba Napoleon, és másnap égni kezdett a város. Az oroszok maguk gyújtották fel Moszkvát több sarkon. Az egész város háromnegyed része hamuban hevert, mikor a francziák ötheti ott-tartózkodás és 30,000 ember elvesztése után megint kivonultak Moszkvából. Még mindig él az emlékezete a lakosságban ennek a véres időnek.

Tizenegy óra alatt elvisz bennünket a gyorsvonat egyenes irányban észak felé Nagy Péter fővárosába, Pétervárra, a mely a Néva torkolatánál van a Finn-tengeröböl partján. Itt egészen más

Hedin Sven, I. 251. old.

Ito herczeg.

Hedin Sven, I. 269. old.

Orosz isvodchitchik.

képek vesznek körül bennünket, mint Moszkvában; nem igazi, hamisítottan Oroszország ez többé, hanem a Nyugat kultúrája, a mely a szláv kultúrát elsöpörte. A templomok és kolostorok ugyanolyan stílusban épültek, mint Moszkvában, és a szem ugyanazokat a típusokat és viseleteket látja, mint ott, és éppen úgy megrakott teherkocsik és targonczák zörögnek a Néva hídjain. De itt mindenütt nagyon is világosan látja és érzi az ember, hogy Európában van.

A Néva 70 kilométer hosszú és egy fél kilométer széles, és a Ladoga tóból ered. Négy pompás híd, tele mindig gyalogosokkal és kocsikkal, íveli át a folyó vizét, a melyen nyáron át számos kis gőzös siet ide-oda. Télen négy hónapig vastag jég borul a folyóra. A ki nem akar kolerát kapni vagy más veszedelmes betegséget, annak nem szabad innia a Néva vizéből, mert a nagy város összes csatornáit a Névába torkolnak.

Pétervárnak másfél millió lakosa van, tehát az orosz birodalom ösznépeességének egy századrésze lakik benne. Léptenyomon észrevehető rajta, hogy új város; minden utcája széles és zsinóregyenes. Az éghajlat meglehetősen kemény, nedves és csúf itt, és az év kétszáz napján esik vagy havazik.

Ha a pétervári utcákon sétál az ember, sok szokatlan dolgot lát. Minduntalan egy-egy híd közepén vagy utczasarkon egy kis kápolna előtt haladunk el. Szentkép van benne és a kép előtt viaszgyertyák égnek. Sok járókelő megáll, leveszi a kalapját, letérdel, keresztet vet és imát mormol, hogy azután elmerüljön az utca forgatagában.

Egyenruha is töménytelen van ebben a városban. Nemcsak a nagy helyőrség egyenruhás, hanem a polgári hivatalnokok, a gimnazisták, a tanulók és még sokan mások is, kiki a maga módján, szigorúan az előírás szerint, úgy, hogy már messziről felismerhető fényes ezüst vagy sárgaréz gombjairól. De különösen a járművek ragadják meg az idegenek figyelmét. Előkelő emberek nyitott szánokon hajtatnak, kékbélésű medvebőrökkel takaróznak és nagy, pompás fekete lovakkal húztatják a szánt. Néha három ló van az ilyen szánok előtt. Ezek a troikák. Az egyik ló középtűt szalad az ív alatt, a mely az istrángoknak egymástól való távoltartására szolgál. A két oldalsó ló mindig vágtatva halad. A legszokottabb kocsi azonban az isvodchitchik, a mely oly kicsiny, hogy az ülésén alig fér el két személy. S minthogy sem hátsó, sem oldalsó támasza nincs, derékon fogják egymást, hogy hirtelen fordulónál

ki ne repüljenek a kocsiból. Állandó állomásuk nincs ezeknek a kis szánkóknak. A szállók, bankok, színházak, pályaudvarok és más népes helyek előtt állnak hosszú sorokban, egyenkint pedig lépten-nyomon élénk bukkannak. A kocsisok mindig jókedvűek és elégedettek, és hol az utasukkal beszélgetnek, hol a lovukkal, a melyet «galambocskám»-nak szólítanak. És valamennyien kétségbeejtő gyorsasággal hajtanak, mintha Pétervár utcáin állandó lóverseny volna. A lovak hosszú gyors léptekkel ügetnek tova és patáik darabokban hányják fel a havat.

De nem érünk rá bejárni Pétervárat s megtekinteni valamennyi gyűjteményét és muzeumát, képtárait és templomait és sok pompás kastélyait. A hatalmas vörös kőépület a Néva mellett a télipalota, a császár lakása. És szemben vele emelkedik a bámulatos méretű vezérkari épület. Legszebb azonban az Izsák székesegyház magas, aranyozott kupolájával, a melyet négy kisebb, ugyancsak aranybádoggal borított kupola vesz körül. A kereszt felső négyszöge 101 méternyire van a föld színe fölött; az Izsák-kupolát látja meg az ember először Pétervárból, ha a Finn-öböl felől közeledik a szárazföldhöz és elhalad a szigeten emelkedő Kronstadt erőd mellett. Csodálatosan hangzik a vecsernye éneke nagy ünnepeken a székesegyháznak a belsejében és hogy ragyog itt mindenütt az arany és ezüst és a csiszolt malachit meg lapislapuli oszlopok! Odakünn azonban finn gránitból való hatalmas pillérek alatt a szegények várják az alamizsnát. Ha a jómódú templomjáró keresztet vetett a szentek előtt és szószólásukat kérte lelke üdvössége érdekében és azután kilép a lépcsőre, talán kevésbé könnyen fog, mint más egyébkor, hidegen és közönyösen elhaladni a szegénység gyermekei előtt. Az Izsák-székesegyház építése csaknem hetven millió koronába került. Ötven évvel ezelőtt készült el. A valóságban azonban nem fog sohasem elkészülni. Valahányszor 1885 és 1901 között ellátogattam Pétervárra, legalább az egyik homlokzatát mindig kőművesállványok takarták el. A talaj, a melyen ez az óriás gránit- és márványépület áll, láptalaj; a falak ennél fogva meglazulnak és folyton tatarozásra szorulnak. A székesegyház jó száz millióba került már eddigelé...

Soha orosz csengők tisztábban és viderabban nem csengtek a fülemben, mint akkor este, mikor ütemre csilingeltek a lovak patáival, a melyek engem barátaimmal együtt a finn pályaudvarra szállítottak. A pályaudvar várótermében mindenfelől, többé-kevésbé finn tájszólással, svéd beszédet hall az ember. Most már határo-

zottabban érzi és hallja az ember, hogy a szülőföldje és a szülőháza közel van. Vonatra ülünk és éjszaka a régi svéd Viborgba utazunk, a mely azon a helyen van, a hol a Saima csatorna a Finn-öbölbe torkollik.

Viborgból vasút visz a tajtékzó Imatra-zuhatokhoz, a melyekkel együtt a Saima-tó vize erdős gránitpartok között a Vuoxen folyóba ömlik. De a vonat kéréletlenül tovább robog velünk nyugat felé, az «ezertő földjén» keresztül, piros házacsok, erdős dombok, mezők és gránitlapok között, szóval olyan természet közepette, a mely minden részletével Svédországra emlékeztet. Hyvingében kiszállnak az utasok, a kiknek célja Helsingfors. A vonat aztán tovább görög a csipkézett finn partmellék mentén s végül megáll Åbóban az Aura mellett, Finnország régi fővárosában.

Lenn a kikötőben ott vár ránk a «Bore» gőzös. Alkonyul már, mikor a hajó remegni kezd, a hajóköteleket eloldják, a «Bore» hátrafelé elindul a partról, azután megfordul és a finn sziklatenger vizein nyugat felé halad. Egyik sziget a másik után elmarad mögöttünk.

Az éjszaka közepén elhaladunk az utunktól északra elterülő Åland-szigetek mellett. Heves nyugati vihar fúj szembe velünk, az Ålands-tenger dühös hullámokat vet és áthatatlan hófürgeteg söpri végig a hullámok taréját. De a «Bore» kapitánya tapasztalt tengerész. Biztos tekintettel és éber szemmel vezeti hajóját a legszélső szirtek között keresztül a svéd sziklatengerbe. A torkom összeszorult és könnyelábadt a szemem, mikor megpillantottam az első, kopár, boltozatos gránitsziklák, a melyeken a tajtékzó hullámtorlódás megtörik.

Alig kezdett pirkadni, mikor Furuöndban kikötöttünk. Itt megint várt rám egypár régi jóbarát. Az idő megenyhült és szelcsendes lett, s a «Bore» apró, darabos jégrögök között haladt tovább. A sziklatenger szigetein a vörösfenyőerdő egészen feketén válik ki a vékony hótakaróból. Ott fekszik Östana a szárazon s vele szemben Ljusterö és Siarö szigete, a hol oly sok szép nyarat éltem át. Most átkelünk a Saxtar vizen és a Träl-tengeren. Úton van egyik-másik sziklatengerlakó vagy halász is a bárkájával. Egyébként csendes a hajózható víz és nem igen élénk, s a partokon sem látni sok embert, a hol nyáron lüktet az élet. Az Oskar-Frederiksborg erőd bástyáin egy pár tüzér járkál fel s alá. Minden a régi maradt itt, s én alig foghatom meg, hogy több esztendeig távol éltem innen.

Itt a Tenösund, a melyet nyárilakok szegélyeznek, a melyek télen át zárvák. Amott az Askrike vizének hosszú karja nyúlik előre és itt a Hasseludden földnyelv, egész községnyi nyárilakással. Közeledünk a városhoz, és belső felindulásom nőttön-nő. A «Bore» teljes gőzzel halad és mégis oly lassan jut előbbre! Végül elhaladtunk Lilla Värtan mellett és siklunk a Fogházcsúcs felé.

És most kibontakozik előttem, mintegy varázsütésre, a legszebb és legfélejtetlenebb tájkép, a melyet hosszú utazásom közben láttam: Stockholm! Éppen előttünk a déli hegyek háztömegeikkel, oromzataikkal és tornyaikkal, és közvetlenül jobbra tőlük a város a hidak között, a Ritterholms-templom, a nagytemplom és a német templom tornyai, a melyeknek toronytetői kiemelkednek a Skeppsbron út régi tisztos homlokzatai és a várkastély egyenes vonalai fölé. A kormányoldal felől vannak a szigetek és a Kastellholmen meg a Skeppsholmen városrész, a nemzeti múzeum és a XII. Károly-tér, s ott áll a fiatal király, a ki kezével még mindig kelet felé mutat.

Az utolsó pár percz igazi örökkévalóság. Hiszen mindenképen beletelik egy kis időbe, a míg egy nagy hajó ráerősíti köteleit a bójákra és kiköt a parton. Ott vannak szüleim, testvéreim és barátaim. És kisvártatva összegyülekezünk megint valamenynyien régi otthonunkban.

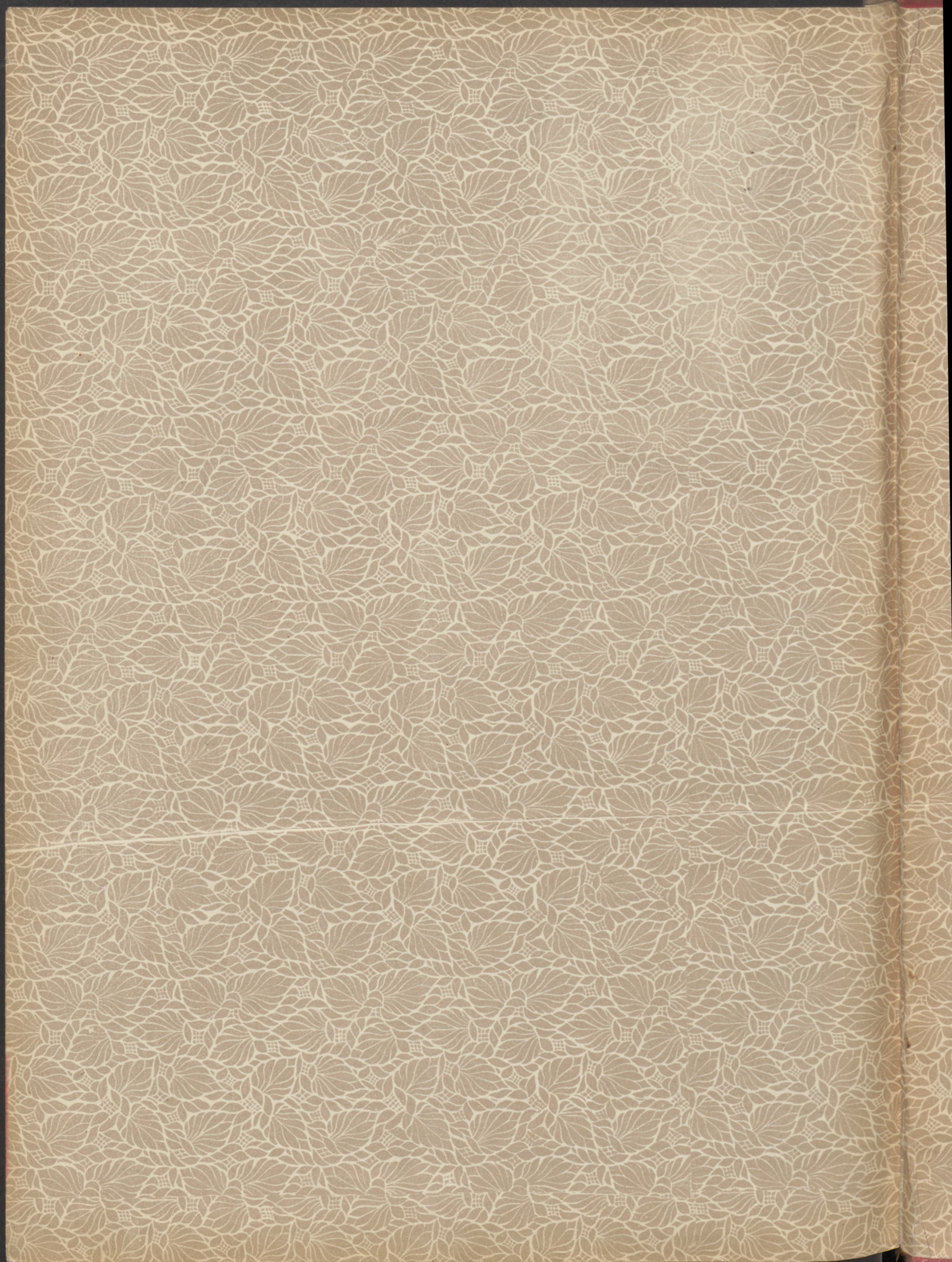
*

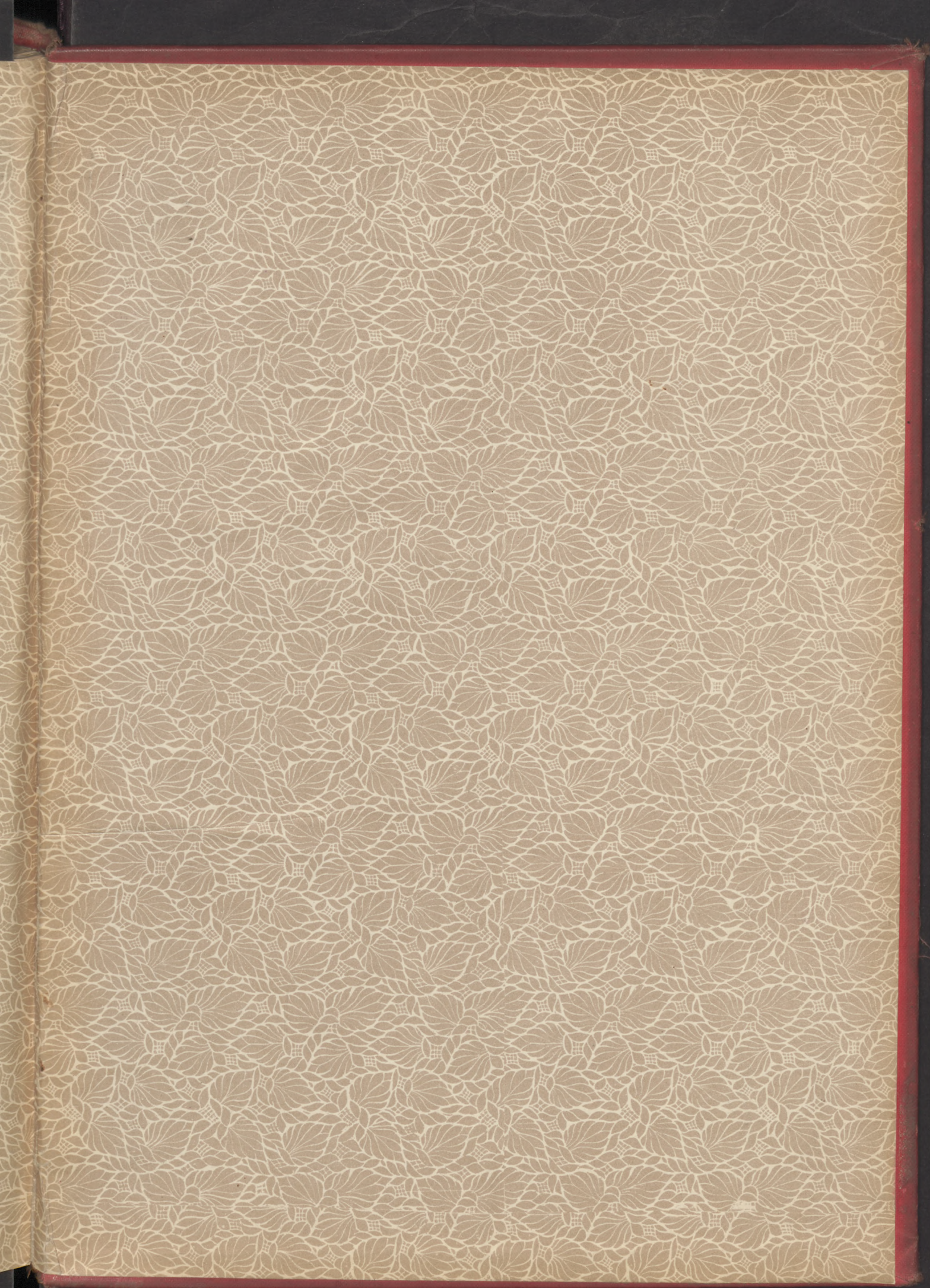
És itt gyűrűbe hajlik össze utazásunknak az útja, a mely mint láncz átölelte a világ egész keleti félgömbjét. És most elválok tőletek is, fiatal barátaim! Együtt végigrepültünk Európán és láttuk Ázsia nagy részét, együtt vándoroltunk keresztül a forró Indián és Tibet elzárt földjén, bejártuk legalább képzeletben Ausztráliát, és végül keresztülutaztunk Khinán, a fölkelő nap országán, Szibirián és Oroszországon. Csak azért, hogy megüljük ezüstmenyegzőmet Ázsiával? Nem! Hanem azért, hogy együtt megismerjük az emberiség bölcsőjét, az *ős kulturvilágot*, és hogy kedvet kapjatok ti is az utazáshoz.

És ha ez kedvetekre volt, akkor nemsokára útra kelünk megint «Az északi sarktól a déli sarkig», és bebolyongjuk Afrikát és az Újvilágot, le a déli sarkig, és Nyugateurópán keresztül az északi sarkig.

Addig is Isten velünk!

BUDAPEST
LAMPEL R. Kk. (WODIANER F. ÉS FIAI) R. T.
KÖNYVKIADÓVÁLLALATA

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVKÖTÉSZE

Heodin Guen: Az északi sarktól a déli sarkig